

Örebroprojektet
Psykologiska institutionen
Stockholms Universitet
Box 6706
113 85 Stockholm

LÅNEEXEMPLAR

ÖREBROPROJEKTET

Delstudier

4.

ATTITYDER OCH VÄRDERINGAR HOS SKOLBARN
En undersökning med semantisk differentialteknik

Licentiatavhandling
Karin Nordenstam
Mars 1969

Avdelningen för tillämpad psykologi
Psykologiska institutionen
Stockholms universitet

Avdelningen för tillämpad psykologi
Rådmansgatan 70
Stockholm VA
Tel. 34 08 60/427
Föreståndare: Laborator David Magnusson

Förord

Föreliggande rapport ingår som delredovisning av ett långsiktigt forskningsprojekt "Anpassning, beteende och prestation" som med medel från Skolöverstyrelsen bedrivs vid Avdelningen för tillämpad psykologi, Stockholms universitets psykologiska institution.

Projektets allmänna målsättning, planläggning och genomförande har redovisats i rapport nr I (Magnusson - Dunér - Beckne, 1965) och nr X (Magnusson - Dunér - Zetterblom, 1968). Projektets huvudmålsättning är att söka analysera de faktorer som bestämmer unga människors anpassning i vid mening dels aktuellt i skolsituationen, dels på längre sikt i vidare utbildning och i arbetslivet.

Undersökningen genomföres i Örebro stad. I en första etapp insamlades med ett brett upplagt undersökningsförfarande data för tre hela årskurser av elever. Denna datainsamling, som genomfördes vårterminen 1965, berörde sammanlagt något över 3.300 elever i årskurserna 3, 6 och 8 samt deras föräldrar och lärare. Undersökningsmaterialet omfattar bl.a. standardprovsresultat, begåvningsdata, lärarskattningar, kamrat- och självskattningar, enkätsvar från elever och föräldrar samt attityddata.

Data från denna första undersökning analyseras dels separat, dels tillsammans med data insamlade vid uppföljningsundersökningar. En första uppföljningsundersökning av den yngsta av de studerade årskurserna har genomförts vårterminen 1968. Vidare utnyttjas data för urval av grupper av elever som intensivstuderas.

I föreliggande rapport, som framlagts som licentiatarbete av fil.kand. Karin Nordenstam, redovisas resultaten av en analys av attityddata för årskurserna 3, 6 och 8 insamlade med semantisk differentialteknik.

Stockholm i mars 1969

David Magnusson
Laborator

Avdelningen för tillämpad psykologi
Stockholms universitet

Till David
från Kiegiuna
Författaren.

Förord

Härmed vill jag framföra mitt varma tack till alla som bidragit till utförandet av denna undersökning.

Laborator David Magnusson, som varit min handledare har under alla skeden av arbetet visat stort intresse och hjälpsamhet.

Samarbetet med övriga medarbetare och kamrater i Örebro-projektet har även varit synnerligen givande och stimulerande. Särskilt har fil.kand. Dorothy Been ägnat mycket tid åt inträngande diskussioner om undersökningens uppläggning.

Fru Elna Gistedt, fru Szeren Spinner, dr. Nicolai Lebedinoff och fru Alice Tuskay har med stor noggrannhet utfört omfattande databearbetning.

Fröken Gun-Britt Gedda som varit projektets sekreterare har bl.a. svarat för utskrivningen av avhandlingen.

Genom tillmötesgående från lärare och skolledare i Örebro har ett fylligt datamaterial kunnat insamlas.

Stiftelsen Lars Hiertas Minne och Skolöverstyrelsen har stött undersökningen ekonomiskt.

Slutligen vill jag framföra ett speciellt tack till universitetslektor Erik Leander som följt avhandlingsarbetet i dess slutskede och bidragit med ytterst värdefulla och intressanta synpunkter.

Stockholm den 17 februari 1969

Karin Nordenstam

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	sid.
KAP. I. UNDERSÖKNINGENS BAKGRUND OCH SYFTE	1
KAP. II. UNDERSÖKNINGSMETODIK	3
A. Undersökningsinstrument	3
B. Försökstestningar	6
C. Frågeställningar	6
1. Ålders- och könsskillnader i attityder och värderingar	7
2. Personlighetspsykologiska skillnader mellan grupper av elever som har olika attityder och värderingar	7
D. Tidigare undersökningar med semantisk differentialteknik som anknyter till fråge- ställningarna	9
1. Undersökningar som påvisar ålders- och könsskillnader i attityder och värderingar	9
2. Undersökningar som visar samband mel- lan attityder och andra personlighets- psykologiska variabler	10
E. Testningsförfarande	12
F. Undersökningspopulationer	13
1. Bortfall	13
KAP. III. TILLFÖRLITLIGHETEN HOS DATA SOM ER- HÅLLS MED DEN SEMANTISKA DIFFEREN- TIALTEKNIKEN	16
A. Tidigare undersökningar av stabilitet hos den semantiska differentialtekniken	20
B. Reteststabilitet hos attityder och värderingar	21
1. Den procentuella andelen elever som har en avvikelse av 0-1 skalsteg från det första till det andra testtillfället	21
2. Elevernas medelavvikelser från det första till det andra testtillfället	22
3. Kommentar	23
C. Jämförelser av resultaten med dem från tidigare undersökningar	24
D. Medelavvikelsernas storlek i förhållande till spridningen mellan eleverna	25
E. Sammanfattning	26

	sid.
KAP. IV. ÄLDERS- OCH KÖNSSKILLNADER I ATTITYDER OCH VÄRDERINGAR	28
A. Begrepp och skalor som ingår i undersökningen	28
1. Begrepp	28
2. Skalor	29
B. Översikt av begreppens rangordning i skattningsdimensionerna	30
1. Pojkar i årskurserna 3, 6 och 8	30
2. Flickor i årskurserna 3, 6 och 8	33
C. Skillnader i attityder mellan åldersgrupper	36
1. Lärare och Framtiden	36
2. Skolarbete	39
3. Begrepp som tillhör det egna könet	39
4. Begrepp som tillhör det motsatta könet	41
5. Manliga och kvinnliga begrepp skattade i manliga och kvinnliga skalor	42
6. Idealjag	43
7. Jag	43
D. Skillnader i attityder mellan pojkar och flickor	47
1. Lärare	48
2. Skolarbete	48
3. Framtiden	48
4. Manliga och kvinnliga begrepp	49
5. Idealjag	50
6. Jag	50
E. Sammanfattning av resultaten	51
KAP. V. UPPDELNING AV ELEVER I GRUPPER SOM HAR OLIKA ATTITYDER	54
A. Metod för bestämning av attitydgrupper	54
B. Undersökningsgrupper	54
C. Val av begrepp	55
D. Antal latenta profilklasser	55
E. Klassificering av medelvärdesprofiler för attitydgrupper	56
F. Profilver som avviker från klassificeringen	59
1. Pojkar, årskurs 3	59
2. Flickor, årskurs 6	60
G. Samband mellan värderingar av olika begrepp	60

	sid.
KAP. VI. SAMBAND MELLAN VÄRDERINGAR OCH ANDRA PERSONLIGHETSVARIABLER	69
A. Presentation av sambandsvariablerna	69
1. Självskattning	69
2. Kamratskattning	69
3. Intelligens	69
4. Prestation	70
5. Över- underprestation	70
B. Förväntade resultat av sambandsberäk- ningarna utifrån tidigare undersökningar	70
1. Självskattning	70
2. Kamratskattning	70
3. Intelligens	71
4. Prestation och över- underprestation	71
C. Undersökningsmetoder	72
1. Variansanalys	72
2. Diagram som visar skillnaderna mellan attitydgrupperna i sambandsvariablerna	75
3. Rangordning av attitydgrupperna efter nivå i sambandsvariablerna	75
D. Bortfall av elever vid sambandsberäkningarna	75
E. Resultat av sambandsberäkningarna	76
1. Självskattning	76
2. Kamratskattning	78
3. Intelligens	81
4. Prestation och över- underprestation	83
F. Sammanfattning av resultaten	86
 KAP. VII. FÖRUTSÄGELSE AV PRESTATION FRÅN ATTITYDER SAMT INTELLIGENS, KAMRAT- SKATTNING OCH SOCIALGRUPP	 88
A. Undersökningens omfattning	88
1. Begrepp och profilklasser	88
B. Undersökningsgrupper	90
C. Undersökningsvariabler	91
D. Problemställningar	92
1. Problemställning I	92
2. Problemställning II	93
E. Undersökningsmetoder	93

	sid.
F. Undersökningens utförande	98
1. Regressionsmodeller anpassade till hela undersökningsgrupperna utan uppdelning efter föräldrarnas yrke	98
2. Regressionsmodeller anpassade till undersökningsgrupperna fördelade efter föräldrarnas yrken	101
G. Resultat	103
1. Problemställning I	103
2. Kommentarer	105
3. Problemställning II	106
4. Kommentar	109
5. Sammanfattning	112
LITTERATURFÖRTECKNING	115
BILAGOR	

BILAGEFÖRTECKNING

(Teckenförklaring till bilagorna 6-23 finns omedelbart före bilaga 6)

- Bilaga 1. En sida i testhäftet
2. Instruktion av eleverna
 - A. Presentation av projektet
 - B. Instruktion för den semantiska differentialen
 3. Övningsexempel till testhäftet
 4. Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje begrepp över alla skalor samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.
 - a. Pojkar, årskurs 3
 - b. Flickor, årskurs 3
 - c. Pojkar, årskurs 6
 - d. Flickor, årskurs 6
 5. Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje skala över alla begrepp samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.
 - a. Pojkar, årskurs 3
 - b. Flickor, årskurs 3
 - c. Pojkar, årskurs 6
 - d. Flickor, årskurs 6
 6. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Idealjag.
 - a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
 7. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Jag.
 - a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
 8. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Flicka.
 - a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
 9. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Pojke.
 - a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
 10. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Kvinnan.
 - a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
 11. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Mannen.
 - a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8

- Bilaga 12. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Lärare.
- a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
13. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Skolarbete.
- a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
14. Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Framtiden.
- a. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8
 - b. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8
15. Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppen Idealjag - Lärare. Pojkar, årskurs 3.
- a. Idealjag
 - b. Jag
 - c. Flicka
 - d. Pojke
 - e. Kvinnan
 - f. Mannen
 - g. Lärare
16. Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppen Idealjag - Lärare. Flickor, årskurs 3.
- a. Idealjag
 - b. Jag
 - c. Flicka
 - d. Pojke
 - e. Kvinnan
 - f. Mannen
 - g. Lärare
17. Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppen Jag - Skolarbete. Pojkar, årskurs 6.
- a. Jag
 - b. Flicka
 - c. Pojke
 - d. Kvinnan
 - e. Mannen
 - f. Lärare
 - g. Skolarbete
18. Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppen Flicka - Skolarbete. Flickor, årskurs 6.
- a. Flicka
 - b. Pojke
 - c. Kvinnan
 - d. Mannen
 - e. Lärare
 - f. Skolarbete

- Bilaga 19. Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppen Idealjag - Lärare. Pojkar, årskurs 3.
- a. Idealjag
 - b. Jag
 - c. Flicka
 - d. Pojke
 - e. Kvinnan
 - f. Mannen
 - g. Lärare
20. Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppen Idealjag - Lärare. Flickor, årskurs 3.
- a. Idealjag
 - b. Jag
 - c. Flicka
 - d. Pojke
 - e. Kvinnan
 - f. Mannen
 - g. Lärare
21. Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppen Jag - Skolarbete. Pojkar, årskurs 6.
- a. Jag
 - b. Flicka
 - c. Pojke
 - d. Kvinnan
 - e. Mannen
 - f. Lärare
 - g. Skolarbete
22. Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppen Flicka - Skolarbete. Flickor, årskurs 6.
- a. Flicka
 - b. Pojke
 - c. Kvinnan
 - d. Mannen
 - e. Lärare
 - f. Skolarbete
23. Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Flicka (selektion nr 2). Pojkar, årskurs 6.

KAP. I. UNDERSÖKNINGENS BAKGRUND OCH SYFTE

Målsättningen för Örebroprojektet är att studera hur barn och ungdomar uppfattar och trivs med förhållandena i skolan, vilka arbetsresultat de uppnår samt andra aspekter på vad vi kallar anpassning till skolsituationen.

I sitt inledande skede är projektet utformat som en bred kartläggning av ett stort antal faktorer som berör skolanpassningen hos drygt 3.300 elever i årskurserna 3, 6 och 8, den s.k. screeningundersökningen.

Dessa och ytterligare andra elever som senare befinner sig i de nyss nämnda årskurserna, studeras efter vissa tidsintervaller under en period av tio år. En sådan uppläggning av projektet skapar möjligheter till såväl tvärsnittliga som longitudinella undersökningar av förändringar i anpassningsvariablerna. Screeningundersökningen utgör även en grundval för alltmer fördjupade studier av anpassningsproblem hos speciella grupper av elever från den stora elevpopulationen.

Örebroundersökningarna väntas resultera i terapeutiska och profylaktiska rekommendationer för att befrämja trivsel och arbete för dem som är verksamma i skolan.

Följande aspekter på elevernas skolanpassning har huvudsakligen studerats i screeningundersökningen:

1. Kunskaps- eller prestationsnivå i skolämnen i relation till begåvning enligt standardprov och intelligenstestet DBA.
2. Sociala relationer enligt bedömningar av klasskamrater och klasslärare.
3. Elevernas inställning till sig själva och andra personer samt upplevelser som förknippas med deras skolgång enligt självskattning, semantisk differentialteknik samt elevenkäter.

Ur individuell synpunkt har dessa anpassningsaspekter samband med varandra liksom även med andra aspekter på anpassning som inte studeras i Örebroprojektet, i första hand sådana som inte har direkt anknytning till skolsituationen.

Kunskapsnivån visar som vi vet starka samband med intellektuell nivå. Även relationerna till lärare och kamrater, inställning till skolarbetet, upplevelser av trivsel och arbetsmotivation har betydelse för elevernas arbetsresultat, för att bara ge några exempel på faktorer som kan spela in när man vill studera prestationerna i skolan. Vi

vet till exempel att ett barn upplever kamrater på olika sätt beroende på förhandsinställningar som sammanhänger med hur de tillgodosgjort sig tidigare erfarenheter. Sådana inställningar kan inverka på hur kamratkontakterna utformas. Relationerna till kamraterna kanske i sin tur inverkar på känslan av trivsel i skolan, intresset för skolarbetet och önskan att tillägna sig undervisningen, uppfattningen av lärare etc. - dessa upplevelser har naturligtvis även samband med ett flertal andra faktorer som alla påverkar anpassningen hos en enskild elev. Anpassningssvårigheter kan hos ett barn visa sig i en negativ uppfattning och trotsig inställning till läraren, hos ett annat i kamratkonflikter, hos ett tredje kanske i tillbakadragenhet och passivitet i skolarbetet.

Som framgår av ovanstående ofullständiga skiss av vad studiet av skolanpassning kan innefatta, rör det sig om ett ytterst komplicerat samspel av faktorer inom och utanför varje individ som upplever och tolkar dem var och en på sitt sätt.

Elevernas inställning till viktiga företeelser som har samband med erfarenheter i skola och hem utgör således en väsentlig aspekt vid undersökningar av barns anpassning i skolan. I projektets inledande skede blir studiet av sådana inställningar med nödvändighet ganska allmänt hållen med tonvikt på grundläggande studier av samband mellan undersökningsvariabler.

Avsikten med denna delstudie är emellertid att den skall bilda underlag för senare mer individuellt betonade undersökningar av bakomliggande faktorer som leder till störningar i anpassningen till skolan.

KAP. II. UNDERSÖKNINGSMETODIK

A. Undersökningsinstrument

För studiet av skolbarns uppfattning och inställning till sig själva och andra människor samt upplevelser som är förknippade med skolsituationen har vi valt en version av Osgoods semantiska differentialteknik (1957). Metoden är en kombination av kontrollerade associationer och skalmetodik. Vi förser eleverna med de begrepp som skall bedömas och en uppsättning sjugradiga skalor, vilkas poler definieras av två adjektiv som är motsatser till varandra.

t. ex. ful	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	vacker
klok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	dum

Försökspersonerna skall genom att sätta ett kryss i en av rutorna på varje skala bedöma ett antal begrepp, ex. SKOLA, BARN.

Skalstegen i den första skalan definieras i testinstruktionen på följande sätt.

- Skalsteg 1 och 7 - mycket ful respektive vacker
- " 2 och 6 - rätt så ful respektive vacker
- " 3 och 5 - lite ful respektive vacker
- " 4 - varken ful eller vacker, eller lika vacker som ful

Metoden att använda par av adjektiv som utgör varandras motsatser för att definiera polerna i semantiska dimensioner har utvecklats ur forskning beträffande synestesiupplevelser. Med synestesi menas att förnimmelser som tillhör ett sinnesområde kopplas till speciella förnimmelser inom ett annat sinnesområde, t. ex. färgupplevelser vid lyssnande till musik, vilket visade sig förekomma hos 13 % av en collegepopulation.

Vid en undersökning som utfördes av Osgood m. fl. (1942) fick försökspersonerna genom teckningar åskådliggöra förnimmelsen av en ton som först ökade i ljudstyrka och sedan avtog. Senare gjordes försök med ett verbalt test i vilket de auditiva känsloupplevelserna och de visuellt-spatiala karakteristiska som observerats i de tidigare synestesiundersökningarna översatts till adjektiv och presenterades

parvis t. ex. Loud-soft (Hög-låg): Small-Large (Liten-Stor), som försökspersonerna skulle bedöma genom att sätta en ring omkring det av de två adjektiven som passade bäst med det första adjektivet. 96 % av försökspersonerna sammankopplade Loud med Large i exemplet ovan och använde sig alltså av samma relationer som i synestesi-försöken.

Osgood anser att de föreställningar som man får genom synestesi nära sammanhänger med språkliga metaforer och att båda representerar semantiska relationer. De kan beskrivas som den samtidiga användningen av två eller fler upplevelsedimensioner som kan definieras verbalt genom par av adjektiv som är motsatser till varandra.

Redan på 1940-talet tillämpade Stagner och Osgood denna metod för att mäta "sociala stereotypier" och använde sjugradiga skalor för att bestämma profilerna för vissa begrepp som Pacifist, Ryss, Diktator och Neutralitet. Genom att mäta attityder på detta sätt hos stickprov av den amerikanska befolkningen, fann man hur uppfattningarna förändrades i olika stadier av amerikanarnas deltagande i det andra världskriget. Man gjorde också den metodologiskt viktiga upptäckten att skattningarna visade starka samband för vissa grupper av skalor.

Dessa grupper av skalor ansågs utgöra bestämda dimensioner enligt vilka bedömningarna utfördes. Osgood har genom faktoranalyser av ett stort och varierande antal skalor funnit en generell faktor den s. k. värderingsfaktorn samt flera mindre faktorer, av vilka de två, som svarar för den största andelen av variansen, benämns kraft- och aktivitetsfaktorerna.

1. Begrepp och skalor som ingår i testinstrumentet

a. Begrepp. För studiet av attityder och värderingar som väntas ha samband med barns personliga relationer och trivsel samt andra aspekter som är av betydelse för skolanpassningen, valdes begrepp som representerade följande typer av upplevelser.

1. Upplevelser knutna till den egna personen, självvärdering och aspirationsnivå: Jag - som jag är för det mesta, Idealjag - som jag önskar att jag var samt endast i årskurserna 6-8 Framtiden och Ensamhet.
2. Uppfattning om föräldrar och syskon: Mamma, Pappa, Syster och Bror.

3. Inställning till personer av samma och motsatt kön: Flicka, Pojke, Kvinnan och Mannen.
4. Upplevelser som rör skolans område: Lärare, Elev samt endast i årskurserna 6-8 Skolarbete.
5. Attityder relaterade till aggressiva impulser och normbildning: Slagsmål och Olydnad.

Viktiga krav vid valet av begrepp var att de skulle vara lätta att läsa och förstå för såväl äldre som yngre elever. Antalet begrepp fick inte vara större än att skattningarna kunde utföras under en lektionstimme.

Begreppen Skolarbete, Framtiden och Ensamhet förekommer endast i årskurserna 6 och 8, därför att vi förutsåg att de äldre eleverna skulle hinna med fler begrepp än eleverna i årskurs 3 och därför att dessa abstrakta begrepp ansågs svårare att bedöma för elever i 9-10 års åldern.

b. Skalar. Valet av skalor gjordes från en mycket stor samling adjektiv som vi erhöll genom översättning av alla relevanta adjektiv som var möjliga att översätta. Dessa adjektiv hämtades från undersökningar som utförts av Osgood och andra forskare, i synnerhet från personlighetspsykologiska undersökningar. Vi inventerade även ett stort förråd av svenska adjektiv, som kunde tänkas lämpliga och som inte ingick i tidigare, huvudsakligen engelskspråkiga studier.

Även skalorna måste naturligtvis vara lätta att uppfatta och använda samt meningsfulla vid bedömning av både abstrakta och konkreta begrepp. De borde innehålla adjektiv som var så entydiga motsatser till varandra som möjligt och som inte kunde förväxlas med adjektiv i övriga skalor och de borde vara av så varierande betydelse som möjligt för att omfatta de olika dimensioner av bedömningar som faktoranalyser av den semantiska differentialtekniken vanligen givit upphov till.

Följande skalor ingår i testet:

x 1. bra	- dålig	9. modig	- rädd
2. rolig	- tråkig	10. manlig	- kvinnlig
x 3. trevlig	- otrevlig	11. hård	- mjuk
v 4. ren	- smutsig	12. snabb	- långsam
5. glad	- ledsen	13. varm	- kall
6. orättvis	- rättvis	14. lätt	- svår
7. snäll	- elak	15. ofarlig	- farlig
8. stark	- svag		

Skalorna 1 - 7 har erhållit höga faktorladdningar i värderingsdimensionen i Osgoods faktoranalyser. Skalorna 8 - 11 räknas ofta till styrkedimensionen och skalorna 12 - 13 till aktivitetsfaktorn. Skalorna 14 - 15 ansågs relevanta för vår undersökning; de har så vitt vi kunnat finna inte ingått i tidigare faktoranalyser.

För att motverka tendenser till stereotypa svarsmönster placerades skalorna så att den mest positiva änden på skalor som följde efter varandra kom omväxlande till höger och till vänster i testformuläret. Skalor som enligt Osgoods faktoranalyser tenderat att mäta liknande värderingar, placerades på så stora avstånd från varandra som möjligt. Alla de femton skalorna förekom på varje sida i testhäftet och följde i en bestämd ordning. Men för varje begrepp förekom tre olika rotationsordningar beroende på att varje sida började med antingen bra-dålig, modig-rädd eller snäll-elak. De tre olika rotationsordningarna för varje begrepp trycktes sedan med begreppet placerat överst på sidan. Sidorna sorterades i så många olika ordningar att de kom att presenteras i samma ordning för ett mycket litet antal elever i samma klass.

De tre begrepp som endast förekom i årskurs 6 och 8 roterades för sig och placerades i slutet av testhäftena för dessa årskurser. (Bilaga 1 visar en sida i testhäftet).

B. Försökstestningar

Den slutgiltiga utformningen av testinstrument och testinstruktion bestämdes av erfarenheter från tidigare försök med den semantiska differentialtekniken samt resultat av försökstestningar, individuellt och i en klassavdelning i vardera årskurs 3 och 6 i Hedvig Eleonora skola.

Barnen samarbetade bra i dessa provundersökningar, trots att uppsättningen skalor och begrepp var två till tre gånger större än i det slutgiltiga testet och trots att de fann uppgiften en smula långtråkig och ovan. En del ord var svårförståeliga, vilket ledde till att dessa avlägsnades ur testet. Antalet begrepp och skalor minskades med ledning av den tid som togs i anspråk vid provförsöken.

C. Frågeställningar

De frågeställningar som undersökningen väntas besvara berör huvudsakligen två problemområden:

1. Ålders- och könsskillnader i attityder och värderingar

Frågor som tillhör detta problemområde är till exempel: Hur uppfattar elevgrupper av olika kön och ålder sig själva och hur skulle de helst vilja vara? Finns det ålders- och könsbundna föreställningar om personer av olika kön? Är uppfattningen av skolsituationen mer positiv hos flickor än pojkar? Hos yngre jämfört med äldre elever?

Frågeställningar av detta slag har ett egenintresse. Dessutom är studiet av sådana frågor en förberedelse för studiet av skol Anpassning genom att man blir förtrogen med de delvis nya och oprövade mätmetoder som utnyttjas i undersökningen. Slutligen bör man ta hänsyn till sådana faktorer som kön och ålder vid tolkningar av data. Detta sker enklast genom att alla sambandsanalyser utförs inom homogena ålders- och könsgrupper.

2. Personlighetspsykologiska skillnader mellan grupper av elever som har olika attityder och värderingar

De personlighetspsykologiska skillnaderna studeras i variablerna självskattning, kamratstatus, intelligens, skolprestation och överunderprestation. I dessa undersökningar läggs huvudvikten vid prestationsvariablerna, som hittills studerats mest utförligt inom Örebroprojektet. Exempel på frågor som tillhör detta problemområde är: Vilka genomsnittliga nivåer i personlighetsvariablerna uppnår elever som bedömt ett begrepp mycket positivt jämfört med elever som bedömt samma begrepp mer negativt?

En annan typ av frågor inom samma problemområde är: Förbättras möjligheterna till prediktion av prestation från intelligens och kamratstatus om eleverna delas upp i grupper som har olika attityder till ett visst begrepp? Om så är fallet, vilka prestationsnivåer väntas varje attitydgrupp uppnå, jämfört med övriga attitydgrupper för samma begrepp?

I tidigare jämförbara undersökningar med den semantiska differentialtekniken har skillnader i attityder vanligen studerats hos undersökningsgrupper som skiljer sig åt i anpassningsvariabler. Det kan till exempel vara fråga om jämförelser av attityder hos en experimentgrupp, som har problem med yrkesval och yrkesutbildning och en slumpmässigt utvald kontrollgrupp ur samma population.

Ett sådant förfarande där de undersökta individerna utvalts med avseende på de variabler, vilkas samband med attityder man vill studera, har vissa fördelar därför att man arbetar med grupper som

är definierade i termer av anpassningsvariabler som är lätta att tolka operationellt.

Ett material som är uppdelat i två grupper och som ska studeras med avseende på de faktorer som bestämt grupptillhörigheten, erbjuder emellertid avsevärda svårigheter för analysen. Om man till exempel beräknar gruppmedeltal över olika variabler, som kan miss-tänkas ha varit betydelsefulla för grupptillhörigheten och jämför de två grupperna, kommer grupperna i regel att skilja sig åt på många olika sätt och man vet inte vilka variabler som är väsentliga i sammanhanget. Svårigheterna beror på att man inte kan studera de särskilda effekterna av ett större antal oberoende variabler om man endast observerar två enheter - i detta fall två grupper (Thorndike, 1963).

För att bestämma de särskilda effekterna av flera variabler måste man utöka antalet observationer och detta kan ske genom att man antingen studerar fler grupper eller de enskilda individerna i de två grupperna.

För vår undersökning innebär detta att man karakteriserar den enskilda individen i termer av hur han skattat i den semantiska differentialen och söker finna samband mellan detta beteende och variabler som har att göra med skolanpassning.

Härvid uppstår svårigheter genom att skattningsbeteendet är så mångfacetterat. Man måste söka något eller några sammanfattande mått, som kan förmodas ge uttryck för väsentliga egenskaper hos skattningarna. Detta kan vara mycket svårt om man inte förfogar över goda teorier över sambanden mellan attityder och skolanpassning.

Sammanfattande mått kan emellertid även erhållas genom mekaniska metoder för variabelkonstruktion. Man kan till exempel dela upp individerna i grupper, där de inom varje grupp har lika skattningar, medan individerna mellan grupperna har olika skattningar. Sedan kan den enskilda individen karakteriseras med avseende på vilken grupp han tillhör och man kan studera hur anpassning samvarierar med grupptillhörighet. Det är en sådan metod som använts i denna undersökning. Uppdelningarna av elever i grupper har åstadkommits genom latent profilanalyser på så sätt att man erhållit ett antal grupper för varje begrepp. Därefter har det varit möjligt att studera skillnaderna mellan dessa så kallade attitydgrupper i vissa personlighetsvariabler.

D. Tidigare undersökningar med semantisk differentialteknik som anknyter till frågeställningarna

Den semantiska differentialtekniken har använts för att undersöka attityder och värderingar av skiftande slag. Vi ska här endast referera några undersökningar som har nära anknytning till ovanstående frågeställningar.

1. Undersökningar som påvisar ålders- och könsskillnader i attityder och värderingar

Enligt en preliminär rapport angående effekten av fysiskt handikap och sjukhusvistelse hos barn lät Downing m. fl. (1961) flickor och pojkar i åldrarna 7-19 år bedöma bl. a. begreppen Flicka, Pojke, Jag, Mamma och Pappa. Skalorna utgjordes av nio par av adjektiv av vilka bra-dålig, trevlig-otrevlig, ren-smutsig representerade Osgoods värderingsfaktor stark-svag, hård-mjuk, stor-liten, kraftfaktorn och snabb-långsam, varm-kall, i rörelse-stilla (moving-still) aktivitetsfaktorn. Downing fann att barn av olika kön och ålder i genomsnitt skattade alla begrepp positivt i värderingsskalorna, att flickorna skattade de flesta begrepp mer positivt än pojkarna samt att reliabiliteten i aktivitets- och kraftskalorna var större hos äldre barn än hos yngre.

Goldfield (1963) undersökte hur manliga och kvinnliga studerande i åldrarna 13-15 år och 18-24 år uppfattade djursymboler. Han fann att yngre flickor och pojkar jämfört med äldre av samma kön skattade symbolerna mer extremt - antingen positivt eller negativt - i den semantiska differentialens skalor. Vidare hade de äldre kvinnliga studenterna mer extrema bedömningar än de äldre manliga. Goldfield påpekar att ju mer extremt en person skattar desto starkare instämmer denna person i att adjektivet karakteriserar ett begrepp. Författaren hävdar att könsskillnaderna är uttryck för att generella skattningstendenser som inte endast förekommer vid bruk av semantiska differentier.

I en undersökning av ett stort antal mänskliga egenskaper som bedömdes i sju gradiga skalor från mycket socialt önskvärd (social desirable) till motsatsen fann Cowen (1961) att de allra flesta av egenskaperna skattades mycket positivt och hade mycket liten variationsvidd. 60 % av de förekommande adjektiven hade standardavvikelser som var mindre än ett skalsteg. Trots att samstämmigheten i skattningarna mellan studenter av olika kön var synnerligen hög, visade kvinnorna en markant tendens till mer extrema - antingen

mer positiva eller mer negativa skattningar. Författaren anser det möjligt att kvinnor och män tillägnar sig sociala normer i olika hög grad och att kvinnorna ger kraftigare uttryck åt vad som anses socialt acceptabelt och icke acceptabelt.

Jämförelser av attityder till Rorschachtavlor med avseende på kön och ålder vilka utförts av Zax m. fl. (1960) gav liknande resultat beträffande ålders- och könsskillnader som i ovan refererade undersökningar. Undersökningarna utfördes i tre manliga grupper i åldrarna 13-15 år (årskurserna 5 och 6), omkring 20 år (collegestudenter) och omkring 31 år samt två kvinnliga i samma åldrar som de två yngsta manliga grupperna.

Zax visade att yngre försöksgrupper i jämförelse med äldre bedömde Rorschachfigurer mer positivt och att flickorna hade en mer positiv uppfattning än pojkarna i den yngsta ålderskategorin. Mätningar av könsskillnader förekom inte i de övriga åldersgrupperna.

2. Undersökningar som visar samband mellan attityder och andra personlighetspsykologiska variabler

Luria fastslog 1959 i en undersökning av terapipatienter (troligen neurotiker) att dessa hade en mer negativ värdering av begreppen Jag, Min mor och Min far i skalorna bra-dålig, stark-svag, aktiv-passiv, avslappnad-spänd. Efter terapeutisk behandling kunde mer positiva uppfattningar av begreppet Jag konstateras hos experimentgruppen. Luria försökte även testa teorier om identifiering med föräldrarna varvid det framkom att terapipatienterna hade större variationer i sina skattningar av Min far och Min mor än kontrollgrupperna. Luria anser det vara ett tecken på normal anpassning att visa en accepterande inställning gentemot båda föräldrarna vid skattningar med den semantiska differentialtekniken. Resultaten förklaras bero på att psykiskt friska människor identifierar sig positivt med föräldrarna till skillnad från psykiskt störda.

I en recension av Lurias studie har Goldfield (1962) emellertid framhållit att begreppen Jag, Min mor och Min far var de enda personbegrepp som ingick i undersökningen. Därför kan det inte anses säkerställt att skillnaderna mellan grupperna direkt kan relateras till identifieringsmekanismer. De erhållna resultaten kan bero på att en normalgrupp har mer positiva attityder till människor inberäknat dem själva. Dessutom måste det vara i det närmaste omöjligt att dra några slutsatser om identifieringsmekanismer från under-

sökningar av denna summariska typ. (Se A. Freud, 1946 och Knight, 1940).

Även Lasowich (1955) har erhållit resultat som anses tyda på att neurotiska personer identifierar sig mindre med sina föräldrar och andra identifieringsobjekt. Lasowich studerade dels likheten i skattningsprofilerna för begreppet Jag och andra begrepp som Far, Mor, Man (eng. Husband) och Hustru för studenter med hög respektive låg ångestberedskap, dels likheten mellan studenternas och deras föräldrars skattningar för ett större antal begrepp. Lasowich avstod tyvärr från jämförelser mellan andra begrepp än dem som hade direkt anknytning till teorierna om identifiering. Han undersökte således hur samstämmiga skalprofilerna var för t.ex. begreppen Jag - Man hos manliga försökspersoner och Jag - Hustru hos kvinnliga, men prövade inte samstämmigheten mellan Jag och manliga begrepp för kvinnor eller mellan Jag och kvinnliga begrepp för män. Det är möjligt att grupperna med låg ångestberedskap skulle ha visat mindre skillnad i bedömningarna även av dessa begrepp vilket hade varit svårare att tolka i termer av identifiering.

I den andra typen av mätningar erhöles större överensstämmelse för studenterna i kontrollgruppen och deras föräldrar än för dem i experimentgruppen och deras föräldrar. Även föräldraparen visade inbördes större likheter i kontrollgruppen än i experimentgruppen.

Författaren tolkar detta som tecken på att identifieringsprocesser utvecklats i högre grad i familjer som tillhör normalmaterialet.

Resultaten kan dock förklaras på enklare sätt om man antar att grupper som är relativt väl anpassade uppvisar mindre skillnader i skattningarna av personbegrepp än grupper som har fler neurotiska drag.

Lasowich gjorde ett försök att kontrollera att överensstämmelsen av värderingarna verkligen hade samband med familjetillhörighet genom att mäta överensstämmelsen i värderingar hos slumpvis kombinerade föräldrar och studenter. Han fann att denna överensstämmelse inte var större än för egna föräldrar och barn utom för manliga studenter med låg ångestberedskap och deras mödrar. Lasowich skulle även ha kunnat studera hur lika värderingarna var inom normalgruppen respektive experimentgruppen, för att se om detta gav liknande resultat som undersökningarna av föräldrar-barn för respektive undersökningsgrupp.

En jämförbar undersökning av Beitner (1961) påvisade att neurotiska patienter varierade mer än icke-neurotiska patienter.

Det är kanske inte så förvånande att människor som besväras av ångest och konflikter och har svårigheter med sin personliga anpassning också visar större avvikelser beträffande värderingarna av begrepp i den semantiska differentialen.

En intressantare fråga är på vad sätt dessa människors attityder skiljer sig från dem som inte har speciella anpassningsproblem.

I ett försök att analysera de psykologiska förhållanden som har samband med astma studerade Baraff och Cunningham (1966) två grupper astmatiska barn i åldrarna 9-14 år. Den ena gruppen hade helt tillfrisknat efter steroidbehandling, den andra fortsatte att vara i behov av denna medicinering. Det visade sig att barnen i den grupp som tillfrisknat uppfattade sig själva som bättre, starkare och mer aktiva än sina fäder, starkare än sina mödrar och astman enligt de viktigaste av Osgoods faktorer. De värderade också astman som mer aktiv än sina mödrar. Barnen i den steroidberoende gruppen visade inga skillnader mellan värderingarna av begreppen i dessa avseenden med undantag för att de ansåg sina fäder bättre och starkare än sig själva. Dessa resultat gav upphov till intressanta hypoteser om psykiska faktorer som påverkar astmans förlopp, vilka kommer att bli föremål för fortsatta undersökningar.

E. Testningsförfarande

Undersökningen utfördes under februari och mars 1965 i Örebro grundskolor. Samtliga elever i årskurserna 3, 6 och 8 testades. Tre lektionstimmar i varje klassavdelning anslogs för hela undersökningsprojektet. Hela den tredje lektionstimmen togs i anspråk för attitydundersökningen i årskurserna 3 och 6. I årskurs 8 presenterades under den tredje timmen först yrkesenkäten och därefter den semantiska differentialen.

Fyra psykologer som ansvarade för var sin undersökning i projektet fungerade som testledare. De tilldelades var sin klassavdelning på förmiddagen och var sin på eftermiddagen, varvid de insamlade data med alla testinstrument i dessa klasser. Presentation av projektet samt instruktion och observationer vid testningarna med den semantiska differentialen redovisas i bilaga 2.

Så gott som alla elever var mycket positivt inställda, samarbetsvilliga och intresserade av testet.

Data från specialklasserna har hittills uteslutits ur beräkning-

arna. Testet ställer sådana krav på läsförståelse att det åtminstone inte verkar ge adekvata resultat i specialklasserna i årskurs 3.

F. Undersökningspopulationer

Tabell 1 visar undersökningspopulationer, bortfall och undersökningsgrupper för pojkar respektive flickor i årskurserna 3, 6 och 8 exklusive specialklasserna.

Tabell 1. Antal pojkar och flickor i undersökningspopulationer, bortfall och undersökningsgrupper samt gruppernas procentuella andel av respektive undersökningspopulation i årskurserna 3, 6 och 8.

	Årskurs 3				Årskurs 6				Årskurs 8			
	Pojkar		Flickor		Pojkar		Flickor		Pojkar		Flickor	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Undersökningspopulation	475	100	490	100	443	100	448	100	627	100	628	100
Bortfall I	27	6	28	6	17	4	23	5	65	10	63	10
Bortfall II	44	9	31	6	17	4	18	4	18	3	8	1
Undersökningsgrupp	404	85	43	88	409	92	407	91	544	87	557	89

Elever av olika kön och ålder kommer i denna delstudie att studeras i skilda grupper, vilkas resultat kan jämföras med varandra. Bortfall och undersökningsgrupper i årskurserna 6 och 8 avser data för begreppet Pojke. Antalet elever kan i dessa årskurser variera med omkring tio elever från ett begrepp till ett annat. Begreppen Mamma och Pappa har tills vidare uteslutits ur bearbetningarna på grund av att fullständiga data saknas för dessa begrepp.

1. Bortfall

Bortfall I uppstod genom frånvaro av elever samt mindre fel vid kodning och annan databearbetning. Bortfall II uppkom genom att elever som saknade skattningar i ett stort antal skalor för ett begrepp uteslöts ur bearbetningarna. Härvid tillämpades olika uteslutningsmetoder för årskurs 3 jämfört med årskurserna 6 och 8.

Vid den tidpunkt, då eleverna i årskurs 3 uppdelades i attitydgrupper, var det av maskintekniska skäl alltför komplicerat att bearbeta data för varje begrepp separat. Därför bortföll för samtliga

begrepp i denna årskurs alla elever som saknade data i ett av begreppen. Senare infördes en rutin i datamaskinprogrammet för klassificering av attitydgrupper, som gjorde det möjligt att utesluta elever enbart från analyserna av de begrepp, för vilka de saknade ett stort antal skattningar. Denna uteslutningsmetod tillämpades i årskurserna 6 och 8. Fel som uppstått därför att någon enstaka skala överhoppats har inte behövt orsaka bortfall, eftersom man i sådana fall räknat med ett fingerat genomsnittsvärde.

Som framgår av tabell 1 är bortfallet störst i årskurserna 3 och 8 men av något olika anledningar. I årskurs 8 är frånvaron vid testningstillfället hög enligt bortfall I. I årskurs 3 är emellertid bortfall II störst därför att strängare krav kom att ställas för elevernas deltagande i bearbetningarna.

Det är inte uteslutet att bortfallet i årskurserna 3 och 8 blivit mer selektivt än i årskurs 6 beträffande begåvning, skolprestation och andra personlighetsvariabler. I årskurs 3 uteslöts troligen ett större antal elever, som hade svårt att förstå och hinna med skattningarna samt sådana, som var mindre motiverade av olika anledningar. I årskurs 8 var troligen de mindre teoretiskt begåvade eleverna frånvarande i större utsträckning än i lägre årskurser, då dessa elever bl. a. hade utökad praktisk yrkesorientering. Dessutom var antagligen icke tillåten frånvaro högre i årskurs 8. Sådan frånvaro brukar visa negativa samband med intellektuell nivå, prestationer och anpassningsvariabler som vi vill studera.

I både årskurs 3 och 8 är det också tänkbart att pojkarna har fyllt i testformulären mindre väl än flickorna, eftersom pojkarnas bortfall II i dessa årskurser är större än flickornas.

Vi har fått vissa belägg för att bortfallsgrupperna skiljer sig från undersökningsgrupperna. I anslutning till sambandsberäkningarna i kapitel VII har nämligen medelvärden för bortfallsgrupp II beräknats i variablerna självskattning, intelligens, prestation och överunderprestation samt medelvärden för bortfallsgrupp I och II tillsammans i variabeln kamratskattning. Därvid framkom att dessa bortfallsgrupper vanligen låg under genomsnittet i de undersökta variablerna.

Det finns säkerligen även andra faktorer än de här nämnda som kan ha inverkat på sammansättningen av undersökningsgrupperna och dessa faktorer kan ha inverkat på olika sätt i olika grupper.

Även om vi kände till de genomsnittliga resultaten för samtliga bortfallsgrupper i enskilda variabler, skulle det vara svårt att klar-

göra effekten av bortfallen, då det blir fråga om komplicerade sambandsanalyser. Vi kan endast konstatera att bortfallet i vissa undersökningsgrupper överstiger 10 % av populationen. Hänsyn bör tas till detta vid eventuella generaliseringar av resultat till populationen.

KAP. III. TILLFÖRLITLIGHETEN HOS DATA SOM ERHÅLLS MED DEN SEMANTISKA DIFFERENTIALTEKNIKEN

En omtestning med en ursprungliga versionen av den semantiska differentialtekniken utfördes två och en halv månad efter den första testningen. Tio klasser omtestades i årskurs 3 (undersökningsgrupp: 98 pojkar och 109 flickor) och åtta klasser i årskurs 6 (undersökningsgrupp: 75 pojkar och 94 flickor).

Syftet med denna omtestning var att undersöka hur mycket skattningarna förändrades under en ganska lång tidsperiod. Stabiliteten hos data är av betydelse för de fortsatta undersökningarna, då extremgrupper kommer att väljas ut för intensivstudier och jämförelser göras mellan resultat från skilda tidpunkter.

Skattningsfördelningarna för varje begrepp-skala var ofta starkt sneda med medelvärdet vid den positiva änden av skalan. Även bimodala fördelningar förekom till exempel för begreppen Olydnad och Slagsmål; fördelningarna var sällan lika normalfördelningar. Betingelserna för att bedöma produktmomentkorrelationer var alltså inte idealiska, varför retest-stabiliteten har studerats enligt följande metoder, som rekommenderas av bland andra Osgood (1957) och Norman (1959).

1. Det procentuella antalet elever, som hade en absolut avvikelse av vardera 0, 1, 2 ... o. s. v. upp till 6 skalsteg från det första till det andra testningstillfället, beräknades för varje begrepp över alla skalor och för varje skala över alla begrepp. Därefter beräknades det kumulativa procentuella antalet elever för samma avvikelser. (Se tabeller i bilagorna 4 a-d och 5 a-d). Den procentuella andelen elever som förändrade sina skattningar 0-1 skalsteg från test till retest redovisas i tabell 2 a för begrepp och tabell 2 b för skalor.

Tabell 2 a. Elevernas medelavvikelser (MA) samt den procentuella andelen elever som har en avvikelse av 0-1 skalsteg från test till retest för begreppen. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

Begrepp	Årskurs 3				Årskurs 6			
	Pojkar		Flickor		Pojkar		Flickor	
	MA	0-1	MA	0-1	MA	0-1	MA	0-1
1. Idealjag	0.87	80	0.67	84	0.68	85	0.60	85
2. Jag	1.10	75	0.97	76	1.09	73	0.95	76
3. Flicka	1.49	64	1.02	75	1.15	68	1.02	75
4. Pojke	1.21	71	1.42	63	1.13	71	1.21	70
5. Syster	1.38	66	1.04	75	1.20	70	0.98	75
6. Bror	1.11	74	1.23	71	1.23	69	1.18	70
7. Kvinnan	1.45	65	1.00	77	1.13	71	0.99	73
8. Mannen	1.16	72	1.15	72	1.04	74	1.09	72
9. Lärare	1.14	69	0.98	77	1.38	63	1.11	69
10. Elev	1.22	71	1.10	72	1.33	64	1.29	66
11. Slagsmål	1.58	61	1.63	60	1.40	62	1.29	66
12. Olydnad	1.61	61	1.82	54	1.46	62	1.49	60
13. Skolarbete	-	-	-	-	1.45	58	1.23	68
14. Ensamhet	-	-	-	-	1.69	52	1.40	64
15. Framtiden	-	-	-	-	1.32	65	1.15	68

Tabell 2 b. Elevernas medelavvikelser (MA) samt den procentuella andelen elever som har en avvikelse av 0-1 skalsteg från test till retest för skalorna. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

Skala	Årskurs 3				Årskurs 6			
	Pojkar		Flickor		Pojkar		Flickor	
	MA	0-1	MA	0-1	MA	0-1	MA	0-1
1. Bra	1.14	73	0.98	77	1.17	70	1.05	74
2. Svag	1.34	68	1.39	66	1.29	68	1.19	68
3. Farlig	1.50	64	1.25	71	1.61	58	1.32	65
4. Varm	1.48	62	1.44	60	1.44	60	1.19	67
5. Tråkig	1.21	72	1.20	71	1.28	67	1.12	73
6. Modig	1.42	67	1.28	68	1.28	66	1.18	68
7. Otrevlig	1.17	74	1.17	76	1.22	69	1.01	76
8. Mjuk	1.49	62	1.32	67	1.33	63	1.29	66
9. Ren	1.07	75	0.85	80	1.08	73	0.92	77
10. Långsam	1.38	68	1.19	72	1.27	68	1.22	66
11. Snäll	1.06	76	0.90	78	1.13	72	1.05	74
12. Manlig	1.20	71	1.08	74	0.95	75	0.87	77
13. Lätt	1.57	60	1.49	62	1.43	60	1.40	60
14. Orättvis	1.30	69	1.22	70	1.24	68	1.19	69
15. Glad	1.04	76	0.90	78	1.08	73	0.98	76

2. Elevernas genomsnittliga absoluta avvikelse i skalsteg från test till retest beräknades för varje begrepp över alla skalor och för varje skala över alla begrepp. Dessa s.k. medelavvikelser redovisas även i tabell 2 a för begrepp och tabell 2 b för skalor. Begrepp och skalor har dessutom rangordnats efter medelavvikelse-ernas storlek. Den lägsta medelavvikelsen inom varje under-sökningsgrupp har erhållit rangvärdet 1. Rangordningarna redovisas i tabellerna 3 a och b för respektive begrepp och skalor.

Tabell 3 a. Begreppen rangordnade efter medelavvikelse-ernas storlek. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

	Årskurs 3		Årskurs 6	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
1	Idealjag	Idealjag	Idealjag	Idealjag
2	Jag	Jag	Jag	Mannen
3	Bror	Lärare	Syster	Jag
4	Lärare	Kvinnan	Kvinnan	4.5 { Pojke Kvinnan
5	Mannen	Flicka	Flicka	
6	Pojke	Syster	Mannen	Flicka
7	Elev	Elev	Lärare	Syster
8	Syster	Mannen	Framtiden	Bror
9	Kvinnan	Bror	Bror	Framtiden
10	Flicka	Pojke	Pojke	Elev
11	Slagsmål	Slagsmål	Skolarbete	Lärare
12	Olydnad	Olydnad	12.5 { Elev Slagsmål	Slagsmål
13	-	-		Skolarbete
14	-	-	Ensamhet	Olydnad
15	-	-	Olydnad	Ensamhet

Tabell 3 b. Skalorna rangordnade efter medelavvikelseernas storlek.
Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

	Årskurs 3		Årskurs 6	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
1	glad	ren	kvinnlig	manlig
2	snäll	2.5 { snäll glad	ren	2.5 { glad ren
3	ren		glad	
4	bra	bra	trevlig	snäll
5	trevlig	kvinnlig	5.5 { bra snäll	bra
6	manlig	trevlig		trevlig
7	rolig	snabb	rolig	rättvis
8	rättvis	rolig	modig	snabb
9	stark	rättvis	10.0 { stark rättvis	9.5 { rolig modig
10	snabb	ofarlig		
11	modig	modig	varm	stark
12	varm	mjuk	snabb	mjuk
13	mjuk	stark	mjuk	lätt
14	ofarlig	varm	ofarlig	varm
15	lätt	lätt	lätt	ofarlig

A. Tidigare undersökningar av stabilitet hos den semantiska differentialtekniken

Norman (1959) har använt dessa två mått för att undersöka reteststabiliteten hos 20 begrepp och 20 skalor som bedömts av 30 studenter av båda könen med ett tidsintervall av 4 veckor. Begreppen, skalorna och försökspersonerna valdes slumpmässigt ur en större undersökning av Jenkins (1958) som omfattade 360 begrepp. Norman redovisar inte vilka begrepp och skalor som ingick i undersökningen varför det är svårt att bedöma hur stor reteststabilitet inom individer man borde kunna vänta sig i jämförelse med vår undersökning. Normans resultat bör dock beaktas därför att hans undersökning är en av de få som överhuvudtaget behandlar förändringar efter en viss tidsperiod hos data som erhålls med semantisk differentialteknik. Beträffande det först nämnda måttet redovisar

Norman ett genomsnittligt resultat för alla försökspersoner, skalor och begrepp. 40 % av skattningarna var identiska från den första testningen till den andra, 35 % ändrade sina bedömningar ett skalsteg och 25 % två skalsteg eller mer.

Enligt det andra måttet varierade de genomsnittliga avvikelserna i skalsteg räknat från 0.92 för begreppen Spetälsk och Tornade till 1.28 för Stjärnor samt från 0.81 för skalan ful-vacker till 1.41 för krokig-rak.

Osgoods analyser av reteststabiliteten hos den semantiska differentialen avser data från samma testtillfälle utan någon mellanliggande tidsperiod. Dessutom redovisar Osgood inte stabiliteten hos enskilda begrepp och skalor - beräkningarna är ofta utförda på grupper av skalor över ett stort antal begrepp. Undersökningsgrupperna utgörs av vuxna personer, vanligen studenter.

Vid sina stabilitetsberäkningar har Osgood erhållit medelavvikelser för skalorna som är omkring 0.75 skalsteg och för värderingsskalorna enbart, omkring 0.50 skalsteg.

I en undersökning av Luria som utfördes 1953 (Osgood, 1957) omtestades en slumpmässigt utvald grupp, som troligen bestod av studenter av båda könen, dels omedelbart, dels efter 6-8 veckor och efter 12-15 veckor. Troligen gällde denna reliabilitetsundersökning samma 10 begrepp och 15 skalor som ingick i den undersökning 1959 som refererats på sid. 10 i denna avhandling. Lurias begrepp och skalor utvaldes i liknande personlighetspsykologiska syften som dem vi har. Det är därför av intresse att jämföra stabiliteten hos data i dessa två undersökningar.

Medelavvikelserna för skalor över begrepp var i Lurias undersökning lägst i värderingsskalorna, näst lägst i kraftskalorna och högst i aktivitetsskalorna. Vid alla tre testtillfällena var medelavvikelserna mellan det första testet och respektive retest lägre än ett skalsteg, utom för aktivitetsskalorna efter det längsta tidsintervallet. Medelavvikelsernas storlek ökade påfallande litet då tidsintervallen mellan test och retest förlängdes.

B. Reteststabilitet hos attityder och värderingar

1. Den procentuella andelen elever som har en avvikelse av 0-1 skalsteg från det första till det andra testtillfället

a. Begrepp. Som framgår av tabell 2 a tenderar flickorna i årskurs 3 att ha mest stabila skattningar beträffande hur stor andel elever som förändrar sina bedömningar 0-1 skalsteg mellan de två testtillfällena.

70 % eller fler av flickorna i årskurs 3 har en så liten absolut avvikelse som 0-1 skalsteg i alla begrepp utom Pojke, Slagsmål och Olydnad. Bland flickorna i årskurs 6 har 70 % eller fler samma låga avvikelse i hälften av begreppen, nämligen Idealjag, Jag, Flicka, Systemer, Mannen, Kvinnan, Pojke och Bror. Ovanför en gräns av 70 % för 0-1 skalstegs avvikelse ligger även begreppen Idealjag, Jag, Bror, Mannen, Pojke, Elev i gruppen pojkar årskurs 3 och begreppen Idealjag, Mannen, Jag, Pojke, Kvinnan, Systemer i gruppen pojkar årskurs 6.

b. Skalor. Även beträffande skalorna uppvisar flickorna i årskurs 3 mest stabila skattningar enligt den procentuella andelen elever som har en skillnad av 0-1 skalsteg mellan testningarna. I 10 av 15 skalor har 70 % eller fler av de yngsta flickorna en så liten avvikelse. För flickorna i årskurs 6 och pojkarna i årskurs 3 är det 7 skalor och för pojkarna i årskurs 6, 5 skalor som uppnår 70 %-gränsen. Värderingsskalorna har de minsta avvikelserna och skalorna varm, mjuk, lätt och ofarlig de största.

2. Elevernas medelavvikelser från det första till det andra testfallet

a. Begrepp. Inom varje undersökningsgrupp har begreppen ungefär samma inbördes rangordning enligt medelavvikelsernas storlek. Av tabell 3 a framgår att Idealjag och Jag oftast är de mest stabila begreppen. Därefter har flickorna mest stabila värden för kvinnliga begrepp och pojkarna i årskurs 3 för manliga begrepp. Efter begrepp som tillhör det egna könet rangordnas i dessa tre årskurser begrepp som tillhör det motsatta könet. Men pojkarna i årskurs 6 har nästan lika stabila skattningar av kvinnliga begrepp som av manliga.

Lärare och Elev har lägst stabilitet av personbegreppen i årskurs 6. I årskurs 3 är stabiliteten hos Lärare i nivå med skattningarna av begrepp som tillhör det egna könet och Elev i nivå med begrepp som tillhör det motsatta. De abstrakta begreppen visar i allmänhet de lägsta stabilitetsvärdena tillsammans med Lärare och Elev i årskurs 6. Framtiden och Skolarbete har de lägsta medelavvikelserna av de abstrakta begreppen.

Flickorna har något lägre medelavvikelser än pojkarna i samma årskurs utom för begreppen Mannen, Pojke och Olydnad i årskurs 6. Flickorna i årskurs 3 har även en tendens till lägre medelavvikelser än pojkarna i årskurs 6 utom för begreppen Pojke, Mannen, Slagsmål och Olydnad. De äldre eleverna har lägre medelavvikelser än de yngre av samma kön utom för begreppen Lärare och Elev.

b. Skalor. Värderingsskalorna samt skalan manlig-kvinnlig är mest stabila i samtliga grupper. Skalorna lätt, varm, ofarlig, mjuk är i allmänhet minst stabila.

Även i skalorna har flickorna lägre medelavvikelser än pojkarna i samma ålder utom skalorna stark, rolig och trevlig. De äldre eleverna har lägre medelavvikelser än de yngre av samma kön utom i skalorna bra, ofarlig, snäll och glad. Pojkarna i årskurs 3 har dessutom mer stabila värderingar än pojkarna i årskurs 6 beträffande skalorna trevlig och rolig. Flickorna i årskurs 3 har mer stabila värderingar än flickorna i årskurs 6 beträffande skalorna snabb och ren.

3. Kommentarer

Även den procentuella andelen elever, som har lika skattningar för både begrepp och skalor vid de två testtillfällena (en avvikelse av 0 skalsteg enligt tabellerna i bilaga 3), är större hos yngre elever än hos äldre av samma kön och större hos flickor än hos pojkar i samma ålder beträffande nästan alla skalor och begrepp. Detta har säkerligen samband med att yngre elever respektive flickor har mer extrema skattningar.

Extrema skattningar har i ett flertal av Osgoods undersökningar visat större stabilitet än skattningar av mellanliggande skalsteg. Troligen har detta samband med att elever som skattar, låt oss säga det mest positiva skalsteget - eftersom detta är det vanligast förekommande extremvärdet, har mer bestämda åsikter än de som skattar "rätt så" positivt eller "lite" positivt. Skattningar av mindre extrema skalsteg kan vara uttryck för mer osäkra eller ambivalenta värderingar som lättare förändras mellan två testtillfällen.

Man får även ta hänsyn till de så kallade ändefferkterna som uppstår genom att det extrema skalsteget samlar upp skattningar som skulle ha varit ännu mer positiva eller negativa om skalan inte slutade just vid detta skalsteg.

Medelavvikelserna blir däremot större för de yngre eleverna vilket uppenbarligen beror på att deras avvikelser är större än de äldre elevernas, om avvikelser över huvud taget uppstår mellan mätningarna. De yngre eleverna är troligen mer instabila i detta avseende därför att de lättare läser fel, är mer osäkra på hur de ska uppfatta vissa skalor eller därför att somliga elever i denna grupp kanske har svårare än andra att förstå och utföra uppgifterna.

De begrepp och skalor som visar tendenser till att ha högst stabilitetsvärden enligt dessa mått inom respektive undersöknings-

grupp, är i allmänhet sådana som skattats extremt. Detta kommer att framgå av följande kapitel, där de genomsnittliga skillnaderna i värderingar mellan olika undersökningagrupper analyseras. Undantag från denna regel är begreppet Jag, som genomsnittligt skattas relativt lågt av samtliga elevgrupper, men som ändå har höga stabilitetsvärden.

Eleverna har således relativt mer stabila åsikter om begrepp som har direkt anknytning till dem själva än begrepp som representerar andra personer. Och de tycks ha mer bestämda uppfattningar om Jag än de flesta andra begrepp trots att skattningarna oftast ligger på lägre nivå än extremvärdena.

C. Jämförelser av resultaten med dem från tidigare undersökningar

De flesta medelavvikelser för våra begrepp ligger inom de gränsvärden som angivits av Norman. Idealjag har dock lägre medelavvikelse än något av de begrepp som ingick i denna undersökning och de abstrakta begreppen har i allmänhet högre medelavvikelser.

Våra skalor visar emellertid betydligt lägre stabilitet än de som ingick i Lurias undersökning. Endast skalan manlig-kvinnlig har i årskurs 6 lika hög stabilitet som Lurias kraftskalor, efter ett tidsintervall av 12-15 veckor. Den lägre stabiliteten hos våra data beror troligen på att våra bedömare är så mycket yngre än Lurias. Dessutom kan vissa tillvänjnings- eller inlärningsmekanismer ha spelat in vid Lurias undersökning, som till synes ökat stabiliteten hos data. Samma försökspersoner testades nämligen fyra gånger med samma skalor och begrepp.

Stabiliteten hos våra data syns lägre än i den retestundersökning av vuxna personer som Osgood redovisar (1957, sid. 132). Osgood har beräknat sannolikhetsgränser för medelavvikelser av olika storlek genom att använda de kumulativa procenttal som även vi beräknat. (Se bilagorna 4 och 5).

Han fastslår att den kumulativa 95-procentsgränsen genomsnittligt ligger vid 2 skalsteg vilket betyder att endast 5 procent av försökspersonerna ändrar sig mer än 2 skalsteg mellan de två mätningarna.

I vår undersökning ligger 90-procentsgränsen för skalor och begrepp vanligen vid skalsteg 3 i årskurs 6. I årskurs 3 har dock 10 procent eller färre pojkar en avvikelse på 4 skalsteg i 10 skalor och 6 begrepp. Även för flickorna i denna årskurs är 4 skalstegs avvikelse vanligare än i årskurs 6, men för omkring två tredjedelar av

skalorna och av begreppen är avvikelserna omkring 3 skalsteg för 10 procent eller färre elever.

Av jämförelserna med tidigare undersökningar framgår att den semantiska differentialens data är mindre stabila i vår undersökning av barn än tidigare undersökningar av vuxna och att våra attitydmått inte har så stor tillförlitlighet för enskilda individer. Därför lämpar sig också dessa data bättre till beräkningar av sammanfattande mått för grupper, vilket skett i denna undersökning.

D. Medelavvikelseernas storlek i förhållande till spridningen mellan eleverna

Ingen av de refererade författarna, som undersökt stabiliteten hos den semantiska differentialteknikens data har beskrivit spridningen av skattningarna mellan individerna vid någon testning. Denna spridning borde kunna ställas i relation till de absoluta medelavvikelseerna för att ge ett mått på skillnaderna inom individerna mellan två testningar jämfört med skillnaderna mellan individerna vid en testning eller mellan två testningar.

Vi har kunnat göra sådana jämförelser för det mindre antal begrepp, som behandlas i följande kapitel om köns- och åldersjämförelser. Medelavvikelseerna för dessa begrepp har delats med de genomsnittliga standardavvikelseerna över samtliga skalor för respektive begrepp (se tabell 4). Detta gjordes för att vi skulle få en viss uppfattning om hur stora medelavvikelseerna var i förhållande till hur stor del av skalorna som genomsnittligt används av eleverna. Vi antar då att spridningen i retestmaterialet är lika stor som i totalmaterialet. Motsvarande kvoter för skalorna har inte kunnat sammanställas, då standardavvikelseer inte beräknats för de begrepp som uteslutits ur de fortsatta bearbetningarna i denna delstudie.

Tabell 4. Medelavvikelserna i retestmaterialet delade med genomsnittliga standardavvikelser för totalmaterialet. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

Begrepp	Årskurs 3		Årskurs 6	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Idealjag	0.64	0.60	0.56	0.58
Jag	0.74	0.68	0.80	0.70
Flicka	0.80	0.76	0.75	0.78
Pojke	0.75	0.82	0.76	0.81
Kvinnan	0.85	0.77	0.76	0.75
Mannen	0.76	0.77	0.72	0.80
Lärare	0.70	0.77	0.78	0.67
Skolarbete	-	-	0.90	0.79
Framtiden	-	-	0.82	0.74

Av tabell 4 framgår att rangordningarna av de undersökta begreppen, efter det att stabilitetsvärden inom individerna satts i relation till spridningen mellan individerna, är mycket lika de rangordningar som tidigare erhållits för medelavvikelserna. Det är dock uppenbart att begreppet Lärare i grupperna pojkar, årskurs 3 och flickor, årskurs 6 har högre stabilitet enligt tabell 4 än enligt tidigare beräkningar. Detsamma gäller för begreppet Framtiden i gruppen flickor, årskurs 6, medan begreppet Jag i gruppen pojkar årskurs 6 syns ha lägre stabilitet, då det sätts i relation till hur stor del av skalan som används av eleverna i denna grupp.

Skillnaderna mellan dessa kvoter är dock inte så stora inom årskurserna. Mellan årskurserna blir stabiliteten ungefär lika stor enligt detta mått, därför att de undersökningsgrupper som har större medelavvikelser även har större spridning mellan individerna.

E. Sammanfattning

Stabiliteten hos data varierar med elevernas ålder, kön och vilka skalor och begrepp som studeras. I vissa fall är stabiliteten

tämligen låg. I de fortsatta undersökningarna blir det emellertid inte data för enskilda items som analyseras utan profiler erhållna genom latent profilanalys som baseras på flera sådana mått. Man kan förmoda att sådana profiler uppvisar högre stabilitet, eftersom de är mått som sammanfattar flera observationer. Men det är också tänkbart att profilerna i sin helhet varierar med attityder och emotioner som eventuellt är utsatta för tillfälliga förändringar i tiden. Någon undersökning av stabiliteten hos LPA-profilerna har inte gjorts. För att retestgruppen skulle ha kunnat delas upp i profilklasser skulle den ha varit betydligt större.

KAP. IV. ÅLDERS- OCH KÖNSSKILLNADER I ATTITYDER OCH VÄRDERINGAR

I detta avsnitt kommer genomsnittliga skillnader i värderingar hos flickor och pojkar i årskurserna 3, 6 och 8 att jämföras med avseende på ålder och kön. För att grundligt kunna utforska dessa skillnader, har vi koncentrerat undersökningarna till ett mindre antal begrepp och skalor.

A. Begrepp och skalor som ingår i undersökningen

1. Begrepp

De begrepp som ingår i dessa undersökningar är representativa för tre av de fem problemområden som redovisats på sid. 4-5. Följande begrepp har utvalts för studium av köns- och åldersskillnader i attityder och värderingar: Skattningarna av begreppen Idealjag, Jag, Flicka, Pojke, Kvinnan, Mannen och Lärare studeras i alla undersökningsgrupper, Skolarbete och Framtiden endast i de två äldsta årskurserna. Bedömningarna av dessa begrepp kan sättas i samband med elevernas uppfattningar om sig själva, deras idealbildning, attityder som står i relation till könsroller samt inställning till skolsituationen.

Begrepp som avser attityder till familjemedlemmar har tills vidare utgått ur våra undersökningar, därför att fullständiga data saknas för begreppen Mamma och Pappa. Ytterligare en anledning till att vi inte studerat undersökningsgruppernas genomsnittliga värderingar av dessa begrepp är, att attityderna kan tänkas vara annorlunda för grupper av elever som saknar någon familjemedlem. Data för dessa s. k. familjebegrepp bör därför bli föremål för speciella undersökningar innan mer generella köns- och ålderstrender kan analyseras.

Även begreppen Olydnad och Slagsmål, som avser attityder till mindre accepterade beteenden, har tills vidare utelämnats. Dessa begrepp uppvisar dock intressanta köns- och åldersskillnader i de mindre grupper som retestats för reliabilitetsberäkningarna i kapitel III. Pojkarna och i synnerhet flickorna i årskurs 6 bedömer de båda begreppen övervägande negativt. Men årskurs 3 ger nästan lika ofta uttryck åt positiva som negativa uppfattningar av Olydnad. Begreppet Slagsmål har bimodala skattningsfördelningar i årskurs 3, men en större grupp flickor skattar Slagsmål negativt jämfört med Olydnad.

På grund av de bimodala skattningstendenserna skulle beräkningar av medelvärden inte ge en riktig bild av attityderna till begreppen Olydnad och Slagsmål i jämförelse med de övriga begreppen, som har unimodala fördelningar, vanligen med tyngdvikt på den positiva änden av skalorna.

2. Skalor

I varje undersökningsgrupp har elevernas medelvärden och standardavvikelser beräknats för varje skala och begrepp. På detta sätt har genomsnittliga skattningsprofiler erhållits för varje begrepp. Dessa profiler har uppritats i diagram, som tillsammans med tabeller över medelvärdena och standardavvikelsena redovisas i bilagorna 6-14 för pojkar och flickor i årskurserna 3, 6 och 8. Som framgår av profildiagrammen varierar vissa skalor på liknande sätt för olika begrepp och undersökningsgrupper. De skalor som ansetts tillhöra värderingsfaktorn, skalorna bra, rolig, trevlig, snäll, ren, rättvis och glad, har i allmänhet erhållit relativt höga medelvärden inom varje begrepp och förefaller alla att mäta samma typ av värderingar. Skalorna varm, mjuk och kvinnlig har även erhållit skattningar, som är inbördes mycket lika. De har höga medelvärden i de kvinnliga begreppen och låga i de manliga. Skalorna modig, stark och manlig har i motsats härtill en hög genomsnittlig nivå i manliga begrepp och låg nivå i kvinnliga.

För att förenkla bearbetningarna och öka överskådligheten hos data, har vi beräknat genomsnitt av de skalor som varierar på liknande sätt och erhållit tre skattningsdimensioner. Skalorna, som ingår i dessa dimensioner har vi kallat manliga eller kraftskalor, kvinnliga eller värmeskalor samt värderingsskalor. Vid konstruktionen av den manliga och den kvinnliga dimensionen har skalan manlig-kvinnlig utelämnats. Om denna skala tagits med skulle det ha varit naturligt att låta den påverka två olika dimensioner i motsatt riktning, vilket skulle ha medfört svårigheter att tolka skillnader i skattningarna av olika begrepp.

Pojkarnas och flickornas medelvärden i de tre dimensionerna för varje begrepp, har rangordnats efter nivå enligt skattningsformuläret och redovisas i tabellerna 5 a och b för årskurserna 3, 6 och 8 (se sid. 31 och 34).

Förutom skalan manlig-kvinnlig har skalorna lätt, ofarlig och snabb utslutits vid jämförelserna i detta avsnitt. Enligt profildiagrammen i bilagorna 6-14 tenderar skalorna lätt och ofarlig att erhålla något mer positiva skattningar i kvinnliga begrepp och snabb i

manliga begrepp. Men dessa skalor varierar inte på samma sätt med de skattades kön och ålder, som de utvalda manliga respektive kvinnliga skalorna och kan därför inte ingå i dessa dimensioner utan att utjämna de köns- och ålderskillnader, som vi vill studera med hjälp av dimensionerna.

Vid granskning av skattningsprofilerna för begreppen framgår det även att varje begrepp har en karakteristisk profil som huvudsakligen bestäms av variationer i de skaldimensioner som vi just beskrivit. Skattningsprofilerna för varje typ av begrepp är lätta att känna igen och skilja från profilerna för andra typer av begrepp trots variationer på grund av ålder och kön hos de skattande.

I det följande kommer dessa attitydmönster för varje begrepp att studeras i skattningsdimensionerna, då vi jämför ålders- och könstrender i bedömningarna. Skillnader mellan enskilda skalor för ett begrepp som uppgår till 0.3 skalsteg, har visat sig statistiskt säkerställda på 1 procentsnivån.

B. Översikt av begreppens rangordning i skattningsdimensionerna

1. Pojkar i årskurserna 3, 6 och 8

Pojkarnas och flickornas genomsnittliga värderingar av begreppen uppvisar ofta liknande ålderstrender. Men det finns även skillnader, till exempel i skattningarna av begreppet Jag samt kvinnliga och manliga begrepp. (Se tabell 5 a, sid. 31).

Förklaring till tabell 5 a

I = Idealjag

J = Jag

F1 = Flicka

P = Pojke

K = Kvinnan

M = Mannen

L = Lärare

Sk = Skolarbete

Fr = Framtiden

Tabell 5 b: Medelvärden för begrepp i värderings-, manliga och kvinnliga skalor, rangordnade efter nivå enligt skattningsformulärets schema. Pojkar i årskurserna 3, 6 och 8.

	Årskurs 3			Årskurs 6			Årskurs 8		
Medelvärden av råpoäng	Värderings- skalor	Manliga skalor	Kvinnliga skalor	Värderings- skalor	Manliga skalor	Kvinnliga skalor	Värderings- skalor	Manliga skalor	Kvinnliga skalor
Mycket 1.4 1.5 1.6 1.7 1.8 1.9	I M L	I M P		I	I M		I	I M	
Rätt så 2.0 2.1 2.2 2.3 2.4 2.5 2.6 2.7 2.8 2.9	J K P F1	J L		K F1 M P J L Fr Sk	P J	K F1	F1 K J M Sk P	P J Sk	F1 K
Lite 3.0 3.1 3.2 3.3 3.4 3.5 3.6 3.7 3.8 3.9			L J P M		L Fr Sk	I	L Fr		I J Sk
Varken eller både och 4.0 4.1 4.2		F1(4.3)			F1 K	M		L K F1(4.7)	Fr L P M(4.4)

a. Värderingsskalorna. Av tabell 5 a framgår att Idealjag i samtliga årskurser har det högsta medelvärdet i värderingsskalorna. Liksom när det gäller flickornas skattningar, är nivåskillnaderna mellan Idealjag och övriga begrepp samt begreppens variationsvidd mindre i årskurs 3 än i övriga undersökningsgrupper.

I årskurs 3 får begreppen Mannen och Lärare de rangordningsvärden som är näst högst i tabellen över medelvärden. Jag, Kvinnan och Pojke skattas på en något lägre nivå. Med stigande ålder blir emellertid värderingarna av de manliga begreppen och Lärare relativt mindre positiva än de kvinnliga begreppen och även mindre positiva än Jag i årskurs 8. Skattningsnivån hos de manliga begreppen sjunker nämligen avsevärt från årskurs 3 till 8, medan den endast sjunker något för Jag och inte alls i de kvinnliga begreppen.

De yngsta pojkarna visar minst uppskattning av begreppet Flicka, men bedömer inte detta begrepp så negativt i jämförelse med sitt eget kön som flickorna bedömer Pojke. Detta kan ses som ett tecken på att pojkarna i sina värderingar favoriserar sitt eget kön i mindre utsträckning än flickorna även i den yngsta åldersgruppen. I årskurserna 6 och 8 skattas Flicka på samma nivå som Kvinnan.

Åldersskillnaderna beträffande begreppen Lärare, Skolarbete och Framtiden visar samma tendenser som för flickorna. Även pojkarnas värderingar av begreppet Lärare blir mycket lägre för varje åldersgrupp. Detta begrepp har lägst rangordningsvärde av personbegreppen i årskurs 8. Skolarbete och Framtiden värderas minst positivt av begreppen i årskurs 6. Framtiden har den lägsta genomsnittliga nivån även i årskurs 8, medan Skolarbete i denna grupp erhåller högre rangvärde än Lärare och Pojke.

b. Manliga skalor. Skattningarna i denna dimension varierar mer än i någon annan, skattad av pojkar eller flickor. Värderingarna i kraftskalorna är troligen mycket betydelsefulla för pojkarna i alla årskurser, eftersom de enligt dessa skalor har så väl differentierade åsikter om begreppen. Rangordningen av begreppen efter högsta nivå blir i alla åldrar följande: Idealjag, Mannen, Pojke, Jag. Därefter följer Lärare i årskurserna 3 och 6, i den senare gruppen ligger Lärare på samma nivå som Framtiden och Skolarbete. I årskurs 8 anses Skolarbete ha mer mod och styrka än Lärare, nästan lika mycket som Jag. Och även Framtiden bedöms vara mer manligt betonad än Lärare, trots att äldre pojkar liksom äldre flickor i medeltal tycks uppfatta Läraren som en manlig person (se skalan manlig-kvinnlig i bilaga 12). Kvinnan och Flicka skattas som hos flickorna

lägst i dessa skalor. Men hos pojkarna ligger medelvärdena till övervägande del på den negativa delen av skalorna. Pojkarna i alla åldrar är således överens om att Flicka är lite svag och rädd. Men beträffande Kvinnan har pojkarna i årskurs 3 något högre skattningar. De äldsta pojkarna har lägst genomsnittliga värden för de kvinnliga begreppen.

c. Kvinnliga skalor. I årskurs 3 är samtliga medelvärden för begreppen relativt låga och variationsvidden är endast 0.7 skalsteg. Dessa skalor förefaller vara av mindre betydelse för de yngsta pojkarna då begreppen bedöms så likartat. Men rangordningen av begreppen inom årskurs 3 blir ändå liknande den för såväl övriga pojkgrupper som för flickgrupper. Kvinnliga begrepp får nämligen högst medelvärden och manliga lägst. För varje äldre grupp i tabellen ökar därefter medelvärdena för Flicka och Kvinnan medan medelvärdena för övriga begrepp minskar.

Skillnaderna mellan Idealjag och Jag är ganska små i årskurserna 3 och 6 och i årskurs 8 bedöms Idealjag och Jag på ungefär lika låg nivå. Detta betyder att pojkarna bedömer sig själva som nästan lika varma och mjuka som de skulle önska att de var. Men de manliga begreppen skattas ännu lägre än Jag i kvinnliga skalor liksom de skattades högre än Jag i manliga skalor. Samma typ av skillnader föreligger för flickorna beträffande kvinnliga begrepp och Jag, Pojke, Mannen, Lärare och Framtiden erhåller negativa medelnivåer i årskurs 8, medan endast Mannen i årskurs 6 bedöms som lite hård och kall. Skolarbete värderas i nivå med Lärare, Jag och Framtiden i årskurs 6 och i nivå med Jag och Idealjag i årskurs 8.

2. Flickor i årskurserna 3, 6 och 8

(Se tabell 5 b, sid. 34).

Förklaring till tabell 5 b

I = Idealjag
J = Jag
Fl = Flicka
P = Pojke
K = Kvinnan
M = Mannen
L = Lärare
Sk = Skolarbete
Fr = Framtiden

Tabell 5 b. Medelvärden för begrepp i värderings-, manliga och kvinnliga skalor, rangordnade efter nivå enligt skattningsformulärets schema. Flickor i årskurserna 3, 6 och 8.

Medelvärden av råpoäng	Årskurs 3			Årskurs 6			Årskurs 8			
	Värderings- skalor	Manliga skalor	Kvinnliga skalor	Värderings- skalor	Manliga skalor	Kvinnliga skalor	Värderings- skalor	Manliga skalor	Kvinnliga skalor	
Mycket	1.2			I			I			
	1.3	I								
	1.4	L								
	1.5	F1 K								
	1.6					M				
	1.7		I			I		M		
	1.8				F1 K					
1.9	M	P					F1 K	P	I	
Rätt så	2.0	J	M	I	M	P				K
	2.1						M		I	F1
	2.2			F K						
	2.3		L		P L					
	2.4				J		I			
	2.5			L J			K			
	2.6	P					F1			
	2.7				Fr Sk					J
	2.8									
2.9					L					
Lite	3.0						J	L	Sk	
	3.1		J K	M						
	3.2									Sk
	3.3		F1			Sk J Fr			L	
	3.4									P
	3.5						L	Fr		M
	3.6			P		K	P		J	
	3.7					F1	M Sk Fr		Fr	
	3.8									
3.9										
Varken eller både och	4.0 4.1 4.2								K	
								F1(4.3)	Fr L	

a. Värderingsskalor. Som framgår av tabell 5 b erhåller begreppet Idealjag det högsta medelvärdet i alla årskurser. Skillnaden mellan Idealjag och övriga personbegrepp utom Pojke är avsevärt mindre i årskurs 3 än i de två äldre undersökningsgrupperna. Spridningen av elevernas medelvärden över olika skalsteg tenderar att öka med åldern inte bara i värderingsskalorna utan även i övriga typer av skalor. Äldre elever visar således större skillnader i sina attityder till olika begrepp.

Näst högst värderar flickorna i årskurs 3 begreppet Lärare, men detta begrepp skattas allt mindre positivt med ökande ålder. Hos 14-15-åringarna ligger Lärare lägst i rangordningen av personbegreppen.

De kvinnliga begreppen Flicka och Kvinnan erhåller de mest positiva skattningarna i värderingsskalorna efter Idealjag i årskurserna 6 och 8 och efter Lärare i årskurs 3. Därefter i rangordningen följer de manliga begreppen Mannen och Pojke, med undantag för Pojke i årskurs 3, som skattas minst positivt av samtliga begrepp. Jag värderas i de två äldsta åldersgrupperna ungefär på samma nivå som Pojke, men har betydligt högre medelvärde än Pojke i årskurs 3. De två abstrakta begreppen Skolarbete och Framtiden erhåller i allmänhet lägre skattningar än personbegreppen utom Skolarbete i årskurs 8 som ligger på samma nivå som Jag och högre än Lärare.

b. Manliga och kvinnliga skalor. Begreppet Idealjag erhåller det högsta medelvärdet i samtliga årskurser i de kvinnliga skalorna. I årskurs 3 skattas Idealjag även mest positivt i de manliga skalorna, jämfört med övriga begrepp. Men ju äldre bedömarna blir des to lägre genomsnittliga värderingar erhåller detta begrepp i den manliga dimensionen samtidigt som Mannen och Pojke får relativt högre värderingar.

Kvinnliga och manliga begrepp bedöms mycket olika i dessa skalor. I samtliga årskurser ligger Kvinnan och Flicka på den högsta nivån efter Idealjag i värmeskalorna och den lägsta i kraftskalorna. Mannen och Pojke ligger i motsats till detta på den högsta nivån i kraftskalorna - efter Idealjag hos yngre flickor - och på den lägsta nivån i värmeskalorna, utom i årskurs 8 där Lärare och Framtiden bedöms minst positivt i den dimensionen.

Eleverna i alla åldersgrupper är tydligen överens i sin uppfattning att kvinnor i stor utsträckning saknar mod och styrka och att dessa egenskaper är utmärkande för män. De är också överens i sina skattningar av män och kvinnor i de kvinnliga skalorna. Män

anses inte nämnvärt varma och mjuka, medan dessa egenskaper bedöms som ganska utmärkande för kvinnor.

Begreppet Jag visar samma tendenser till skilda värderingar i manliga och kvinnliga skalor som de kvinnliga begreppen, men har i allmänhet något högre nivå än dessa i manliga skalor och lägre nivå i kvinnliga.

Lärare bedöms högre än Jag, Flicka och Kvinnan i manliga skalor och lägre än dessa begrepp i kvinnliga skalor. Framtiden uppfattas som minst varm och mjuk av alla begrepp och endast något mer kraftfull än Kvinnan och Flicka. Skolarbete har i årskurs 6 ungefär samma medelvärden i kraft- och värmeskalorna som Framtiden, men i årskurs 8 ligger begreppet i mitten av rangordningarna i samtliga skattningsdimensioner.

C. Skillnader i attityder mellan åldersgrupper

De skillnader som vi funnit beträffande attityder och värderingar hos elever av olika ålder har sammanfattats i tabellerna 6 a för pojkar och 6 b för flickor (se sid. 37). Tabellerna visar vilka begrepp som har samma och lägre genomsnittliga skattningar hos yngre elever jämfört med äldre. Skillnader inom 0,1 skalsteg har klassificerats som samma värdering, skillnader på 0,2 skalsteg som lägre eller högre värdering, då sådana skillnader för enskilda skalor - begrepp har befunnits säkerställda på åtminstone 0,5 % signifikansnivå.

Följande ålderstendenser finns beträffande attityder och värderingar enligt den semantiska differentialen.

1. Lärare och Framtiden

Yngre elever har en tendens till mer positiva värderingar än äldre elever. För samtliga skalor och jämförelser mellan grupper gäller detta emellertid endast begreppen Lärare och Framtiden. Äldre elever har således mindre positiva värderingar av Lärare och Framtiden i alla avseenden. Därav följer att dessa två begrepp är de enda som helt saknas i tabellerna 6 a och b.

a. Lärare. För varje högre årskurs blir attityderna till Lärare allt mindre positiva i alla typer av skalor. Medelvärdet för Lärare ligger i värderingsskalorna närmast nivån för Idealjag i årskurs 3 men är lägst av samtliga personbegrepp i årskurs 8. Den starka minskningen av de positiva värderingarna i de kvinnliga skalorna tycks i viss mån ha samband med att årskurs 3 i Lärare ser en kvinnlig

Tabell 6. Begrepp som har samma och lägre genomsnittliga värderingar hos yngre pojkar och flickor jämfört med äldre i årskurserna 3, 6 och 8.

a) Pojkar

Jämförda årskurser	Värderings- skalor		Manliga skalor		Kvinnliga skalor	
	Lika	Yngre lägre	Lika	Yngre lägre	Lika	Yngre lägre
3 - 6	I K	F	I M	F		F K
6 - 8	I F J	S	I M P J	S	J S	F K
3 - 8	I	F	I M			F K

b) Flickor

Jämförda årskurser	Värderings- skalor		Manliga skalor		Kvinnliga skalor	
	Lika	Yngre lägre	Lika	Yngre lägre	Lika	Yngre lägre
3 - 6	I M	P	I P	M	P	
6 - 8	I J M	P S	P M	S		I J F K P M S
3 - 8	I	P	P	M	F	I K P

Förklaringar:

- I = Idealjag
- J = Jag
- F = Flicka
- P = Pojke
- K = Kvinnan
- M = Mannen
- S = Skolarbete

person enligt skalan manlig-kvinnlig medan årskurs 8 i genomsnitt uppfattar Lärare som "lite manlig" (se bilaga 12). Men detta förklarar inte varför värderingarna även i övriga skalor blir mycket mindre positiva med ökande ålder.

De omfattande skillnaderna mellan olika åldersgrupper beträffande inställningen till Lärare beror troligen på att de allra yngsta eleverna har ett mer personligt förhållande till läraren och att de tenderar att idealisera och identifiera sig med denne. Äldre elever har dels haft kontakt med fler lärare, dels blir de mindre personligt beroende av läraren med ökande ålder. De kan jämföra olika lärare, diskutera dem med kamrater och de kan inta en mer kritisk attityd till vissa krav och förbud från skolans sida som läraren ska se till att de efterlevs. I adolescensen är det inte ovanligt att de ökade personliga konflikter och den oro som eleverna upplever ageras ut mot lärare. Dessa får då kanske klä skott för det negativa som eleverna i dessa år lätt finner hos sin omgivning och sig själva. Det är väl inte heller ovanligt att lärare ses som representanter för auktoritet vilkas berättigande sätts i tvivelsmål av ungdomar som vill pröva sin självständighet.

b. Framtiden. Detta begrepp skattas lägst i värderingsskalorna i årskurserna 6 och 8 där begreppet förekommer, men den absoluta nivån är lägst i årskurs 8. Årskurs 8 bedömer även begreppet lägre än årskurs 6 i de två övriga dimensionerna. I båda årskurserna skattas endast Lärare, Pojke och Mannen något lägre än Framtiden i varm och mjuk. I stark och modig skattas Kvinnan och Flicka lägre i årskurs 6 och 8 samt Lärare i årskurs 8.

I jämförelse med skattningarna i övriga begrepp är således de äldsta eleverna påfallande negativa; både flickor och pojkar tycks ha en rätt pessimistisk syn på Framtiden. Detta har kanske samband med en i denna ålder vanlig osäkerhet beträffande förmåga och möjligheter att smälta in i samhällslivets uppgifter.

Det kan även tänkas att Framtiden är ett svårare begrepp att bedöma än övriga begrepp, vilket i så fall kunde ha resulterat i relativt fler skattningar av skalsteg 4 (lika mycket eller litet av båda adjektiven i en skala) än för övriga begrepp.

Vi har undersökt fördelningarna i de mindre grupper av pojkar och flickor i årskurs 6 som användes för den undersökning av reliabiliteten som beskrivits i kapitel III. I detta material fann vi samma tendenser till positivt sneda fördelningar i värderingsskalorna för Framtiden som för övriga begrepp. Men det var fler elever som inte skattade de allra högsta skalstegen.

2. Skolarbete

Begreppet Skolarbete värderas högre i årskurs 8 än i årskurs 6 med undantag för att pojkarna i årskurs 8 finner Skolarbete lika kvinnligt betonat som pojkarna i årskurs 6. Jämförelserna beträffande Skolarbete gäller endast årskurserna 6 och 8.

Skolarbete bedöms således i allmänhet mer positivt i årskurs 8 än i årskurs 6 i alla skaldimensioner. Skolarbete är det enda begrepp som har högre medelvärden i den äldsta undersökningsgruppen i värderings- och manliga skalor än i den näst äldsta gruppen. I puberteten utvecklas ju ofta en ny medvetenhet för omvärlden och ökade intellektuella intressen. Detta kanske inverkar till att skattningarna av Skolarbete blir mer positiva i den semantiska differentialen.

Vi har ingen möjlighet att studera utvecklingstrenderna från årskurs 3 beträffande värderingarna av Skolarbete, men det vore värdefullt att undersöka om den ökade uppskattningen av Skolarbete även gäller för specialklasserna där intresset för intellektuellt arbete kanske är mindre utvecklat.

I delstudie I i Örebroprojektet visade Beckne (1966) att inställningen till vart och ett av tretton skolämnen i allmänhet var mindre positiv i årskurs 6 än i årskurs 3 och att inställningen i årskurs 8 var mindre positiv än i årskurs 6 i de flesta ämnen. Men i musik och svenska visade eleverna i årskurs 8 mer uppskattning än i årskurs 6. Dessutom tyckte flickorna i årskurs 8 mer om historia och naturkunskap - kemi och pojkarna i årskurs 8 mer om engelska än motsvarande könsgrupper i årskurs 6. På frågan i vilka klasser de trivts bäst, svarade en övervägande del av eleverna i årskurs 8 att de trivts bäst på högstadiet och sämst på mellanstadiet.

I Becknes undersökning deltog alla elever i de tre årskurserna. Således ingick även elever som tillhörde specialklasserna. Detta kan ha medverkat till den i genomsnitt minskade uppskattningen av skolämnena i de äldre åldersgrupperna. Dessutom kan man tänka sig en ökad specialisering av intressena som visar sig i högre värden för uppskattning hos vissa skolämnen och jämförelsevis lägre värden i andra ämnen.

Beckne framhåller att man av erfarenhet brukar märka ett ökat intresse för vissa skolämnen hos många högstadieelever, även om vissa grupper får en mer negativ inställning.

3. Begrepp som tillhör det egna könet

Flicka och Kvinnan för flickorna samt Pojke och Mannen för

pojkarne bedöms ofta mer positivt av yngre elever än av äldre i värderingsskalorna. Även i de manliga skalorna, stark och modig, har yngre flickor även högre skattningar av Flicka och Kvinnan än äldre flickor medan yngre pojkar har motsvarande högre skattningar än äldre pojkar när det gäller Pojke och Mannen i de kvinnliga skalorna varm och mjuk.

Gentemot Pojke och Mannen visar de yngsta pojkarne tendenser till att ha mest positiva och de äldsta minst positiva attityder i manliga och värderingsskalor. I de manliga skalorna ligger pojkgруппerna på nästan samma nivå. Det förekommer endast en mindre sänkning mellan årskurserna 3 och 6 för begreppet Pojke som är värd att nämnas. I värderingsskalorna är däremot de genomsnittliga skillnaderna mellan årskurserna 3 och 6 obetydliga. För övriga gruppjämförelser är skillnaderna större i värderingsskalorna. Beträffande de kvinnliga skalorna visar medelvärdena en sjunkande tendens för varje äldre årskurs.

För pojkarnas del uppstår således en ålderstrend mot allt mer negativa värderingar av manliga begrepp i de kvinnliga skalorna. Jämfört med begreppet Jag bedöms Mannen och Pojke allt lägre i varm och mjuk och allt högre i stark och modig.

I värderingsskalorna är pojkarnas bedömning av Jag något mer positiv än av Mannen och Pojke i årskurs 8, ungefär lika i årskurs 3 och något mindre positiv i årskurs 6.

Hos flickorna minskar medelvärdena i värderingsskalorna för Flicka och Kvinnan obetydligt med ökande ålder. I kraftskalorna minskar de starkt och av årskurs 8 bedöms Flicka negativt som lite svag och rädd. I värmeskalorna har årskurs 8 mest positiva skattningar av de kvinnliga begreppen och årskurs 6 minst positiva skattningar.

Från årskurs 3 till årskurs 8 polariseras således flickornas skattningar av det egna könet i riktning mot mer extrema värderingar beträffande kvinnliga egenskaper och mindre extrema beträffande manliga egenskaper.

Det blir också större skillnader mellan skattningarna av de kvinnliga begreppen och Jag för varje högre årskurs i värme- och kraftskalorna. Ju äldre flickorna blir desto mindre modiga och starka anser de sig själva vara. Men i förhållande till andra kvinnor uppfattar de sig som relativt mer kraftfulla med åldern och i de kvinnliga skalorna bedömer de sig själva som relativt mindre varma och mjuka än andra kvinnor.

Detta kan ses som ett tecken på att de kvinnliga begreppen bedöms mer stereotypt eller konventionellt i skalorna varm, mjuk och stark, modig än Jag. De tycks uppfattas som typexempel för vilka dessa egenskaper är mest respektive minst utmärkande medan Jag bedöms mer nyanserat.

När det gäller värderingsskalorna visar årskurs 6 en viss tendens att uppfatta Jag minst och årskurs 3 mest fördelaktigt jämfört med Flicka och Kvinnan.

4. Begrepp som tillhör det motsatta könet

Dessa begrepp har en viss tendens att värderas lika positivt (Mannen hos flickorna, Kvinnan hos pojkarna) eller mer positivt (Pojke hos flickorna och Flicka hos pojkarna) av äldre elever än yngre. Tendenserna att skatta Pojke respektive Flicka lågt är speciellt starka i årskurs 3, när det gäller motsatt kön. Begreppet Flicka är det enda begrepp som har lägre status i samtliga dimensioner hos pojkarna i årskurs 3 jämfört med årskurs 6. Genomsnittligt har begreppet samma skattningsnivå i årskurserna 6 och 8, men årskurs 8 har lägre värderingar än årskurs 6 i kraftskalorna och högre i värmeskalorna.

Pojkarnas uppfattningar av Flicka kan i första hand jämföras med flickornas bedömningar av Pojke. I årskurserna 6 och 8 anser flickorna att Pojke är roligare, trevligare etc. enligt värderingsskalorna än i årskurs 3. Pojke skattas också högre i årskurs 8 i varm och mjuk än av de yngre flickorna. Medelvärdesnivån i stark och modig är ungefär lika hög i alla tre årskurserna. De yngsta flickorna har således en allmänt mindre positiv inställning till Pojke än äldre flickor samtidigt som de uppfattar Pojke som mycket manlig.

Dessa ålderstendenser beträffande Flicka och Pojke som de bedömts av det motsatta könet överensstämmer väl med erfarenheterna att barn under de första skolåren ofta har mindre gemensamt med barn av motsatt kön, när det gäller sysselsättningar och intressen.

Det bristande intresse och de negativa uppfattningar som kan visa sig beträffande jämnåriga av motsatt kön tycks i viss mån ha samband med en vilja att hävda de positiva värdena hos det egna könet på bekostnad av det motsatta. - I förpuberteten och puberteten får Pojke som man kan vänta en förändrad och mer positiv betydelse enligt vårt attitydschema.

Pojkarna bedömer begreppet Kvinnan som lika trevlig, bra, rolig etc. i de två yngsta åldersgrupperna men årskurs 8 visar en

tendens till något mindre positiva värderingar. Ålderstrenden i de manliga och kvinnliga skalorna är som tidigare för kvinnliga begrepp att den manliga typen av skalor betonas mindre ju äldre eleverna blir och den kvinnliga mer.

Värderingarna av Kvinnan i de sammanlagda skaltyperna är mest positiva för de yngsta och minst positiva för de äldsta pojkar-
na. Kvinnan har således mycket högre status än Flicka i årskurs 3.

Flickornas bedömningar av Mannen visar också en motsvarande svag tendens till mer positiva skattningar i värderingsskalorna i yngre årskurser jämfört med äldre. De yngsta flickorna har dessutom mest positiva skattningar i värmeskalorna och lägst skattningar i modig och stark. Flickorna i årskurs 6 tenderar att ha lägst skattningar i värmeskalorna och har lika hög nivå som årskurs 8 i kraftskalorna. Sammanlagt i alla skattningsdimensioner ligger flickorna i årskurs 6 och 8 på ungefär samma nivå, medan årskurs 3 har en tendens till något mer positiva värderingar.

Den bild de yngsta flickorna förmedlar av sin inställning till Mannen är präglad av mer allmänt positiva värderingar och värme hos äldre flickor och relativt mindre stark betoning av manliga egenskaper. De är också avsevärt mer positivt inställda till Mannen än Pojke som tycks uppfattas i en negativ, maskulin bemärkelse.

De positiva skattningarna av Mannen jämfört med Pojke hos flickorna i årskurs 3 och Kvinnan jämfört med Flicka hos pojkar-
na i årskurs 3 kanske sammanhänger med att Kvinnan och Mannen har mer anknytning till elevernas föräldrar i den yngsta gruppen.

5. Manliga och kvinnliga begrepp skattade i manliga och kvinnliga skalor

Beträffande kvinnliga begrepp i kvinnliga skalor och manliga begrepp i manliga skalor, fanns det en viss tendens att äldre elever skattar lika högt som eller högre än yngre elever. Tendenserna att poängtera manliga respektive kvinnliga egenskaper hos män respektive kvinnor är starkast i årskurs 8 och för begrepp som tillhör motsatt kön. Det finns också en tendens till att de allra äldsta flickorna i årskurs 8 över huvudtaget skattar högre än övriga årskurser i skalorna varm och mjuk. Således bedömer de äldsta flickorna alla begrepp utom Lärare och Framtiden som mer varma och mjuka än årskurs 6. Liknande tendenser finns även vid jämförelse med årskurs 3. En motsvarande ålderstrend finns för pojkar-
na i årskurs 8 som har lika höga skattningar i stark och modig som årskurs 6.

Men för pojkarnas del gäller detta endast begrepp med anknytning till dem själva och deras eget kön.

6. Idealjag

Idealjag värderas i allmänhet lika högt i samtliga åldersgrupper med undantag för att pojkarna önskar att de var allt mindre mjuka och varma med ökande ålder och flickorna i årskurs 8 önskar att de var mindre modiga och starka och mer varma och mjuka än de yngre flickorna.

De äldsta flickorna önskar att de var mycket varma och mjuka men bara rätt så starka och modiga. De yngre önskar tvärtom att de var mycket kraftfulla och rätt så varma. Flickorna i årskurs 6 har minst positiva skattningar i de feminina skalorna.

De äldsta flickornas Idealjag är således mer kvinnligt och mindre manligt betonat än de yngsta flickornas. För pojkarna blir Idealjag allt mindre kvinnligt betonat för varje äldre årskurs.

7. Jag

Jag värderas högst av eleverna i årskurs 3. Eleverna i årskurserna 6 och 8 har genomsnittligt i de tre skattningsdimensionerna lika värderingar av Jag, men flickorna i årskurs 8 anser sig mindre modiga och starka än flickorna i årskurs 6 och mer varma och mjuka. De två äldsta pojkgrupperna har lika skattningsnivå i alla typer av skalor.

De genomsnittliga ålderstrenderna för uppfattningen om det egna jaget kan jämföras med undersökningar av självskattning (Magnusson, 1962; Johannesson, 1967 och Josephson, 1967). I dessa undersökningar har flickor och pojkar i olika åldrar bedömt hur omtyckta de tror sig vara bland klasskamraterna av samma kön. (Självskattningsmetoden beskrivs mer utförligt på sid. 69).

I Magnussons undersökning underskattade eleverna i samtliga årskurser sig själva, d.v.s. skattade sig lägre än genomsnittet i klassen. Årskurs 3 hade lägst självskattningsnivå, därefter steg skattningsnivån för varje årskurs till ungefär neutral nivå i årskurs 7 och sjönk i årskurs 8 och 9, så att den äldsta gruppen fick nästan lika låg självskattning som årskurs 3.

I Johannessons undersökning, som endast omfattade högstadiet, var självskattningsnivån under genomsnittet i årskurserna 7 och 9, medan resultaten i årskurs 8 för vissa elevgrupper tydde på en viss självöverskattning och för samtliga elever en mindre framträdande självunderskattning än i årskurserna 7 och 9.

I Josephsons undersökning, som utfördes på Örebropopulationen sjönk självskattningen kontinuerligt från en nästan genomsnittlig nivå i årskurs 3 till lägre nivåer i både årskurs 6 och 8.

Resultat av självskattning och värderingar av Jag är naturligtvis inte direkt jämförbara, bland annat därför att självskattning är en psykologiskt mer komplicerad bedömning vilken påverkas av fler olika slags föreställningar än de semantiska värderingarna av Jag.

Men det är ändå av intresse att jämföra resultaten i dessa variabler, därför att båda variablerna har anknytning till hur eleverna upplever sig själva.

I självskattningen frågas dock även efter elevens upplevelser av kamraternas värderingar. För att utföra självskattningen måste eleven dels föreställa sig hur omtyckta alla klasskamraterna av samma kön är av de övriga klasskamraterna av samma kön i en bestämd valsituation, dels placera in sig själv bland klasskamraterna. En sådan bedömning bygger på en mängd skilda värderingar som berör vad eleven tycker om kamraterna, vad han tror att kamraterna tycker om honom själv och om övriga kamrater samt om dessa värderingar sammanfaller eller inte. Dessutom berörs frågor om hur eleven tror att man skall vara för att bli omtyckt av kamraterna, han tror att kamraterna har samma värderingar av honom själv som av övriga kamrater och om hans egen uppfattning om hur man bör vara stämmer överens med den uppfattning han tror kamraterna har o. s. v.

De föreställningar en elev har om sig själv och om kamraterna är troligen av stor betydelse då han ska tänka sig in i kamraternas värderingar av honom själv och andra kamrater, men man vet inte hur dessa föreställningar samverkar med övriga upplevelser som har betydelse för skattningen. Man vet inte heller vilka föreställningar som blir utslagsgivande för en elevs självskattning.

I den semantiska differentialen bedömer eleverna begreppet Jag mer fristående från andra personer och normativa föreställningar om hur man borde vara för att bli omtyckt eller vad det nu frågas efter.

De senare föreställningarna blir i stället belysta genom värderingarna av Idealjag, men i ett begränsat svseende, nämligen vad som är idealiskt ur den skattandes egen synpunkt. De värderingar som har närmast anknytning till de bedömningar av kamrater av samma kön som indirekt utförs i självskattningen är värderingarna av Flicka och Fojke för flickor respektive pojkar.

Om vi nu skall försöka sammanställa ett attitydmått som är mer likt självskattning, för att kunna jämföra våra resultat med övriga undersökningar av självvärdering inom Örebroprojektet, kan vi sätta värderingarna av Jag i relation till Idealjag samt till Flicka eller Pojke för flickor respektive pojkar. Då kommer vi förutom mått på föreställningar om Jag enbart, att få en uppfattning om hur eleverna bedömer sig själva i relation till andra pojkar eller flickor.

Tabell 7. Skillnader mellan medelvärden för begreppen Idealjag-Jag och Pojke-Jag i årskurserna 3, 6 och 8.

a. Pojkar

Begrepp	Årskurs	Skalor		
		Värderings-	Manliga	Kvinnliga
Idealjag - Jag	3	0.6	0.8	0.3
	6	0.9	1.3	0.3
	8	1.0	1.3	0.1
Pojke - Jag	3	-0.1	0.3	-0.2
	6	0.1	0.6	-0.3
	8	-0.3	0.6	-0.5

b. Flickor

Begrepp	Årskurs	Skalor		
		Värderings-	Manliga	Kvinnliga
Idealjag - Jag	3	0.7	1.4	0.5
	6	1.2	1.6	0.7
	8	1.2	1.4	0.9
Flicka - Jag	3	0.4	-0.2	0.3
	6	0.6	-0.4	0.5
	8	0.5	-0.8	0.6

Om vi i första hand utför dessa jämförelser inom värderings-
skalorna är skillnaderna i medelvärden för Idealjag och Jag enligt
tabellerna 7 a och b störst i årskurserna 6 och 8 och minst i års-
kurs 3, alldeles som för Jag enbart. Den yngsta gruppen värderar
alltså Jag högre i relation till Idealjag än de två äldsta grupperna.

Beträffande Jag jämfört med Flicka respektive Pojke finns
det en svag tendens till att årskurs 6 har minst positiva skattningar
i värderingsskalorna och årskurs 3 mest positiva skattningar. Detta
kan man se som att eleverna i årskurs 6 tenderar att värdera sig
själva något lägre i jämförelse med jämnåriga av samma kön och
eleverna i årskurs 3 något högre i samma jämförelse.

Våra mått på självvärdering visar således liknande tendenser
som Johannessons resultat för de högre årskurserna, därför att
årskurs 8 inte har lägre självvärderingar än årskurs 6. För de
lägre årskurserna visar våra mått samma tendenser som Joseph-
sons självskattningsdata, nämligen högre självvärdering i årskurs 3
än i årskurs 6.

Men när det gäller de semantiska värderingarna vill vi beto-
na att det med åldern även sker förändringar i de manliga och
kvinnliga skaldimensionerna som det inte är så enkelt att sätta i
relation till mått som har mer utpräglad karaktär av summering av
olika psykologiska reaktioner än den semantiska differentialen.

Som exempel kan vi ta flickornas förändring i uppfattningen
om vilka egenskaper som är mest önskvärda enligt Idealjag. Flic-
korna i den äldsta gruppen anser sig ha relativt mer av kvinnliga
egenskaper än manliga och detsamma gäller deras Idealjag. - Men
skillnaden mellan medelvärdena i manliga och kvinnliga skalor är
avsevärt mindre i Idealjag än i Jag.

I de yngre grupperna uppfattar sig flickorna visserligen som
mer mjuka och varma än starka och modiga, men skillnaderna mel-
lan dimensionerna är mindre än i årskurs 8. Och årskurserna 3
och 6 önskar i motsats till årskurs 8 att de hade mer av de manliga
egenskaperna än de kvinnliga.

I jämförelse med Flicka värderar flickorna för varje äldre
årskurs Jag alltmer positivt i stark och modig medan skillnaderna
i varm och mjuk ökar från årskurs 3 till lika skillnad i årskurser-
na 6 och 8.

Flickorna i årskurs 8 värderar sig således högre i vissa av-
seenden än flickorna i årskurs 6 och detsamma gäller för pojkarna
i årskurs 8 jämfört med dem i årskurs 6.

Vad vi vill framhålla är att uppfattningar om vad som är önskvärda och faktiska egenskaper hos det egna jaget förändras med åldern och att det är troligt att åtskilligt beträffande elevernas syn på sig själva och på sina kamrater förändras just i adolescensen. Då kan det hända att egenskaper som inte speciellt uppmärksammas i yngre åldrar får större betydelse för popularitet och vänskapsförhållanden.

De synbarligen motstridiga resultaten i vissa undersökningar av självskattning kan ha samband med att det rör sig om ett ytterst komplicerat samspel av faktorer där eleverna i olika åldrar tar fasta på olika egenskaper de anser sig ha och olika egenskaper som anses omtyckta av kamraterna, och att självskattningen i hög grad är beroende av den klassmiljö som man refererar till.

Vi ska ta ett exempel som knyter an till vad vi funnit beträffande attityder och värderingar. Om en flicka under pubertetsåren utvecklar mer kvinnliga attityder och intressen men tror kamraterna i övrigt värdesätter sådana egenskaper som mod och styrka (samma egenskaper som skattas högst hos pojkar och hos yngre flickor) bör hennes självskattning bli lägre än om hon gick i en klass som hade utvecklat samma ideal och intressen som hon själv.

D. Skillnader i attityder mellan pojkar och flickor

Skillnaderna i attityder och värderingar hos pojkar och flickor har sammanfattats i tabell 8.

Tabell 8. Begrepp som har samma samt lägre genomsnittliga värderingar hos flickor jämfört med pojkar i årskurserna 3, 6 och 8.

Årskurs	Värderings- skalor		Manliga skalor		Kvinnliga skalor	
	Lika	Lägre	Lika	Lägre	Lika	Lägre
3	IJM	P	P	IJM		P
6	JPMSFr		PMSFr	IJ	KSFr	
8	J		S	IJ	FFr	

Förkortningar:

I = Idealjag
J = Jag
F = Flicka
P = Pojke
K = Kvinnan
M = Mannen
S = Skolarbete
Fr = Framtiden

Av tabellen framgår vilka begrepp som har samma och lägre värderingar hos flickor jämfört med pojkar inom varje årskurs. Skillnader inom 0.1 skalsteg har klassificerats som samma värdering, skillnader på 0.2 skalsteg som lägre eller högre värdering, då så stora skillnader befunnits säkerställda på åtminstone 0.5 % signifikansnivå.

Flickorna visar en tendens till mer positiva värderingar än pojkarna. För samtliga skalor och jämförelser mellan grupper gäller detta emellertid endast begreppet Lärare. För övriga begrepp finns tendenser som delvis motverkar denna huvudsakliga skillnad mellan könen.

1. Lärare

Pojkarna tycks i alla avseenden vara mindre positivt inställda till Lärare än flickorna i samma ålder. Det är känt att flickor i allmänhet har mindre problem med anpassningen i skolan. En av anledningarna kan vara att de lättare knyter an till lärarna, ser mer upp till dem och trivs bättre med deras ledning av skolarbetet. Vi kan jämföra könsskillnaderna för Lärare med dem för det andra av de s. k. skolbegreppen som beskrivs nedan.

2. Skolarbete

För Skolarbete är de genomsnittliga skillnaderna i värderingarna mellan flickor och pojkar mindre än för Lärare. Flickorna i årskurs 8 har en något högre uppfattning av Skolarbete än pojkarna beträffande hur roligt, bra, trevligt etc. Skolarbete är och de anser att Skolarbete har avsevärt mer av värme och mjukhet, medan pojkarnas och flickornas genomsnittliga nivåer är ungefär lika i skalorna modig och stark. I årskurs 6 har flickorna och pojkarna lika uppfattning om Skolarbete i alla skalor.

Den ökande uppskattningen av Skolarbete i årskurs 8 tycks således vara mest utmärkande för flickorna. Pojkarna tycks ha en jämförelsevis mer positiv uppfattning av Skolarbete än av Lärare om man sätter deras bedömningar i relation till flickornas i årskurs 6.

3. Framtiden

När det gäller Framtiden finns det, liksom för Skolarbete, inga skillnader mellan pojkarnas och flickornas värderingar i årskurs 6. Skolarbete och Framtiden skattas på samma nivå i alla skalor av såväl flickor som pojkar. I årskurs 8 visar flickorna något högre uppskattning av Framtiden i värderings- och kraftskalor,

medan den genomsnittliga nivån är ungefär lika i värmeskalorna.

Det förefaller alltså som om den pessimistiska inställningen till Framtiden som vi påvisade i föregående avsnitt är något mer utmärkande för pojkarna än för flickorna i årskurs 8.

4. Manliga och kvinnliga begrepp

Flickorna skattar Flicka och Kvinnan högre än pojkarna med undantag för värmeskalorna, i vilka det finns en viss tendens för flickor och pojkar att värdera de kvinnliga begreppen lika högt. Pojke och Mannen bedöms lägre av flickorna än av pojkarna eller på samma nivå i de två yngsta grupperna. Dessa tendenser är starkast för den allra yngsta årskursen.

a. Värderingsskalor. Kvinnan och Flicka skattas högre av flickorna i samtliga årskurser. Pojke skattas lägre av flickorna och Mannen på samma nivå i årskurs 3. Pojke och Mannen ligger på samma nivå hos pojkarna och flickorna i årskurs 6.

b. Manliga skalor. För de manliga skalorna finns samma tendenser som för värderingsskalorna. Flickorna skattar Flicka och Kvinnan högre än pojkarna i alla tre årskurserna i stark och modig. De skattar Mannen lägre och Pojke lika högt som pojkarna i årskurs 3 samt Mannen lägre än pojkarna i årskurs 6.

c. Kvinnliga skalor. Flicka och Kvinnan anses mer varma och mjuka bland flickorna i årskurs 3. Flickorna har även högre skattningsnivå för Flicka i årskurs 6 och Kvinnan i årskurs 8. Men pojkarna i årskurs 6 uppfattar Kvinnan och pojkarna i årskurs 8 uppfattar Flicka som nästan lika varm och mjuk som flickorna gör.

Manliga begrepp skattas högre av flickorna i alla åldersgrupper utom begreppet Pojke i årskurs 3 där pojkarna har mer positiva skattningar även i skalorna varm och mjuk.

Könsskillnaderna för manliga och kvinnliga begrepp följer av att yngre elever är mer negativa till det motsatta könet och mer positiva till sitt eget kön, vilket framgått av tidigare avsnitt om åldersskillnader i värderingarna.

Vi har tidigare även sett att tendenserna att betona manliga skalor för manliga begrepp och kvinnliga skalor för kvinnliga begrepp har samband med åldern. Men denna trend blir enligt tabell 8 mest märkbar för det motsatta könet. De äldre pojkarna har således en viss tendens att skatta kvinnliga begrepp på samma nivå som flickorna i de kvinnliga skalorna. Och flickorna har något högre skattningar av Pojke och Mannen i de manliga skalorna.

Dessutom är flickorna i årskurs 8 mer positiva till manliga begrepp i övriga typer av skalor. Dessa skillnader uppstår genom att flickornas skattningar av de manliga begreppen är oförändrade eller stiger vid jämförelser av äldre med yngre årskurser medan pojkarnas skattningar av manliga begrepp sjunker med åldern.

Beträffande kvinnliga begrepp har flickorna i alla årskurser i stort sett en mer positiv uppfattning än pojkarna enligt alla skattningsdimensioner som beträffande begreppet Lärare.

5. Idealjag

Flickorna har något högre skattningar i värderingsskalorna än pojkarna i årskurserna 6 och 8. Men i årskurs 3 är det ingen skillnad mellan flickorna och pojkarna när det gäller hur bra, roliga, trevliga etc. de önskar att de var. I skalorna varm och mjuk har flickorna genomgående högre medelvärden än pojkarna medan pojkarna har högre medelvärden i skalorna modig och stark.

Detta kan tolkas som att flickorna har en tendens till något högre förväntningar på sig själva när det gäller hur bra, roliga, trevliga etc. de önskar att de var. Men dessa könsskillnader blir märkbara först i årskurs 6 och 8.

6. Jag

Uppfattningen av Jag är i värderingsskalorna lika hög hos pojkarna som hos flickorna inom varje åldersgrupp. Flickorna skattar sig själva högre än pojkarna i varm och mjuk. Och pojkarna skattar sig själva högre i modig och stark.

I samtliga undersökningar av självskattning som refererats på sid. 43 hade flickorna lägre skattningar av sin popularitet hos kamraterna. Men åtminstone i Magnussons undersökning var skillnaderna mellan pojkar och flickor klart mindre i årskurserna 3 och 4.

Resultaten av värderingarna av Jag enbart avviker således från självskattningens resultat beträffande könsskillnader i självvärdering. Men om vi jämför könsskillnaderna i självskattning med den semantiska differentialens utökade mått på självvärdering, nämligen hur högt pojkar respektive flickor skattar Jag i värderingsskalorna jämfört med Idealjag och jämfört med jämnåriga av samma kön - ett mått som implicerar liknande värderingar som i självskattningen - så erhåller vi följande resultat.

Enligt båda dessa utökade mått på självvärdering har pojkarna mindre skillnader i de jämförda begreppen och skattar sig alltså

relativt högre jämfört med Idealjag och Pojke än flickorna skattar sig själva jämfört med Idealjag och Flicka.

I årskurs 3 är skillnaderna mellan flickornas och pojkarnas skattningar av Idealjag - Jag i värderingsskalorna obetydliga, men i alla övriga jämförelser värderar flickorna Jag lägre än pojkarna. Således liknar attitydskillnaderna enligt dessa mått de tidigare resultat som erhållits i självskattning.

Våra resultat kan tolkas som att flickorna inte i och för sig visar lägre uppskattning av sig själva än pojkarna, men att de har jämförelsevis högre krav på sig själva i de äldsta årskurserna och tycker att andra flickor i allmänhet är bättre, roligare etc. än de själva. Pojkarna har inte riktigt så hög aspirationsnivå som flickorna beträffande hur bra de skulle vilja vara och de skattar sig själva ungefär lika högt i årskurs 6 eller högre i årskurserna 3 och 8 än andra pojkar i värderingsskalorna.

E. Sammanfattning av resultaten

Det finns vissa tendenser till att yngre elever har mer positiva attityder än äldre och att flickor har mer positiva attityder än pojkar. För samtliga jämförelser mellan ålders- och könsgupper i samtliga typer av skalor gäller detta endast begreppet Lärare.

Beträffande Skolarbete visar årskurs 8 mer uppskattning än årskurs 6 inom varje kön, inom årskurs 6 finns inga könsskillnader och inom årskurs 8 visar flickorna mer uppskattning än pojkarna.

Framtiden värderas mer positivt av årskurs 6 än av årskurs 8. Flickorna är mer positiva än pojkarna i årskurs 8 och i årskurs 6 finns inga skillnader mellan flickornas och pojkarnas skattningar.

Begrepp som tillhör samma kön som de skattande, värderas högre av yngre elever jämfört med äldre, med undantag för att det finns en tendens hos flickorna i årskurs 8 att värdera Flicka och Kvinnan högre än yngre elever i skalorna varm och mjuk.

Begrepp som tillhör det motsatta könet visar tendenser till att skattas mindre positivt (Flicka respektive Pojke) av yngre elever än av äldre eller lika positivt (Kvinnan respektive Mannen) vid jämförelser mellan åldersgrupper.

Vid jämförelser mellan könen visar flickorna i alla åldrar en mer positiv inställning till kvinnliga begrepp. Ju äldre flickorna är desto högre värderar de också manliga begrepp jämfört med pojkarna. I årskurs 8 skattar således flickorna Pojke och Mannen

högre än pojkarna i samtliga typer av skalor, i årskurs 6 är värderingarna lika hos pojkar och flickor och i årskurs 3 har flickorna en tendens att skatta Pojke och Mannen lägre än pojkarna.

Begreppet Idealjag har ungefär lika hög skattningsnivå i alla åldersgrupper inom varje kön. Vid jämförelser mellan könen visar flickorna däremot en viss tendens att ställa högre krav på hur bra, snälla, trevliga etc. de önskar att de var. De vill också vara mer varma och mjuka än pojkarna men mindre modiga och starka.

Begreppet Jag värderas högre av årskurs 3 än av årskurserna 6 och 8 inom varje kön. Flickorna i årskurs 8 skiljer sig från flickorna i årskurs 6 genom att de har högre skattningar i kvinnliga skalor och lägre i manliga. I värderingsskalorna bedömer flickorna i årskurserna 6 och 8 Jag på samma nivå. Pojkarna i årskurserna 6 och 8 har lika uppfattning av Jag i de tre skattningsdimensionerna. Pojkarna och flickorna inom varje årskurs har lika skattningar av Jag i värderingsskalorna, men flickorna anser sig mer varma och mjuka och pojkarna anser sig mer modiga och starka.

Dessa resultat uppvisar fler nyanser än de som refererats från tidigare undersökningar (se sid. 9-10). Enligt de tidigare undersökningarna var tendenserna helt entydiga beträffande de mer positiva skattningarna hos flickor jämfört med pojkar och yngre elever jämfört med äldre. Sådana tendenser finns även i våra data men även motsatta tendenser, som är intressanta.

Beträffande skillnader i skattningar mellan könen förekommer avvikelser från trenden att flickor har mer positiva värderingar än pojkar i vissa yngre årskurser men inte vissa äldre årskurser. Pojke, Mannen, Skolarbete och Framtiden värderas sålunda högre av flickorna endast i årskurs 8 och Idealjag värderas högre av flickorna i årskurs 6 och 8 men inte i årskurs 3.

Flickornas mer positiva värderingar av dessa begrepp tycks således vara tendenser som stabiliseras med åldern. Det är endast begreppet Jag som inte värderas mer positivt av flickorna i någon årskurs. Huruvida skattningarna av detta begrepp i senare åldersstadier kan komma att överstiga pojkarnas nivå i likhet med skattningarna av alla övriga begrepp som vi undersökt, vore intressant att utforska. Vi vill här endast framhålla att åldersutvecklingen beträffande skattningarna hos flickorna jämfört med pojkarna syns tyda på att flickorna i årskurs 8 har mer positiva värderingar av det egna och det motsatta könet, större uppskattning av Lärare och Skolarbete och högre aspirationsnivå enligt Idealjag, men förhål-

landevis lägre värderingar av sig själva - allt i relation till pojkarnas värderingar inom samma åldersgrupp.

Beträffande åldersskillnader inom respektive kön tycks avvikelserna från den allmänna tendensen att yngre elever skattar mer positivt uppstå genom att yngre elever visar relativt mindre uppskattning av det motsatta könet, genom att årskurs 6 inte visar mer positiva värderingar av Jag och Skolarbete jämfört med årskurs 8 och genom att årskurs 8 har mer extrema skattningar i manliga och kvinnliga skalor särskilt i jämförelse med årskurs 6.

Den allmänna tendensen i våra data tycks även beträffande skillnader mellan äldre och yngre elever i ganska stor utsträckning likna vad man funnit i tidigare undersökningar. De lika skattningarna av Jag och Skolarbete i årskurserna 6 och 8 är intressanta därför att de tycks tyda på en relativt låg nivå alldeles före och i början av adolescensen vad beträffar uppskattning av den egna personen och skolarbete, något som man även erfarenhetsmässigt kan finna vid undervisning i årskurserna 6 och 7.

I årskurs 8 syns däremot självkänslan enligt våra data ha återhämtat sig och de mer extrema skattningarna av de manliga och kvinnliga skalorna i årskurs 8 tycks tyda på en stegrad uppfattning av skillnader mellan könen.

KAP. V. UPPDELNING AV ELEVER I GRUPPER SOM HAR OLIKA ATTITYDER

För att undersöka sambandet mellan attityder enligt den semantiska differentialen och vissa personlighetsvariabler, har vi sökt dela upp eleverna i grupper som har så lika attityder som möjligt. Skillnader i personlighetsvariablerna mellan dessa attitydgrupper kommer att beskrivas i kapitel VI.

A. Metod för bestämning av attitydgrupper

Om man vill dela upp eleverna i grupper eller klasser efter deras skattningsprofiler för ett begrepp kan grafiska metoder användas om endast ett fåtal variabler studeras. "Man kan då finna anhopningar i den tredimensionella rymden av punkter (= individuella profiler) som meningsfullt kan medge en indelning av rymden, så att individer som hör till en del hänförs till en klass. I de fall då mer än tre latent variabler studeras kan i stället för en dimensionsanalytisk metod användas en objektinriktad metod, för kontinuerliga skalor latent profilanalys eller vid kända klasser, diskriminantanalys.

Latent profilanalys (LPA) är en utveckling av Lazarsfelds (1959) latent **struktur**analys, som i föreliggande undersökning används enligt metodik och program utarbetade av Mårdberg (1966 och 1967).

Denna metod går icke via dimensionsanalys utan innebär i stället punktskattningar av klasser (anhopningar av punkter) i den latent rymd, som modeller bygger på. Basmaterialens variabler behöver inte uppfylla några fordringar på normalfördelning" (Magnusson och Dunér, 1967, sid. 33-34). (För utförligare beskrivning av LPA hänvisas till Lazarsfeld (1959) och Mårdberg (1967)).

B. Undersökningsgrupper

Denna del av undersökningen omfattar endast pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6 på grund av att LPA är en tämligen dyrbar och tidskrävande metod och att variabeln skolprestation, som är en av de viktigaste sambandsvariablerna i delstudien saknas i årskurs 8. För framtida undersökningar inom Örebroprojektet är emellertid kunskaper om de yngsta årskurserna av störst intresse då dessa kommer att studeras både tvärsnittligt och longitudinellt.

C. Val av begrepp

Värderingarna av begreppen Flicka, Pojke, Kvinnan och Mannen analyseras i samtliga undersökningsgrupper. Sådana analyser väntas ge ytterligare upplysningar om hur flickor och pojkar i olika åldrar bedömer egenskaper som har samband med könsidentifiering.

Valet av dessa begrepp och undersökningsgrupper skedde även för att data för olika begrepp respektive grupper skulle kunna utgöra kontroller för varandra, då både begrepp och grupper parvis är av samma kön eller ålder. Detta med tanke på att LPA, så vitt vi vet, inte tidigare använts vid bearbetning av data från semantiska differentialer.

Lärare och Skolarbete utvaldes för sambandsberäkningar, därför att de har mest direkt anknytning till skolsituationen av de begrepp som tidigare studerats.

För att slutligen få en viss uppfattning om sambandet mellan självvärdering och andra personlighetsvariabler beslöt vi att begreppen Jag och Idealjag skulle studeras enbart i årskurs 3. Men data för begreppet Jag finns även i gruppen pojkar årskurs 6, därför att de på ett tidigt stadium ingick i en provanalys.

D. Antal latent profilerklasser

För varje analyserat begrepp valdes en uppdelning av eleverna i det antal profilerklasser, som bäst motsvarande kraven att individerna inom grupperna skulle ha så lika skattningsprofiler som möjligt och att dessa profiler skulle uppvisa så stora skillnader mellan grupperna som möjligt. Ett viktigt kriterium för antalet klasser, som en undersökningsgrupp kom att delas i var hur väl de observerade skattningsprofilerna stämde överens med de teoretiska latent profiler som metoden bygger på. Vi följde de riktlinjer som angivits av Mårdberg för att erhålla så många profilerklasser som möjligt vilka var homogena, reliabla och hade meningsfulla skattningsprofiler. Enligt dessa riktlinjer var det omöjligt att åstadkomma lika profilerklassindelningar för alla begrepp utan att somliga begrepp erhöi klasser, som var mindre representativa för de olika typer av attityder som begreppen kunde ge upphov till.

Vi ville också ha den gruppindelning som bäst stämde överens med kriterierna för LPA, för att erhålla mest möjliga information om attityderna i denna explorativa studie.

Varje profilklass representeras enligt LPA av dess genomsnittliga värden i skattningsskalorna uttryckta i standardvärden. Dessa medelvärdesprofiler har omräknats till råvärden för att möjliggöra jämförelser mellan profilklasserna i förhållande till skattningsformulärets graderingar. Medelvärdesprofilerna för varje undersökningsgrupp och begrepp redovisas i bilagorna 15-18.

E. Klassificering av medelvärdesprofiler för attitydgrupper

Vid studiet av medelvärdesprofilerna som representerar varje profilklass, har vi funnit att vissa profiler har gemensamma karakteristika för olika begrepp. Liksom de genomsnittliga skattningsprofilerna för hela undersökningsgrupperna, uppvisar attitydgruppernas skattningsprofiler vissa strukturella likheter, som varierar med typ av begrepp samt kön och ålder hos bedömarna. Men de gemensamma dragen är ändå så pass lätta att urskilja att de kan läggas till grund för en klassificering av de profilklasser som erhållits.

En sådan klassificering har utförts inom varje begrepp, men vi har sökt åstadkomma en indelning av profilklasserna, som gör att dessa kan jämföras för begrepp av olika kategorier. För varje kategori av begrepp finns emellertid en typisk skattningsstruktur för alla dess profilklasser, som medför att profilklasserna inte alltid är fullt jämförbara mellan olika begrepp. Kvinnliga begrepp skiljer sig t. ex. från manliga genom högre värden i vissa skalor och lägre i andra hos alla profilklasser. Profilernas struktur beror också på hur många profilklasser som erhållits för ett begrepp, om de skattats av äldre eller yngre barn och flickor eller pojkar. Vid klassificeringen har därför varje profilklass först bedömts efter relationerna mellan skattningarna i olika skalor inom sin egen medelvärdesprofil. Därefter har varje medelvärdesprofil jämförts med övriga profiler för samma begrepp. Slutligen har varje typ av profiler jämförts mellan begreppen, för att åstadkomma en så generell indelning som möjligt.

Kategoriindelningen har skett enligt två principer. Varje profil har dels bedömts efter sin nivå i värderingsskalorna samt skalorna lätt och ofarlig och dels efter variationerna i skattningarna enligt kraftskalorna (stark, modig, manlig), värmeskalorna (varm, mjuk, kvinnlig) och snabbhetskalan. Följande typer av profilklasser har erhållits enligt ovanstående bedömningar:

Profilklass 1 har lägst skattningsnivå i värderingsskalorna och ofta även i andra skalor.

Profilklass 2 ligger på mellannivå i värderingsdimensionen. Snabbhets- och kraftskalorna betonas inte jämfört med övriga skalor och andra profilklasser. Snarare tenderar värmeskalorna att få högre medelvärden än i den andra mellanklassen, profilklass 3. I begreppet Lärare och Skolarbete har dock denna profilklass lägre medelvärden i såväl värme- som styrke- och snabbhetsskalor jämfört med värderingsskalorna.

Profilklass 3 ligger i allmänhet på mellannivå i värderingsskalorna. Kraft- och snabbhetsskalorna betonas mer än i den tidigare mellanklassen, profilklass 2. Värmeskalorna skattas vanligen lägre än andra typer av skalor.

Profilklass 4 har höga medelvärden i värderings-, kraft- och snabbhetsskalorna men ofta låga medelvärden i värmeskalorna.

Profilklass 5 har i allmänhet de mest positiva bedömningarna i de flesta skalor jämfört med profilklasserna för samma begrepp.

Profilklass 6 har relativt hög nivå i vissa värderingsskalor och låg i kraftskalorna. Denna skattningsprofil har mest gemensamma drag med profilklass 2. För de två begrepp i gruppen pojkar årskurs 6, i vilka profilklass 6 förekommer, skiljer den sig från profilklass 2 genom att såväl värme- som kraft- och snabbhetsskalor har relativt lägre medelvärden och skalorna lätt och ofarlig högre medelvärden.

Tabellerna 9-12 visar antal elever i profilklasserna för varje analyserat begrepp.

Tabell 9. Antal elever i profilklasserna för varje begrepp. Pojkar, årskurs 3.

Begrepp	Profilklasser					Summa profilklasser	Summa elever
	1	2	3	4	5		
Idealjag	24	-	29	10	341	3	404
Jag	73	-	136	-	195	3	404
Flicka	96	239	-	-	70	3	405
Pojke	80	203	12	39	70	5	404
Kvinnan	70	279	-	36	19	4	404
Mannen	37	311	31	-	25	4	404
Lärare	54	257	-	-	93	3	404

Tabell 10. Antal elever i profilklasserna för varje begrepp. Flickor, årskurs 3.

Begrepp	Profilklasser					Summa profilklasser	Summa elever
	1	2	3	4	5		
Idealjag	27	-	76	-	328	3	434
Jag	67	351	-	13	-	3	434
Flicka	110	201	-	-	119	3	435
Pojke	195	173	-	-	63	3	434
Kvinnan	121	168	-	5	137	4	435
Mannen	20	-	158	-	253	3	434
Lärare	79	47	-	-	305	3	434

Tabell 11. Antal elever i profilklasserna för varje begrepp. Pojkar, årskurs 6.

Begrepp	Profilklasser							Summa profilklasser	Summa elever
	1	2	3	4	5	6	7		
Jag	144	227	-	36	-	-	-	3	407
Flicka	81	127	-	44	97	71	-	5	420
Pojke	127	88	58	20	116	-	-	5	409
Kvinnan	114	144	-	16	141	-	-	4	415
Mannen	112	-	14	77	204	-	-	4	407
Lärare	86	209	-	-	116	-	-	3	411
Skolarbete	190	107	-	54	-	58	-	4	409

Tabell 12. Antal elever i profilklasserna för varje begrepp. Flickor, årskurs 6.

Begrepp	Profilklasser							Summa profilklasser	Summa elever
	1	2	3	4	5	6	7		
Flicka	33	153	132	-	90	-	-	4	408
Pojke	156	-	-	11	236	-	-	3	407
Kvinnan	92	217	-	15	79	-	-	4	403
Mannen	41	15	156	-	195	-	-	4	407
Lärare	89	242	-	76	-	-	-	3	407
Skolarbete	143	68	127	-	66	-	-	4	404

Vid ovanstående klassificering av medelvärdesprofilerna, har vi sökt åstadkomma en beskrivning av profilklasser som gäller för alla begrepp. Detta för att senare kunna jämföra profilklasser för olika begrepp med avseende på vissa andra personlighetsvariabler.

F. Profilgrupper som avviker från klassificeringen

Klassificeringen har utförts av författaren ensam. Den har kanske vissa brister då det är svårt att formulera beskrivningar som i alla avseenden stämmer överens med samtliga skattningsprofiler som tillhör en viss kategori. Somliga medelvärdesprofiler saknar vissa karakteristika som utmärker den kategori som den ansetts tillhöra.

Det rör sig om profiler i vilka kraft- och snabbhetsskalor betonas och som därför ansetts tillhöra klass 3 eller 4. Men dessa klasser avviker antingen genom en låg genomsnittlig skattning i en av kraftskalorna - så är fallet beträffande profilklass 4 för begreppet Pojke i gruppen flickor, årskurs 6 - eller också har klasserna inte den för sin kategori vanliga kombinationen av värderings- eller värme- skalor. Så är fallet beträffande Idealjag och Pojke i undersökningsgruppen pojkar, årskurs 3 och Skolarbete i gruppen flickor, årskurs 6. I det följande beskrivs dessa undantag från klassificeringen mer detaljerat.

1. Pojkar, årskurs 3

a. Idealjag. Profilklass 3 har medelvärden som ligger omkring skålsteg 4 i skalorna ren och snäll förutom i ofarlig, varm, mjuk och lätt. Dessa medelvärden är lägre än i profilklass 1 för samma begrepp, men profilen har ändå ansetts tillhöra klass 3 på grund av de

relativt höga skattningarna i kraftskalorna. Denna grupp avviker således från övriga grupper som tillhör klass 3 genom att de skattat mer negativt, vilket vi kommer att ta hänsyn till vid tolkningarna av sambandsberäkningarna mellan attityder och andra variabler.

b. Pojke. Profilklass 3 har negativa medelvärden i alla skalor utom i manlig, stark, modig och snabb i vilka medelvärdena är mycket höga. Denna grupp är således mycket mer negativ i sina värderingar än vad dess klassificering som mellanklass anger.

2. Flickor, årskurs 6

a. Pojke. Profilklass 4 har en negativ genomsnittlig värdering i skalan manlig. Detta uppfattas som att gruppen nedvärderar Pojke i en mycket betydelsefull skala.

b. Skolarbete. Profilklass 3 skattar Skolarbete något lägre i trevlig än i andra värderingsskalor. Således avviker även denna grupp genom en mer negativ inställning än övriga profilklasser, som tillhör samma kategori även om avvikelserna syns mindre än i de andra profilklasserna som här beskrivits.

Dessa profilklasser har inte de vanliga kombinationerna av skattningar i olika skalor; de har mer negativa värderingar i vissa avseenden. Detta kan tänkas bero på att elever som tillhör någon av dessa grupper är mindre intellektuellt begåvade. I så fall bör gruppen i fråga erhålla lägre medelvärde i intelligens och prestation än övriga profilgrupper för samma begrepp.

De avvikande grupperna kan även tänkas erhålla låga rangvärden i kamratskattning, därför att de avvikande skattningarna ger uttryck åt mer negativa attityder än i liknande grupper.

G. Samband mellan värderingar av olika begrepp

Den frågeställning som vi vill söka besvara i detta avsnitt är i vilken mån de olika begreppen ger samma uppdelning på profilklasser.

För att få ett mått på sambandet mellan profilklasserna för olika begrepp har kontingenskoefficienten (C) beräknats (se McNemar, 1959, sid. 203). Dessa C-värden redovisas i tabellerna 13-16.

Tabell 13. Kontingenskoefficienter för sambandet mellan profilklasser för olika begrepp. Pojkar, årskurs 3.

	Ideal-jag	Jag	Flicka	Pojke	Kvinnan	Mannen	Läran
Idealjag	-	.31	.19	.32	.38	.37	.28
Jag		-	.27	.39	.26	.29	.23
Flicka			-	.20	.40	.19	.21
Pojke				-	.36	.40	.36
Kvinnan					-	.37	.17
Mannen						-	.31
Lärare							-

Tabell 14. Kontingenskoefficienter för sambandet mellan profilklasser för olika begrepp. Flickor, årskurs 3.

	Ideal-jag	Jag	Flicka	Pojke	Kvinnan	Mannen	Lärare
Idealjag	-	.21	.27	.15	.44	.29	.33
Jag		-	.26	.23	.29	.25	.36
Flicka			-	.25	.42	.29	.31
Pojke				-	.10	.36	.22
Kvinnan					-	.31	.36
Mannen						-	.35
Lärare							-

Tabell 15. Kontingenskoeficienter för sambandet mellan profilklasser för olika begrepp. Pojkar, årskurs 6.

	Jag	Flicka	Pojke	Kvinnan	Mannen	Lärare	Skolarbete
Jag	-	.35	.39	.30	.31	.21	.37
Flicka		-	.35	.55	.37	.32	.34
Pojke			-	.37	.42	.23	.35
Kvinnan				-	.33	.21	.27
Mannen					-	.30	.30
Lärare						-	.36
Skolarbete							-

Tabell 16. Kontingenskoeficienter för sambandet mellan profilklasser för olika begrepp. Flickor, årskurs 6.

	Flicka	Pojke	Kvinnan	Mannen	Lärare	Skolarbete
Flicka	-	.33	.43	.39	.31	.42
Pojke		-	.26	.42	.25	.30
Kvinnan			-	.36	.30	.21
Mannen				-	.23	.38
Lärare					-	.39
Skolarbete						-

Koefficienterna är inte fullt jämförbara, då begreppen har olika antal profilklasser. Men skillnaderna i antal kategorier mellan två begrepp är aldrig större än två, då profilklassernas antal varierar från tre till fem (se tabellerna 9-12, sid. 57-59). Dessa skillnader borde inte påverka C-värdenas storlek i någon nämnvärd utsträckning.

Det är dock uppenbart att de beräknade kontingenskoefficienterna är svårtolkade genom att man saknar en skala, som anger om det samband en C-koefficient utvisar är att betrakta som högt eller lågt. Om reliabiliteten hos data är låg kan sambanden väntas bli låga även för variabler som har mycket liknande innehåll. Låga C-koefficienter kan därför inte alltid anses visa att variablerna mäter olika attityder och bör studeras separat. Å andra sidan kan höga C-koefficienter inte utan vidare anses visa att variablerna mäter samma värderingar och därför inte behöver studeras separat. Det kan röra sig om mycket reliabla variabler, som i huvudsak samvarierar men som uppvisar intressanta skillnader. Därför går det inte att på dessa C-koefficienter grunda beslut om vilka variabler som det är lämpligast att studera. Om man däremot genomgående hade mycket starka samband och ansåg det troligt att observerade skillnader mellan variablerna kunde förklaras genom brister i reliabiliteten, skulle det förefalla onödigt att genomföra separata analyser. I brist på reliabilitetsstudier blir det en subjektiv bedömningsfråga vilka variabler som skall analyseras.

C-värdenas storlek varierar från 0.10 till 0.55. Det observerade antalet elever och det förväntade antalet elever vid proportionellt lika fördelning för varje profilklass för den kontingenstabell, som har det högsta sambandet, redovisas i tabell 17. Uppdelningarna på profilklasser gäller begreppen Flicka och Kvinnan för pojkar-na i årskurs 6. (Se tabell 17, sid. 64).

Tabell 17. Kontingenstabell för begreppen Flicka och Kvinnan.
Observerade (O) och förväntade (E) värden. Pojkar,
årskurs 6.

Begreppet Flicka

Begreppet Kvinnan

		Profilklass										Σ O
		1		2		4		5		6		
		O	E	O	E	O	E	O	E	O	E	
Profilklass	1	50	21.6	31	34.3	10	11.9	3	26.8	19	19.4	113
	2	21	27.3	59	43.3	13	15.0	25	34.0	24	24.5	142
	4	2	3.0	3	4.8	10	1.7	0	3.8	1	2.7	16
	5	5	26.7	31	42.4	10	14.7	69	33.2	26	24.0	141
Σ O		78		124		43		97		70		412

Som exempel på den vanligaste storleksordningen av sambanden redovisar vi kontingenstabellen för klassindelningarna beträffande begreppen Flicka och Lärare i gruppen pojkar, årskurs 6 (se tabell 18).

Tabell 18. Kontingenstabell för begreppen Flicka och Lärare. Observerade (O) och förväntade (E) värden. Pojkar, årskurs 6.

Begreppet Flicka

Begreppet Lärare

		Profilklass										Σ O
		1		2		4		5		6		
		O	E	O	E	O	E	O	E	O	E	
Profilklass	1	31	26.7	21	25.2	33	9.0	14	20.0	16	14.4	115
	2	33	40.8	74	61.7	16	22.0	57	48.4	28	35.2	208
	5	16	22.6	26	34.1	24	12.1	24	26.8	25	19.4	115
Σ O		80		121		73		95		69		438

För att lättare kunna överblicka resultaten kommer vi i fortsättningen att koncentrera oss på de begrepp som är gemensamma för alla undersökningsgrupper. De genomsnittliga kontingenskoefficienterna för dessa begrepp i årskurserna 3 och 6, redovisas i tabell 19.

Tabell 19. Rangordningar av genomsnittliga kontingenskoefficienter för flickor och pojkar i årskurserna 3 och 6.

Rangnr.	Begrepp	C
1	F - K	0.46
2	P - M	0.40
3 1/2	K - M + M - L	0.34
5	F - M	0.31
6	F - L	0.29
7	F - P	0.28
8 1/2	P - K + P - L	0.27
10	K - L	0.26

F = Flicka
P = Pojke
K = Kvinnan
M = Mannen
L = Lärare

Som framgår av tabell 19 blir uppdelningarna på profilklasser mest lika för Flicka och Kvinnan och därefter för Pojke och Mannen. För övrigt har alla begrepp sina högsta samband med begreppet Mannen, vilket alltså är det begrepp, som ger mest lika uppdelning på profilklasser, om man jämför med samtliga begrepp. Pojke, Kvinnan och Lärare är de tre begrepp som ger sinsemellan mest olika gruppindelningar av eleverna.

Tabell 20 a. Rangordningar av genomsnittliga kontingenskoefficienter
för flickor och pojkar i årskurs 3.

Rangnr.	Begrepp	C
1	F - K	0.41
2	P - M	0.38
3	K - M	0.34
4	M - L	0.33
5	P - L	0.29
6	K - L	0.27
7	F - L	0.26
8	F - M	0.24
9 1/2	P - K + F - P	0.23

Tabell 20 b. Rangordningar av genomsnittliga kontingenskoefficienter
för flickor och pojkar i årskurs 6

Rangnr.	Begrepp	C
1	F - K	0.49
2	P - M	0.42
3	F - M	0.38
4	K - M	0.35
5	F - P	0.34
6 1/2	F - L + P - K	0.32
8	M - L	0.27
9	K - L	0.26
10	P - L	0.24

Förkortningar:

F = Flicka

P = Pojke

K = Kvinnan

M = Mannen

L = Lärare

Vid jämförelser av de genomsnittliga sambanden för yngre elever med dem för äldre elever, som redovisas i tabellerna 20 a-b, ser vi att båda grupperna har mest lika klassindelning för Flicka-Kvinnan och därefter för Pojke-Mannen. Även klassindelningarna för Kvinnan och Mannen tillsammans ger relativt höga kontingenskoefficienter i båda dessa elevgrupper.

Skillnaderna mellan den yngre och den äldre grupper består i att de yngre eleverna har högre samband mellan klasserna för Lärare och övriga begrepp än för Flicka-Pojke, Flicka-Mannen samt för Pojke-Mannen. Hos de äldre eleverna är sambandet lägst mellan Lärare och övriga begrepp, medan sambanden mellan manliga och kvinnliga begrepp är högre.

Dessa åldersskillnader sammanhänger troligen med att Lärare skattas lägre än övriga personbegrepp i årskurs 6 och att kvinnliga begrepp skattas högre än i årskurs 3, vilket konstaterades i kapitel IV.

Tabell 21 a. Rangordningar av genomsnittliga kontingenskoefficienter för pojkar i årskurserna 3 och 6.

Rangnr.	Begrepp	C
1	F - K	0.50
2	P - M	0.41
3	P - K	0.37
4	K - M	0.35
5	M - L	0.31
6	P - L	0.30
7 1/2	F - M + F - P	0.28
9	F - L	0.27
10	K - L	0.19

Förkortningar:

F = Flicka

P = Pojke

K = Kvinnan

M = Mannen

L = Lärare

Tabell 21 b. Rangordningar av genomsnittliga kontingenskoeficienter för flickor i årskurserna 3 och 6.

Rangnr.	Begrepp	C
1	F - K	0.43
2	P - M	0.39
3	M - L	0.37
4 1/2	F - M + K - M	0.34
6	K - L	0.33
7	F - L	0.31
8	F - P	0.29
9	P - L	0.24
10	P - K	0.18

Förkortningar:

F = Flicka
P = Pojke
K = Kvinnan
M = Mannen
L = Lärare

Av ovanstående tabeller, 21 a-b, framgår att de genomsnittliga kontingenskoeficienterna för pojkar respektive flickor liksom i de övriga tabellerna visar mest samband mellan klassindelningarna för begreppen Flicka-Kvinnan samt för Pojke-Mannen. Skillnaderna mellan könen består i att flickornas klassindelningar för begreppet Lärare visar något högre samband med övriga begrepp än pojkarnas klassindelningar för samma begrepp. Dessutom visar flickornas klassindelningar för begreppet Pojke lägst samband med alla begrepp utom Mannen och pojkarnas klassindelningar för begreppet Flicka på motsvarande sätt lägst samband med alla övriga begrepp utom Kvinnan. Kvinnan har relativt höga samband med Pojke och Mannen hos pojkarna, medan Mannen har motsvarande höga samband med Flicka och Kvinnan hos flickorna.

Även könsskillnaderna sammanhänger troligen med att Lärare värderas mer positivt av flickorna än av pojkarna och att begrepp som representerar jämnåriga av motsatt kön värderas lågt av särskilt yngre flickor och pojkar.

KAP. VI. SAMBAND MELLAN VÄRDERINGAR OCH ANDRA PERSONLIGHETS Variabler

I denna delstudie av attityder och värderingar är vi i första hand intresserade av generella trender angående olika typer av attityder och av generella samband med andra personlighetsvariabler. Syftet är inte att ställa differentialdiagnos för enskilda elever. Det blir en senare uppgift att sammanföra individer som har vissa karakteristiska samband mellan ett större antal variabler till s.k. symtomgrupper.

Undersökningarna av samband mellan attityder och andra variabler är av två skilda typer. Den första typen av undersökningar ger en översikt av allmänna skillnader mellan profilklasserna för begreppen i varje sambandsvariabel. Den andra typen av undersökningar är avsedd som en modell för att visa en av möjligheterna att använda de erhållna attitydgrupperna, nämligen den att söka förbättra prediktionen av skolprestation från intelligens och kamratskattning. Den första typen av sambandsundersökningar redovisas i detta kapitel och den andra typen i kapitel VII.

A. Presentation av sambandsvariablerna

1. Självsfattning

Eleverna har bedömt sin egen popularitet hos klasskamrater av samma kön. Varje elev har därvid rangordnat sig själv bland kamraterna enligt sin uppfattning om hur han bedömts i variabeln kamratskattning nedan.

2. Kamratskattning

Varje elev har rangordnat alla klasskamrater av samma kön efter hur gärna han skulle vilja att de följde med, om man skulle flytta till ett annat klassrum. Varje elevs värde i kamratskattning utgörs av hans genomsnittliga rangordningsvärde hos klasskamraterna av samma kön, uttryckt i standardpoäng. (För ytterligare beskrivning av variablerna självsfattning och kamratskattning hänvisas till Josephson, 1967).

3. Intelligens

Elevernas resultat i vårt och ett av DBA-testets sex delskalor har beräknats i staninepoäng. Dessa staninepoäng har summerats för varje elev för att erhålla hans intelligensvärde.

4. Prestation

Variabeln utgörs av elevernas resultat i standardproven i svenska och matematik. (För ytterligare information om variablerna intelligens och prestation hänvisas till Magnusson, Dunér och Beckne, 1967).

5. Över- underprestation

Variabeln avser prestation i förhållande till estimerad prestation från intelligens. Den utgörs av elevernas i standardvärdet beräknade avvikelser från regressionslinjen för förutsägelse av prestation från intelligens. Prestationsvärdet för en elev kan ligga över eller under denna regressionslinje. Eleven kan således över- eller underprestera i förhållande till sin intelligens.

B. Förväntade resultat av sambandsberäkningarna utifrån tidigare undersökningar

De personlighetsvariabler, som beskrivits ovan utvaldes för sambandsberäkningarna, för att vi ville undersöka följande typer av samband.

1. Självsfattning

Vi väntar oss att finna ett positivt samband mellan självskattning och inställning till begreppet Jag, då båda variablerna berör elevernas värderingar av sig själva. Ju högre eleverna skattat begreppet Jag, desto högre kan man vänta sig att deras genomsnittliga självskattningsnivå är. Beträffande sambandet mellan värderingar av övriga begrepp och självskattning är frågeställningarna mindre preciserade. Syftet med de sambandsberäkningarna är att få information om relationerna mellan å ena sidan inställning till Idealjag, personer i omgivningen samt skolsituationen och å andra sidan självskattning. Frågor av följande slag kan ställas: Vilken självskattning har i genomsnitt grupper av elever som värderar andra personer eller skolarbetet på olika sätt (Mycket positivt, mindre positivt etc.)? Finns det några generella tendenser för samvariation beroende på kön eller ålder hos eleverna?

2. Kamratsfattning

Tidigare undersökningar har visat att kamraternas bedömningar av eleverna är valida instrument för studiet av anpassning i skolan och att de elever som har störda relationer till kamraterna även har en tendens till sämre anpassning sedan de lämnat skolan.

Variabeln har inom Örebroprojektet med framgång använts som kriterium för att välja ut en grupp elever som är mindre väl anpassade i skolan. (Opublicerad delstudie inom Örebroprojektet av B. Adebäck).

I litteraturavsnittet har en undersökning av Luria (1962) beskrivits, i vilken hon visade att slumpmässigt utvalda studenter bedömde Jag, Mor och Far mer positivt än en grupp studenter, som var i behov av psykologisk behandling. Denna undersökning är den enda vi kunnat finna, som direkt jämfört värderingarna av personbegrepp hos mindre väl anpassade och någorlunda väl anpassade personer.

Om värderingarna varierar mellan våra betydligt yngre elevgrupper på liknande sätt, som mellan Lurias studentgrupper och vi accepterar kamratstatus som ett kriterium på allmän anpassning, kan följande samband mellan attitydgrupp och kamratskattning väntas: Ju mer positiva attityder som kännetecknar en attitydgrupp för ett personbegrepp, desto högre kamratskattning bör gruppen erhålla.

3. Intelligens

Osgood (1957) refererar en del undersökningar, som tyder på att intelligens samvarierar med skattningarna i den semantiska differentialen på så sätt att mindre begåvade personer skattar mer extrema skalvärden än mer begåvade. Detta beror troligen på att de mindre intelligenta använder de sju gradiga skalorna som om det bara fanns ett positivt och ett negativt alternativ, medan de mer intelligenta förstår att utnyttja skalans möjligheter att nyansera omdömena.

Eftersom begreppen genomsnittligt värderas positivt i de flesta skalor av de totala undersökningsgrupperna, kommer de extrema skattningarna att vara de som är mest positiva. Och om liknande samband mellan intelligens och skattningar i den semantiska differentialen föreligger för barn, kan vi vänta oss att de attitydgrupper som har de högsta genomsnittliga skattningarna, visar tendenser till lägre intelligens än de attitydgrupper, som har lägre skattningar.

4. Prestation och över- underprestation

Samband mellan intelligens och prestation har varit utgångspunkten för ett antal undersökningar av anpassning i skolan med David Magnusson som initiativtagare (Magnusson, 1964; Josephson,

1968 och en opublicerad undersökning av Marianne Ferm vid Stockholms universitets psykologiska institution). Det faktum att man från variabeln intelligens endast kan förklara omkring hälften av variansen i prestation, har givit anledning till undersökningar av hur andra variabler utom intelligens, i första hand sådana som är relaterade till skolanpassning, ökar möjligheterna att estimerar prestation.

Inom Örebroprojektet har prestationsvariablerna tillmätts ett mycket stort intresse. Undersökningar av samband mellan attityder och prestation respektive över- underprestation får där för ses som ett komplement till de tidigare analyserna av faktorer, som är relaterade till elevernas skolprestationer.

Vi har inte funnit några tidigare undersökningar, som visar vilka värderingar enligt den semantiska differentialtekniken, som kan ha samband med hög, respektive låg skolprestation.

C. Undersökningsmetoder

1. Variansanalys

Varje attitydgrupps medelvärden i sambandsvariablerna har beräknats och variansanalyser utförts av medelvärdesskillnaderna i varje variabel mellan attitydgrupperna för varje begrepp. F-värdena för dessa variansanalyser redovisas i tabellerna 22-25 (se sid. 73 och 74).

Det framgår av tabellerna att de äldre eleverna har fler signifikanta genomsnittliga skillnader mellan attitydgrupperna än de yngre och att pojkarna har fler signifikanta skillnader än flickorna.

De flesta säkerställda skillnader erhålles i variabeln intelligens - fem vardera hos pojkar och flickor i årskurs 6 och tre vardera hos pojkar och flickor i årskurs 3 - och därefter i prestation. I övriga variabler finns signifikanta F-värden endast i ett eller ett par begrepp för varje undersökningsgrupp.

Tabell 22. Skillnader mellan profilklassernas medelvärden i personlighetsvariablerna vid variansanalyserna för varje begrepp. F-värden. Pojkar, årskurs 3.

Begrepp	Självskattning	Kamratskattning	Intelligens	Prestation	Över-underskattning
Idealjag	0.34	0.87	0.51	0.86	0.94
Jag	0.60	1.07	5.25****	5.32****	0.87
Flicka	2.05	2.78	4.04**	8.37***	4.73****
Pojke	0.28	1.47	1.43	1.97*	1.80
Kvinnan	0.85	0.89	0.69	0.35	0.17
Mannen	0.91	3.28**	1.89	0.82	0.90
Lärare	0.93	2.33*	3.69**	8.06****	7.50****

Tabell 23. Skillnader mellan profilklassernas medelvärden i personlighetsvariablerna vid variansanalyserna för varje begrepp. F-värden. Flickor, årskurs 3.

Begrepp	Självskattning	Kamratskattning	Intelligens	Prestation	Över-underskattning
Idealjag	0.26	1.89	1.15	6.18***	6.93***
Jag	0.56	2.68*	1.30	1.51	1.10
Flicka	0.47	0.03	0.66	0.31	0.92
Pojke	0.07	1.47	3.51**	2.15	0.03
Kvinnan	0.18	0.03	0.25	0.36	1.28
Mannen	2.59*	4.11**	9.25****	12.60****	3.45**
Lärare	2.09	0.32	2.47*	0.98	0.10

**** p = 0.1 %-nivån

*** p = 1 %-nivån

** p = 5 %-nivån

* p = 10 %-nivån

Tabell 24. Skillnader mellan profilklassernas medelvärden i personlighetsvariablerna vid variansanalyserna för varje begrepp. F-värden. Pojkar, årskurs 6.

Begrepp	Självskattning	Kamrat-skattning	Intelligens	Prestation	Över-underskattning
Jag	7.39***	0.80	2.93**	1.83	0.74
Flicka	0.23	3.17***	0.92	0.69	0.68
Pojke	0.82	1.09	3.09**	3.21***	0.90
Kvinnan	1.81	1.67	5.67***	2.81**	0.60
Mannen	0.58	1.20	3.52***	3.75***	0.61
Lärare	2.00	1.26	1.98	1.97	9.25****
Skolarbete	0.97	0.91	6.26****	3.28**	0.79

Tabell 25. Skillnader mellan profilklassernas medelvärden i personlighetsvariablerna vid variansanalyserna för varje begrepp. F-värden. Flickor, årskurs 6.

Begrepp	Självskattning	Kamrat-skattning	Intelligens	Prestation	Över-underskattning
Flicka	0.68	0.29	5.75****	4.52***	1.69
Pojke	0.18	2.09	3.00**	2.08	0.79
Kvinnan	2.30*	1.69	7.35****	5.41****	2.25*
Mannen	0.07	0.39	1.73	1.41	0.26
Lärare	3.84**	0.36	3.82**	2.60*	1.00
Skolarbete	1.23	3.26**	3.66***	2.33*	0.51

**** p = 0.1 %-nivån

*** p = 1 %-nivån

** p = 5 %-nivån

* p = 10 %-nivån

2. Diagram som visar skillnaderna mellan attitydgrupperna i sambandsvariablerna

För att åskådliggöra hur attitydgrupperna genomsnittligt skiljer sig åt i de övriga personlighetsvariablerna har vi konstruerat diagram, som för varje begrepp visar dessa gruppers medelvärden i varje variabel. Medelvärdena har omräknats till standardvärden för undersökningsgruppen och sammanbundits med linjer till profiler. Dessa profiler visar den genomsnittliga nivån för varje profilklass i varje variabel jämfört med övriga attitydgruppers nivå inom respektive variabel (se bilagorna 19-22).

3. Rangordning av attitydgrupperna efter nivå i sambandsvariablerna

För att de erhållna tendenserna till samband mellan attityder och övriga personlighetsvariabler skulle bli mer överskådliga, har attitydgrupperna för varje begrepp rangordnats efter sin nivå i varje variabel. Rangordningsvärdet 1 har givits den profilgrupp, som har högst medelvärde och rangordningsvärdet 5 den profilgrupp, som har lägst medelvärde i variabeln.

Dessa rangordningar redovisas i tabellerna 27-31 på sid. 77-85.

D. Bortfall av elever vid sambandsberäkningarna

Inom varje profilklass i årskurs 3 förekommer ett partiellt bortfall i variablerna intelligens, prestation och över- underprestation. Detta bortfall redovisas för pojkar respektive flickor i tabell 26.

Tabell 26. Bortfall av elever i sambandsvariablerna.

Årskurs 3	Sambandsvariabler		
	Intelligens	Prestation	Över- underprestation
Pojkar	18	14	29
Flickor	13	13	25

Bortfallet beror huvudsakligen på att vissa elever var frånvarande vid vissa prov. Ett sådant bortfall kan naturligtvis verka snedvridande på resultaten. Det är till exempel tänkbart att bortfallet är större bland elever med relativt låga prestationsvärden. Det är även tänkbart att bortfallet inverkar på olika sätt i olika profilklasser, vilket skulle störa jämförelserna dem emellan. Vi har emellertid inte mycket underlag för fruktbara teorier om hur bortfallet kan ha

inverkat på resultaten. Därför kommer vi inte att närmare diskutera denna felkälla. Vi vill endast framhålla att bortfallet för olika profilklasser inom samma variabel står ungefär i proportion till antalet elever inom varje profilklass.

Vid en undersökning som denna, finns det möjligheter att utesluta allt partiellt bortfall innan bearbetningarna utförs. Ett sådant förfarande medför att bortfallet blir mycket stort men att undersökningsgrupperna blir mer jämförbara i de variabler som studeras.

Ett annat förfaringssätt är att utnyttja alla individer för vilka det finns data i någon variabel, vilket skett i fråga om sambandsberäkningarna i detta kapitel. Metoden kan leda till vissa svårigheter vid tolkningen av resultaten, men detta kanske kompenseras av att man får bättre information beträffande de samband som finns genom att materialet blir mer representativt för populationen.

E. Resultat av sambandsberäkningarna

Diskussionen i detta avsnitt grundar sig på rangordningarna av profilklasserna för varje begrepp i varje variabel.

I vissa variabler har antalet säkerställda skillnader visat sig för litet, för att man genom studiet av dem enbart skulle kunna få någon uppfattning om generella samband mellan attityder och andra personlighetsvariabler. Därför har vi undersökt sambanden för alla begrepp i varje variabel. Även om skillnaderna mellan profilklassernas medelvärden i en del fall är små, anser vi dessa skillnader vara av intresse för att belysa de allmänna tendenserna i materialet.

I det följande diskuteras resultaten av sambandsberäkningarna för varje enskild variabel.

1. Självsfattning

(Se tabell 27, sid. 77).

De förväntningar beträffande arten av samband mellan uppfattning av begreppet Jag och variabeln självskattning, som redovisats på sid. 70, infrias så till vida att profilklass 1 som har de i alla avseenden minst positiva värderingarna av begreppet Jag erhåller det lägsta rangordningsvärdet i de tre undersökningsgrupper där begreppet ingår.

Tabell 27. Profilklassernas rangordningsvärden i variabeln självskattning. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

		<u>Årskurs 3</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
<u>Profil-</u> <u>klass</u>		I	J	F	P	K	M	L	I	J	F	P	K	* M	L
1		1	3	3	1	4	2	1.5	1	3	1	1.5	1	2	1
2		-	-	2	2	3	3.5	1.5	-	2	2.5	3	2	-	3
3		2	1	-	4	-	1	-	3	-	-	-	-	1	-
4		4	-	-	5	2	-	-	-	1	-	-	4	-	-
5		3	2	1	3	1	3.5	3	2	-	2.5	1.5	3	3	2

		<u>Årskurs 6</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
<u>Profil-</u> <u>klass</u>		*** J	F	P	K	M	L	S	F	P	* K	M	** L	S	
1		3	3	3	3	1	2	3	3	2	3	3	1	2	
2		2	2	4	2	-	1	2	2	-	1	2	2	4	
3		-	-	2	-	4	-	-	4	-	-	1	-	1	
4		1	4	5	1	2	-	4	-	3	4	-	3	-	
5		-	1	1	4	3	3	-	1	1	2	4	-	3	
6		-	5	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	

Förkortningar

I = Idealjag
 J = Jag
 F = Flicka
 P = Pojke
 K = Kvinnan
 M = Mannen
 L = Lärare
 S = Skolarbete

F-värden

*** p = 1 %-nivån
 ** p = 5 %-nivån
 * p = 10 %-nivån

Det högsta rangvärdet tenderar den profilklass som har de högsta värderingarna i den manliga dimensionen att erhålla. I två av undersökningsgrupperna, flickor årskurs 3 och pojkar årskurs 6, har den profilklass som poängterar de manliga skalorna även de högsta skattningarna i värderingsskalorna. I gruppen pojkar årskurs 3 har profilklass 3, som erhåller det högsta genomsnittliga självskattningsvärdet något lägre skattningar i värderingsskalorna än profilklass 5 men högre skattningar i den manliga dimensionen och lägre skattningar i den kvinnliga dimensionen.

Det förefaller således som om uppfattningar beträffande den egna personen som mer modig, stark, snabb och relativt mer manlig, än vad som förekommer hos övriga profilklasser, hos både pojkarna och flickorna i årskurs 3 samt pojkarna i årskurs 6, har starkast samband med hög självskattning. Och det förefaller som om en allmänt positiv inställning kommer därnäst i betydelse för att erhålla hög självskattning.

För övriga begrepp finns det i årskurs 3 en viss tendens till att profilklass 1 som har minst positiva värderingar erhåller de högsta rangvärdena i självskattning. Undantag är begreppen Flicka och Kvinnan i gruppen pojkar årskurs 3, där sambanden mellan självskattningsnivå och värderingar, som utmärker respektive profilklass är positiva liksom för begreppet Jag. Ju högre värderingar av de kvinnliga begreppen en profilklass har i gruppen pojkar årskurs 3, desto högre genomsnittligt självskattningsvärde erhåller den.

För eleverna i årskurs 6 är tendenserna till samband mellan attityder och självskattning mindre entydiga, men begreppet Mannen och Lärare visar tendenser till negativa samband mellan självskattning och attityder liksom i årskurs 3. Beträffande övriga begrepp i årskurs 6 kan sägas att den mest negativa profilklassen tenderar att erhålla rangvärden, som ligger på mellannivå - varken de högsta eller de lägsta rangvärdena.

2. Kamratskattning

(Se tabell 28, sid. 79).

Vi väntade oss samband av följande slag mellan attityder och kamratskattning: Ju högre värderingar eleverna hade av sig själva och andra människor, desto mer uppskattade av kamraterna skulle de vara. Dessa förväntningar infrias bäst för flickorna i årskurs 3.

Tabell 28. Profilklassernas rangordningsvärden i variabeln kamratskattning. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

Årskurs 3

Profil-klass	<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
	I	J	F	P	K	** M	* L	I	J	F	P	K	** M	L
1	3	3	2	4	4	4	3	3	2	3	2	1	3	2.5
2	-	-	1	3	3	2	1	-	1	2	3	2	-	2.5
3	4	1.5	-	5	-	1	-	2	-	-	-	-	1	-
4	1	-	-	1	1	-	-	-	3	-	-	4	-	-
5	2	1.5	3	2	2	3	2	1	-	1	1	3	2	1

Årskurs 6

Profil-klass	<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>					
	J	*** F	P	K	M	L	S	F	P	K	M	L	** S
1	2	4	2	2	1	3	2	4	2	2	1	1	1
2	3	2	1	3	-	1	3	2	-	3	4	3	2.5
3	-	-	3	-	4	-	-	1	-	-	2	-	2.5
4	1	1	5	1	3	-	4	-	3	4	-	2	-
5	-	5	4	4	2	2	-	3	1	1	3	-	4
6	-	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-

Förkortningar

- I = Idealjag
- J = Jag
- F = Flicka
- P = Pojke
- K = Kvinnan
- M = Mannen
- L = Lärare
- S = Skolarbete

F-värden

- *** p = 1 %-nivån
- ** p = 5 %-nivån
- * p = 10 %-nivån

Rangordningarna av attitydgrupperna visar tendenser till positiva samband för alla begrepp utom för Kvinnan och Jag. För begreppet Mannen har den profilklass som mest betonar de manliga skalorna det högsta rangvärdet och den generellt mest positiva profilklassen det näst högsta rangvärdet.

För Kvinnan är emellertid medelvärdeskillnaderna mellan samtliga attitydgrupper mycket små (se bilaga 20 e). För Jag gäller att den grupp flickor, som värderar sig själva högst i värderings- och manliga skalor i genomsnitt är minst populära bland kamraterna.

Fastän denna profilklass (pk 3) erhållit det högsta medelvärdet i självskattning, ser vi alltså att klassen röner minst uppskattning hos kamraterna. För flickornas del tycks det åtminstone i årskurs 3 vara mindre adekvat att uppfatta Jag som bättre, roligare etc. samt modigare, starkare etc. än övriga flickor uppfattar sig själva, om de ska bli uppskattade av kamraterna.

För pojkarnas del är det tvärtom så att ju manligare och mer positivt en profilklass skattar Jag, desto högre genomsnittligt popularitetsvärde erhåller den.

Pojkarna i årskurs 3 visar liksom flickorna i årskurs 3 positiva samband mellan kamratskattning och attityder till Idealjag. Ju högre förväntningar en profilklass har beträffande Idealjag, desto mer uppskattad blir klassen således av kamraterna. Detta gäller speciellt om klassen har höga medelvärden i såväl värderings- som manliga skalor.

För alla begrepp som bedömts av pojkarna, tenderar någon av mellanklasserna att erhålla det högsta medelvärdet i kamratskattning. Pojkarna i årskurs 3 har det högsta rangvärdet i kamratskattning i någon av de klasser, som betonar kraft- och snabbhetsskalorna (pk 3 eller pk 4) i fem av begreppen. I de återstående två begreppen, Flicka och Lärare, erhåller den mellanklass, som inte betonar den manliga dimensionen det högsta rangvärdet. Dessa två begrepp är de enda som saknar profilklasser som betonar manliga skalor. Näst högst rangvärde i kamratskattning erhåller ofta den mest positiva profilklassen.

Således har pojkarna i årskurs 3 i allmänhet högst popularitetsvärden om de tillhör en profilklass som har extrema skattningar i kraftskalorna (pk 3 och pk 4) och de erhåller lägst popularitetsvärden om de tillhör den klass som har minst positiva skattningar över huvudtaget (pk 1). Flickorna i årskurs 3 erhåller vanligen de högsta

Rangordningarna av attitydgrupperna visar tendenser till positiva samband för alla begrepp utom för Kvinnan och Jag. För begreppet Mannen har den profilklass som mest betonar de manliga skalorna det högsta rangvärdet och den generellt mest positiva profilklassen det näst högsta rangvärdet.

För Kvinnan är emellertid medelvärdeskillnaderna mellan samtliga attitydgrupper mycket små (se bilaga 20 e). För Jag gäller att den grupp flickor, som värderar sig själva högst i värderings- och manliga skalor i genomsnitt är minst populära bland kamraterna.

Fastän denna profilklass (pk 3) erhållit det högsta medelvärdet i självskattning, ser vi alltså att klassen röner minst uppskattning hos kamraterna. För flickornas del tycks det åtminstone i årskurs 3 vara mindre adekvat att uppfatta Jag som bättre, roligare etc. samt modigare, starkare etc. än övriga flickor uppfattar sig själva, om de ska bli uppskattade av kamraterna.

För pojkarnas del är det tvärtom så att ju manligare och mer positivt en profilklass skattar Jag, desto högre genomsnittligt popularitetsvärde erhåller den.

Pojkarna i årskurs 3 visar liksom flickorna i årskurs 3 positiva samband mellan kamratskattning och attityder till Idealjag. Ju högre förväntningar en profilklass har beträffande Idealjag, desto mer uppskattad blir klassen således av kamraterna. Detta gäller speciellt om klassen har höga medelvärden i såväl värderings- som manliga skalor.

För alla begrepp som bedömts av pojkarna, tenderar någon av mellanklasserna att erhålla det högsta medelvärdet i kamratskattning. Pojkarna i årskurs 3 har det högsta rangvärdet i kamratskattning i någon av de klasser, som betonar kraft- och snabbhetsskalorna (pk 3 eller pk 4) i fem av begreppen. I de återstående två begreppen, Flicka och Lärare, erhåller den mellanklass, som inte betonar den manliga dimensionen det högsta rangvärdet. Dessa två begrepp är de enda som saknar profilklasser som betonar manliga skalor. Näst högst rangvärde i kamratskattning erhåller ofta den mest positiva profilklassen.

Således har pojkarna i årskurs 3 i allmänhet högst popularitetsvärden om de tillhör en profilklass som har extrema skattningar i kraftskalorna (pk 3 och pk 4) och de erhåller lägst popularitetsvärden om de tillhör den klass som har minst positiva skattningar över huvudtaget (pk 1). Flickorna i årskurs 3 erhåller vanligen de högsta

genomsnittliga värdena i kamratskattning om de tillhör den mest positiva profilklassen (pk 5) och de lägsta genomsnittliga värdena i kamratskattning om de tillhör den minst positiva profilklassen (pk 1). Detta gäller inte begreppen Jag och Kvinnan där de profilklasser som har mest positiva värderingar är minst populära.

För årskurs 6 finns inte så tydliga tendenser till samband över alla begrepp som för årskurs 3. Men det finns en viss tendens för pojkarna i årskurs 6 att det högsta rangvärdet erhålls av profilklass 4 eller 2, liksom när det gällde pojkarna i årskurs 3. Hos flickorna i årskurs 6 erhåller profilklass 1 det högsta rangvärdet för Mannen, Lärare och Skolarbete och profilklass 5 erhåller det högsta rangvärdet för Pojke och Kvinnan. Profilklasserna 1-3 för Flicka har mycket små skillnader i kamratskattning.

3. Intelligens

(Se tabell 29, sid. 82).

Som väntat, visar undersökningsgrupperna i allmänhet negativa samband mellan medelprofilernas nivå i attitydgrupperna och intelligens. Ju lägre skattningar en attitydgrupp har av ett begrepp, desto högre intelligensnivå jämfört med övriga grupper för samma begrepp tenderar den att få. I årskurs 3 har dock mellanklasserna oftast de högsta rangvärdena i intelligens, speciellt profilklass 2. Men liksom i de övriga undersökningsgrupperna tenderar den mest positiva profilklassen att erhålla lägst medelvärden i intelligens.

Vissa enskilda begrepp utgör undantag från regeln om negativt samband mellan attityderna hos profilklasserna och intelligens. Ett sådant begrepp är Idealjag. Höga skattningar i den manliga dimensionen och därefter i värderingsdimensionen tycks ha samband med hög intelligens när det gäller detta begrepp.

För begreppet Jag finns bland pojkarna i årskurs 3 tendenser till ett mer positivt samband mellan hög nivå i den manliga dimensionen och hög intelligens än bland flickorna i årskurs 3.

Ett annat undantag från de negativa sambanden är de i alla undersökningsgrupper återkommande tendenserna för värderingarna av begreppet Mannen att erhålla något mer positiva samband med intelligens, när det gäller vissa attitydgrupper. I samtliga undersökningsgrupper har dock den näst mest eller mest negativa profilklassen för begreppet Mannen högst intelligensnivå.

I gruppen pojkar, årskurs 6 finns dessutom en tendens till att mellanklasserna har lägst intelligensnivå för alla begrepp som tillhör det manliga könet. Även i dessa begrepp har dock profilklass 1 den högsta intelligensnivån.

Tabell 29. Profilklassernas rangordningsvärden i variabeln intelligens. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

		<u>Årskurs 3</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
Profil- klass	****		**				**				**		****	*	
	I	J	F	P	K	M	L	I	J	F	P	K	M	L	
1	4	2	2	1	2	3	2.5	3	1	1	1	1	3	1	
2	-	-	1	3	1	1	1	-	2	2	2	2	-	2	
3	3	1	-	2	-	2	-	1	-	-	-	-	1	-	
4	1	-	-	4	3	-	-	-	3	-	-	4	-	-	
5	2	3	3	5	4	4	2.5	2	-	3	3	3	2	3	

		<u>Årskurs 6</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
Profil- klass	**		**	***	***	****	****	****	**	****	**	***	***		
	J	F	P	K	M	L	S	F	P	K	M	L	S		
1	1	1.5	1	1	1	1	2	2	1	2	1	1	2		
2	3	1.5	5	2	-	2	3	1	-	1	4	2	1		
3	-	-	3	-	4	-	-	3	-	-	2	-	3		
4	2	5	2	4	3	-	4	-	3	3	-	3	-		
5	-	3	4	3	2	3	-	4	2	4	3	-	4		
6	-	4	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-		

Förkortningar

I = Idealjag

J = Jag

F = Flicka

P = Pojke

K = Kvinnan

M = Mannen

L = Lärare

S = Skolarbete

F-värden

**** p = 0.1 %-nivån

*** p = 1 %-nivån

** p = 5 %-nivån

* p = 10 %-nivån

Det tycks således finnas tendenser till mer positiva samband mellan intelligens och skattningar av manliga begrepp och Idealjag såsom utpräglad starka, modiga, bra, trevliga etc. än när det gäller övriga begrepp, där sambanden mellan intelligens och attityder visat sig vara mer negativa.

4. Prestation och över- underprestation

(Se tabellerna 30 och 31, sid. 84 och 85).

I de flesta undersökningsgrupper finns det tendenser till att de mindre positiva attitydgrupperna, som har högre intelligens, har lägre nivå i över- underprestation än de mer positiva attitydgrupperna som har lägre intelligens.

Hos flickorna i årskurs 3 är profilklass 1 den enda klass som inte för något av begreppen erhåller det högsta rangvärdet i över- underprestation, trots att elever som tillhör denna klass har det högsta rangvärdet i intelligens utom för två begrepp. För profilklasserna 2 och 5 tyder rangvärdena i de flesta fall på högre nivå i över- underprestation än i intelligens.

Bland flickorna i årskurs 6 underpresterar alla elever som tillhör profilklass 1 utom de som värderar Mannen lågt. Dessa senare ligger på genomsnittlig nivå (se bilaga 22 d). Profilklass 1 för samtliga begrepp har därför lägre rangvärde i över- underprestation än i intelligens och den tenderar även att erhålla lägst rangvärde av profilklasserna inom ett visst begrepp i variabeln över- underprestation. Ju högre profilklasserna skattat ett begrepp, desto högre rangvärde erhåller de i allmänhet om man jämför med rangvärdet i intelligens.

Profilklass 1 för pojkarna i årskurs 6 har också lägre nivå i över- underprestation än i intelligens i alla begrepp utom Pojke och Mannen. När det gäller begreppet Mannen erhåller profilklasserna samma rangordning i intelligens och prestation. Så är delvis också fallet för Pojke, men profilklass 5 för Pojke erhåller rangvärdet 2 i överprestation, vilket är ett högre rangvärde än det som denna profilklass erhåller i intelligens. Den mest positiva klassen har även i övriga begrepp vanligen oförändrad eller högre rangnivå i över- underprestation jämfört med intelligens.

I variabeln prestation förändras inte rangordningarna så mycket jämfört med dem i intelligens, därför att sambandet mellan intelligens och prestation är så pass starkt. Men de förändringar som uppstår beträffande profilklassernas rangordningar i prestation jämfört med intelligens går naturligtvis i samma riktning som för över- underprestation.

Tabell 30. Profilklassernas rangordningsvärden i variabeln prestation. Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

		<u>Årskurs 3</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
Profil- klass		I	**** J	*** F	* P	K	M	**** L	*** I	J	F	P	K	**** M	L
1		3	2	2	3	1	3	2	3	2	1	1	1.5	3	2
2		-	-	1	4	2	2	1	-	3	3	2	1.5	-	1
3		4	1	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-
4		1	-	-	1	3	-	-	-	1	-	-	4	-	-
5		2	3	3	5	4	4	3	2	-	2	3	3	2	3

		<u>Årskurs 6</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
Profil- klass		J	F	**** P	** K	*** M	L	** S	*** F	P	**** K	M	* L	* S	
1		1	3	1	1	1	3	2	4	1	2	1	1	2	
2		2	1	5	2	-	1	3	1	-	1	4	2	1	
3		-	-	3	-	4	-	-	2	-	-	2	-	3	
4		3	4.5	2	4	3	-	4	-	3	4	-	3	-	
5		-	2	4	3	2	2	-	3	2	3	3	-	4	
6		-	4.5	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	

Förkortningar:

I = Idealjag
 J = Jag
 F = Flicka
 P = Pojke
 K = Kvinnan
 M = Mannen
 L = Lärare
 S = Skolarbete

F-värden

**** p = 0.1 %-nivån
 *** p = 1 %-nivån
 ** p = 5 %-nivån
 * p = 10 %-nivån

Tabell 31. Profilklassernas rangordningsvärden i variabeln över- underprestation
Pojkar och flickor i årskurserna 3 och 6.

		<u>Årskurs 3</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
Profil- klass	I	J	***			M	****	I	J	F	P	K	**		
			F	P	K		L						M	L	
1	1	3	1	4	1	2	1	3	2	3	2	2	3	3	
2	-	-	2	3	3	4	2	-	3	2	1	1	-	1	
3	4	1	-	2	-	1	-	2	-	-	-	-	1	-	
4	2	-	-	1	4	-	-	-	1	-	-	4	-	-	
5	3	2	3	5	2	3	3	1	-	1	3	3	2	2	

		<u>Årskurs 6</u>													
		<u>Pojkar</u>							<u>Flickor</u>						
Profil- klass	J	F	P	K	M	***		F	P	*		L	S		
						L	S			K	M				
1	2	5	1	2	1	3	4	4	2	3	3	3	4		
2	1	2	4	4	-	1	1	1	-	2	2	1	1		
3	-	-	3	-	4	-	-	3	-	-	1	-	3		
4	3	1	5	1	3	-	3	-	3	4	-	2	-		
5	-	3	2	3	2	2	-	2	1	1	4	-	2		
6	-	4	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-		

Förkortningar

I = Idealjag
 J = Jag
 F = Flicka
 P = Pojke
 K = Kvinnan
 M = Mannen
 L = Lärare
 S = Skolarbete

F-värden

**** p = 0.1 %-nivån
 *** p = 1 %-nivån
 ** p = 5 %-nivån
 * p = 10 %-nivån

I gruppen pojkar, årskurs 3 var det profilklass 2, som visade starkast tendens att erhålla det högsta medelvärdet i intelligens. Denna profilklass har en viss tendens att ligga på lägre rangnivå i prestation och över- underprestation. Den mest negativa och den mest positiva klassen inom varje begrepp erhåller för hälften av begreppen högre rangordningsvärde i över- underprestation och i hälften oförändrad eller lägre rangordningsvärde jämfört med dem i intelligens.

Tendenserna för denna undersökningsgrupp liknar delvis dem för övriga grupper. Men här är det således den näst mest negativa attitydgruppen (pk 2), som hade tendenser till högst intelligens och lägre rangvärde i över- underprestation. Den mest negativa attitydgruppen (pk 1) har för de flesta begrepp i årskurs 3 tendenser till något högre rangnivå i över- underprestation än i intelligens och något högre rangnivå i över- underprestation, jämfört med övriga undersökningsgrupper. Den mest positiva attitydgruppen visar tendenser till lägre rangordningsvärde i över- underprestation än vad som är vanligt inom övriga undersökningsgrupper.

F. Sammanfattning av resultaten

Genom de undersökningar som redovisas i detta kapitel, har vi funnit att det finns vissa tendenser till samvariation mellan attityder och variablerna självskattning, kamratskattning, intelligens, prestation och över- underprestation. Sambanden förefaller vara mest betydande mellan attityder och intelligens. Dessa samband är negativa, varav följer att ju lägre en profilgrupp värderat ett begrepp desto högre genomsnittlig intelligens har den i allmänhet. Tendenser till negativa samband mellan attityder och intelligens gäller för samtliga årskurser, men är mindre utpräglade för pojkarna i årskurs 3. Tendenserna gäller även de flesta begrepp utom Idealjag, Mannen och för pojkarna vissa andra begrepp, som tillhör det manliga könet. För de senare begreppen tenderar sambanden att vara positiva.

Mellan kamratskattning och attityder finns de tydligaste tendenserna till samvariation i årskurs 3. Flickorna i årskurs 3 visar positiva samband mellan hur högt profilklasserna skattat begreppen och profilklassernas genomsnittliga popularitet hos de kvinnliga klasskamraterna. Dessa tendenser gäller för de flesta begrepp utom för Idealjag och Kvinnan, vilka är de enda begrepp, som har profilklasser, som är starkt positiva, både enligt värderingsskalorna och de manliga skalorna. Dessa profilklasser som skattar Jag och Kvinnan

mycket positivt och i synnerhet betonar de manliga skalorna, får lägst medelvärde i kamratskattning. - Skillnaderna mellan samtliga profilklasser är dock obetydlig för begreppet Kvinnan.

För pojkarna, i synnerhet för dem i årskurs 3, tycks de positiva sambanden vara starkast mellan värderingar i de manliga skalorna och kamratskattning. Därefter tycks sambanden vara starkast mellan höga skattningar i värderingsskalorna och uppskattning i kamratkretsen. Däremot erhåller två profilklasser, som värderat var sitt begrepp mycket manligt och samtidigt mycket negativt i värderingsskalorna, de lägsta rangvärdena för respektive begrepp.

Sambandet mellan självskattning och värderingar av begreppet Jag är positivt. I synnerhet gäller detta den manliga skattningssdimensionen. För flertalet övriga begrepp finns det vissa tendenser till negativa samband i årskurs 3, d. v. s. ju lägre en grupp elever skattar dessa begrepp, desto högre självskattningsvärden, erhåller de.

Mellan attityder och prestation ter sig sambandet på liknande sätt som mellan attityder och intelligens. Profilklassernas rangordningsvärden skiljer sig inte nämnvärt i de två variablerna vilket ter sig naturligt eftersom sambandet mellan intelligens och prestation är starkt.

Om vi slutligen studerar resultaten av sambandsberäkningarna med variabeln över- underprestation, så finner vi i de flesta undersökningsgrupper tendenser till att profilklasser, som har låga skattningar av begreppen och hög intelligens, erhåller lägre värden i variabeln över- underprestation än de profilklasser som har höga skattningar och lägre intelligens.

Vid bedömningen av de samband som nu redovisats bör man vara uppmärksam på att det endast är en del av de redovisade skillnaderna som är signifikanta. Väsentliga tendenser stöds emellertid av signifikanta skillnader.

KAP. VII. FÖRUTSÄGELSE AV PRESTATION FRÅN ATTITYDER SAMT INTELLIGENS, KAMRATSKATTNING OCH SO- CIALGRUPP

I föregående kapitel redovisades undersökningar av samband mellan alla begrepp i vilka eleverna uppdelats i latenta profilklasser och fem personlighetsvariabler som ingår i Örebroprojektet. Utöver dessa sambandsberäkningar mellan enskilda variabler har vi funnit det vara av intresse att för en mindre grupp elever samtidigt analysera samvariationen mellan å ena sidan prestation och å andra sidan profilklasserna för ett mindre antal begrepp i den semantiska differentialtekniken samt intelligens, kamratskattning och i vissa fall, socialgrupp.

A. Undersökningens omfattning

1. Begrepp och profilklasser

På grund av ekonomiska och andra skäl måste vi begränsa denna undersökning till en mindre del av hittills behandlade data i den semantiska differentialtekniken. Därför beslöt vi att välja ut tre begrepp för studium i de två elevgrupperna av pojkar i årskurserna 3 och 6. Valet föll på begreppen Flicka, Pojke och Lärare som har en central ställning bland våra begrepp och som visat sig ha intressanta samband med de övriga variablerna i denna undersökning. Ytterligare skäl för valet av dessa tre begrepp var, att de blivit analyserade i latenta profilklasser i både årskurserna 3 och 6 samt att antalet elever i varje profilklass var tillräckligt stort för att kunna delas upp i mindre grupper vid bearbetningarna.

I båda elevgrupperna finns tre profilklasser för begreppen Flicka och Lärare samt fem profilklasser för begreppet Pojke. Det ursprungliga antalet elever i varje profilklass vid den latent profilanalysen redovisas i tabell 32, där profilgrupperna klassificerats enligt samma system som tidigare (se sid. 56-57).

Tabell 32. Antal elever i profilklasserna för begreppen Flicka, Pojke och Lärare.

Pojkar årskurs 3

Begrepp	Profilklasser					Summa pk	Summa elever
	1	2	3	4	5		
Flicka	96	239	-	-	70	3	405
Pojke	80	203	12	39	70	5	404
Lärare	54	257	-	-	93	3	404

Pojkar årskurs 6

Begrepp	Profilklasser					Summa pk	Summa elever
	1	2	3	4	5		
Flicka	95	158	-	-	167	3	420
Pojke	127	88	58	20	116	5	409
Lärare	86	209	-	-	116	3	411

Antalet elever i profilklasserna är detsamma som tidigare redovisats (se tabellerna 9 och 11, sid. 57-58) utom för begreppet Flicka i årskurs 6, där vi för denna undersökning valt en lösning i den latent profilanalysen som innehåller tre profilklasser (se bilaga 23) för att förenkla bearbetningarna och få data som är jämförbara med dem i årskurs 3.

Profilklasserna för ett begrepp har samma klassificering i de två årskurserna, men vissa medelprofiler har ändå något olika struktur inom samma begrepp i de två årskurserna. I begreppet Flicka betonar eleverna i den högsta profilklassen kraftskalorna mer i årskurs 3 än i årskurs 6 (se bilagorna 15 c och 17 b). I begreppet Pojke innehåller pk 3 i årskurs 3 rätt få individer och dess medelvärden är extremt låga i de flesta värderingsskalorna, medan kraftskalornas medelvärden ligger högt. Denna kombination av låga värderingsskattningar och höga kraftskattningar är ovanlig i pk 3. Men det är ju endast frågan om ett fåtal barn som erhållit denna medelvärdesprofil. I begreppet Pojke för pojkar i årskurs 6 ligger värderingsskalorna i pk 3 som vanligt på genomsnittlig nivå (se bilagorna 15 d och 17 c). Begreppet Lärare slutligen, uppvisar i årskurs 6 mindre skillnader i värderingsskalorna mellan pk 2 och 5 än i årskurs 3. Dessutom har pk 5 mycket lägre skattningar av skalorna varm, mjuk och lätt i årskurs 6 (se bilagorna 15 g och 17 f).

B. Undersökningsgrupper

Anledningen till att vi valde ut pojkarna i årskurserna 3 och 6 som undersökningsgrupper i denna speciella undersökning, var att vi önskade jämföra undersökningsresultaten från två olika åldersgrupper. Endast de pojkar i normalklass för vilka data fanns i samtliga variabler, kunde tagas med i undersökningen. Tabell 33 visar antalet elever i årskurs 3, totalt 359 och i årskurs 6, totalt 368, uppdelade på profilklasserna i de tre begreppen.

Tabell 33. Antalet elever i undersökningsgrupperna i profilklass för begreppen Flicka, Pojke och Lärare.

Pojkar, årskurs 3 (N = 359)

Begrepp	Profilklasser					Summa profilklasser
	1	2	3	4	5	
Flicka	80	218	-	-	61	3
Pojke	72	180	12	33	62	5
Lärare	51	226	-	-	82	3

Pojkar, årskurs 6 (N = 368)

Begrepp	Profilklasser					Summa profilklasser
	1	2	3	4	5	
Flicka	86	137	-	-	145	3
Pojke	115	81	52	19	101	5
Lärare	76	190	-	-	102	3

Bortfallet i denna undersökning utgör 45 elever i årskurs 3 och 41 i årskurs 6. Det totala bortfallet uppgår till 116 elever i årskurs 3 och 75 i årskurs 6. En av anledningarna till det större bortfallet i årskurs 3 är att varje elev i den årskursgruppen, som saknade data för något begrepp utgick ur samtliga latent profilanalyser. I årskurs 6 däremot hänvisades endast de elever som saknade data i ett enskilt begrepp till bortfallsgruppen för detta begrepp, men de tilläts ingå i de latent profilanalyserna för övriga begrepp.

De konsekvenser som bortfallets storlek och utformning kan få för våra undersökningar har diskuterats på sidorna 13-15 och 75-76

i avhandlingen. Det bör emellertid framhållas att valet av undersökningsgrupper i denna del av undersökningen, tenderar att utjämna eventuella olikheter mellan årskurserna. Även i årskurs 6 bortfaller ju nu alla elever som saknar data i något av dessa tre begrepp.

C. Undersökningsvariabler

Förutom profilklasserna för begreppen Flicka, Pojke och Lärare ingår i undersökningen variablerna intelligens, kamratskattning, eget kön och prestation. Dessa variabler har tidigare beskrivits och anledningen till att de ingår i undersökningarna förklarats (se sidorna 69-70). Dessutom har eleverna i en del av undersökningarna i detta kapitel uppdelats i två grupper efter föräldrarnas yrke och utbildning som utgör en s.k. bakgrundsvariabel inom Örebroprojektet.

Yrkesutbildning samvarierar enligt tidigare undersökningar med alla variabler som ingår i denna delstudie (se Josephson, 1967). Av de tre begrepp som nu skall undersökas har profilklassindelningen i begreppet Flicka visat tendenser till mer än slumpmässigt samband med socialgrupp (yrke-utbildningsgrupperna sammanslagna till tre grupper; se följande stycke). Dessa samband har konstaterats genom Chi^2 -beräkningar som inte närmare redovisas. Det är därför av värde om variabeln yrke-utbildning ytterligare kan studeras vid våra beräkningar av samband mellan den semantiska differentialen, intelligens, kamratskattning och prestation.

Vi har fördelat eleverna på två yrkesgrupper, varvid vi utgått från en indelning i sju grupper beroende på båda föräldrarnas yrke och utbildning. Denna gruppindelning beskrivs på sid. 2 i Magnusson, Dunér och Beckne, 1967). I vår undersökning har grupperna ett t.o.m. fem sammanslagits till yrkesgrupp I vilken ungefär motsvaras av socialgrupp 1 och 2, enligt den indelning i socialgrupper som är bruklig. Yrkesgrupperna sex t.o.m. sju har sammanslagits till yrkesgrupp II vilken ungefär motsvaras av socialgrupp 3. Antalet pojkar i de två yrkesgrupperna i årskurserna 3 och 6, deras medelvärden och spridningar i undersökningsvariablerna intelligens, prestation och kamratskattning, redovisas i tabell 34.

Tabell 34. Medelvärden och spridningar i kamratskattning - eget kön, intelligens och prestation för pojkar i årskurserna 3 och 6 fördelade på två grupper efter föräldrarnas yrke och utbildning.

Pojkar, årskurs 3

Variabel	Yrkesgrupp I N = 183		Yrkesgrupp II N = 176		Totalgrupp N = 359	
	M	S	M	S	M	S
Kamratskattning	3.04	0.49	2.99	0.49	3.02	0.49
Intelligens	33.04	7.79	29.62	7.49	31.36	7.82
Prestation	81.43	19.76	69.14	19.07	75.48	20.35

Pojkar, årskurs 6

Variabel	Yrkesgrupp I N = 179		Yrkesgrupp II N = 189		Totalgrupp N = 368	
	M	S	M	S	M	S
Kamratskattning	3.02	0.45	3.01	0.48	3.01	0.47
Intelligens	33.26	7.97	29.36	7.32	31.26	7.88
Prestation	100.12	25.66	87.11	22.72	93.44	25.02

Eleverna indelades i två yrkesgrupper i stället för flera främst därför att denna avslutande undersökning inte fick bli för omfattande. Vi ansåg att vi genom vår begränsade gruppindelning ändå skulle få en viss kontroll över inverkan av föräldrarnas yrke och utbildning på förutsägelseerna av prestation.

D. Problemställningar

1. Problemställning I

Förbättras prediktionen av prestation från intelligens och kamratskattning om eleverna uppdelas i profilklasser? Sambandet mellan prestation, intelligens, kamratskattning och profilklasserna studeras dels för varje enskilt begrepp, dels för begreppen i kombination med varandra. I en del av undersökningen utförs dessa sambandsberäkningar efter det att eleverna indelats i två grupper efter föräldrarnas yrke och utbildning.

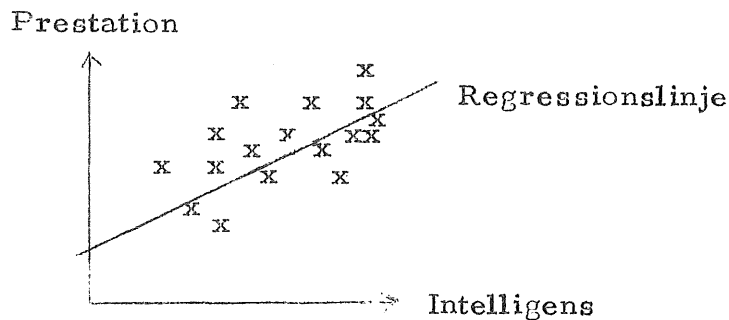
2. Problemställning II

Om prediktionen enligt problemställning I signifikant förbättras genom elevernas indelning i profilklasser, hur förväntas eleverna i de olika profilklasserna prestera vid samma intelligens och kamratt-status i olika yrkesgrupper?

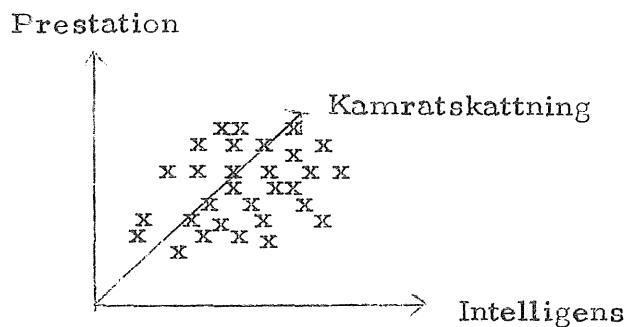
E. Undersökningsmetoder

Vi har sökt att besvara ovanstående frågeställningar med hjälp av multipla regressionsanalyser. Idégivare och statistisk expert vid dessa beräkningar har varit lektor Erik Leander vid Statistiska institutionen i Stockholm.

Som utgångspunkt vid beskrivningen av undersökningsmetoderna kan vi använda oss av regressionslinjen för förutsägelse av prestation från intelligens (se nedanstående figur).

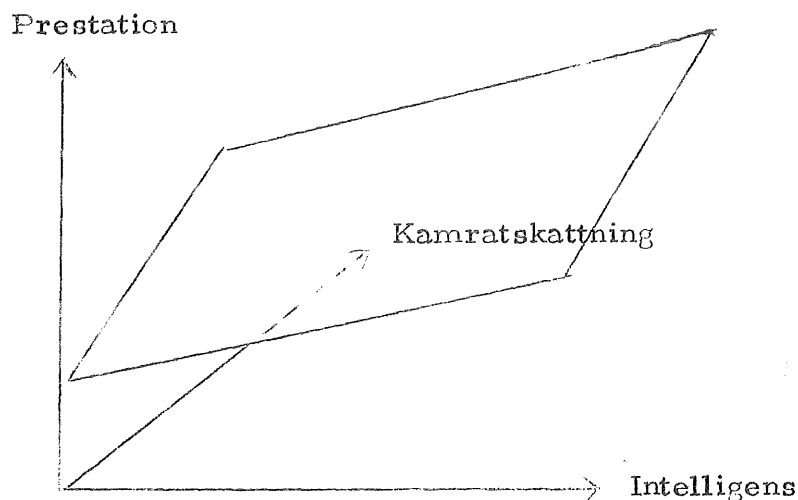

Denna figur illustrerar en enkel regressionsanalys med två variabler. Vid multipel regressionsanalys uppträder som ytterligare dimensioner i modellen en eller flera andra variabler, vilkas samband med prestation man önskar beräkna. Nedanstående figur visar hur kamratskattning kan infogas som en tredje dimension.

Enligt denna modell kan man undersöka förutsägelsen av prestation från intelligens och kamratskattning gemensamt. I stället för en regressionslinje, anpassas vid multipel regression enligt minsta kvadratmetoden en yta, som bäst beskriver sambandet i den tredimen-

sionella rymden. Vi har valt att anpassa en plan yta, varvid relationerna mellan variablerna uppfattas som linjära (se nedanstående figur).

Prediktionen av prestation utföres enligt formeln:

$$Y = A + B_1 I + B_2 K$$

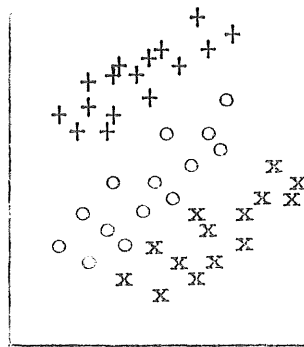
I = intelligens

K = kamratskattning

Denna modell för multipel regressionsanalys har tidigare tillämpats inom Örebroprojektet vid studiet av samband mellan kamratskattning och prestation vid viss intelligens i olika socialgrupper. För mer utförliga uppgifter om beräkningsmetoder och antaganden för modellen, hänvisas till Josephson, 1967 och Magnusson, Dunér, 1967, kapitel V och VI.

Den modell som används i vår undersökning kan betraktas som en utveckling av den nu skisserade modellen. Vi utgår därvid från beräkningarna av samband mellan å ena sidan prestation och den andra intelligens och kamratskattning. Vi vill undersöka hur uppdelningen av eleverna i profilklasser inverkar på dessa sambandsberäkningar. Om vi antar att samvariationen mellan variablerna skiljer sig i de olika profilklasserna för ett begrepp, så skulle ett korrelationsdiagram för sambandet mellan intelligens och prestation kunna tänkas se ut som på nedanstående figur. (Vi bortser för åskådlighetens skull från variabeln kamratskattning).

Prestation

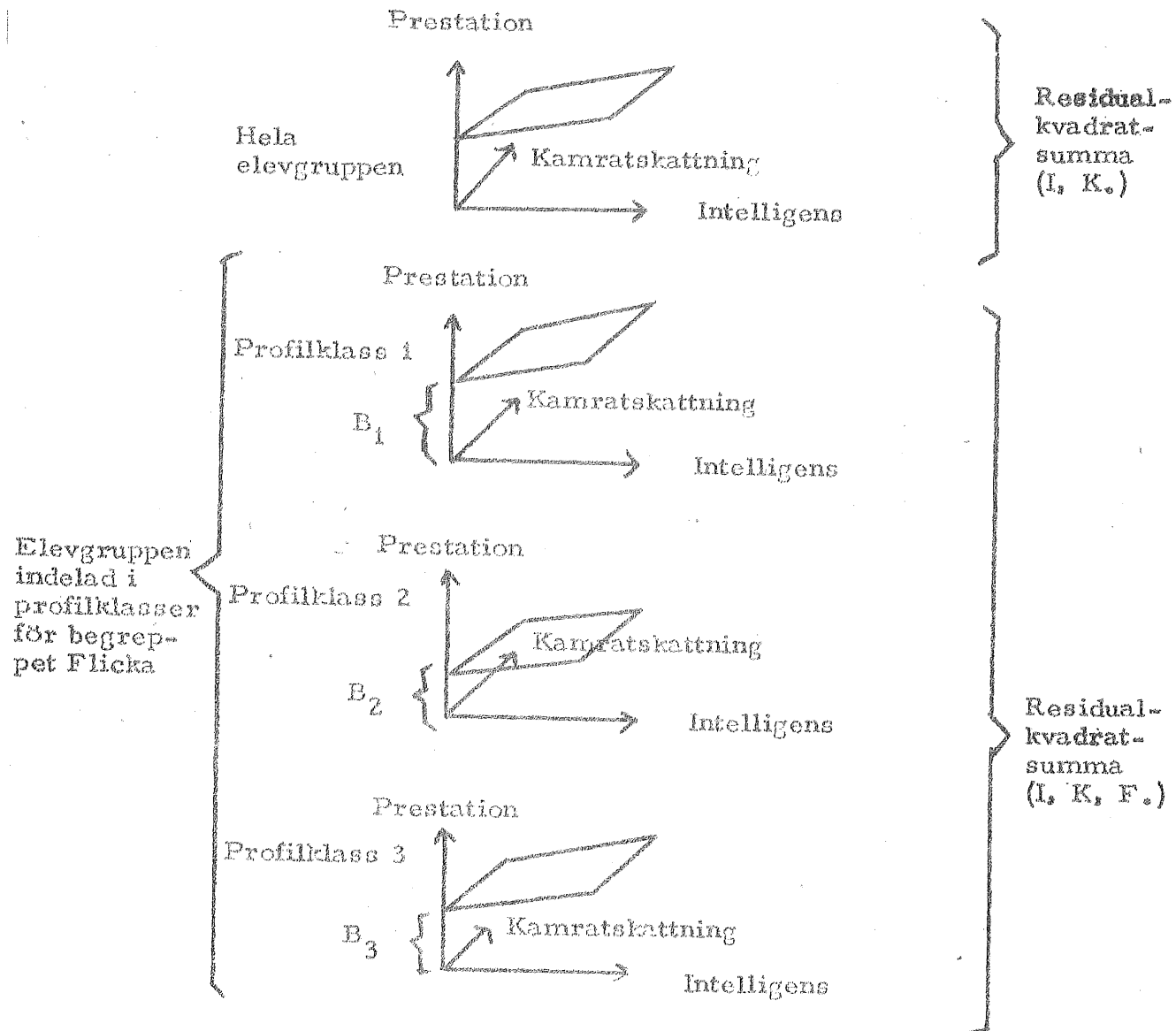
+ = profilklass 1
o = profilklass 2
x = profilklass 3

Intelligens

Om profilklasserna skilde sig åt som figuren visar, skulle sambandet mellan intelligens och prestation bli högre, om det beräknades för varje profilklass för sig, i stället för på hela elevgruppen. Sådana beräkningar av samband har kunnat utföras genom att elevernas profilklasser fått utgöra ytterligare dimensioner i vår modell för multipel regressionsanalys.

Varje elev kan endast tillhöra en av profilklasserna i ett begrepp och ges antingen värdet 0 eller 1 i den indikatorvariabel som motsvarar profilklassen.

När den utökade modellen anpassas, erhålles ett regressionsplan för varje profilklass som beskriver prediktionen av prestation från intelligens och kamratskattning. Alla dessa regressionsplan blir parallella enligt villkoren för modellen.

Avstånden på prestationsaxeln mellan regressionsplanen för de olika profilklasserna återspeglar skillnader i predicerad prestation mellan profilklasserna och dessa avstånd uppträder algebraiskt i modellen som skillnader mellan regressionskoefficienter.

Det predicerade värdet i prestation har följande framställning i vår utökade regressionsmodell.

$$B_1pk_1 + \dots + B_5pk_5 + B_6I + B_7K$$

$pk_i = 1$ om eleven tillhör profilklass i och noll eljest

$I =$ intelligens

$K =$ kamratskattning

Koefficienten B_1 anger således, som framgår av figuren, nivån på det plan som beskriver sambandet i profilklass 1. Motsvarande gäller koefficienterna B_2, \dots, B_5 . Skillnaden mellan t. ex. B_1 och B_2 kommer att ange skillnaden mellan den prestation som prediceras för eleverna i de två profilklasserna vid given intelligens och kamratskattning.

Storleken av de individuella, absoluta avvikelserna från resp. regressionsplan utnyttjas som ett mått på styrkan av sambandet - ju mindre avvikelser desto bättre prediktion och desto tydligare, starkare samband. Om sambandet ökar vid indelning i profilklasser, blir summan av dessa avvikelser mindre än motsvarande summa då man inte indelar i profilklasser. Vid signifikansprövningen undersöks den minskning i summan av de kvadrerade residualerna som erhålles, när man inför profilklasserna i modellen. Den residualkvadratsumma som erhålles när prestation prediceras enbart med ledning av intelligens och kamratstatus betecknas Reskv (I, K) medan den som erhålles, om man t. ex. utökar modellen med profilklasserna i begreppet Flicka, betecknas Reskv (I, K, F). I figuren ovan uppträder dessa symboler vid sidan om de modeller som beskrivs grafiskt.

Då man vill bedöma om begreppet Flicka ger ökade prediktionsmöjligheter kan detta ske genom en jämförelse av Reskv (I, K, F) med Reskv (I, K). Man kan emellertid belysa frågeställningen även genom att jämföra Reskv (I, K, F, F) med Reskv (I, K, F) d. v. s. genom att undersöka i vilken mån prediktionen förbättras när man inför begreppet Flicka i en regressionsmodell som redan innehåller begreppet Pojke. Det är tänkbart att dessa två slag av jämförelser ger skenbart olika resultat. Det kan t. ex. visa sig att begreppet Flicka ger avsevärd förbättring av prediktionsmöjligheterna, när det tillförs en modell som enbart innehåller intelligens och kamratstatus som oberoende variabler men att Flicka inte ger någon förbättring, när en modell som innehåller intelligens, kamratstatus och begreppet Pojke utökas med begreppet Flicka. Detta kommer att bli fallet om de båda begreppen ger upphov till praktiskt taget samma gruppering av eleverna. Om så är fallet kan man lika väl påstå att begreppet Pojke som begreppet Flicka förbättrar prediktionen. Och man bör i sådant fall inte dra slutsatsen att begreppet Flicka saknar betydelse för prediktionen.

När modeller anpassas som innehåller två begrepp, kan det ske på olika sätt. Modellen kan påtvingas villkor som gör att skillnader mellan profilklasser i det ena begreppet blir lika stora inom var-

je klass som erhålles i det andra begreppet. Modellen sägs i sådant fall vara additiv. Alternativt kan man tillåta skillnader mellan det ena begreppets profilklasser att bli olika stora inom olika profilklasser hos det andra begreppet. En sådan modell säger man medger samspel mellan de två begreppens profilklasser.

I ovanstående diskussion beträffande Reskv (I, K, P, F) avsågs residualkvadratsumman i en additiv modell. Motsvarande residualkvadratsumma i en modell som medger samspel betecknas Reskv (I, K, P, F ; F x F). Vid studiet av den förbättring som erhålls genom profilklassindelningen av begreppet Flicka, är det tänkbart att en sådan förbättring inte inträffar, vare sig Flicka införs i modellen efter intelligens och kamratstatus eller efter intelligens, kamratstatus och begreppet Pojke. Man kanske först erhåller en förbättring i förutsägelsen av prestation från begreppet Flicka, då samspel tillåts i en modell som innehåller både begreppet Pojke och Flicka. I sådant fall kan begreppet Flicka anses ha olika betydelse för förutsägelsen av prestation i de skilda profilklasserna hos begreppet Pojke.

Betydelsen av elevernas inställning till begreppet Flicka, vid förutsägelse av prestation, kan således undersökas genom jämförelser mellan flera olika slags modeller i vilka detta begrepp ingår. I närmast följande avsnitt presenteras de modeller som kommit till användning.

F. Undersökningens utförande

1. Regressionsmodeller anpassade till hela undersökningsgrupperna utan uppdelning efter föräldrarnas yrke

I denna del av undersökningen har minskningen i summan av de kvadrerade residualerna samt regressionskoefficienter för profilklasserna beräknats för regressionsmodeller enligt följande schema:

Oberoende variabler	Regressionsmodeller klassificerade med avseende på de oberoende variabler som ingår
I = intelligens	I, K
K = kamratskattning	I, K, F
F = begreppet Flicka	I, K, P
P = begreppet Pojke	I, K, L
L = begreppet Lärare	I, K, F, P
	I, K, F, P ; F x P

Följande jämförelser mellan residualkvadratsummor som visar de olika begreppens betydelse vid förutsägelse av prestation:

Jämförelser mellan residualkvadratsummor:	Jämförelserna hänför sig till begreppen:
Reskv (I, K) - Reskv (I, K, F)	Flicka enbart
Reskv (I, K, P) - Reskv (I, K, F, P)	Flicka efter Pojke
Reskv (I, K, F, P) - Reskv (I, K, F, P; FxP)	Flicka i samspel med Pojke
Reskv (I, K) - Reskv (I, K, P)	Pojke enbart
Reskv (I, K, F) - Reskv (I, K, F, P)	Pojke efter Flicka
Reskv (I, K, F, P) - Reskv (I, K, F, P; FxP)	Pojke i samspel med Flicka
Reskv (I, K) - Reskv (I, K, L)	Lärare enbart

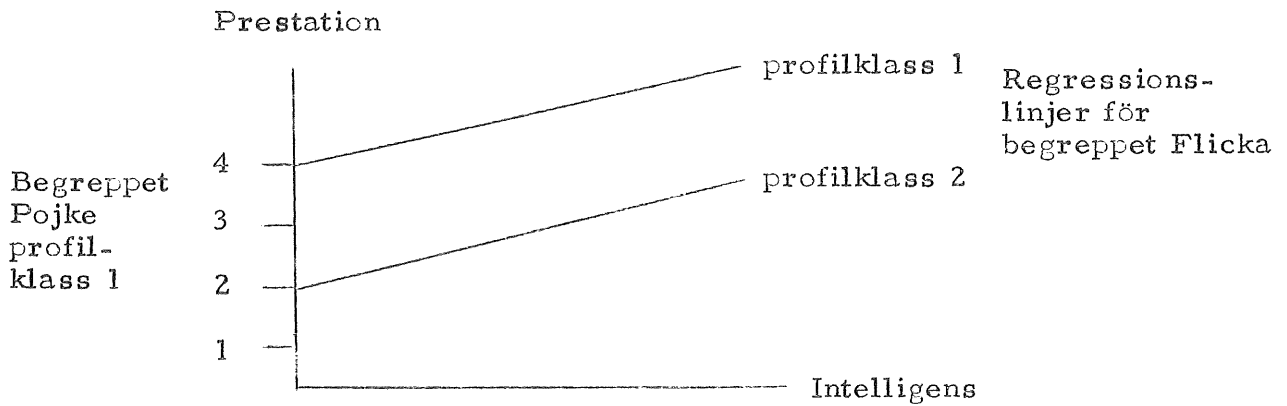
Alla regressionsanalyser har utförts i båda pojkgrupperna i årskurserna 3 och 6 innan de fördelats på yrkesgrupper.

Betydelsen av begreppens profilklassindelningar har studerats för de tre begreppen enbart samt för Flicka och Pojke, när de tillfogas modellen efter det andra begreppet.

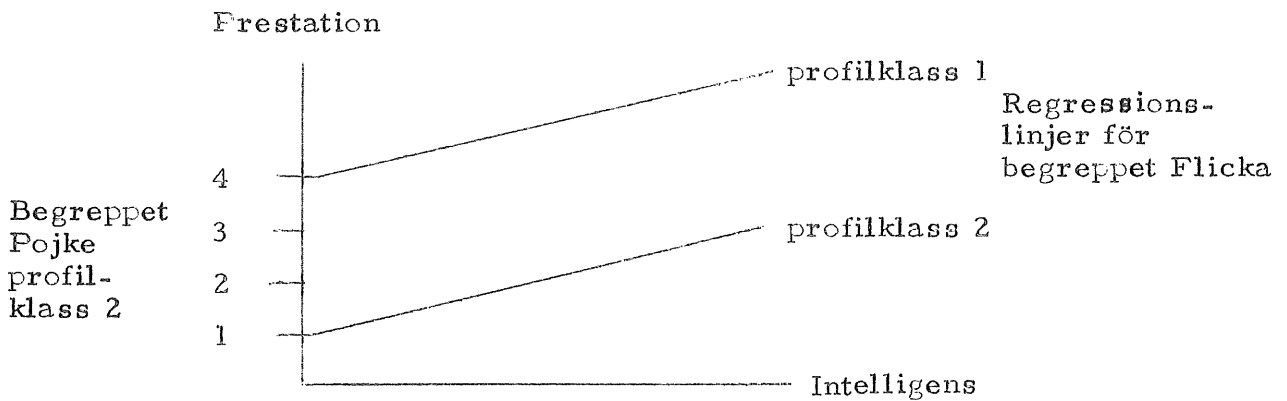
Av ekonomiska skäl beslöt vi att i denna avdelning av undersökningen, studera begreppet Lärare mindre ingående än begreppen Flicka och Pojke. Inställningen till begreppet Lärare väntades å ena sidan ha mest betydelse för prediktionen av prestation. Å andra sidan hoppades vi, att studiet av begreppen Flicka och Pojke samt samspelet mellan dem skulle ge psykologiskt mer intressanta uppslag beträffande sambandet mellan prestation i skolan och inställning till elever av samma och olika kön.

Det är endast i denna del av undersökningen som samspel mellan begrepp studeras. Vi har inledningsvis berört vad som menas med samspel, men det finns anledning att ytterligare förklara detta uttryck.

Vi tänker oss att vi har två begrepp, t. ex. Flicka och Pojke som endast har två profilklasser vardera och att sambandet beräknas endast mellan prestation och intelligens. Vid det kombinerade studiet av de båda begreppens effekt på sambandet, studeras sambandet för profilklass 1 och profilklass 2 i det ena begreppet, låt oss säga Flicka, för båda profilklasserna i Pojke. Om samspel föreligger, kan regressionslinjerna för profilklass 1 och profilklass 2 i Flicka tänkas bli anpassade på nedanstående sätt för profilklass 1 i Pojke.

och för profilklass 2 i Pojke

Av figurerna framgår att skillnaden mellan de predicerade värdena i prestation för profilklass 1 och profilklass 2 i begreppet Flicka är större, om begreppet analyseras i profilklass 2 i Pojke än om det analyseras i profilklass 1 i samma begrepp. Skillnaden mellan profilklass 1 och profilklass 2 i Pojke är följaktligen också större i profilklass 2 i Flicka än i profilklass 1 i Flicka. (Se nedanstående tablå över avskärningar av prestationsaxeln.)

		Begreppet Pojke		Skillnad
		profilklass 1	profilklass 2	
Begreppet Flicka	profilklass 1	4	4	0
	profilklass 2	2	1	1
	Skillnad	2	3	

Med samspel menar man således att skillnaderna i de predicerade prestationsvärdena för profilklasserna i ett begrepp blir olika stora när prediktionerna görs i olika profilklasser för ett annat begrepp. Då minskningen i residualkvadratsumman vid samspel beräknas, tillåter

man profilklasserna att kombineras enligt dessa antaganden och om minskningen mellan Reskv (I, F, P) och Reskv (I, F, P; FxP) blir signifikant, kan det anses bekräftat att den mer komplicerade samspelsmodellen ger ökad möjlighet till prediktion av prestation från begreppen Flicka och Pojke.

2. Regressionsmodeller anpassade till undersökningsgrupperna fördelade efter föräldrarnas yrken

I denna avdelning av undersökningen har minskningen i residualvarianserna och regressionskoefficienterna för profilklasserna och andra variabler beräknats för regressionsmodeller enligt följande schema:

Oberoende variabler	Regressionsmodeller klassificerade med avseende på de oberoende variabler som ingår
I = intelligens	I, K
K = kamratskattning	I, K, F
F = begreppet Flicka	I, K, P
P = begreppet Pojke	I, K, L
L = begreppet Lärare	I, K, F, P
	I, K, F, L
	I, K, P, L
	I, K, F, P, L

Följande jämförelser mellan residualkvadratsummor som visar de olika begreppens betydelse vid förutsägelse av prestation:

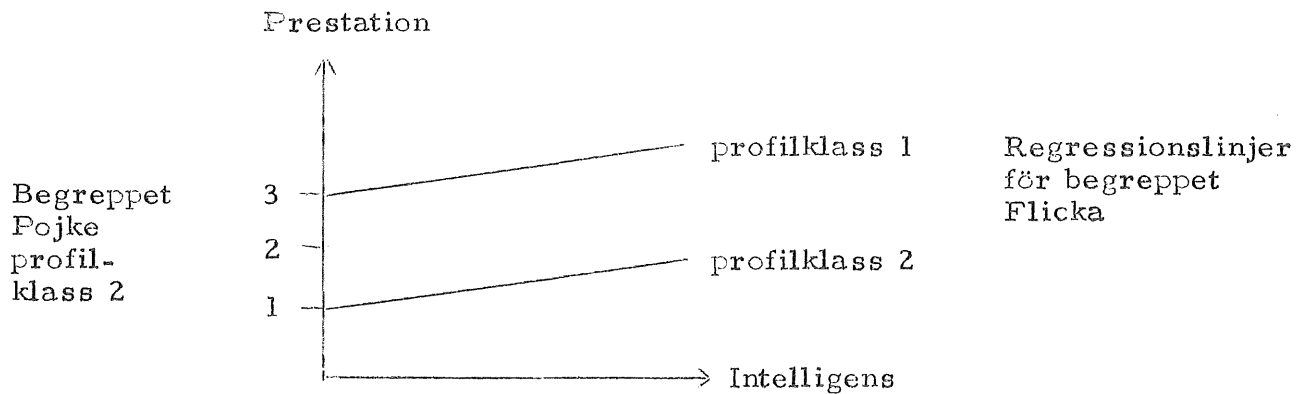
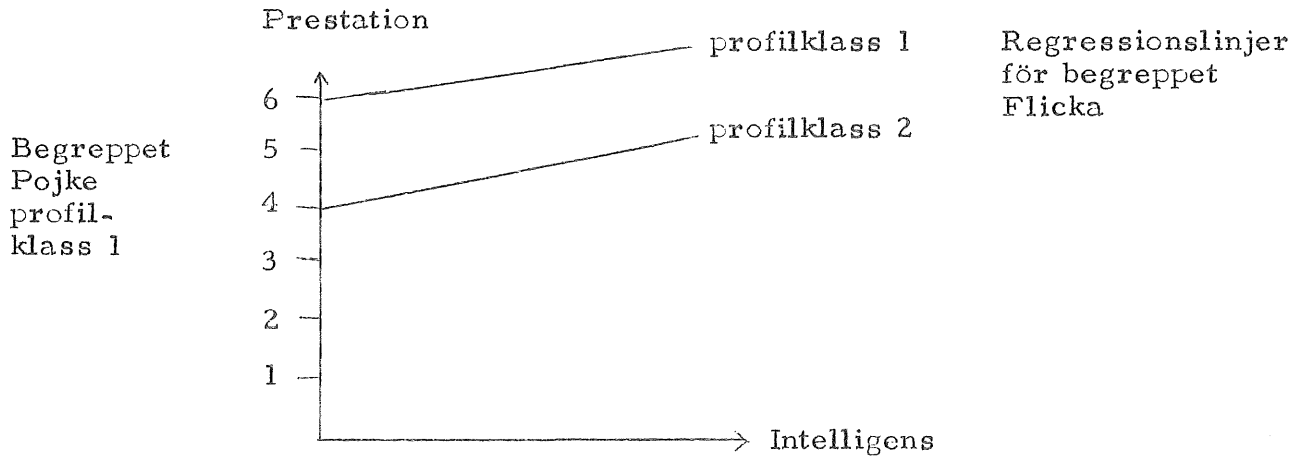
Jämförelser mellan residualkvadratsummor:	Jämförelserna hänför sig till begreppen:
Reskv (I, K) - Reskv (I, K, F)	Flicka enbart
Reskv (I, K, P) - Reskv (I, K, F, P)	Flicka efter Pojke
Reskv (I, K, L) - Reskv (I, K, F, L)	Flicka efter Lärare
Reskv (I, K, P, L) - Reskv (I, K, F, P, L)	Flicka efter Pojke och Lärare
Reskv (I, K) - Reskv (I, K, P)	Pojke enbart
Reskv (I, K, F) - Reskv (I, K, F, P)	Pojke efter Flicka
Reskv (I, K, L) - Reskv (I, K, P, L)	Pojke efter Lärare
Reskv (I, K, F, L) - Reskv (I, K, F, P, L)	Pojke efter Flicka och Lärare

Forts.

Jämförelser mellan residualkvadratsummor:	Jämförelserna hänför sig till begreppen:
Reskv (I, K) - Reskv (I, K, L)	Lärare enbart
Reskv (I, K, F) - Reskv (I, K, F, L)	Lärare efter Flicka
Reskv (I, K, P) - Reskv (I, K, P, L)	Lärare efter Pojke
Reskv (I, K, F, P) - Reskv (I, K, F, P, L)	Lärare efter Flicka och Pojke

Alla regressionsanalyser har utförts på pojkarna i årskurserna 3 och 6 uppdelade i två yrkesgrupper, tillsammans fyra undersökningsgrupper. Som följd av denna uppdelning efter föräldrarnas yrke och utbildning, har antalet elever i vissa kombinationer av profilklasser blivit ytterst litet, vilket försvårat studiet av samspel mellan begrepp. I denna avdelning förekommer därför inte modeller som tillåter samspel utan endast additiva modeller. I gengäld har vi undersökt fler kombinationer av begrepp än tidigare. Syftet med studiet av dessa kombinationer var att jämföra betydelsen för prediktionen av begreppens indelning i profilklasser, då de analyseras enskilt och tillsammans med övriga begrepp. I allmänhet minskar residualvariansen något, när ett visst begrepp tillfogas analysen efter andra begrepp, men om denna minskning är obetydlig kan det uppfattas som ett tecken på att variabeln ej har väsentligt förklaringsvärde utöver de variabler som redan ingår i modellen. Detta kan i sin tur ge en fingervisning om vilka variabler det kan löna sig att bearbeta vid fortsatta undersökningar.

För att mer utförligt diskutera innebörden av additiv samverkan av profilklasser för olika begrepp, vilket genomgående förutsätts i denna andra del av undersökningen, tänker vi oss återigen att vi har två begrepp, t. ex. Flicka och Pojke. Vidare att dessa två begrepp innehåller två profilklasser vardera och att förutsägelsen av prestation görs enbart från intelligens. Vid studiet av båda begreppens samband med prestation och övriga variabler, kommer skillnaden på prestationsaxeln mellan regressionslinjerna för profilklass 1 och profilklass 2 i ett begrepp, låt oss säga Flicka, att bli lika stor om sambanden beräknas i profilklass 1 hos Pojke som om de beräknas i profilklass 2 hos Pojke. Se nedanstående figurer och tablå.

		<u>Begreppet Pojke</u>		
		profilklass 1	profilklass 2	Skillnad
<u>Begreppet Flicka</u>	profilklass 1	6	3	3
	profilklass 2	4	1	3
Skillnad		2	2	

Att samverkan av två begrepp är additiv, innebär alltså, att det inte förekommer något samspel mellan deras profilklasser.

G. Resultat

1. Problemställning 1

Tabellerna 35 och 36 visar resultaten av signifikansprövningarna av ökningen hos de beräknade sambanden mellan intelligens, kamrat-skattning och prestation, då eleverna indelas i profilklasser för begreppen Flicka, Pojke och Lärare vart och ett för sig samt i kombination med övriga begrepp. Signifikansprövning har skett genom att minskningen i residualkvadratsummorna jämförts med de residualkvadratsummor som erhålls i de mer komplicerade modellerna. Tekniskt rör det sig om F-test, i vilka testvariabeln bildas som kvoten

mellan de medelkvadratsummor som motsvarar kvadratsummorna. Dessa medelkvadratsummor erhålls genom att man delar kvadratsummorna med deras frihetsgrader.

Tabell 35. Regressionsmodeller anpassade till hela undersökningsgrupperna, pojkar i årskurserna 3 och 6, F-värden svarade mot den minskning av residualkvadratsummor i regressionsanalyserna som erhålles för begreppen Flicka, Pojke och Lärare.

	Pojkar, årskurs 3	Pojkar, årskurs 6
Flicka enbart	3.75***	0.26
Flicka efter Pojke	3.04**	0.60
Pojke enbart	1.40	1.11
Pojke efter Flicka	1.04	1.28
Lärare enbart	6.89****	7.86****
Samspel mellan Flicka och Pojke	1.93	0.48

**** = 0.1 %-nivån

*** = 1 %-nivån

** = 2.5 %-nivån

Tabell 36. Regressionsmodeller anpassade till undersökningsgrupperna, pojkar i årskurserna 3 och 6, fördelade efter föräldrarnas yrken, F-värden svarande mot den minskning av residualkvadratsummor i regressionsanalyserna, som erhålls för begreppen Flicka, Pojke och Lärare.

	Pojkar, årskurs 3		Pojkar, årskurs 6	
	yrkesgr. I	yrkesgr. II	yrkesgr. I	yrkesgr. II
Flicka enbart	.042	4.390***	.458	.036
Flicka efter Pojke	.084	3.462**	.367	.180
Flicka efter Lärare	.000	2.322*	.512	.044
Flicka efter Pojke och Lärare	.010	1.876	.465	.090

Forts.

	Pojkar, årskurs 3		Pojkar, årskurs 6	
	yrkesgr. I	yrkesgr. II	yrkesgr. I	yrkesgr. II
Pojke enbart	.654	1.317	.989	.782
Pojke efter Flicka	.674	.853	.944	.854
Pojke efter Lärare	.958	.983	1.300	.580
Pojke efter Lärare och Flicka	.963	.759	1.277	.604

Lärare enbart	4.502 ^{***}	4.919 ^{***}	4.711 ^{***}	4.192 ^{***}
Lärare efter Pojke	5.111 ^{****}	4.250 ^{***}	5.333 ^{****}	3.789 ^{***}
Lärare efter Flicka	4.453 ^{***}	2.851 [*]	4.765 ^{***}	4.200 ^{***}
Lärare efter Pojke och Flicka	5.038 ^{****}	2.664 [*]	5.430 ^{****}	3.699 ^{***}

**** = 0.1 %-nivån

*** = 1 %-nivån

** = 5 %-nivån

* = 10 %-nivån

2. Kommentarer

a. Regressionsmodeller anpassade till hela undersökningsgrupperna

Indelningen i profilklasser av begreppet Lärare ökar det beräknade sambandet mellan intelligens, kamratskattning och prestation hos hela pojkgrupperna i årskurserna 3 och 6. Begreppet Flicka ger endast signifikanta resultat i den ena elevgruppen, pojkar i årskurs 3, för begreppet enbart samt efter Pojke. Begreppet Pojke ger inte signifikanta minskningar av residualkvadratsummorna i någon av analyserna. Inte heller samspeleanalysen visar signifikanta värden. Det senare står i överensstämmelse med resultatet att begreppet Pojke inte nämnvärt inverkar på sambandsberäkningarna. På grund av dessa resultat för begreppet Pojke, har vi inte fått några intressanta uppslag genom att studera samverkan mellan begreppen Flicka och Pojke, vilket var en av avsikterna med uppläggningsdelen av denna del av undersökningen. Positiva fynd är att två begrepp, signifikant ökar sambandet mellan variablerna, vilka kan studeras närmare i den följande delen av undersökningen.

b. Regressionsmodeller anpassade till undersökningsgrupperna, fördelade efter föräldrarnas yrken

Då pojkarna i årskurserna 3 och 6 delas i två yrkesgrupper, visar begreppet Pojke inte signifikanta minskningar av residualkvadratsummorna i någon av de fyra grupperna. Begreppet Lärare ger signifikanta F-värden både enbart och efter de andra begreppen i samtliga grupper. För begreppet Flicka är den beräknade ökningen av samband mellan variablerna endast signifikant för yrkesgrupp II, årskurs 3 i analyserna Flicka enbart och Flicka efter Pojke, medan den ligger på 10 %-nivån i Flicka efter Lärare.

Eftersom begreppet Pojke inte resulterar i någon signifikant ökning av sambandsberäkningarna, är det inte förvånande att både Flicka och Lärare efter Pojke ökar sambandet mellan variablerna.

Både begreppen Flicka och Lärare i årskurs 3, yrkesgrupp II tycks däremot ge mindre ökning av sambanden, då de tillfogas analyserna efter det andra begreppet. Detta kan tyda på att skattningarna av de båda begreppen leder till en likartad indelning av åtminstone yrkesgruppen II i årskurs 3, och att den ytterligare indelningen som det andra begreppets profilklasser medför, blir av mindre betydelse och inte ökar variablernas samband i lika hög utsträckning, som då de beräknas för varje begrepp för sig. Det bör emellertid observeras att nivåerna i de olika profilklasserna visar samma rangordning i samtliga modeller. Skillnaderna mellan profilklasserna kan minska något när man studerar Lärare och Flicka tillsammans men man får i stort sett samma bild som när de observeras var för sig.

3. Problemställning II

Tabellerna 37 och 38 redovisar de regressionskoefficienter B_1 , B_2 etc. som beskriver prestationsnivån i de olika begreppen för profilklasserna. Koefficienterna har standardiserats så att B_1 genomgående sätts till noll och de övriga koefficienterna återger hur prestationsnivåerna avviker från den som beräknats i profilklass 1.

Tabell 37. Standardiserade regressionskoefficienter för profilklasserna i begreppen Flicka, Pojke och Lärare. Regressionsmodeller anpassade till hela undersökningsgrupperna, pojkar i årskurserna 3 och 6.

Begrepp	profilklass	Regressionskoefficienter $B_1 - B_5$	
		Årskurs 3	Årskurs 6
Flicka enbart	1	0	0
	2	0,925	1,094
	5	-3,964	-0,231
Flicka efter Pojke	1	0	0
	2	0,867	1,606
	5	-3,622	-0,447
Pojke enbart	1	0	0
	2	-0,045	-4,186
	3	4,589	-2,465
	4	3,590	-3,334
	5	-1,661	-0,173
Pojke efter Flicka	1	0	0
	2	0,354	-4,455
	3	4,603	-2,580
	4	3,609	-3,728
	5	-0,703	-0,024
Lärare enbart	1	0	0
	2	-1,853	8,387
	5	-7,040	6,317

Tabell 38. Standardiserade regressionskoefficienter för profilklasserna i begreppen Flicka, Pojke och Lärare. Regressionsmodeller anpassade till undersökningsgrupperna, pojkar i årskurserna 3 och 6 - uppdelade efter föräldrarnas yrken.

Begrepp	profilklass	Regressionskoefficienter B ₁ - B ₅			
		Årskurs 3		Årskurs 6	
		yrkesgr. I	yrkesgr. II	yrkesgr. I	yrkesgr. II
Flicka enbart	1	0	0	0	0
	2	0.375	1.288	1.390	0.743
	5	-0.159	-5.335	-1.335	0.606
Flicka efter Pojke	1	0	0	0	0
	2	0.804	1.280	0.800	1.250
	5	0.114	-4.953	-1.643	-0.243
Flicka efter Lärare	1	0	0	0	0
	2	0.030	1.350	-0.967	-0.811
	5	-0.031	-3.841	-3.066	-0.731
Flicka efter Pojke och Lärare	1	0	0	0	0
	2	0.242	1.173	0.063	-0.368
	5	-0.070	-3.593	-0.425	-1.219

Pojke enbart	1	0	0	0	0
	2	-1.230	1.604	-5.349	-2.197
	3	2.722	7.654	-6.430	1.891
	4	3.260	4.909	-9.699	-3.067
	5	0.345	-1.297	-2.723	2.257
Pojke efter Flicka	1	0	0	0	0
	2	-1.294	2.243	-5.264	-2.633
	3	2.807	6.888	-6.338	1.591
	4	3.238	4.543	-1.283	-3.418
	5	0.400	0.103	-2.400	2.367

Tabell 38 forts.

Begrepp	profil- klass	Regressionskoefficienter $B_1 - B_5$			
		Årskurs 3		Årskurs 6	
		yrkesgr. I	yrkesgr. II	yrkesgr. I	yrkesgr. II
Pojke efter Lärare	1	0	0	0	0
	2	-0,110	1.335	-7.251	-2.491
	3	3.934	6.909	-5.660	2.180
	4	5.127	5.959	0.509	-1.923
	5	2.559	1.001	-4.573	1.085
Pojke efter Flicka och Lärare	1	0	0	0	0
	2	-0.113	1.872	-0.097	-2.317
	3	3.967	6.451	-0.102	2.380
	4	5.122	5.486	-0.272	-1.851
	5	2.588	1.671	-0.471	1.609

Lärare enbart	1	0	0	0	0
	2	-5.919	1.784	8.721	8.081
	5	-9.445	-4.990	9.224	3.852
Lärare efter Flicka	1	0	0	0	0
	2	-6.049	2.214	9.741	7.669
	5	-10.367	-4.560	10.043	3.207
Lärare efter Pojke	1	0	0	0	0
	2	-5.917	1.525	9.070	8.270
	5	-9.438	-3.868	9.458	4.013
Lärare efter Pojke och Flicka	1	0	0	0	0
	2	-6.029	1.743	10.508	7.783
	5	-10.330	-3.822	10.328	3.432

4. Kommentar

Vid studiet av regressionskoefficienterna för profilklasserna i de två begrepp som signifikant förbättrade prediktionen, finner vi följande skillnader hos de predicerade värdena i prestation vid samma intelligens och kamratskattning:

a. Begreppet Flicka

Profilklass 2 innehåller det största antalet elever av profilklasserna i båda årskurserna. Dess skattningsprofil tyder på en moderat inställning till Flicka och den liknar medelvärdesprofilerna för hela den sammanslagna elevgruppen inom årskursen. Profilklass 2 ger alltså uttryck för den uppfattning som är vanligast bland pojkarna i samma ålder: Flicka bedöms som mycket ren, tämligen bra, rolig, trevlig o. s. v. och mindre stark, modig och snabb. Denna profilklass har det högsta predicerade värdet i prestation i alla de regressionsmodeller som signifikant ökar möjligheterna till prediktion.

Profilklass 5 är den numerärt minsta elevklassen och har den högst liggande skattningsprofilen, vilket tyder på en allmänt positiv inställning samt avvikande bedömning i vissa skalor, om man jämför med den vanligast förekommande uppfattningen hos pojkar i samma ålder. Eleverna i årskurs 3 betonar skalor som modig, snabb och stark förutom värderingsskalorna. I årskurs 6 bedöms särskilt skalorna ofarlig, lätt och rättvis högre än i de andra profilklasserna. Den högsta profilklassen har det lägsta predicerade värdet i prestation i alla regressionsanalyser, som ger en signifikant förbättring av prediktionen.

Profilklass 1, vilkens medelprofil ligger mycket lågt, omkring skalsteg 4 - 5 i årskurs 3 och omkring skalsteg 4 i årskurs 6 visar en mindre positiv uppfattning av begreppet än övriga profilklasser. Det predicerade värdet i prestation från intelligens och kamratskattning för eleverna i denna klass blir avsevärt högre än i profilklass 5 och obetydligt lägre än i profilklass 2 för årskurs 3, totalt och för yrkesgrupp II. Skillnaderna i prestationsnivå mellan profilklasserna i begreppet Flicka visar även i de icke signifikanta regressionsmodellerna samma tendenser som nu beskrivits.

Skillnaderna mellan profilklasserna för begreppet Flicka i prestationsnivå vid given intelligens och kamratstatus är således mest markant i årskurs 3, varvid sambandet inskränker sig till den grupp vilkas föräldrar har den kortaste skol- och yrkesutbildningen. Men även i de undersökningsgrupper i vilka begreppet Flicka inte nämnvärt förbättrar prediktionen av prestation förekommer liknande relationer mellan profilklasserna, som dem i årskurs 3 totalt och i yrkesgrupp II: Eleverna i den profilklass, som skattar Flicka mest positivt, ligger på den lägsta prestationsnivån och de som visar en moderat samt en negativ inställning till begreppet, ligger på den högsta respektive den mellersta prestationsnivån.

b. Begreppet Lärare

1. Årskurs 3. Gemensamt för analyserna i elevgruppen, totalt och i de två yrkesgrupperna är att den högsta värderingsklassen (pk 5) får de absolut lägsta regressionskoefficienterna av de tre profilklasserna för begreppet. Således kan de pojkar, som genomsnittligt bedömt Lärare som mycket bra, trevlig o. s. v. enligt värderingsskalorna och mycket stark, modig, snabb enligt kraftskalorna, men bara lite kvinnlig och ganska ofarlig, varm, mjuk och lätt, förväntas prestera sämre vid samma intelligens och kamratskattning än eleverna i de övriga två profilklasserna som skattat begreppet lägre, speciellt i kraftskalorna.

Profilklass 1, i vilken begreppet Lärare värderats mycket lågt i de flesta skalor, får betydligt högre regressionskoefficienter än profilklass 5. I totalgruppen och yrkesgrupp II ligger denna klass och profilklass 2 högst på prestationsaxeln och i yrkesgrupp I är dess värde i prestation högre än dem för både profilklass 2 och profilklass 5. De pojkar, i årskurs 3, som skattat begreppet Lärare som lite bra, stark, modig, ren, glad, kvinnlig, tråkig, hård och svår samt som varken-eller enligt övriga skalor, förutsägs alltså erhålla värden i prestation, som ligger betydligt högre än dem för eleverna i profilklass 5 i alla undersökta grupper.

Även eleverna i profilklass 2 förutsägs prestera högre än profilklass 5 i alla grupper. Skillnaden mellan profilklass 2 och profilklass 5 är minst i yrkesgrupp I.

I de regressionsanalyser för årskurs 3, som signifikant förbättrar prediktionen av prestation, visar begreppet Lärare liknande relationer mellan profilklasserna i gruppen totalt och yrkesgrupp II som begreppet Flicka. Det är dessa analyser som ger signifikanta resultat i båda årskurserna. Mellanklassen, profilklass 2 och den lägsta klassen, profilklass 1 ligger högre i predicerad prestation än den högsta klassen, profilklass 5.

I yrkesgrupp I, där vi inte erhöll signifikanta resultat för begreppet Flicka, skiljer sig dessutom den lägsta profilklassen positivt från profilklass 2 för begreppet Lärare. Det vill säga i årskurs 3 är prestationsnivån för begreppet Lärare liksom för begreppet Flicka lägst hos den mest positiva profilklassen i samtliga grupper, medan prestationsnivån hos den mer moderata profilklassen ligger högst i utbildningsgrupp II och totalgruppen. I utbildningsgrupp I, som består av de pojkar vilkas föräldrar har längre utbildning, är det förväntade prestationsvärdet högst om de tillhör den profilklass som skattar Lärare mest negativt.

2. Årskurs 6. De enda signifikanta ökningarna av sambanden i årskurs 6 erhålls för begreppet Lärare. Nivåskillnaden på prestationsaxeln mellan profilklass 5 och profilklass 1 är helt avvikande från vad vi funnit i årskurs 3. Profilklass 1 erhåller nämligen i alla undersökta grupper den lägsta regressionskoefficienten. Eleverna i denna profilklass har oftast använt den negativa änden av alla skalor och skattat begreppet lite dålig, svag, kall etc.

Högst på prestationsaxeln i så gott som samtliga grupper ligger profilklass 2, Eleverna i profilklass 2 har de mest balanserade skattningarna av begreppet: Rätt bra, trevlig, ren, snäll, glad, lite stark, ofarlig, varm, rolig, modig, mjuk, snabb, lätt, rättvis och både kvinnlig och manlig. De förutsägs således få betydligt högre värde i prestation än de elever som tilldelats den lägsta profilklassen.

Regressionskoefficienten för profilklass 5 är ungefär lika hög som den för profilklass 2 i gruppen totalt och i yrkesgrupp I. I yrkesgrupp II ligger denna profilklass mitt emellan profilklass 2 och profilklass 1 på prestationsaxeln. Profilklass 5 har en medelvärdesprofil som är mycket lik profilklass 2, men den har något högre skattningsvärden i värderingsskalorna och bedömer Lärare som lite hård samt mindre lätt och varm.

Studiet av regressionskoefficienterna för prestation i profilklasserna för begreppet Lärare tyder på att de profilklasser i årskurs 3, som visar en moderat och mer negativ inställning till begreppet väntas prestera bättre, än den som visar en mer positiv inställning. Liknande resultat erhålls för begreppet Flicka i årskurs 3. I årskurs 6 är det tvärtom så att de elevklasser som bedömer begreppet Lärare positivt eller moderat förväntas prestera högre än den mest negativa elevklassen.

Skillnaden mellan den profilklass som får lägst prestationsvärde och de övriga profilklasserna är i båda årskurserna speciellt utpräglad för yrkesgrupp I, där föräldrarna har längst utbildning.

5. Sammanfattning

Vid tolkningen av ovanstående data måste man ta hänsyn till att överprestation troligen kan vara av både positiv och negativ betydelse som mått på anpassning. Det är möjligt att viss överprestation är ett mått på god anpassning och tillfredsställelse med arbetet i skolan och detta kanske särskilt är fallet i de högre årskurserna, där kraven på prestationer ökar från skolan och samhällets sida. Det är också möjligt att underprestation i de högre årskurserna är ett mer typiskt ut-

tryck för missanpassning än i yngre årskurser. Man kan tänka sig att det kan finnas olika modeller för anpassning respektive missanpassning, som är mer eller mindre framträdande i olika åldrar och att man för varje åldersgrupp bör söka fastslå hur över- underprestation är relaterad till anpassning mätt med andra variabler.

Att döma av profilklassernas medelvärden i variabeln kamratskattning, vilka redovisades i kapitel VI är profilklass 1 den grupp som i allmänhet förefaller minst omtyckt och därmed troligen sämst anpassad i kamratreten. Detta är fallet för nästan alla begrepp i årskurs 3 och för begreppet Lärare för pojkarna i årskurs 6, som speciellt intresserat oss i detta kapitel genom att vi erhållit signifikanta skillnader i prestation mellan dess profilklasser.

Det har visat sig att profilklass 1, som värderat Lärare minst positivt bland profilklasserna i respektive årskurs, överpresterar i gruppen pojkar, årskurs 3 och underpresterar i gruppen pojkar, årskurs 6.

En tolkning av dessa resultat är att både extremt hög prestationsnivå och extremt låg prestationsnivå vid given intelligens och kamratskattning kan ha samband med bristande anpassning i skolan. Det kan vara så att eleverna i den minst anpassade gruppen i årskurs 6 ställer för låga krav på sig själva, vilket leder till att de underpresterar och att eleverna i den minst anpassade gruppen i årskurs 3 ställer för höga krav, vilket leder till att de överpresterar. - I årskurs 3 tycks det även finnas en inte så väl anpassad grupp som underpresterar, medan den grupp som förefaller bäst anpassad enligt kamratskattningen överpresterar måttligt, liksom den bäst anpassade gruppen i årskurs 6.

Det är tänkbart att det även finns andra förklaringar till de skilda resultaten i prestation för liknande attitydgrupper, när det gäller begreppet Lärare hos de två undersökningsgrupperna, men det förefaller viktigt att i första hand fastställa prestationsvariablernas betydelse i förhållande till övriga anpassningsvariabler.

Ett annat önskemål för de fortsatta undersökningarna med den semantiska differentialtekniken inom Örebroprojektet är att individuella mått för alla elever som kommer att ingå i olika attitydgrupper konstrueras. Det är svårt att mer ingående analysera samband mellan attityder och övriga undersökningsvariabler i projektet om man endast rör sig med gruppmedeltal.

En diagnosticering av anpassningsmönster hos mindre grupper kunde efter vår explorativa studie lättare ske genom att man klassificerade eleverna individuellt efter deras attityder till ett antal begrepp

i olika kombinationer. Denna klassificering borde efter vad som framkommit genom de latenta profilanalyserna kunna göras direkt på grundval av skattningar i vissa kombinationer av skalor som värderings-, manliga och kvinnliga skalor.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Baraff, A.S. and Cunningham, A.P. Interpersonal concepts of rapidly remitting and steroid dependent asthmatics. J. Psychosom. Res., 1966, Vol. 10, sid. 291-295.
- Beckne, R. En analys av data från elevenkäter. Delstudie I i Örebroprojektet. Stockholm, 1966. Stencil.
- Beitner, M.S. Word meaning and sexual identification in paranoids. J. Abnorm. and Soc. Psychol., 1961, Vol. 63.
- Cowen, E.L. The social desirability of trait descriptive terms. Preliminary norms and sex differences. J. Soc. Psychol., 1961, Vol. 53, sid. 225-233.
- Cowen, E.L., Budin, W. and Budin, F.A. The social desirability of trait descriptive terms. A variation in instructional set. J. Soc. Psychol., 1961, Vol. 53, sid. 317-332.
- Crites, J.O. Parental identification in relation to vocational interest development. J. Educ. Psychol., 1962, Vol. 53, No. 6, sid. 262.
- Downing, R., Moed, G. and Wight, B. Studies of disability: A technique for measurement of psychological effects. Child development, 1961, Vol. 32, sid. 561-575.
- Freud, A. Das Ich und die Abwehrmechanisme 1946.
- Goldfried, M.R. The difference in meaning between normals and neurotics. Psychol. Rep., 1962, Vol. 11 (1), sid. 183-186.
- Goldfried, M.R. The connotative meaning of some animal symbols for college students. J. of proj.techn., 1963, Vol. 66, sid. 60-67.
- Goldfried, M.R. Age as a Variable in the Connotative Perceptions of some animal symbols. J. of proj.techn., 1963, Vol. 66, sid. 170-179.
- Jenkins, J.J. and Russel, W.A. An atlas of semantic differential profiles for 360 words. Amer. J. Psychol., 1958, Vol. 71, sid. 688-699.
- Josephson, I. Sociala relationer och skolprestation. En empirisk studie av barn i olika åldrar. Delstudie II i Örebroprojektet. Stockholm, 1967. Stencil.
- Knight, R.P. Introjection, projection and identification. Psychoanal. Quarterly, 1940, Vol. 9.

- Kogan, N. and Wallach, M. Age changes in values and attitudes. J. Gerontology, 1961, Vol. 16, sid. 272-280.
- Lazarsfeld, P.F. Latent structure analysis. I Koch, S. (Ed.) Psychology, a Study of Science, 1959, Vol. 3.
- Lazarsfeld, P.F. The logic and mathematical foundation of latent structure analysis. The interpretation and computation of some latent structure. I Stouffer (Ed.) Studies in social psychology in World War II, Vol. 4: Measurement and prediction. Princeton, 1959.
- Lasowich, L.M. On the nature of identification. J. Abnorm. and Soc. Psychol., 1955, Vol. 51.
- Luria, Z. Semantic Analysis of normal and Neurotic Groups. J. of Abnorm. and Soc. Psychol., 1959, Vol. 58.
- Magnusson, D. Självvärdering och skolmiljö. SOU 1960:42. Stockholm, 1960.
- Magnusson, D. Selfevaluation as a function of age. An empirical investigation. Rap. Psychol. Lab. Univ. Stockholm, No. 124, 1962.
- Magnusson, D. Anpassning och skolprestation. Stockholm, 1964. Stencil.
- Magnusson, D. och Dunér, A. Metoder och modeller. Örebroprojektet III. Stockholm, 1967. Stencil.
- Magnusson, D., Dunér, A. och Beckne, R. Anpassning, beteende och prestation. Örebroprojektet IV. Stockholm, 1967. Stencil.
- McNemar, Q. Psychological Statistics. New York, 1955.
- Mårdberg, B. Urval av datamaskinsprogrammerare. Uppföljning av ett psykologiskt urvalsförfarande med hjälp av latent profilanalys. PA-rådet. Meddelande nr. 51. Stockholm, 1957.
- Mårdberg, B. Statistiska klassificeringsmetoder med specifika tillämpningar inom arbetspsykologi. Stockholm, 1966. Stencil.
- Norman, W.T. Stability characteristics of the semantic differential. Amer. J. Psychol., 1959, sid. 581-584.
- Osgood, C.E., Suci, G.J. and Tannenbaum, P. The measurement of meaning. Univ. of Illinois, 1957.
- Thorndike, R.L. The concepts of over and underachievement. New York, 1963.
- Zax, M. and Loiselle, R.H. Stimulus value of Rorschach inkblots as perceived by children. J. of proj.techn., 1961, Vol. 25, sid. 233-237.

BILAGOR

Ensamhet

bra	<input type="text"/>	dålig
svag	<input type="text"/>	stark
farlig	<input type="text"/>	ofarlig
varm	<input type="text"/>	kall
tråkig	<input type="text"/>	rolig
modig	<input type="text"/>	rädd
otrevlig	<input type="text"/>	trevlig
mjuk	<input type="text"/>	hård
ren	<input type="text"/>	smutsig
långsam	<input type="text"/>	snabb
snäll	<input type="text"/>	elak
manlig	<input type="text"/>	kvinnlig
lätt	<input type="text"/>	svår
orättvis	<input type="text"/>	rättvis
glad	<input type="text"/>	ledsen

Glöm inte att fylla i alla rader!

INSTRUKTION AV ELEVERNA

A. Presentation av projektet

Presentation av projektet och testledaren skedde vid den första timmens början genom att testledaren skrev upp sitt namn på svarta tavlan och sade ungefär följande: "Jag heter N.N. och kommer från universitetet i Stockholm och vi ska vara tillsammans den här förmiddagen (eftermiddagen). Som ni vet hör er klass till dem som har blivit uttagna att vara med i den stora undersökning som görs i skolorna här i Örebro. Meningen med undersökningen är att vi vill veta litet mer om vad det är som gör att eleverna trivs eller inte trivs i skolan. Vi frågar er en massa frågor och varken era föräldrar, lärare eller kamrater får veta vad ni svarat. Ni kan alltså vara alldeles säkra på att ingen utom vi som gör undersökningen får veta vad ni skriver. Det är också viktigt att ni förstår att det här inte är något prov, som har med betyg att göra."

B. Instruktion för den semantiska differentialen

Nedanstående övningsexempel skrevs på svarta tavlan innan lektionen började.

		SOL									
		myc- ket	rätt så	bara lite	lika	bara lite	rätt så	myc- ket			
mörk											ljus
		eller varken eller									
vanlig											ovanlig
flitig											lat

Före attitydundersökningen instruerade testledaren på ungefär följande sätt: "Den här timmen ska ni få hjälpa till med att bestämma vad en del olika ord har för mening. Ni ska få var sitt häfte med papper som ser ut ungefär likadant som på svarta tavlan. Här står (visar det följande på svarta tavlan) ordet SOL överst. Nedanför står några

ord som är motsatser till varandra: flitig-lat, mörk-ljus, vanlig-ovanlig. På de andra papperen i kuvertet finns det fler par. Det är sju rutor mellan varje motsatspar. Ni ska sätta ett kryss i en av rutorna för att visa vad ni känner och tänker om ordet som står överst på sidan.

I första raden har ni att välja mellan mörk och ljus. När ni nu ser det här ordet SOL, vad kommer ni först att tänka på? Om ni mest kommer att tänka på ljus så ska ni sätta ett kryss i en av de här tre rutorna, där rutan längst till höger betyder mycket ljus, rutan inte fullt så långt till höger betyder rätt så ljus och nästa ruta här betyder bara lite ljus. Om ni i stället tycker att SOL passar bäst ihop med mörk så ska ni sätta ett kryss i en av de här tre rutorna till vänster.

Om ni tycker att varken mörk eller ljus passar in på SOL eller att man tänker lika mycket på mörk som på ljus så sätter ni ett kryss här i mittersta rutan.

Vad kommer ni mest att tänka på när det gäller SOL? Mörk eller ljus? (En elev svarar "ljus"). Tycker du då att det passar bäst med mycket ljus, rätt så ljus eller bara lite ljus? (Testledaren sätter ett kryss i den ruta som eleverna anser passar bäst.)

Vad kommer ni mest att tänka på när det gäller SOL om vi tar nästa rad med de här två orden Vanlig-ovanlig? Etc. . ."

(Testledaren går igenom alla skalorna på svarta tavlan på samma sätt och sätter kryss i en av rutorna i varje skala. Han betonar att det inte finns något svar som är rätt eller fel, att man kan tycka olika och att alla ska få visa i sina testhäften vad just de tänker och känner om de olika orden som står överst på sidan. Kuvert innehållande testhäften och övningsexemplet KAMRAT (se bilaga 3) delas ut och testledaren instruerar barnen, stt på samma sätt, som med SOL, visa vad de tänker och känner om KAMRAT, genom att sätta ett kryss i varje skala. Testledaren kontrollerar att alla löser övningsuppgiften, upprepar instruktionen enskilt om så behövs, men ger inga ytterligare upplysningar annat än dem som nämns nedan och som samtliga testledare kommit överens om.

"Är alla färdiga? Då ska ni först skriva ert namn, klass och skola på första sidan i häftet. (Testledaren hjälper till om så behövs.)

Nu ska ni göra på samma sätt för att visa vad ni tänker och känner om orden som står överst på varje sida i häftet. Ni ska ta sidorna i tur och ordning - och jobba på i ganska snabb takt, men ändå så noggrant ni kan. Kom ihåg att det ska stå ett kryss på varje rad, men bara ett. Hoppa inte över någon rad eller sida. Var och en arbe-

tar för sig. Är det någon som vill fråga något så räck upp handen".

Frågor om begrepp och skalor besvarades huvudsakligen genom upprepning av delar av instruktionen. Men när eleverna inte riktigt förstod vissa ord i testet förklarades de på så sätt att man inte samtidigt förmedlade värderingar av begreppen. Två typer av frågor uppstod huvudsakligen i årskurs 3. Dels sådana som berodde på att en del elever inte kände sig riktigt vana vid vissa ord t.ex. manlig-kvinnlig (svar: "Kommer från man och kvinna"), Elev (svar: "Skolbarn"), "barn (som går i skolan)", Olydnad (svar: "Vara olydig") och Slagsmål (svar: "När man slåss").

Dessutom uppstod frågor som hade samband med de yngsta elevernas mindre utvecklade generaliseringsförmåga, deras benägenhet att uppfatta ord mer konkret än äldre barn. Frågor av denna typ var: "Vilket Slagsmål?", "Vilken Elev?" (svar: "Alla elever och/eller vilken elev som helst"). Om man inte har någon Bror (eller Syster)? (svar: "Du kan säkert skriva vad du tänker och känner om det ändå").

En del av de yngsta eleverna var också frågande inför vissa kombinationer av adjektiv och begrepp som Slagsmål, varm-kall, Elev, lätt-svår, Olydnad, mjuk-hård som de fann ovanliga och inför vilka de kanske pendlade mellan en abstrakt och en konkret uppfattning av adjektiven. Eleverna uppmanades i dessa fall att skatta vad de tyckte passade bäst och inte fundera så länge över enstaka ord.

Trots dessa frågor som visade en viss osäkerhet inför testet och trots att åtskilliga elever i årskurs 3 tyckte uppgiften var ganska svår och arbetsam, tycktes barnen i normalklasserna komma mycket väl till rätta med bedömningarna sedan de fått ytterligare förklaringar. Det förekom, särskilt i årskurs 3, att en eller ett par elever satt kvar på rasten efter timmen, för att de inte hade hunnit bli färdiga, men de flesta eleverna avslutade arbetet i god tid före timmens slut. När en elev avslutat bedömningarna, kontrollerades häftet av testledaren, i mån av tid. Därefter lade eleverna in testhäftet i kuvertet och klistrade igen det. Testledaren tog hand om kuvertet och eleven fick sysselsätta sig med teckning, läsläsning o.dyl. eller gå ut på rast.

Övningsexempel:

KAMRAT

flitig

--	--	--	--	--	--	--	--

lat

mörk

--	--	--	--	--	--	--	--

ljus

vanlig

--	--	--	--	--	--	--	--

ovanlig

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje begrepp över alla skalor samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Pojkar, årskurs 3

Skalsteg	Begrepp											
	Idealjag			Jag			Flicka			Pojke		
	N	%	kum. %	N	%	kum. %	N	%	kum. %	N	%	kum. %
0	938	63.4	63.4	675	46.2	46.2	582	39.1	39.1	658	44.4	44.4
1	252	17.0	80.4	425	29.0	75.2	374	25.1	64.2	401	27.0	71.4
2	76	5.1	85.6	140	9.6	84.8	181	12.2	76.4	157	10.6	82.0
3	108	7.3	92.9	110	7.5	92.3	153	10.3	86.7	120	8.1	90.1
4	29	2.0	94.8	35	2.4	94.7	57	3.8	90.5	61	4.1	94.2
5	24	1.6	96.4	26	1.8	96.5	61	4.1	94.6	34	2.3	96.5
6	53	3.6	100.0	51	3.5	100.0	81	5.4	100.0	52	3.5	100.0

Skalsteg	Begrepp											
	Syster			Bror			Kvinnan			Mannen		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	636	43.4	43.4	672	46.3	46.3	621	41.7	41.7	696	46.2	46.2
1	333	22.7	66.1	404	27.9	74.2	347	23.3	65.0	391	26.0	72.2
2	173	11.8	77.8	150	10.3	84.5	163	10.9	75.9	155	10.3	82.5
3	143	9.8	87.6	100	6.9	91.4	163	10.9	86.6	138	9.2	91.6
4	57	3.9	91.5	62	4.3	95.7	60	4.0	90.9	37	2.5	94.1
5	55	3.8	95.2	21	1.5	97.2	63	4.2	95.1	43	2.9	97.0
6	70	4.8	100.0	41	2.8	100.0	73	4.9	100.0	46	3.1	100.0

Skalsteg	Begrepp											
	Lärare			Elev			Slagsmål			Olydnad		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	678	46.4	46.4	669	45.8	45.8	609	40.4	40.4	554	36.7	36.7
1	328	22.4	68.8	369	25.3	71.1	307	20.3	60.7	359	23.8	60.4
2	143	9.8	78.6	160	11.0	82.0	182	12.1	72.8	184	12.2	72.6
3	147	10.1	88.7	123	8.4	90.4	185	12.3	85.0	187	12.4	85.0
4	48	3.3	91.9	40	2.7	93.2	63	4.2	89.2	88	5.8	90.8
5	39	2.7	94.6	38	2.6	95.8	74	4.9	94.1	40	2.7	93.5
6	79	5.4	100.0	62	4.2	100.0	89	5.9	100.0	99	6.6	100.0

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje begrepp över alla skalor samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Flickor, årskurs 3

Skalsteg	Begrepp											
	Idealjag			Jag			Flicka			Pojke		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	1154	68.9	68.9	807	49.5	49.5	840	51.2	51.2	668	40.8	40.8
1	262	15.6	84.5	434	26.6	76.1	396	24.1	75.1	365	22.3	63.1
2	83	5.0	89.4	180	11.0	87.2	147	8.9	84.1	230	14.1	77.2
3	92	5.5	94.9	119	7.3	94.5	150	9.1	93.2	184	11.3	88.5
4	32	1.9	96.8	45	2.8	97.2	50	3.0	96.2	72	4.4	92.9
5	20	1.2	98.0	17	1.0	98.3	32	2.0	98.2	49	3.0	95.9
6	33	2.0	100.0	28	1.7	100.0	30	1.8	100.0	68	4.2	100.0

Skalsteg	Begrepp											
	Syster			Bror			Kvinnan			Mannen		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	852	52.8	52.8	735	45.7	45.7	873	52.3	52.3	828	50.3	50.3
1	360	22.3	75.1	401	24.9	70.6	396	23.9	76.5	363	22.1	72.4
2	134	8.3	83.4	161	10.0	80.6	136	8.2	84.7	153	9.3	81.7
3	138	8.5	91.9	145	9.0	89.6	128	7.7	92.5	145	8.8	90.5
4	58	3.6	95.5	73	4.5	94.1	57	3.4	95.9	53	3.2	93.7
5	29	1.8	97.3	42	2.6	96.7	29	1.8	97.6	46	2.8	96.5
6	44	2.7	100.0	53	3.3	100.0	39	2.4	100.0	58	3.5	100.0

Skalsteg	Begrepp											
	Lärare			Elev			Slagsmål			Olydnad		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	905	55.3	55.3	838	50.1	50.1	668	40.5	40.5	571	34.3	34.3
1	352	21.5	76.8	365	21.8	72.0	327	19.8	60.3	327	19.7	54.0
2	121	7.4	84.2	178	10.7	82.6	182	11.0	71.3	238	14.3	68.3
3	132	8.0	92.3	156	9.3	91.9	199	12.1	83.3	222	13.3	81.6
4	53	3.2	95.6	63	3.8	95.7	85	5.2	88.5	88	5.3	86.9
5	34	2.1	97.6	38	2.3	98.0	77	4.7	93.2	94	5.7	92.5
6	39	2.4	100.0	34	2.0	100.0	113	6.8	100.0	124	7.5	100.0

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje begrepp över alla skolor samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Pojkar, årskurs 6

Skalsteg	Begrepp														
	Idealjag			Jag			Flicka			Pojke			System		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	752	66.9	66.9	439	39.2	39.2	468	41.5	41.5	473	41.2	41.2	464	40.8	40.8
1	202	18.0	84.9	379	33.8	75.0	310	27.5	69.0	345	30.3	71.5	329	28.9	69.7
2	55	4.9	89.8	164	14.6	87.6	174	15.4	84.4	159	14.0	85.8	153	13.5	83.2
3	72	6.4	96.2	81	7.2	94.8	104	9.2	93.6	85	7.5	93.2	104	9.2	92.4
4	6	0.5	96.7	32	2.9	97.7	32	2.8	96.4	35	3.1	96.3	39	3.4	95.8
5	7	0.6	97.3	12	1.1	98.8	31	2.7	99.1	19	1.7	98.0	31	2.7	98.5
6	30	2.7	100.0	14	1.3	100.0	9	0.8	99.9	22	1.9	99.9	17	1.5	100.0

Begrepp

Skalsteg	Bror			Kvinnan			Mannen			Lärare			Elev		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	448	40.0	40.0	471	41.4	41.4	516	45.5	45.5	403	35.6	35.6	387	34.1	34.1
1	328	29.3	69.3	336	29.5	70.9	324	28.6	74.1	315	27.8	63.4	339	29.8	63.9
2	166	14.8	84.1	161	14.1	85.0	145	12.8	86.9	178	15.7	79.2	201	17.7	81.6
3	88	7.9	92.0	103	9.0	94.0	84	7.4	94.3	132	11.7	90.8	124	10.9	92.5
4	37	3.3	95.3	30	2.6	96.7	31	2.7	97.0	46	4.1	94.9	43	3.8	96.3
5	17	1.5	96.8	23	2.0	98.7	17	1.5	98.5	39	3.5	98.3	29	2.6	98.9
6	36	3.2	100.0	15	1.3	100.0	17	1.5	100.0	19	1.7	100.0	13	1.1	100.0

Begrepp

Skalsteg	Slagsmål			Olydnad			Skolarbete			Einsamhet			Framtiden		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	399	35.6	35.6	394	35.1	35.1	362	32.4	32.4	328	30.0	30.0	451	40.7	40.7
1	295	26.3	62.0	292	26.6	61.7	287	25.7	58.0	276	25.3	55.3	273	24.6	65.3
2	196	17.5	79.5	178	15.9	77.6	198	17.7	75.7	188	17.2	72.5	136	12.3	77.6
3	117	10.5	89.9	146	13.0	90.6	153	13.7	89.4	151	13.8	86.3	153	13.8	91.4
4	58	5.2	95.1	47	4.2	94.8	53	4.7	94.1	64	5.9	92.2	42	3.8	95.2
5	31	2.8	97.9	36	3.2	98.0	28	2.5	96.6	27	2.5	94.7	28	2.5	97.7
6	24	2.1	100.0	30	2.7	100.0	38	3.4	100.0	58	5.3	100.0	25	2.3	100.0

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje begrepp över alla skalor samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Flickor, årskurs 6

Skalsteg	Begrepp														
	Idealjag			Jag			Flicka			Pojke			System		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	970	68.9	68.9	602	42.9	42.9	628	44.6	44.6	553	39.7	39.7	668	48.0	48.0
1	232	16.5	85.4	469	33.4	76.3	422	30.0	74.5	425	30.5	70.2	380	27.3	75.3
2	84	6.0	91.4	198	14.1	90.4	165	11.7	86.2	181	13.0	83.2	162	11.7	87.0
3	84	6.0	97.4	96	6.8	97.2	130	9.2	95.5	134	9.6	92.8	120	8.6	95.6
4	13	0.9	98.3	20	1.4	98.6	33	2.3	97.8	42	3.0	95.8	26	1.9	97.5
5	10	0.7	99.0	10	0.7	99.4	20	1.4	99.2	23	1.7	97.5	19	1.4	98.9
6	14	1.0	100.0	9	0.6	100.0	11	0.8	100.0	35	2.5	100.0	16	1.2	100.0

Skalsteg	Begrepp														
	Bror			Kvinnan			Mannen			Lärare			Elev		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	590	42.4	42.4	661	47.5	47.5	623	44.9	44.9	641	46.5	46.5	525	37.3	37.3
1	382	27.4	69.8	356	25.6	73.1	383	27.5	72.5	313	22.7	69.2	398	28.3	65.6
2	184	13.2	83.0	181	13.8	86.1	171	12.3	84.8	174	12.6	81.9	225	16.0	81.6
3	137	9.8	92.8	142	10.2	96.3	121	8.7	93.5	179	13.0	94.9	157	11.2	92.8
4	45	3.2	96.0	28	2.0	98.3	47	3.4	96.9	42	3.1	97.9	49	3.5	96.2
5	29	2.1	98.1	16	1.2	99.4	23	1.7	98.6	15	1.1	99.0	23	1.6	97.9
6	26	1.9	100.0	8	0.6	100.0	20	1.4	100.0	14	1.0	100.0	30	2.1	100.0

Skalsteg	Begrepp														
	Slagsmål			Olydnad			Skolarbete			Ensamhet			Framtiden		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	576	41.0	41.0	501	35.6	35.6	574	41.2	41.2	567	40.7	40.7	631	45.3	45.3
1	351	25.0	66.0	347	24.7	60.3	368	26.4	67.6	317	23.1	63.9	322	23.1	68.4
2	178	12.7	78.7	194	13.8	74.1	189	13.6	81.2	198	14.4	78.4	179	12.9	81.2
3	202	14.4	93.1	223	15.9	90.0	159	11.4	92.6	161	11.7	90.1	184	13.2	94.4
4	31	2.2	95.3	52	3.7	93.7	51	3.7	96.3	38	2.8	92.9	42	3.0	97.4
5	28	2.0	97.3	46	3.3	96.9	28	2.0	98.3	50	3.7	96.5	17	1.2	98.7
6	38	2.7	100.0	43	3.1	100.0	24	1.7	100.0	59	4.3	100.0	19	1.4	100.0

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje skala över alla begrepp samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Pojkar, årskurs 3

Skalsteg	Skalor														
	Bra			Svag			Farlig			Varm			Tråkig		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	560	47.3	47.3	501	42.2	42.2	508	42.8	42.8	496	41.8	41.8	528	44.8	44.8
1	304	25.7	72.9	306	25.2	67.9	252	21.3	64.1	236	19.9	61.6	328	27.6	72.5
2	125	10.6	83.5	135	11.4	79.3	111	9.4	73.4	162	13.6	75.3	121	10.2	82.6
3	91	7.7	91.1	105	8.8	88.1	141	11.9	85.3	147	12.4	87.6	95	8.0	90.6
4	39	3.3	94.4	54	4.6	92.7	56	4.7	90.1	42	3.5	91.2	42	3.5	94.2
5	26	2.2	96.6	40	3.4	96.1	54	4.6	94.6	46	3.9	95.0	27	2.3	96.5
6	40	3.4	100.0	47	4.0	100.0	64	5.4	100.0	59	5.0	100.0	46	3.9	100.3

Skalsteg	Skalor														
	Modig			Otvrevlig			Mjuk			Ren			Långsam		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	462	39.1	39.1	565	48.0	48.0	478	40.5	40.5	632	53.5	53.5	492	41.5	41.5
1	327	27.7	66.8	304	25.8	73.9	256	21.7	62.2	259	21.9	75.4	312	26.3	67.8
2	133	11.3	78.0	102	8.7	82.5	139	11.8	73.9	100	8.5	83.8	128	10.8	78.6
3	109	9.2	87.2	85	7.2	89.8	156	13.2	87.1	87	7.4	91.2	104	8.8	87.4
4	51	4.3	91.5	41	3.5	93.3	41	3.5	90.6	27	2.3	93.5	44	3.7	91.1
5	41	3.5	95.0	26	2.2	95.5	38	3.2	93.8	29	2.5	95.9	50	4.2	95.3
6	49	5.0	100.0	53	4.5	100.0	73	6.2	100.0	48	4.1	100.0	56	4.7	100.0

Skalsteg	Skalor														
	Snäll			Manlig			Lätt			Rättvis			Glad		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	594	50.1	50.1	639	53.8	53.8	435	37.0	37.0	513	43.3	43.3	585	49.3	49.3
1	301	25.4	75.5	209	17.6	71.4	270	23.0	60.0	307	25.9	69.3	319	26.9	76.2
2	116	9.8	85.3	92	7.7	79.1	165	14.0	74.0	122	10.3	79.6	113	9.5	85.7
3	84	7.0	92.4	121	10.2	89.3	153	13.0	87.1	108	9.1	88.7	81	6.8	92.5
4	25	2.1	94.5	34	2.9	92.2	55	4.7	91.7	53	4.5	93.2	33	2.8	95.3
5	19	1.6	96.1	29	2.4	94.6	37	3.2	94.9	32	2.7	95.9	24	2.0	97.3
6	46	3.9	100.0	64	5.4	100.0	60	5.1	100.0	49	4.1	100.0	32	2.7	100.0

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje skala över alla begrepp samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Flickor, årskurs 3

Skalsteg	Skalor														
	Bra			Svag			Farlig			Varm			Rolig		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	696	52.8	52.8	551	41.8	41.8	681	51.8	51.8	546	41.8	41.8	584	44.3	44.3
1	321	24.3	77.1	323	24.5	66.4	247	18.8	70.5	236	18.1	59.9	352	26.7	71.0
2	119	9.0	86.1	149	11.3	77.7	86	6.5	77.1	198	15.2	75.1	154	11.7	82.7
3	90	6.8	93.0	114	8.7	86.3	146	11.1	88.1	193	14.8	89.9	105	8.0	90.7
4	32	2.4	95.4	81	6.2	92.5	54	4.1	92.2	42	3.2	93.1	54	4.1	94.8
5	27	2.1	97.4	56	4.3	96.7	44	3.3	95.6	31	2.4	95.5	29	2.2	97.0
6	34	2.6	100.0	43	3.3	100.0	58	4.4	100.0	59	4.5	100.0	40	3.0	100.0

Skalsteg	Skalor														
	Modig			Trevlig			Mjuk			Ren			Långsam		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	571	43.3	43.3	686	51.9	51.9	578	44.1	44.1	823	62.4	62.4	606	46.0	46.0
1	331	25.1	68.4	317	24.0	75.9	296	22.6	66.7	227	17.2	79.6	337	25.6	71.6
2	133	10.1	78.5	97	7.3	83.3	158	12.1	78.8	95	7.2	86.9	140	10.6	82.2
3	157	11.9	90.4	99	7.5	90.8	140	10.7	89.5	76	5.8	92.6	103	7.8	90.0
4	51	3.4	94.3	49	3.7	94.5	50	3.8	93.3	40	3.0	95.7	54	4.1	94.1
5	30	2.3	96.6	38	2.9	97.4	34	2.6	95.9	22	1.7	97.3	39	3.0	97.0
6	45	3.4	100.0	35	2.7	100.0	54	4.1	100.0	35	2.7	100.0	39	3.0	100.0

Skalsteg	Skalor														
	Snäll			Manlig			Lätt			Orättvis			Glad		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	762	57.7	57.7	777	59.0	59.0	512	39.1	39.1	642	48.8	48.8	724	54.9	54.9
1	274	20.8	78.5	196	14.9	73.9	300	22.9	62.0	285	21.7	70.5	306	23.2	78.1
2	106	8.0	86.5	87	6.6	80.5	182	13.9	75.9	109	8.3	78.8	130	9.9	88.0
3	89	6.7	93.3	131	10.0	90.5	143	10.9	86.9	137	10.4	89.2	87	6.6	94.6
4	34	2.6	95.8	27	2.1	92.5	64	4.9	91.7	67	5.1	94.3	30	2.3	96.8
5	25	1.9	97.7	40	3.0	95.6	46	3.5	95.3	31	2.4	96.7	15	1.1	98.0
6	30	2.3	100.0	58	4.4	100.0	62	4.7	100.0	44	3.4	100.0	27	2.1	100.0

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0.6 skalsteg från test till retest för varje skala över alla begrepp samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Pojkar, årskurs 6

Skalsteg	Skolor														
	Bra			Svag			Farlig			Varm			Rolig		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	489	43.3	43.3	429	38.3	38.3	371	33.0	33.0	378	33.7	33.7	431	38.2	38.2
1	296	26.2	69.5	330	29.4	67.7	282	25.0	58.0	291	25.9	59.6	323	28.7	66.9
2	171	15.2	84.7	153	13.7	81.4	168	14.9	72.9	202	18.0	77.6	178	15.8	82.7
3	84	7.4	92.1	109	9.7	91.1	158	14.0	86.9	167	14.9	92.5	94	8.3	91.0
4	39	3.5	95.6	47	4.2	95.3	61	5.4	92.4	31	2.8	95.3	47	4.2	95.2
5	25	2.2	97.8	28	2.5	97.8	36	3.2	95.6	17	1.5	76.8	30	2.7	97.9
6	25	2.2	100.0	25	2.2	100.0	50	4.4	100.0	36	3.2	100.0	24	2.1	100.0

Skalsteg	Skalor														
	Modig			Trevlig			Mjuk			Ren			Långsam		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	418	37.2	37.2	451	40.1	40.1	411	36.5	36.5	522	46.3	46.3	458	40.8	40.8
1	326	29.0	66.2	328	29.2	69.3	304	27.0	63.5	303	26.9	73.1	308	27.5	68.3
2	180	16.0	82.2	153	13.6	82.9	195	17.3	80.8	137	12.2	85.3	150	13.4	81.6
3	113	10.1	92.3	99	8.8	91.7	131	11.6	92.5	86	7.6	92.9	98	8.7	90.4
4	40	3.6	95.8	47	4.2	95.9	38	3.4	95.8	36	3.2	96.1	46	4.1	94.5
5	27	2.4	98.2	23	2.1	98.0	22	2.0	97.8	22	2.0	98.1	37	3.3	97.8
6	20	1.8	100.0	23	2.1	100.0	25	2.2	100.0	22	2.0	100.0	25	2.2	100.0

Skalsteg	Skalor														
	Snäll			Manlig			Lätt			Orättvis			Glad		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	472	42.0	42.0	595	53.0	53.0	395	35.1	35.1	448	39.7	39.7	487	43.1	43.1
1	336	29.9	71.8	250	22.3	75.2	282	25.0	60.1	319	28.3	67.9	336	29.8	72.9
2	144	12.8	84.6	116	10.3	85.6	215	19.1	79.2	155	13.7	81.7	151	13.4	86.3
3	96	8.5	93.2	115	10.2	95.8	132	11.7	90.9	124	11.0	92.7	91	8.1	94.3
4	42	3.7	96.9	14	1.3	97.1	41	3.6	94.6	39	3.5	96.1	27	2.4	96.7
5	19	1.7	98.6	14	1.3	98.3	31	2.8	97.3	26	2.3	98.4	18	1.6	98.3
6	16	1.4	100.0	19	1.7	100.0	30	2.7	100.0	18	1.6	100.0	19	1.7	100.0

Antal elever som har en absolut avvikelse av 0-6 skalsteg från test till retest för varje skala över alla begrepp samt andelen elever i procent och kumulativ procent för varje avvikelse.

Flickor, årskurs 6

Skalsteg	Skalor														
	Bra			Svag			Färlig			Varm			Rolig		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	642	45.9	45.9	560	40.2	40.2	611	43.7	43.7	627	44.8	44.8	561	40.2	40.2
1	393	28.1	74.0	390	28.0	68.2	298	21.3	65.1	306	21.9	66.7	465	33.3	73.5
2	157	11.2	85.3	204	14.6	82.8	156	11.2	76.2	195	14.0	80.7	176	12.6	86.1
3	125	8.9	94.2	154	11.1	93.8	201	14.4	90.6	194	13.9	94.6	105	7.5	93.6
4	37	2.7	96.9	48	3.4	97.3	64	4.6	95.2	26	1.9	96.4	41	2.9	96.5
5	25	1.8	98.6	21	1.5	98.8	25	1.8	97.0	19	1.4	97.8	29	2.1	98.6
6	19	1.4	100.0	17	1.2	100.0	42	3.0	100.0	30	2.2	99.9	20	1.4	100.0

Skalsteg	Skalor														
	Modig			Otrevlig			Mjuk			Ren			Långsam		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	561	40.2	40.2	656	47.0	47.0	557	39.8	39.8	795	57.0	57.0	557	39.8	39.8
1	389	27.9	68.0	411	29.4	76.4	367	26.2	66.0	286	20.5	77.4	372	26.6	66.4
2	230	16.5	84.5	148	10.6	87.0	196	14.0	80.1	121	8.7	86.1	227	16.2	82.6
3	141	10.1	94.6	99	7.1	94.1	176	12.6	92.6	111	8.0	94.1	149	10.7	93.3
4	31	2.2	96.8	36	2.6	96.6	36	2.6	96.2	33	2.4	96.4	45	3.2	96.5
5	24	1.7	98.5	26	1.9	98.5	34	2.4	97.6	15	1.1	97.5	34	2.4	98.9
6	21	1.5	100.0	21	1.5	100.0	33	2.4	100.0	35	2.5	100.0	15	1.1	100.0

Skalsteg	Skalor														
	Snäll			Manlig			Lätt			Orättvis			Glad		
	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%	N	%	kum.%
0	641	45.9	45.9	821	58.9	58.9	487	34.9	34.9	580	41.6	41.6	654	46.9	46.9
1	388	27.8	73.7	256	18.4	77.2	355	25.4	60.3	380	27.2	68.8	409	29.3	76.2
2	168	12.0	85.7	115	8.2	85.4	234	16.8	77.1	185	13.3	82.1	151	10.8	87.0
3	127	9.1	94.8	148	10.6	96.1	219	15.7	92.8	158	11.3	93.4	122	8.8	95.8
4	27	1.9	96.7	14	1.0	97.1	50	3.6	96.4	42	3.0	96.4	29	2.1	97.9
5	22	1.6	98.3	17	1.2	98.3	28	2.0	98.4	26	1.9	98.3	12	0.9	98.7
6	24	1.8	100.1	24	1.7	100.0	23	1.7	100.0	24	1.7	100.0	18	1.3	100.0

Teckenförklaringar

Bilaga 6 - 14

Årskurs 3 _____
" 6 -.-.-.-.-.-.-.-.-.-
" 8 -----

Bilaga 15 - 23

Profilklass 1 _____
" 2 -----
" 3
" 4 +.+.+.+.+.+.+.+.
" 5 ++++++
" 6 -.-.-.-.-.-.-.-.-.-

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Idealjag. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

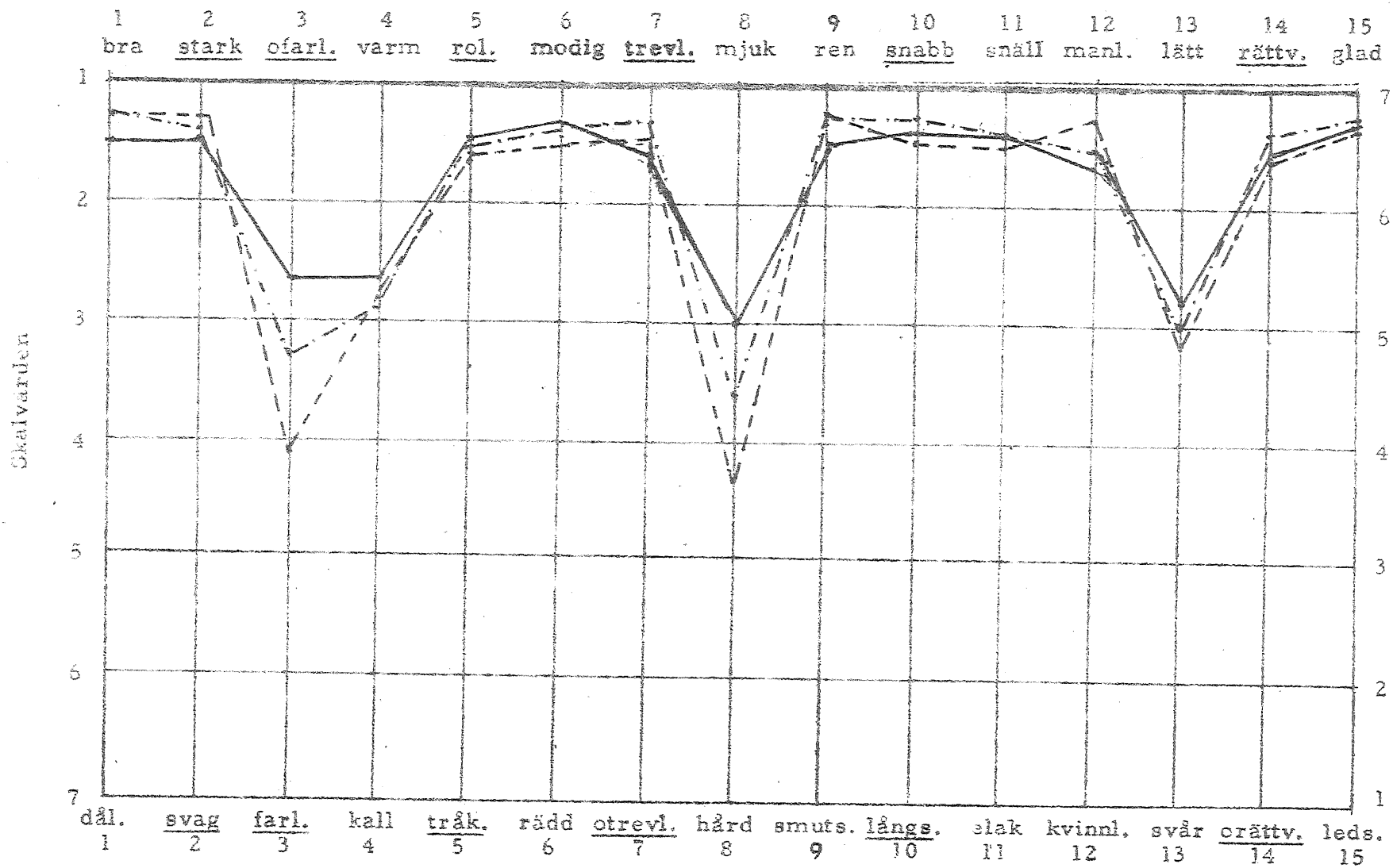
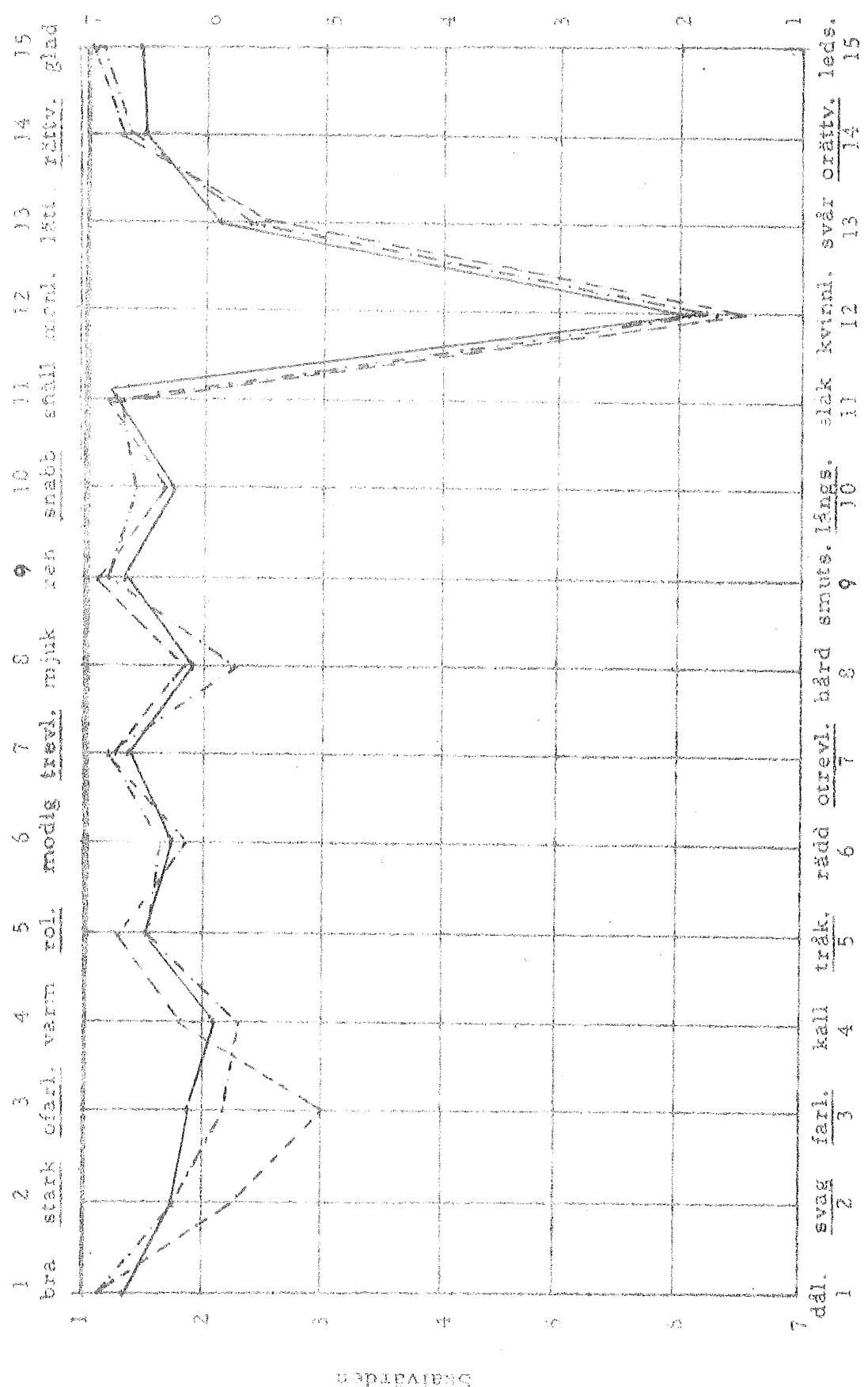

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Idealjag. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

Skalvarden

dårl. svag
1 2
färl. 3
kall 4
tråk. 5
räd 6
otrevl. 7
hård 8
smuts. 9
långs. 10
slak 11
kvinnl. 12
svår 13
orättv. 14
leds. 15

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Jag. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

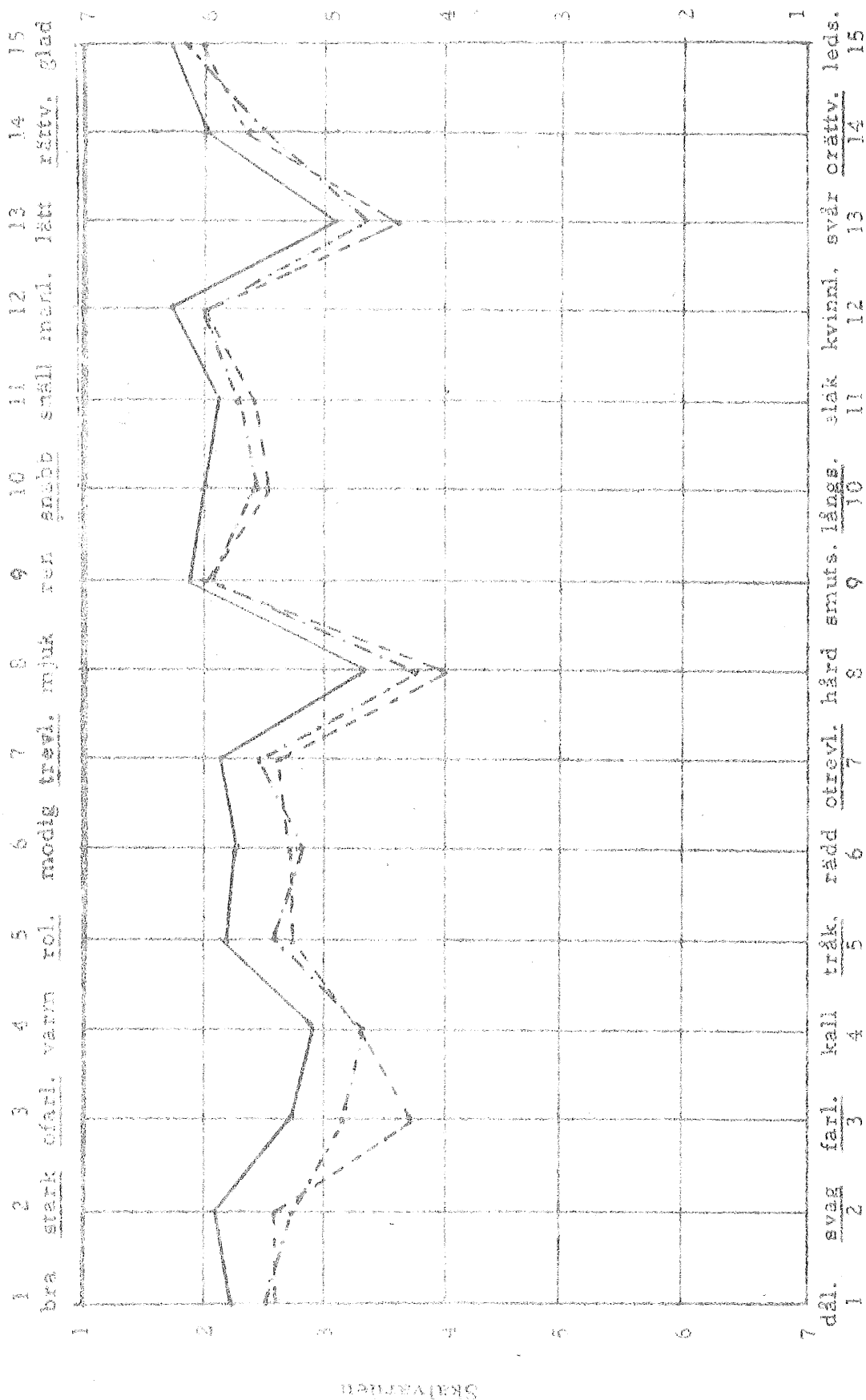

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Jag. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

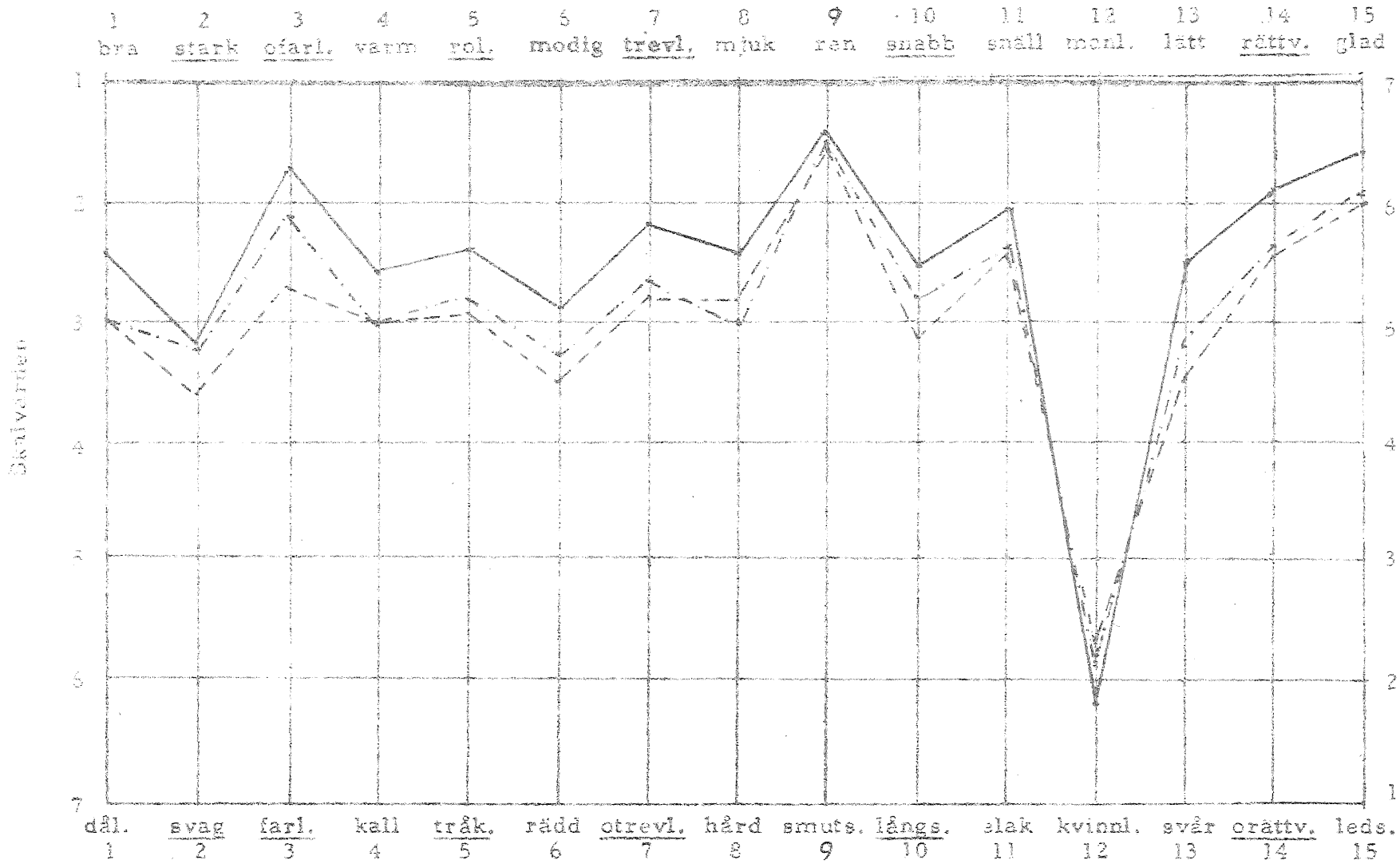

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Flicka. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

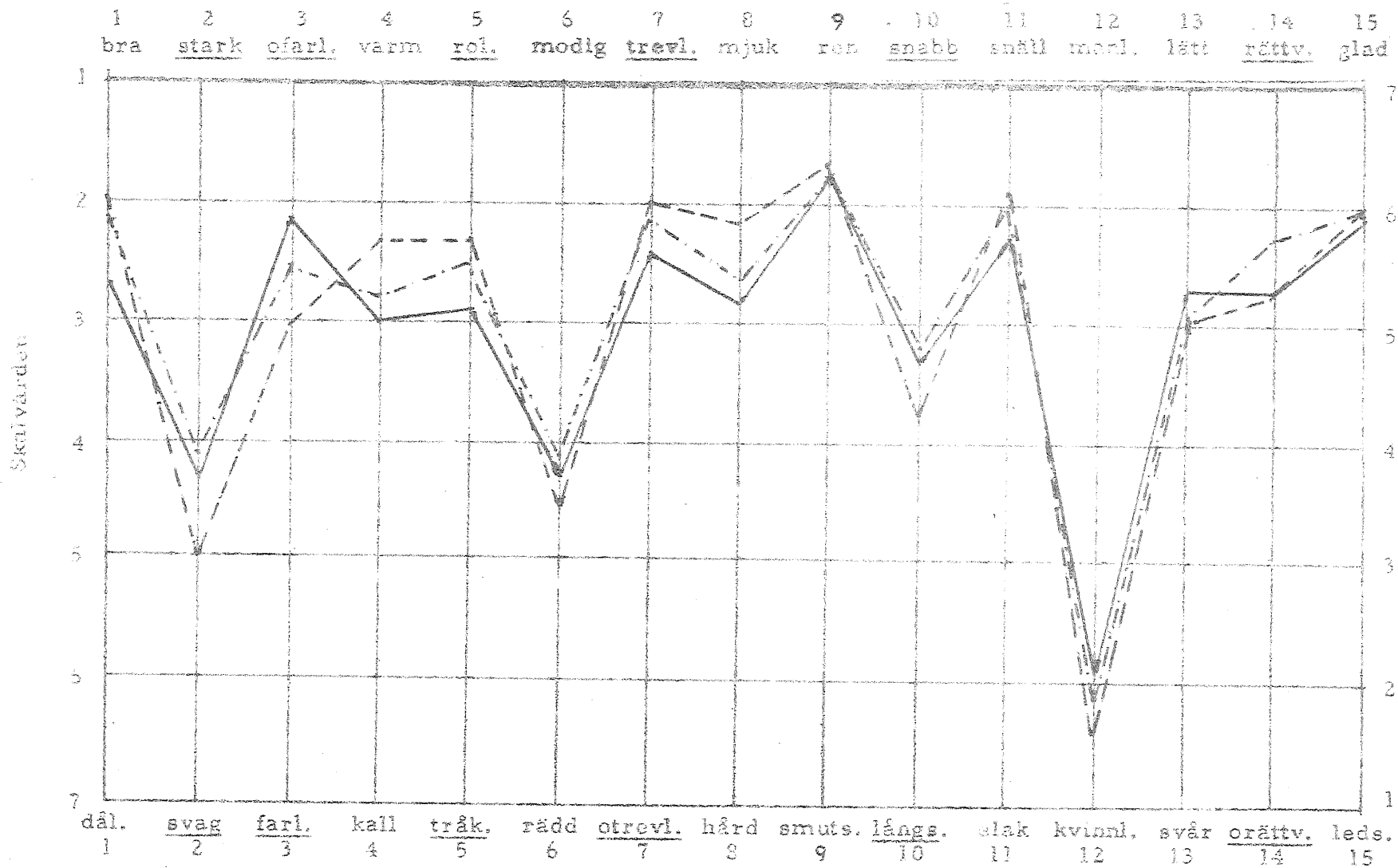

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Flicka. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

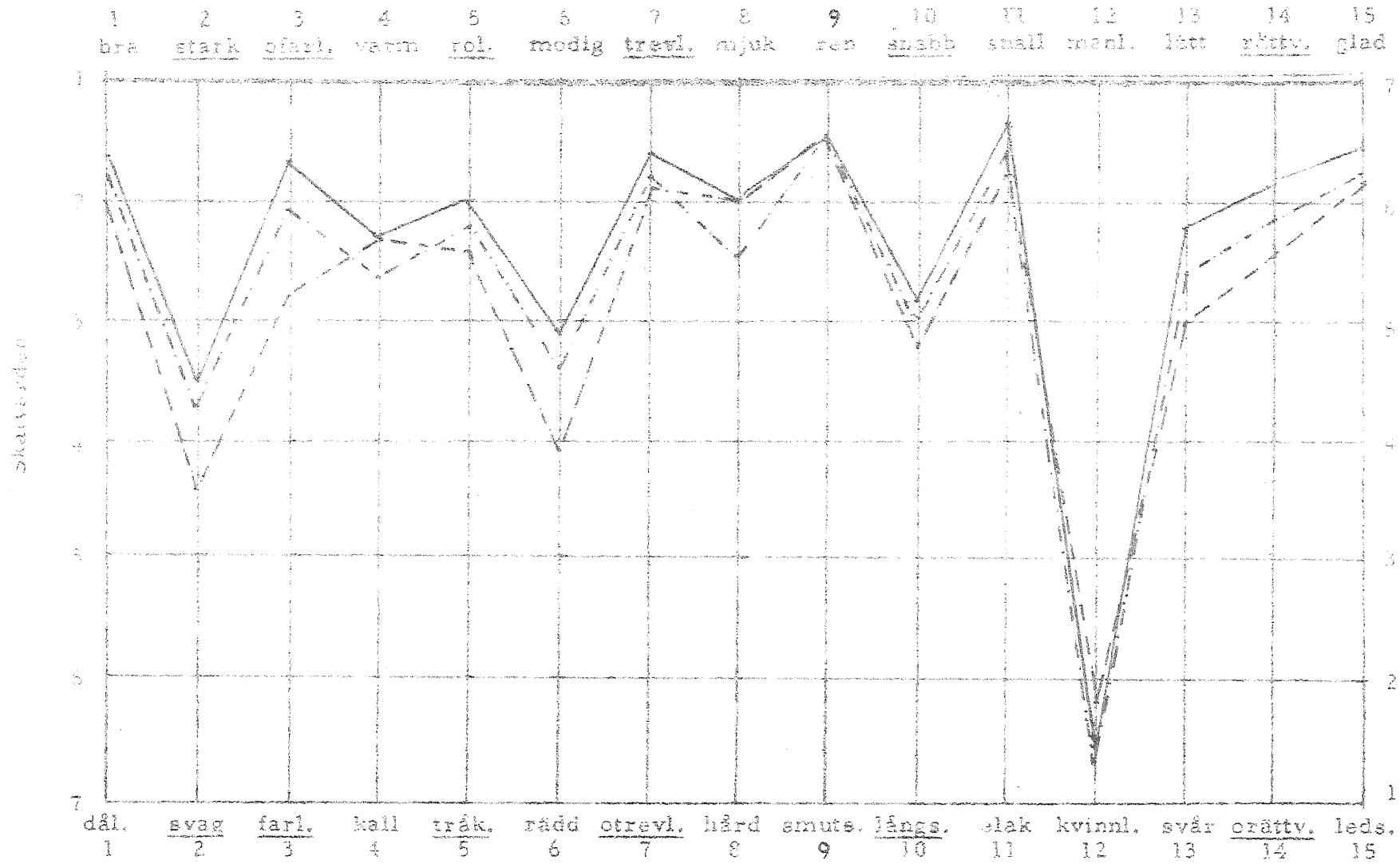

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Pojke. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

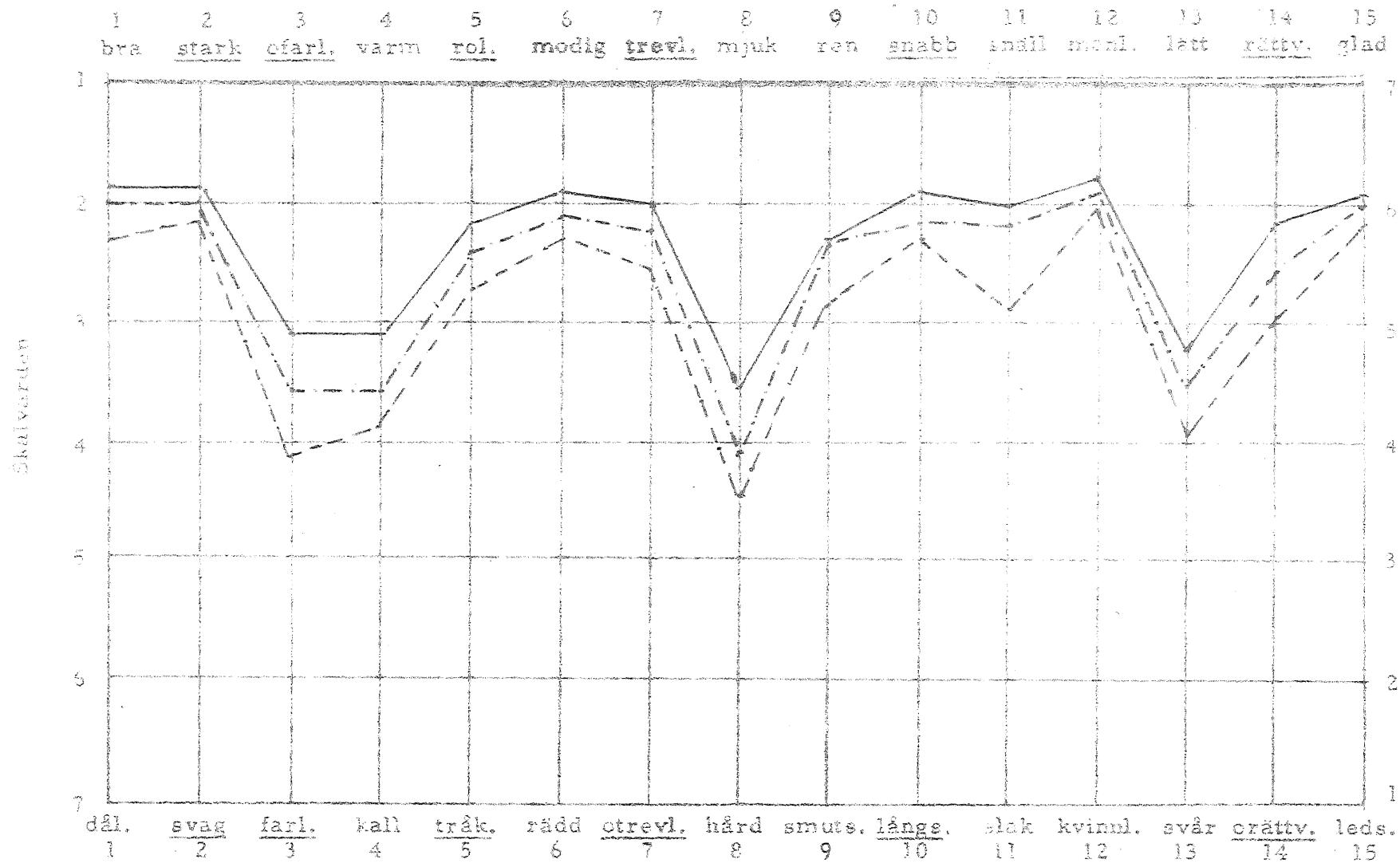

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Pojke. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

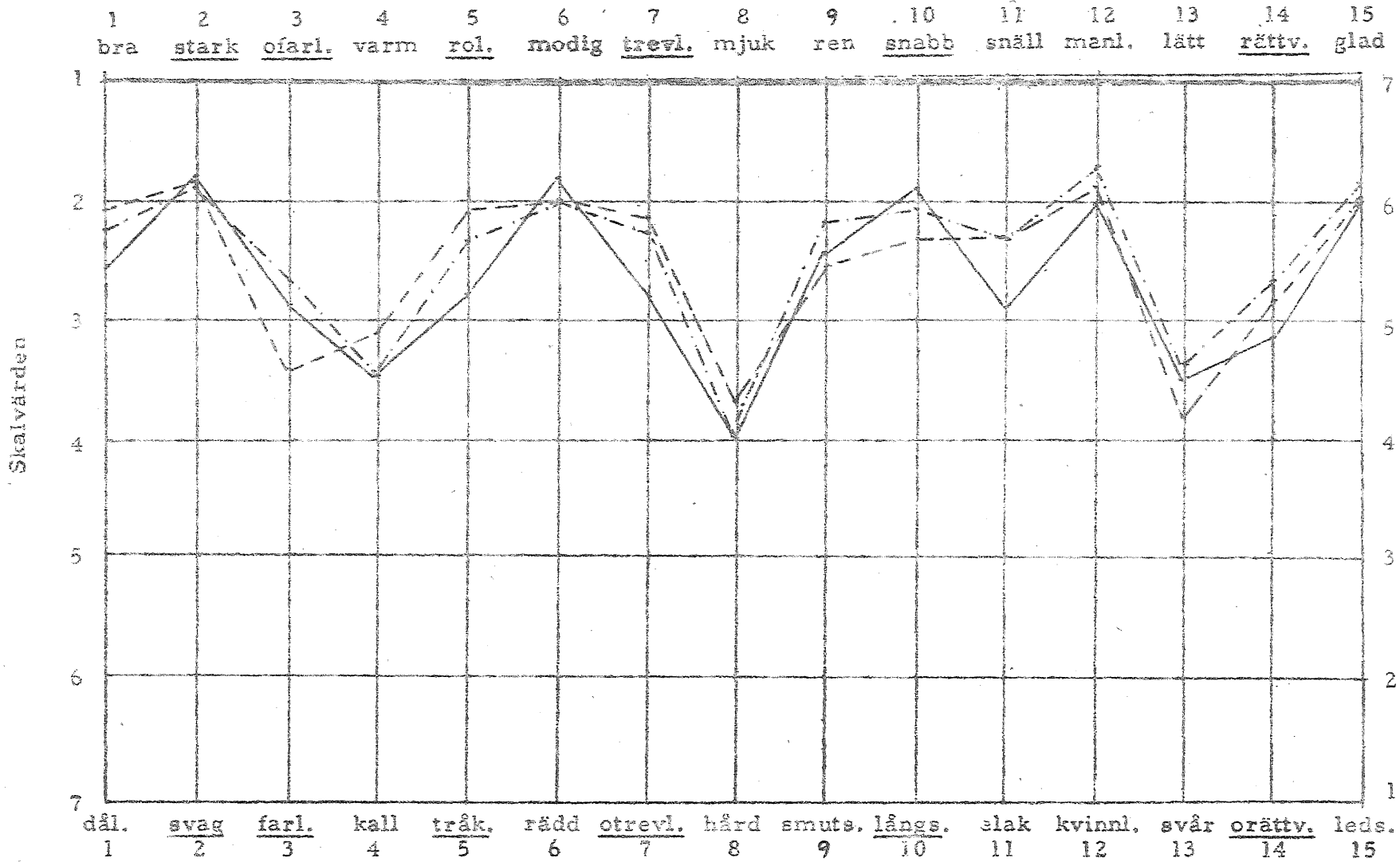
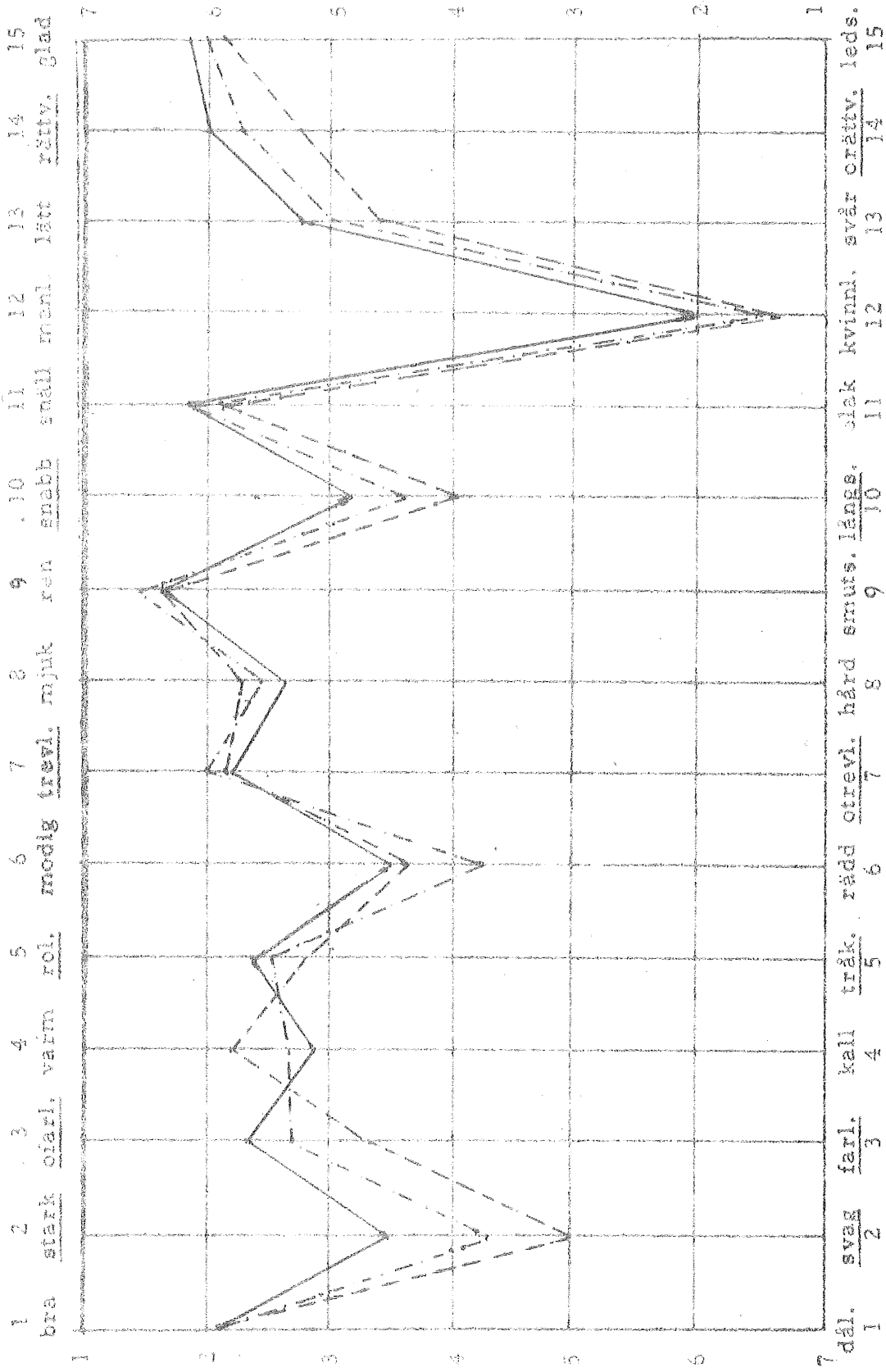

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Kvinnan. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

SKRIVARENS

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Kvinnan. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

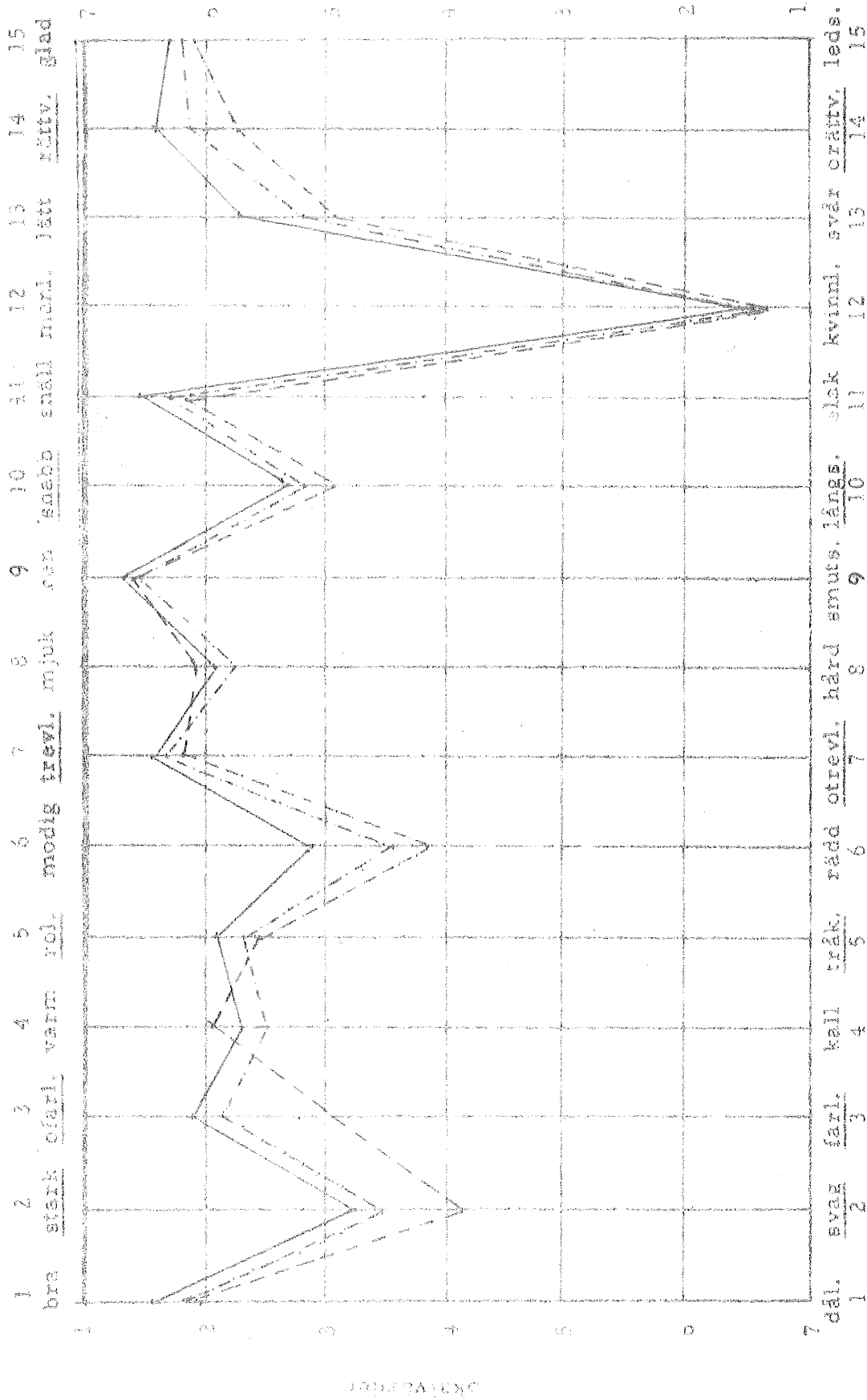
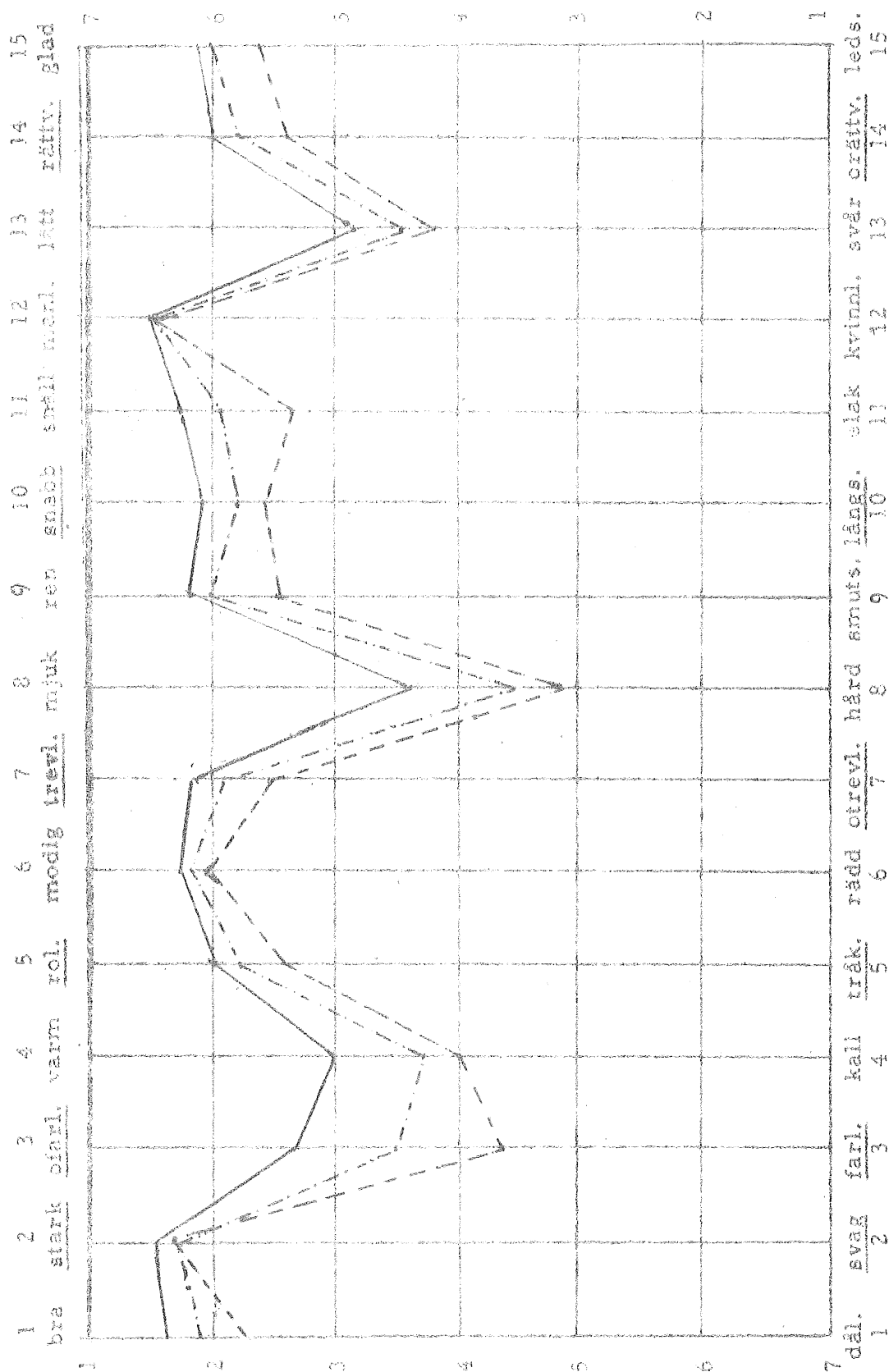
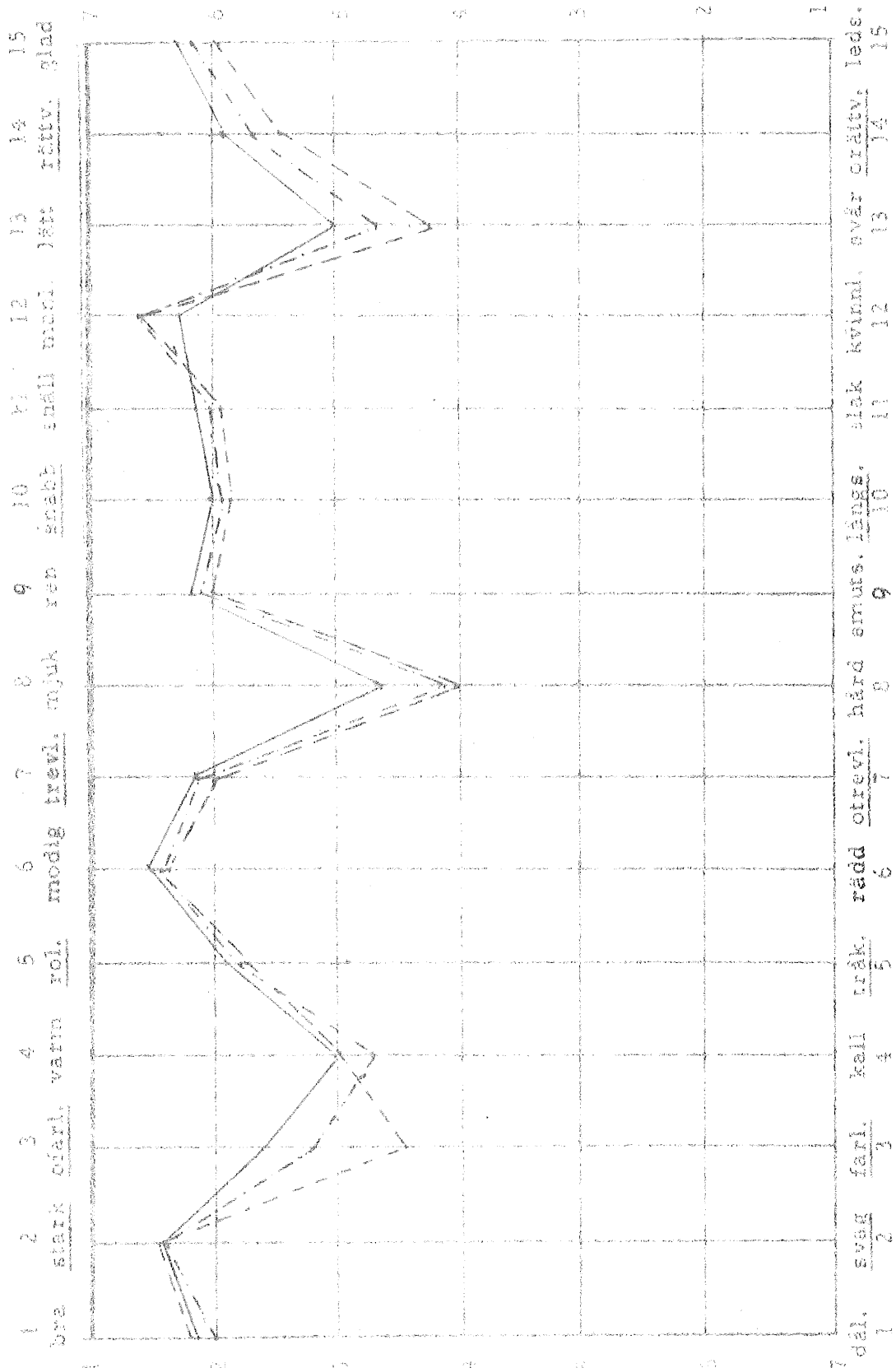

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Mamen. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

Skalvärde

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Mannen. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

STATISTISKA

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Lärare. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

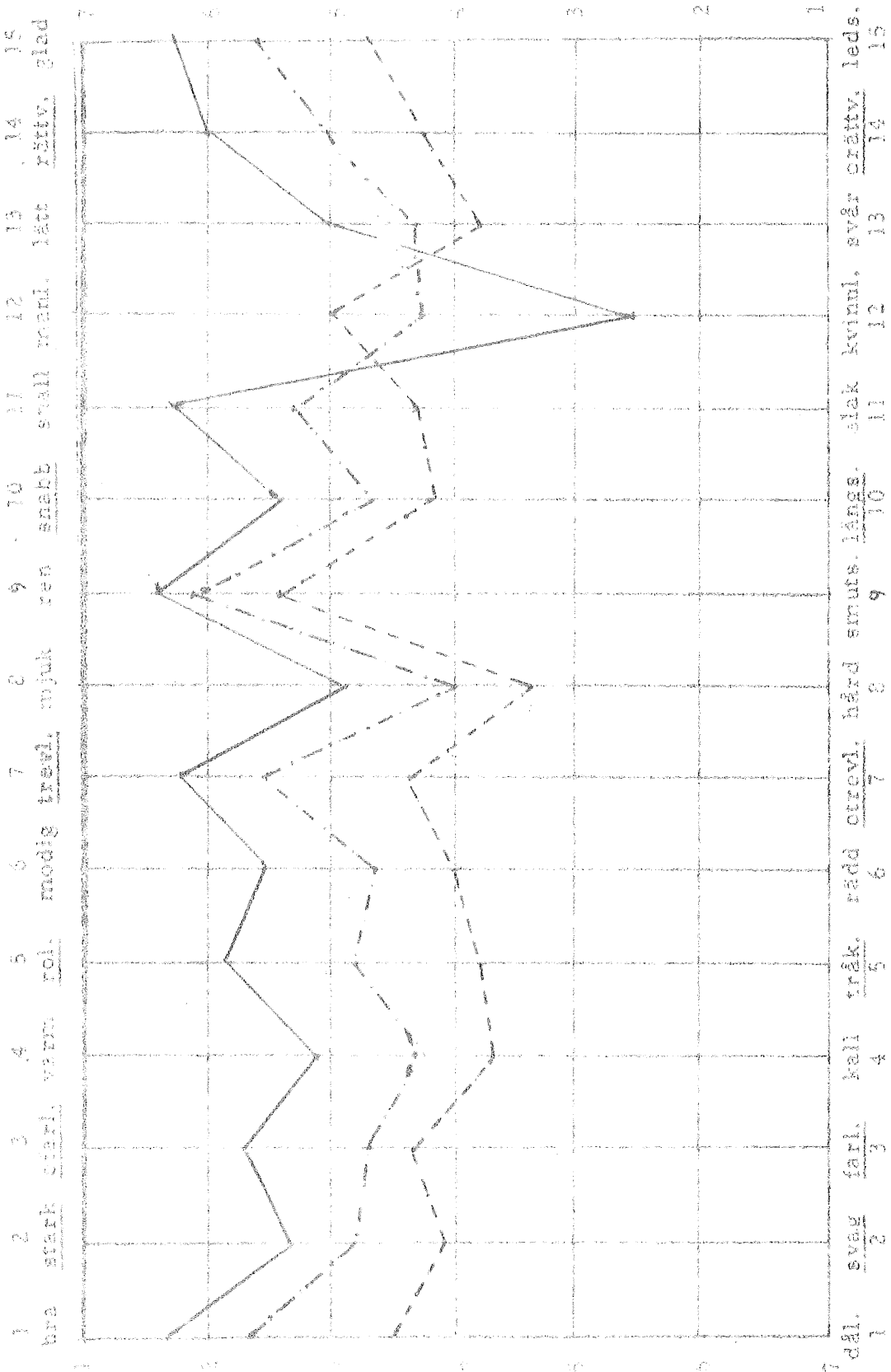

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Lärare. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

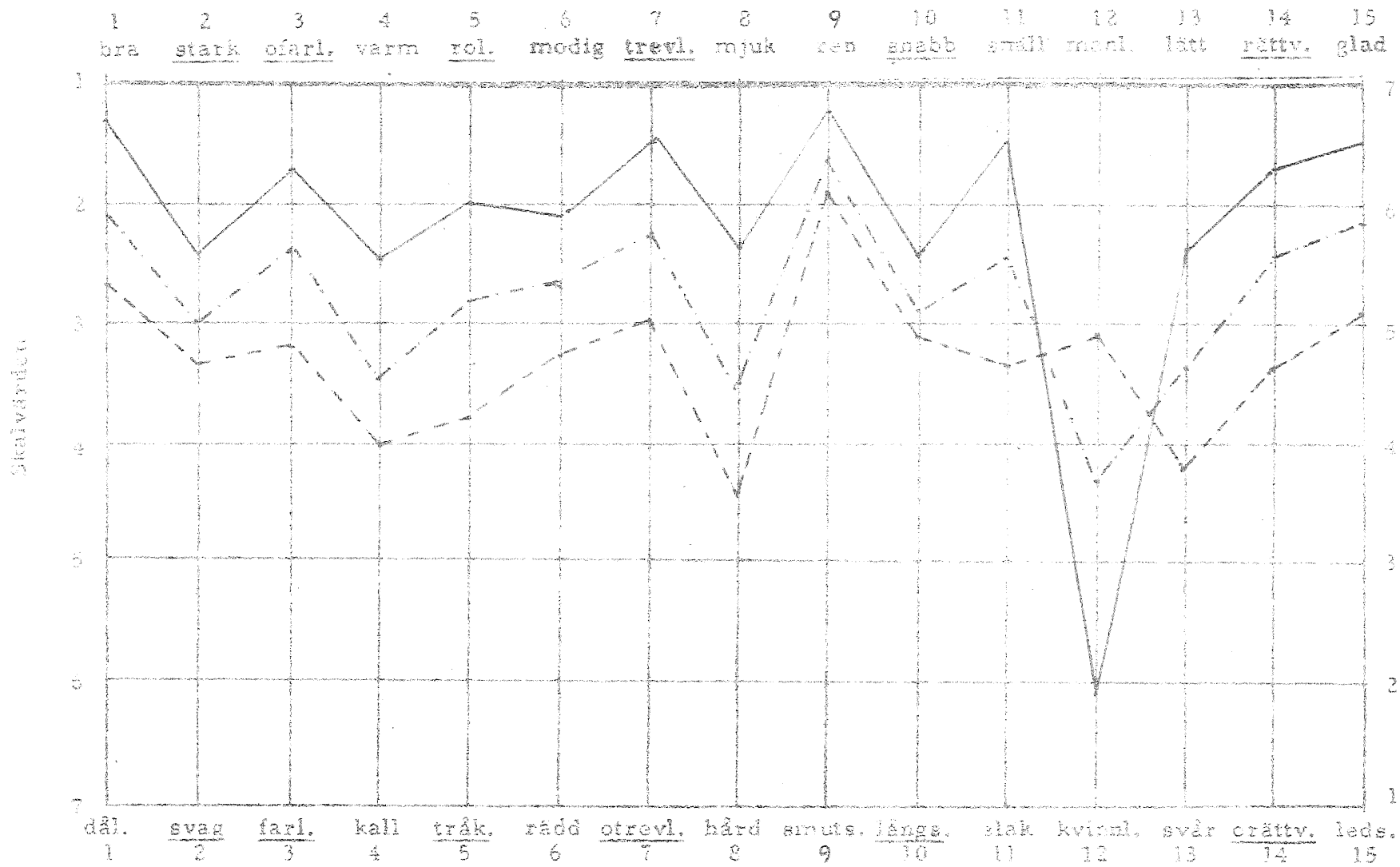

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Skolarbete. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

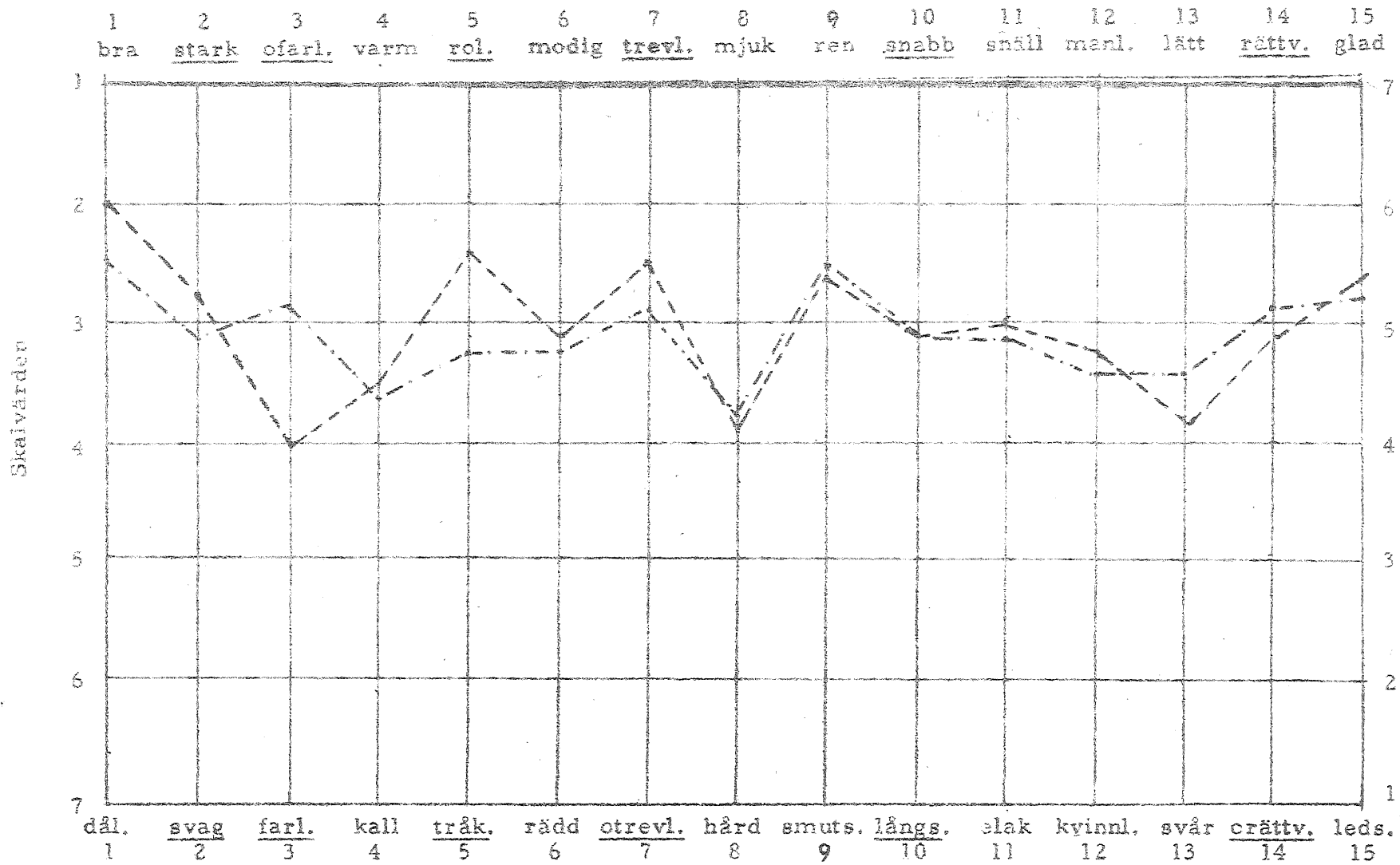
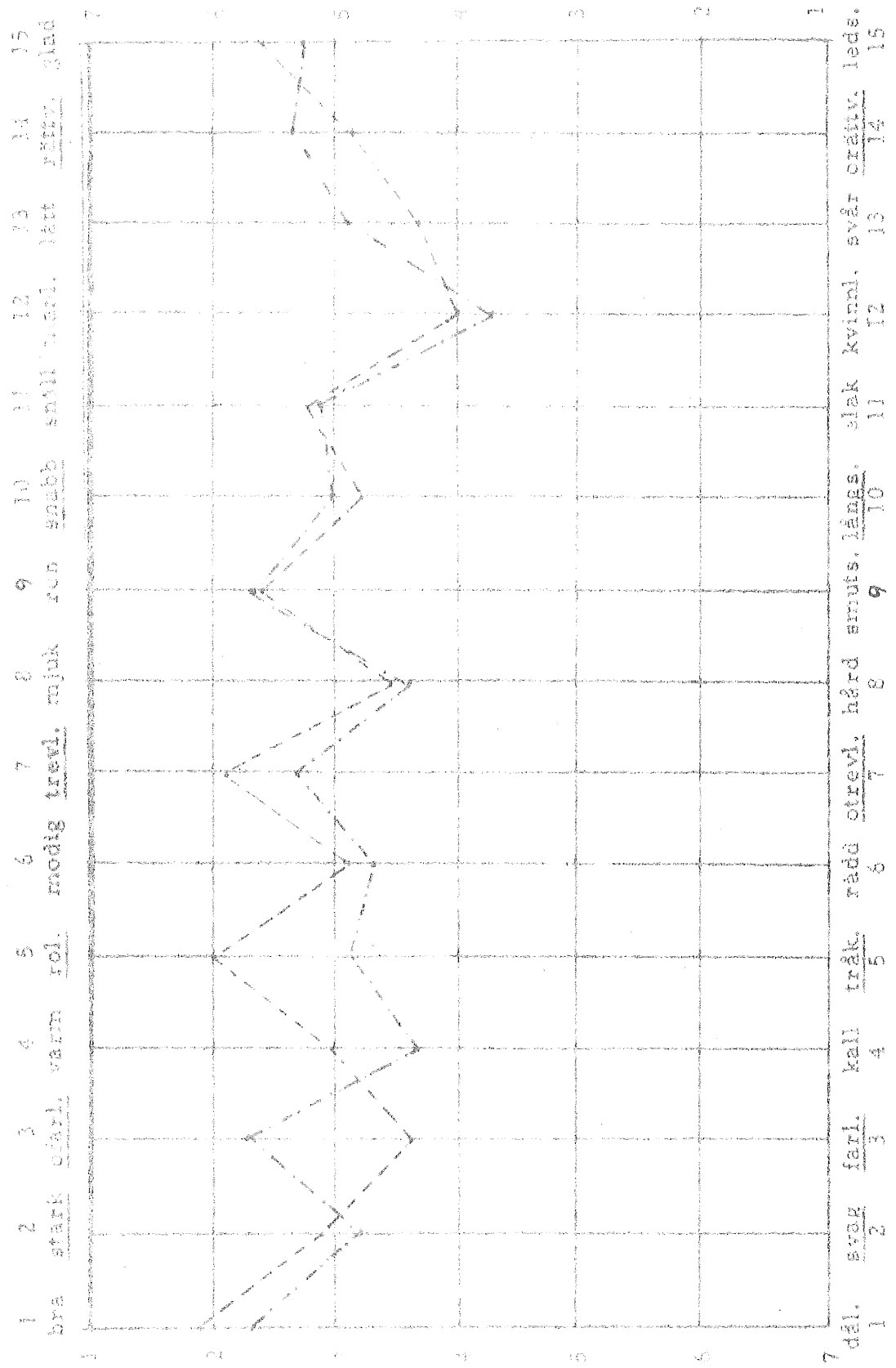

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Skolarbete. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

Medelvärdesprofil

Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Framtiden. Pojkar, årskurserna 3, 6 och 8.

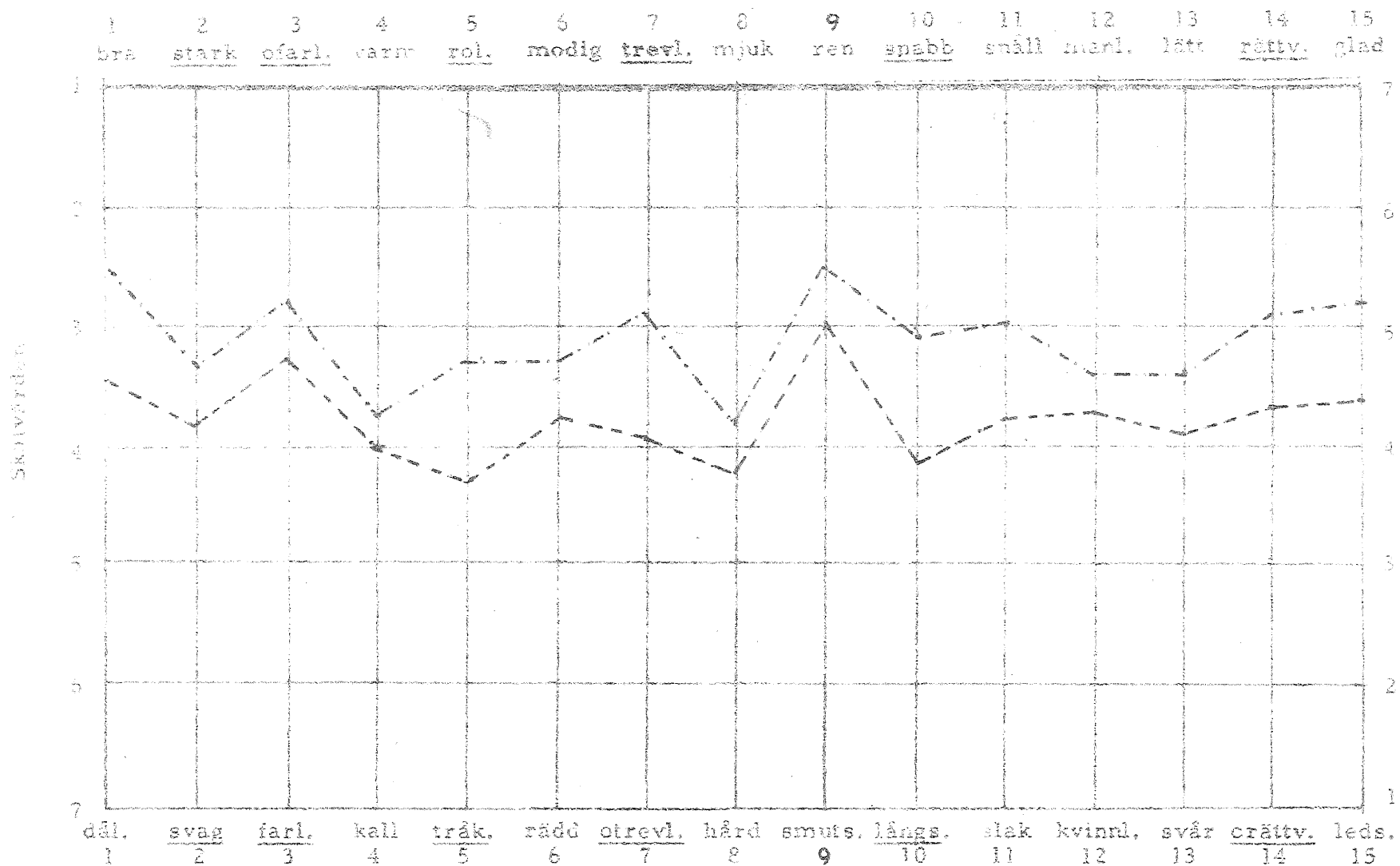
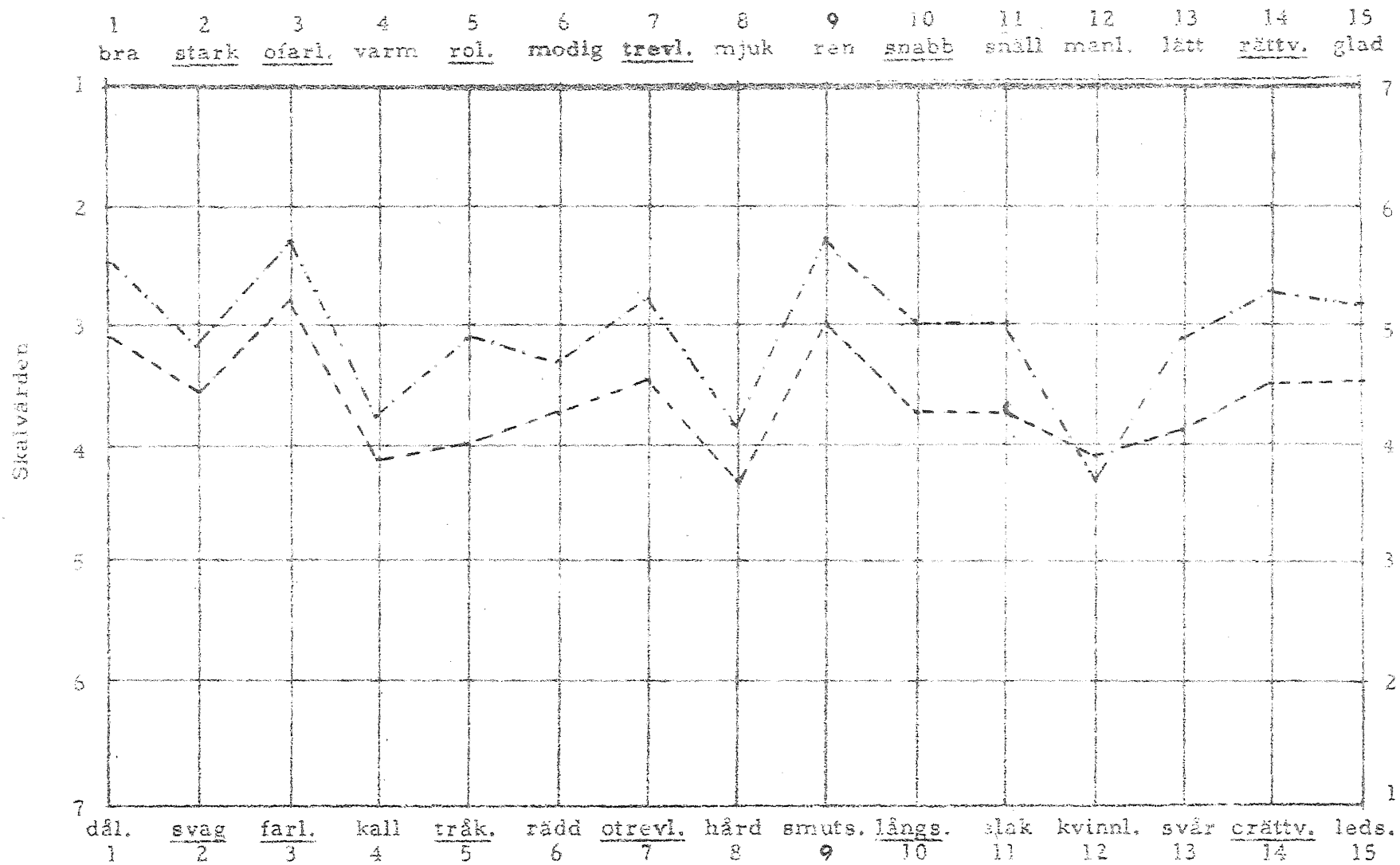
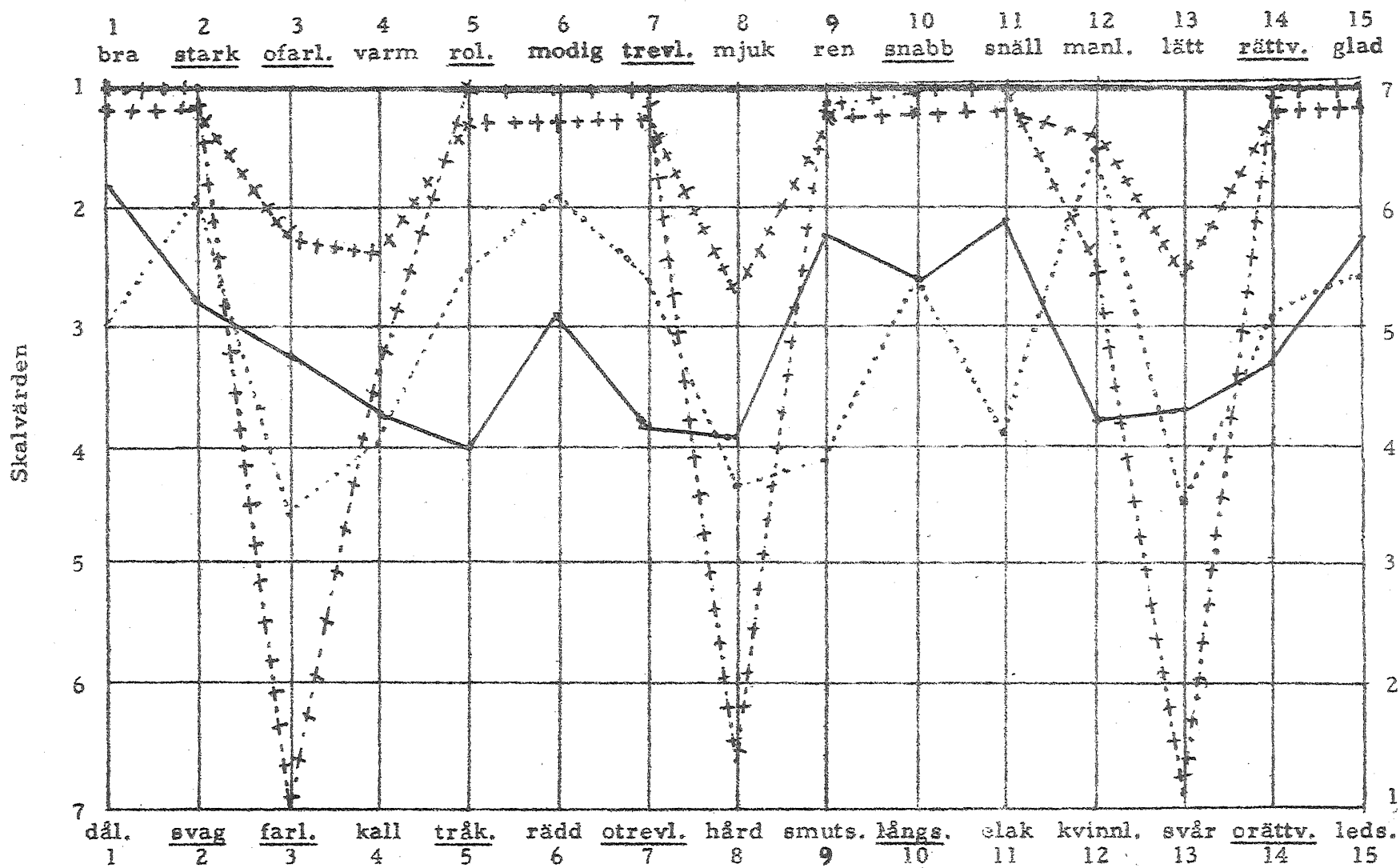

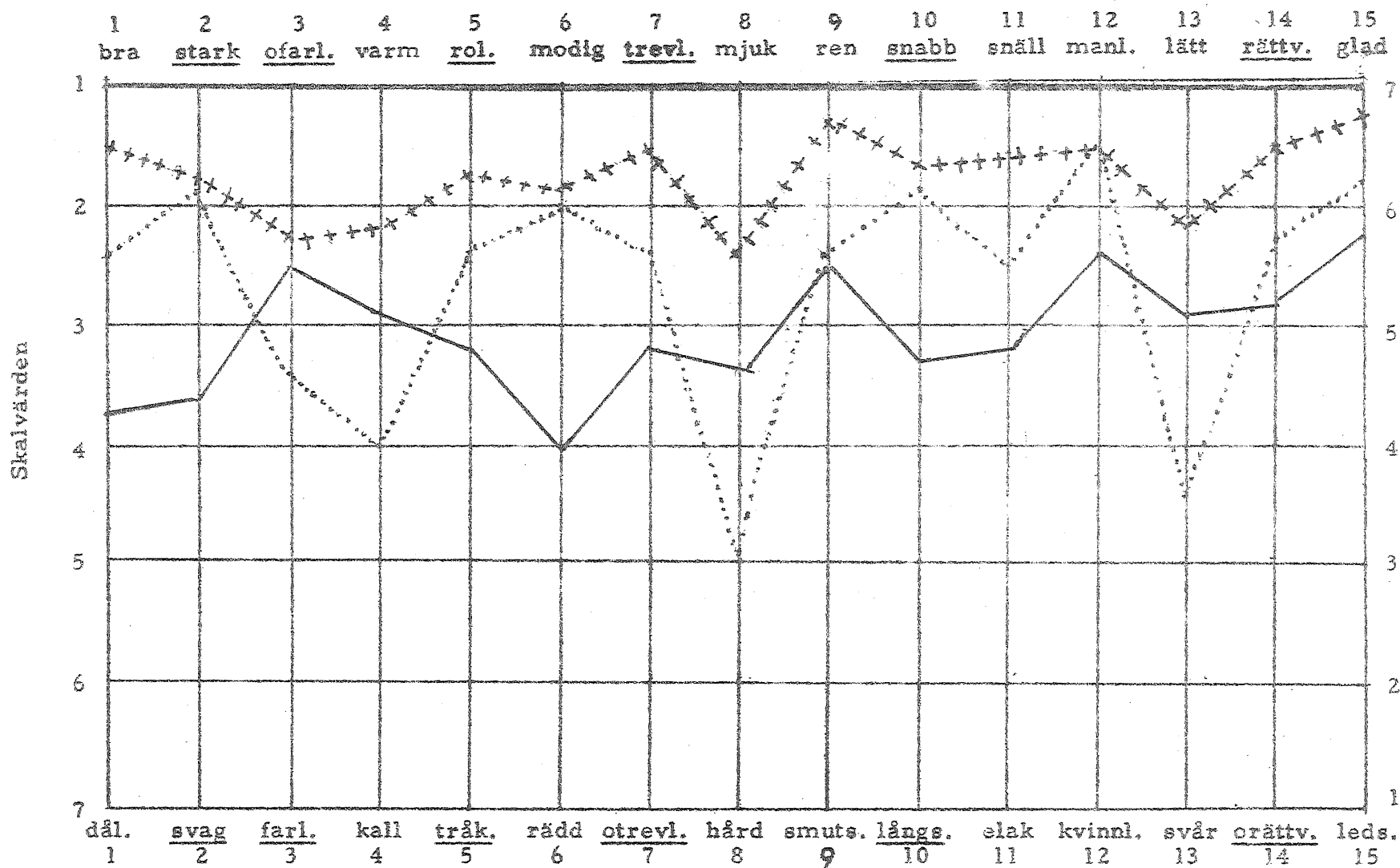
Diagram över medelvärdesprofiler för begreppet Framtiden. Flickor, årskurserna 3, 6 och 8.

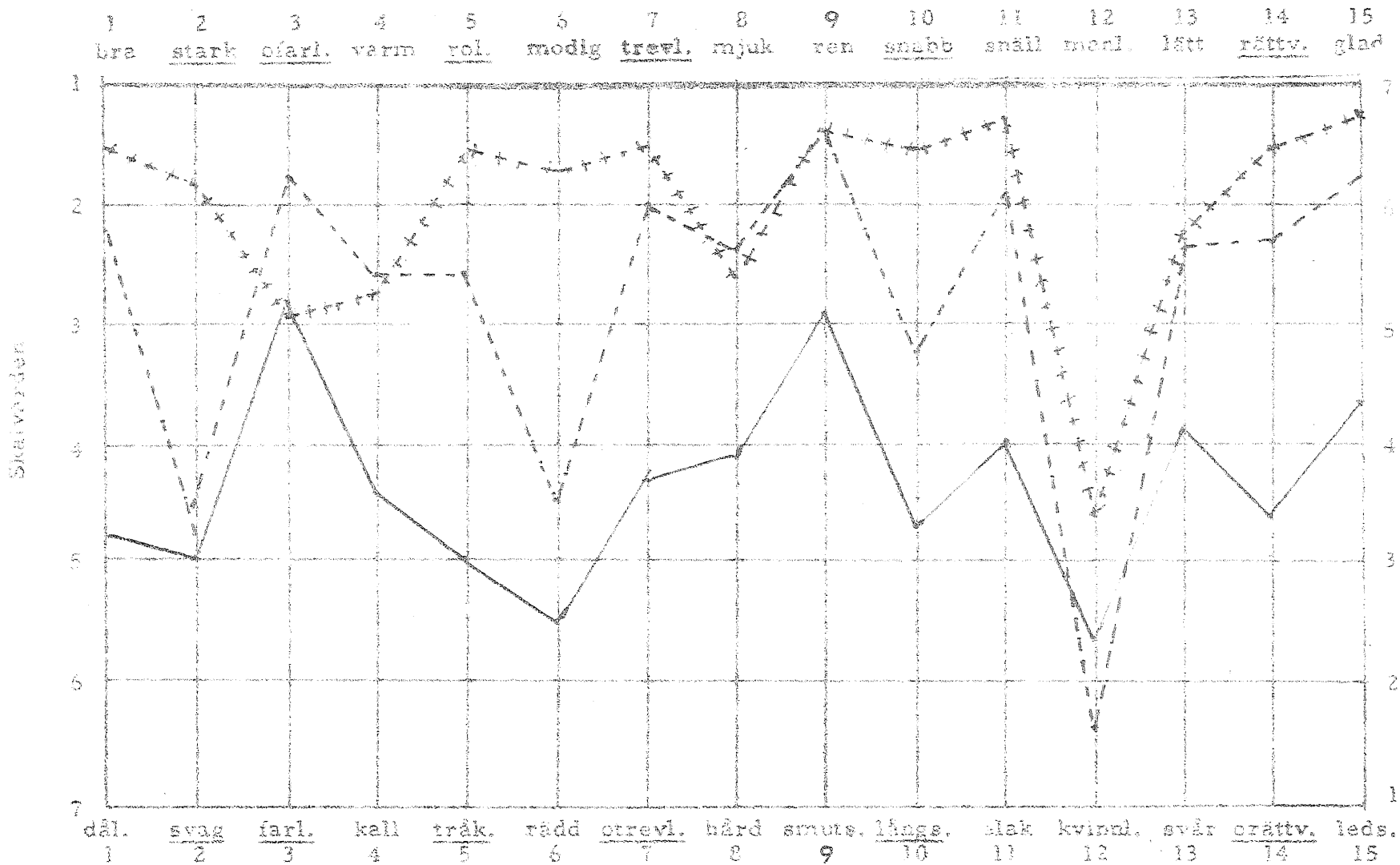
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Idealjag. Pojkar, årskurs 3.

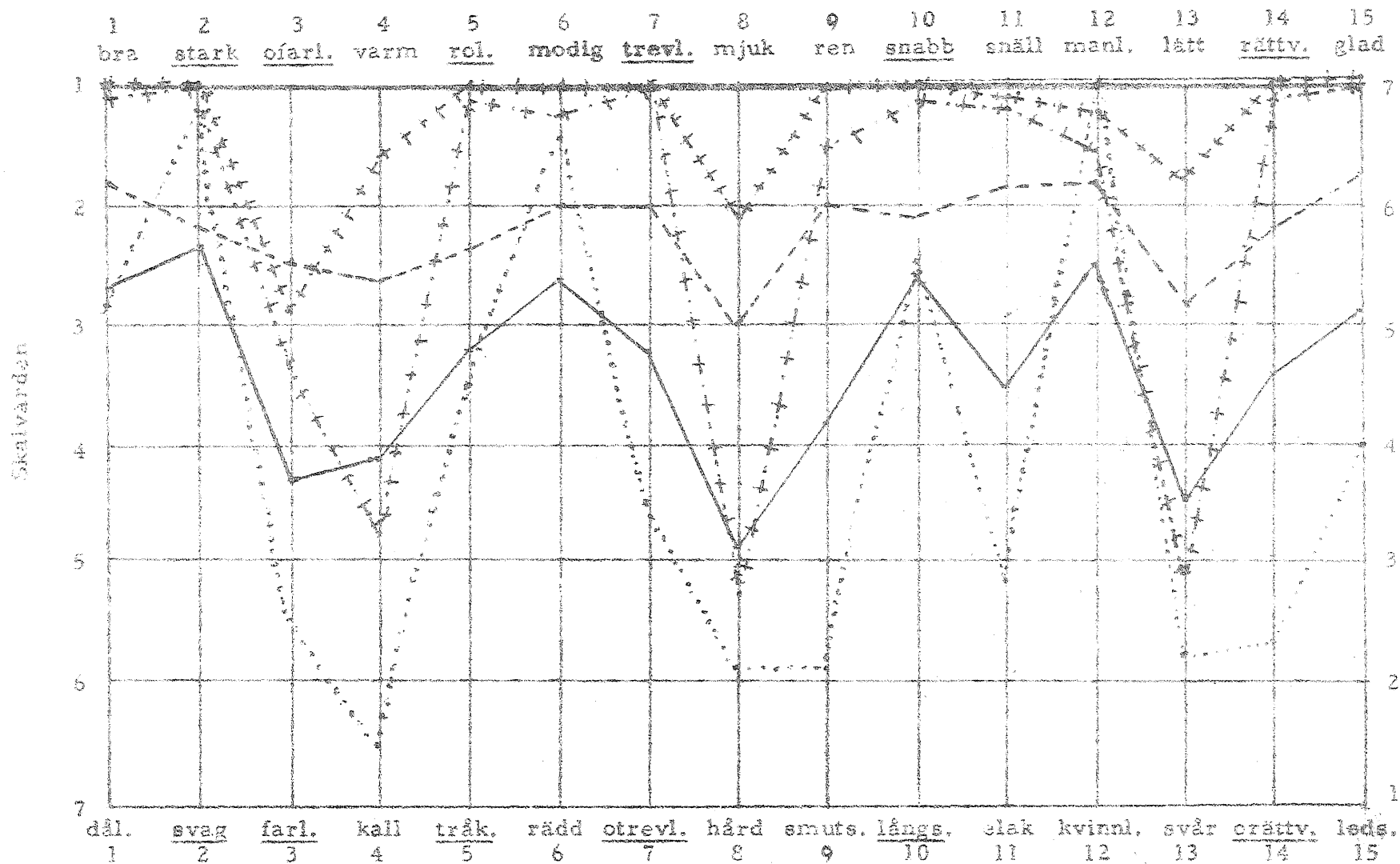
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Jag. Pojkar, årskurs 3.

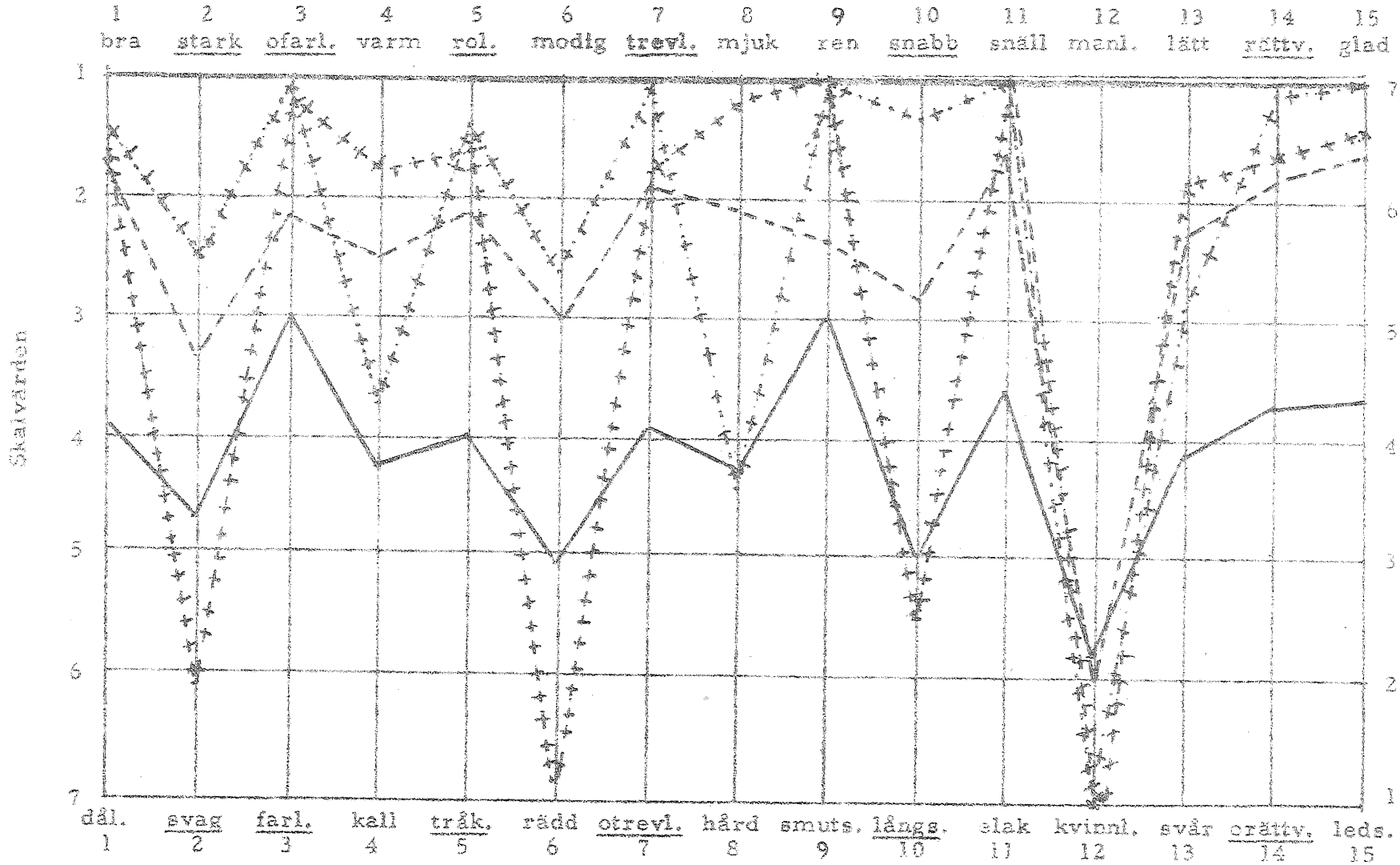
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Flicka. Pojkar, årskurs 3.

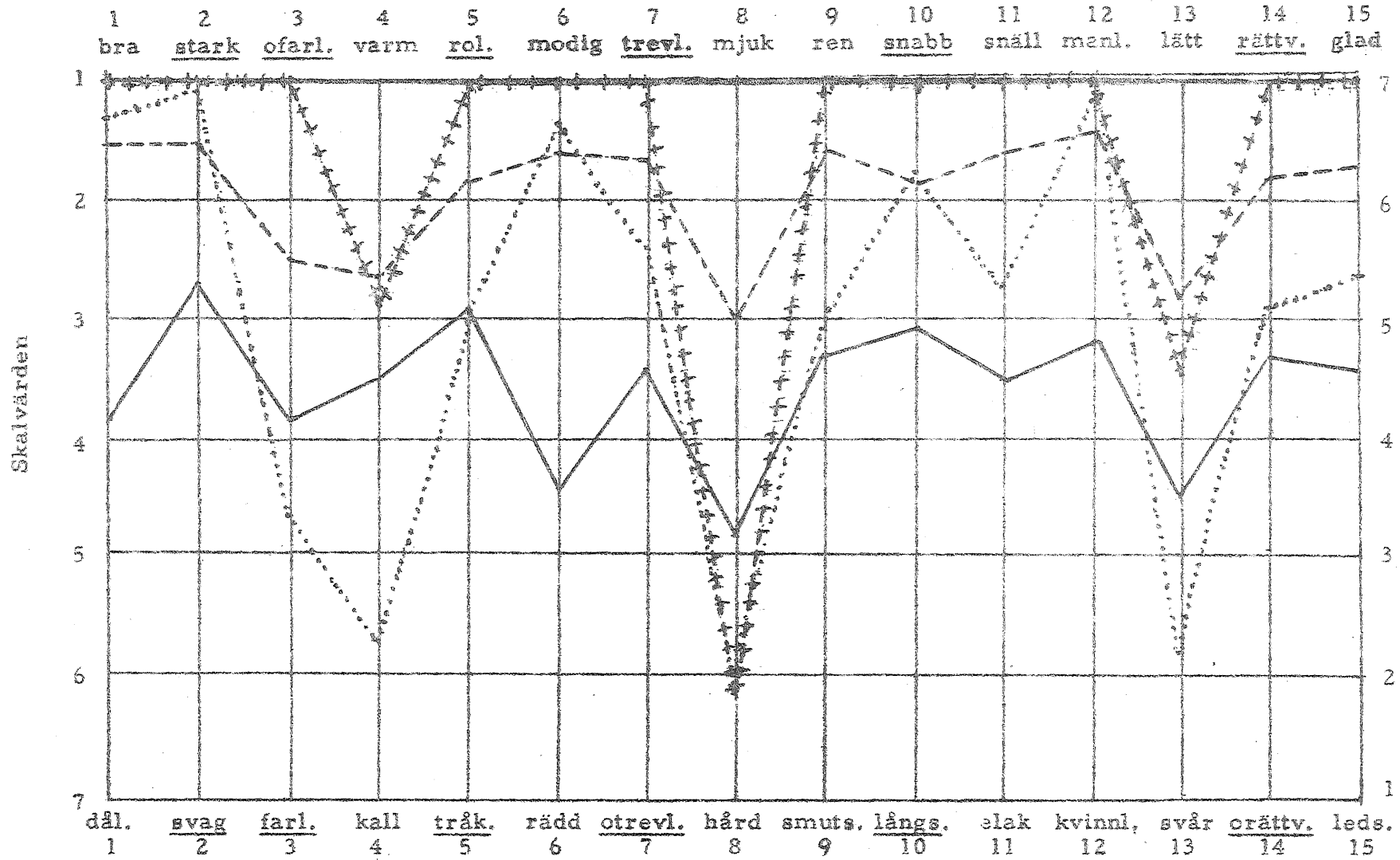
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Pojke. Pojkar, årskurs 3.

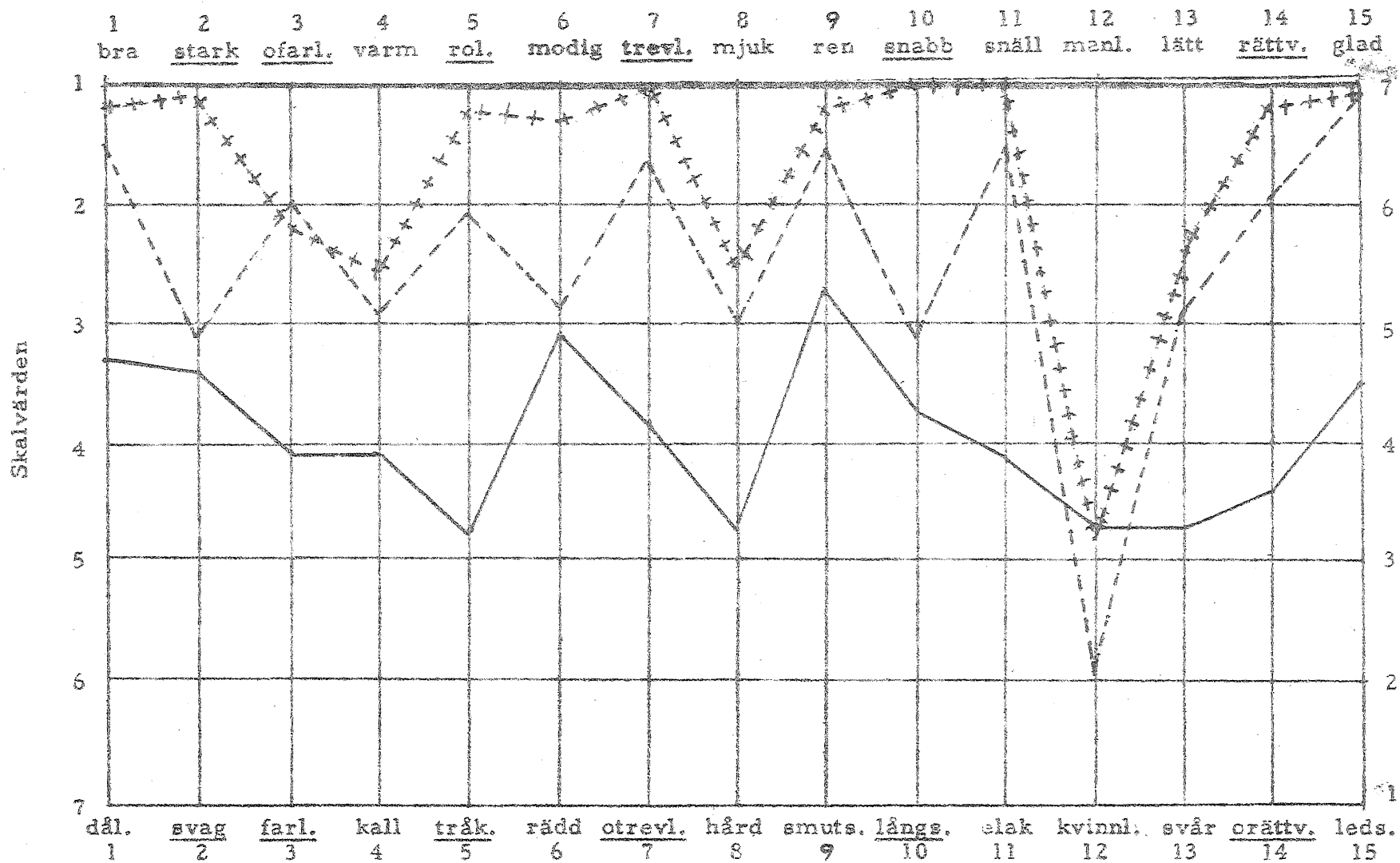
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Kvinnan. Pojkar, årskurs 3.

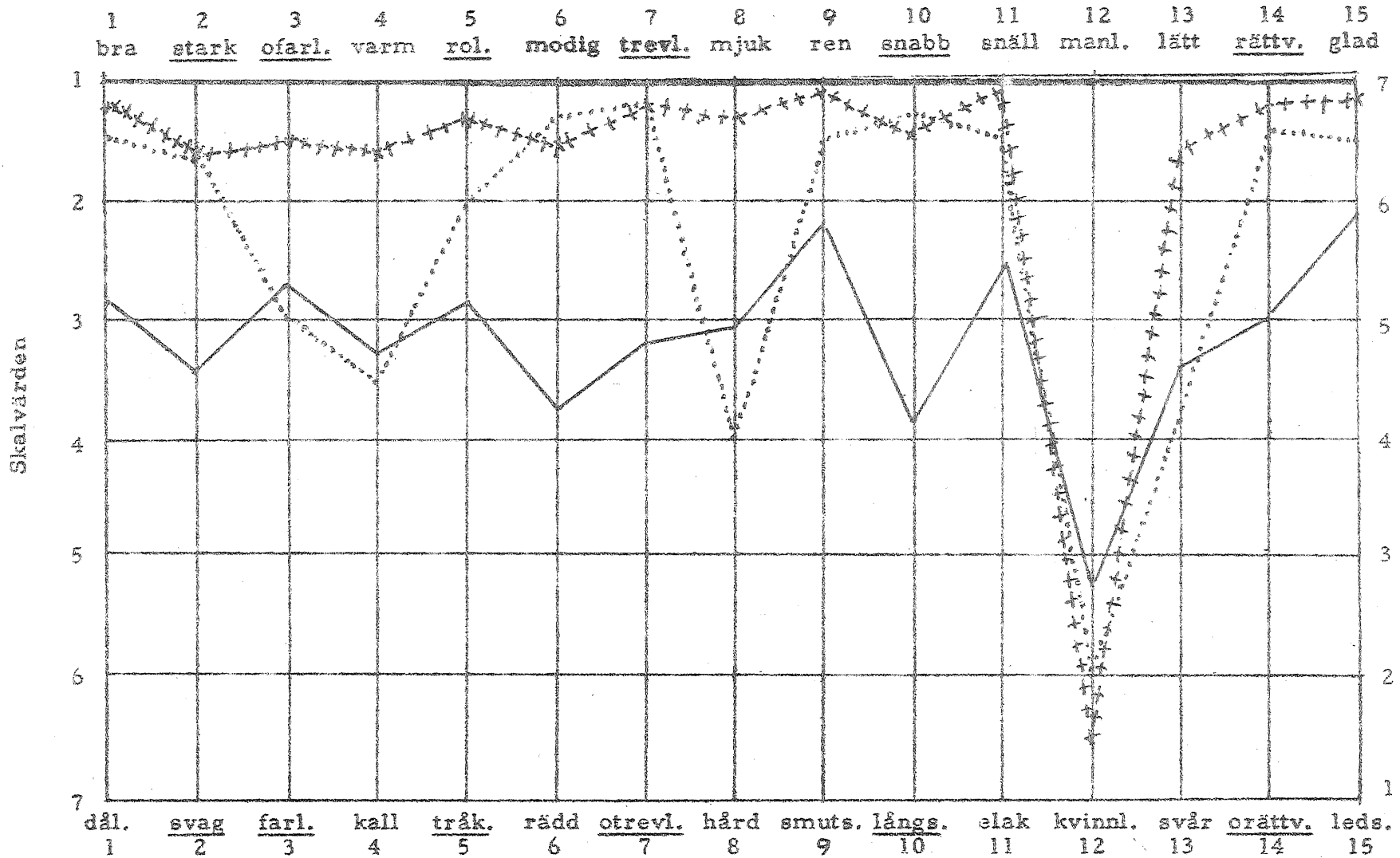
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Mannen. Pojkar, årskurs 3.

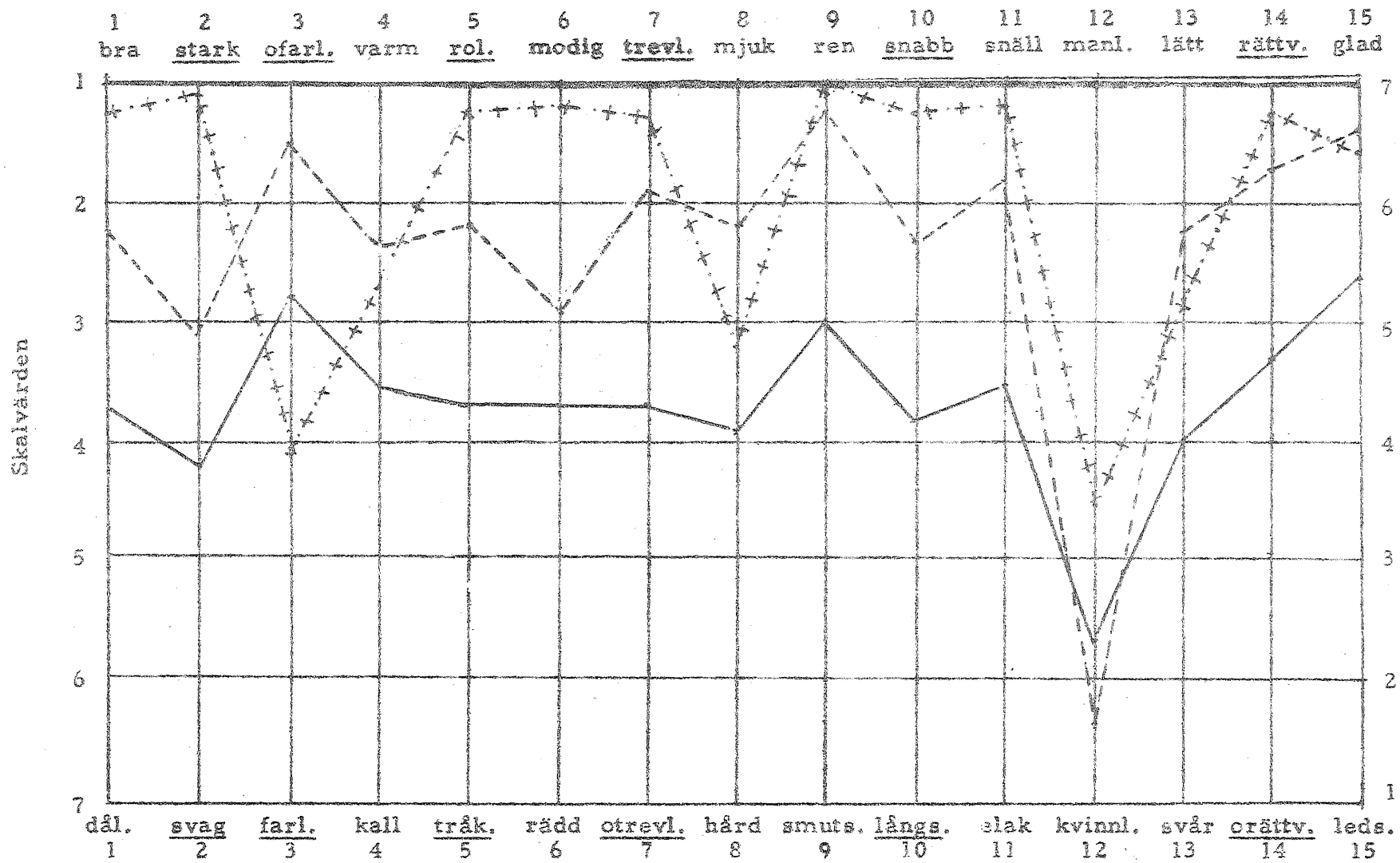
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Lärare. Pojkar, årskurs 3.

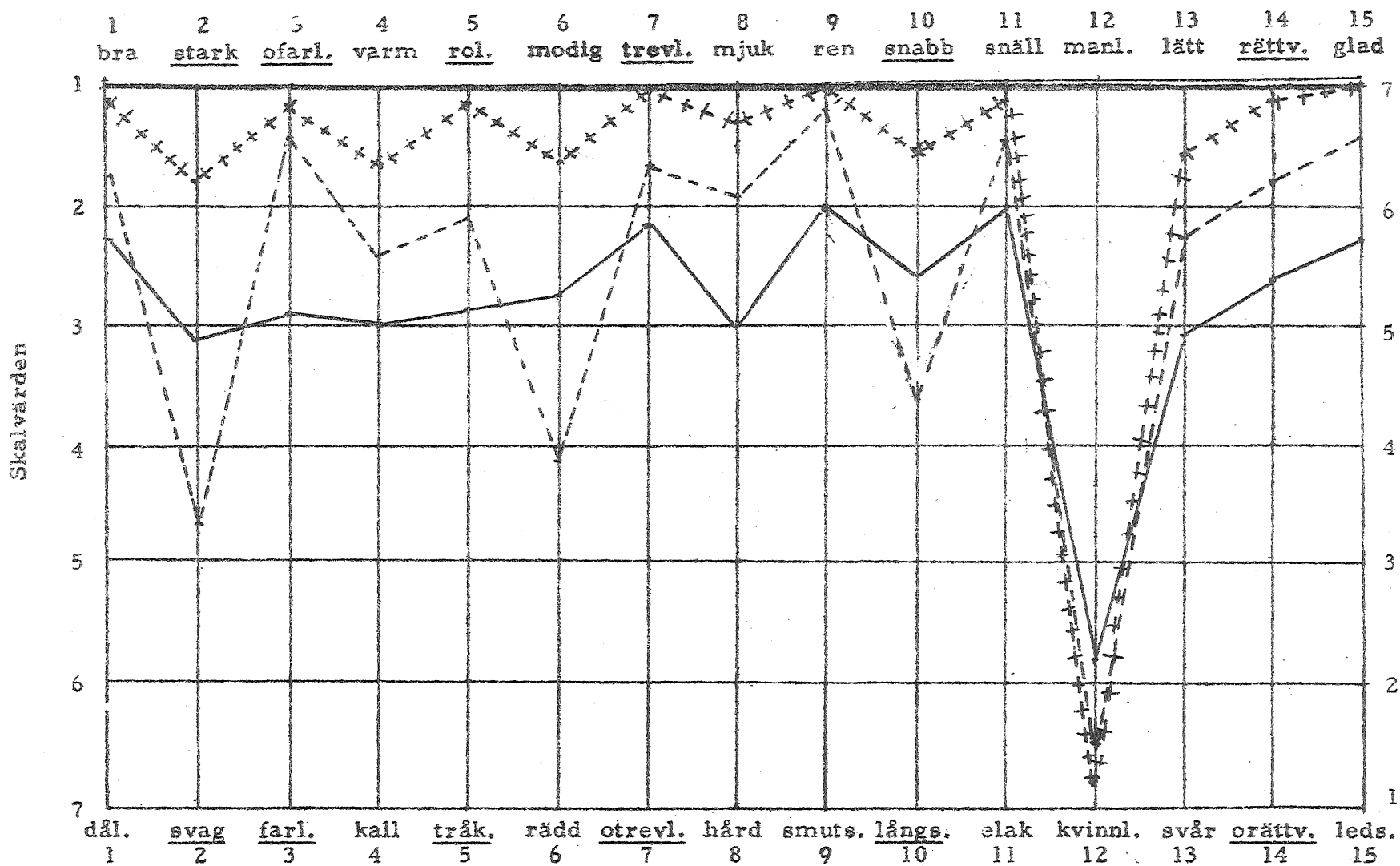
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Idealjag. Flickor, årskurs 3.

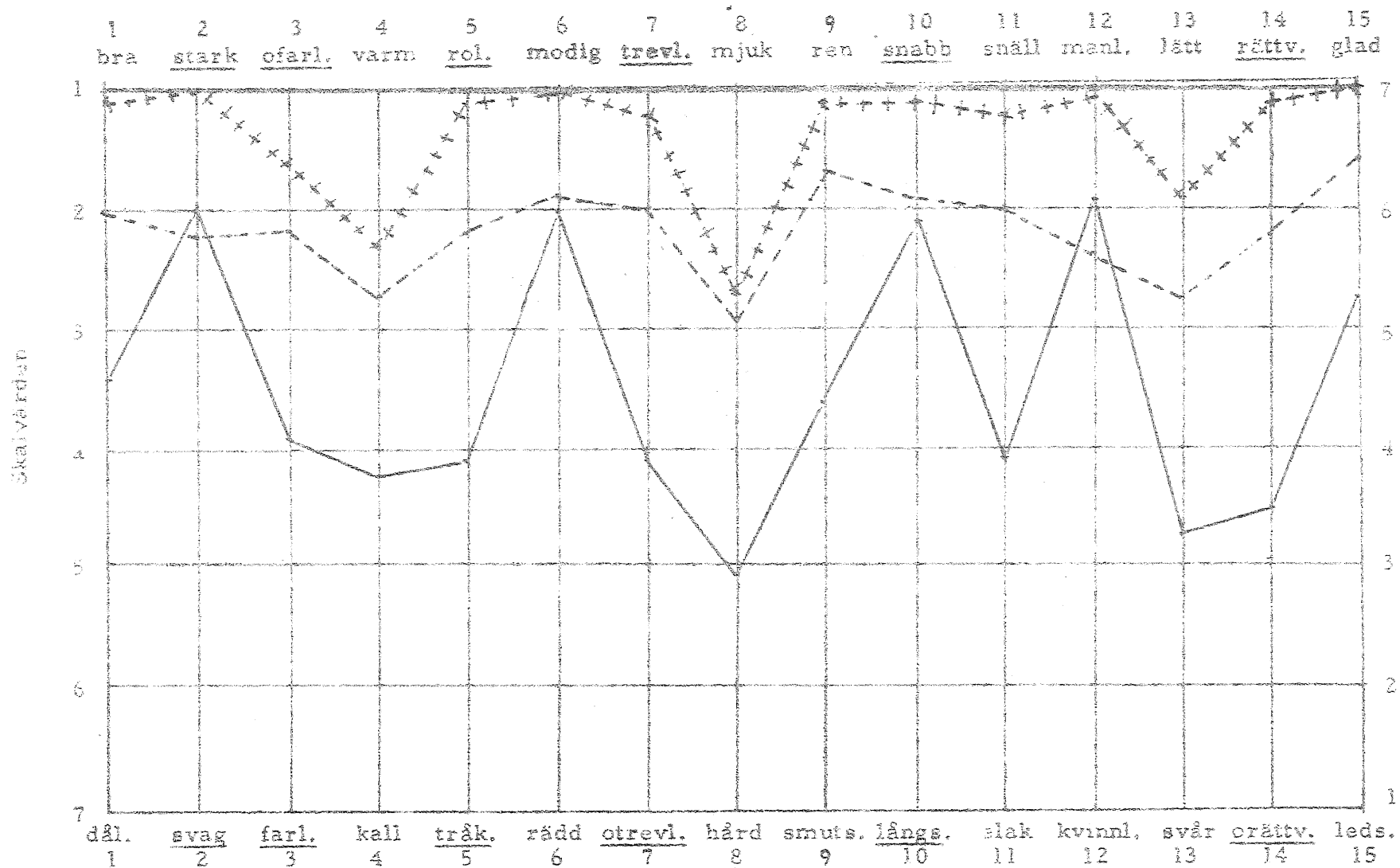
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Jag. Flickor, årskurs 3.

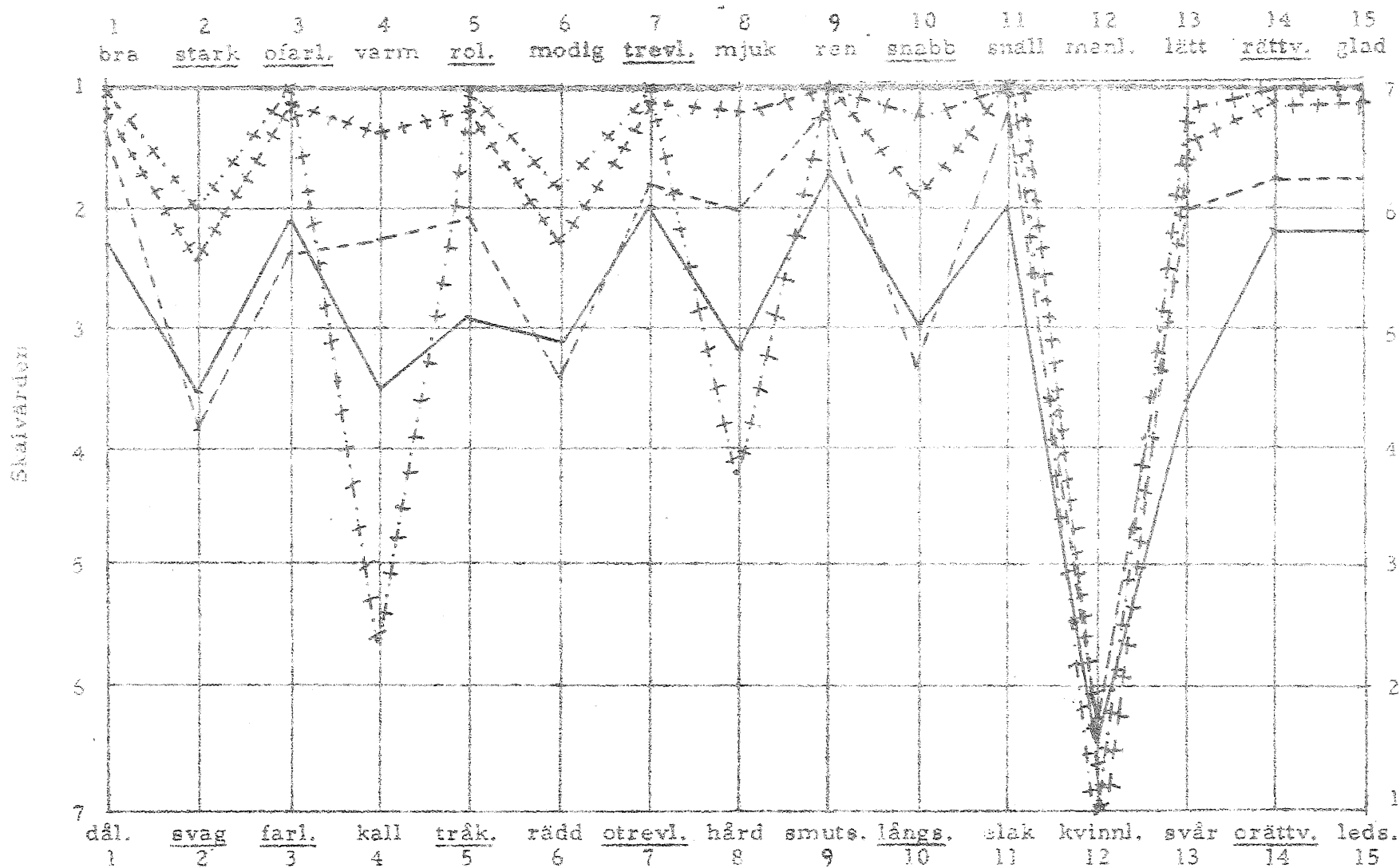
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Flicka. Flickor, årskurs 3.

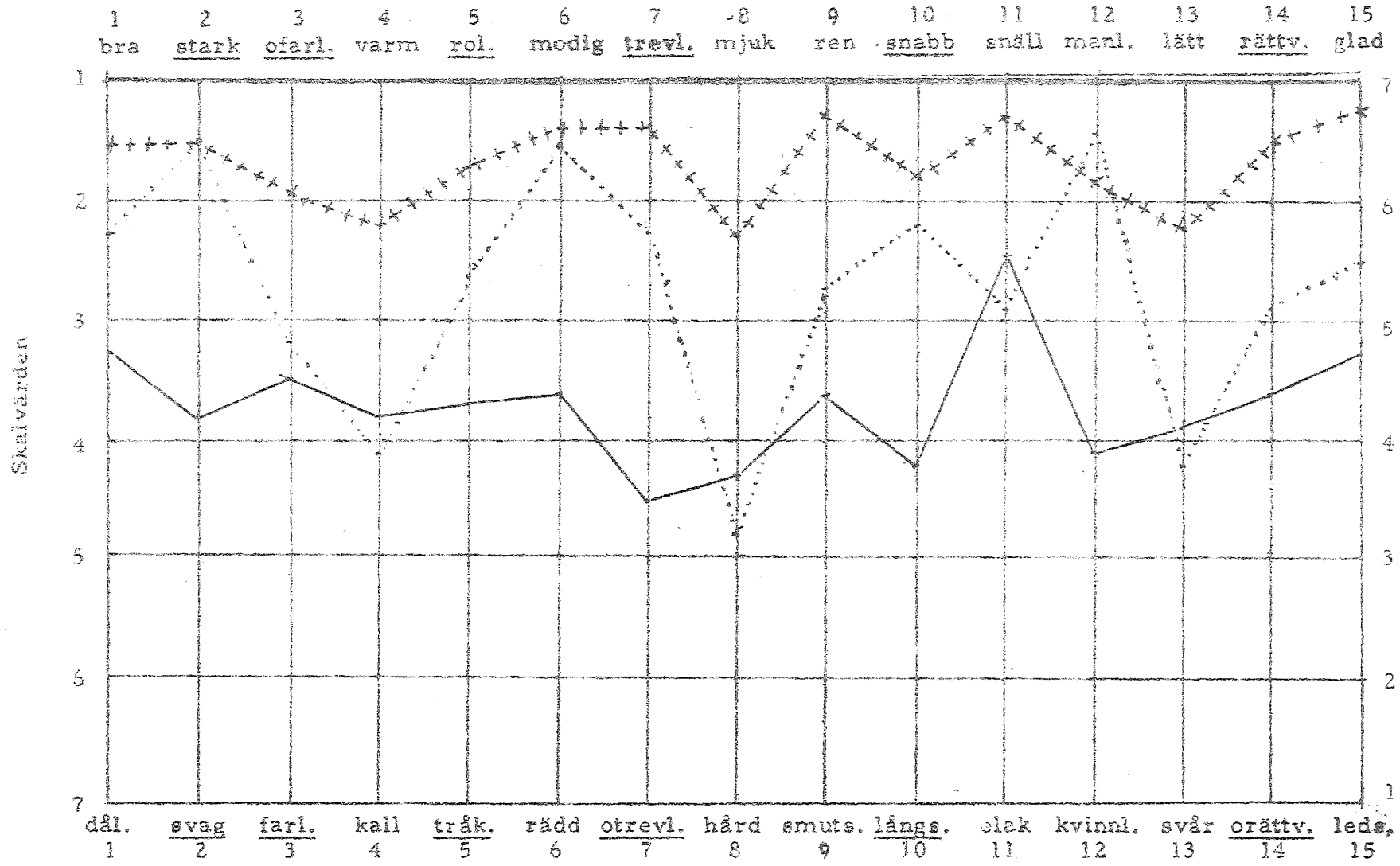
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Pojke. Flickor, årskurs 3.

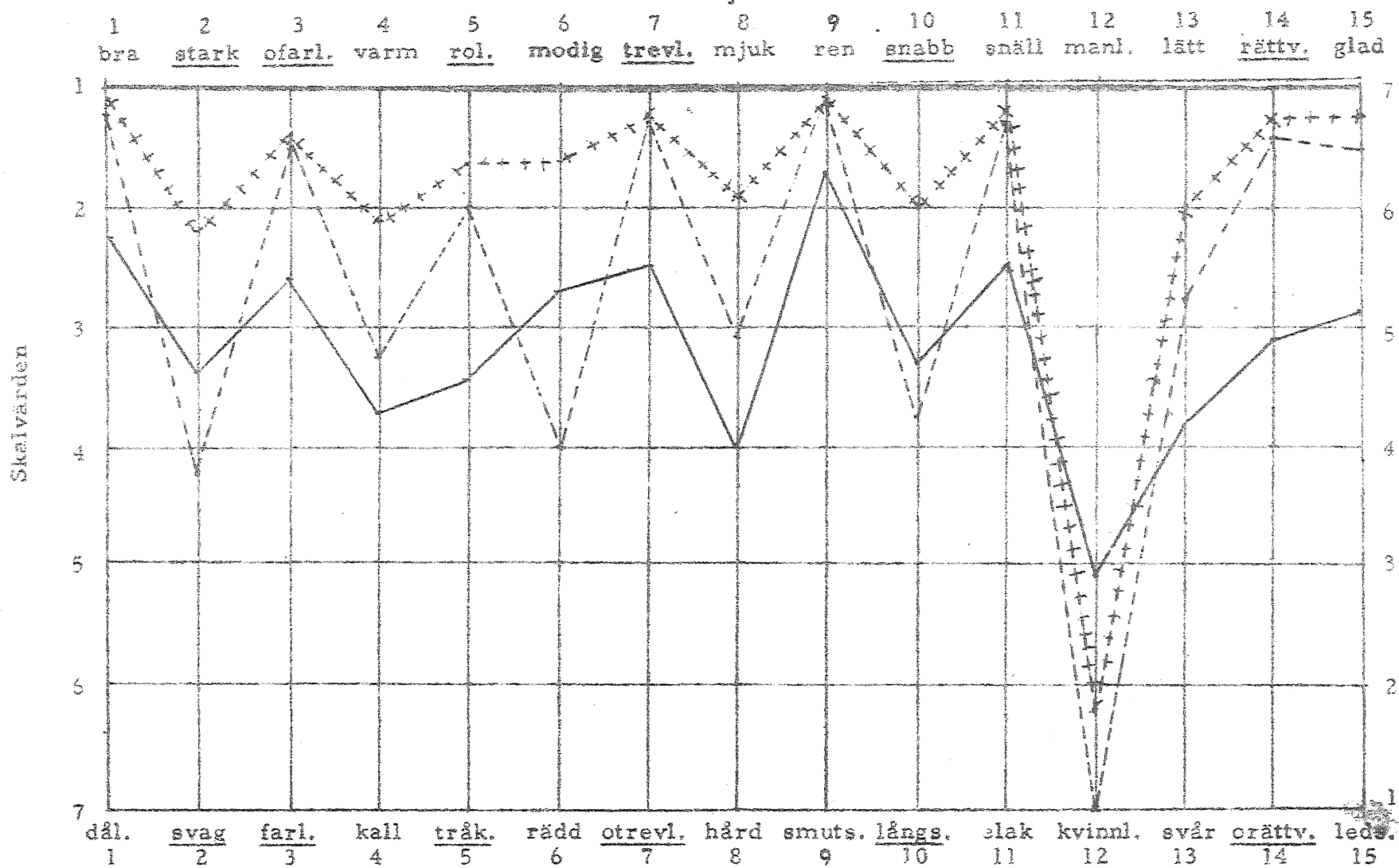
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Kvinnan. Flickor, årskurs 3.

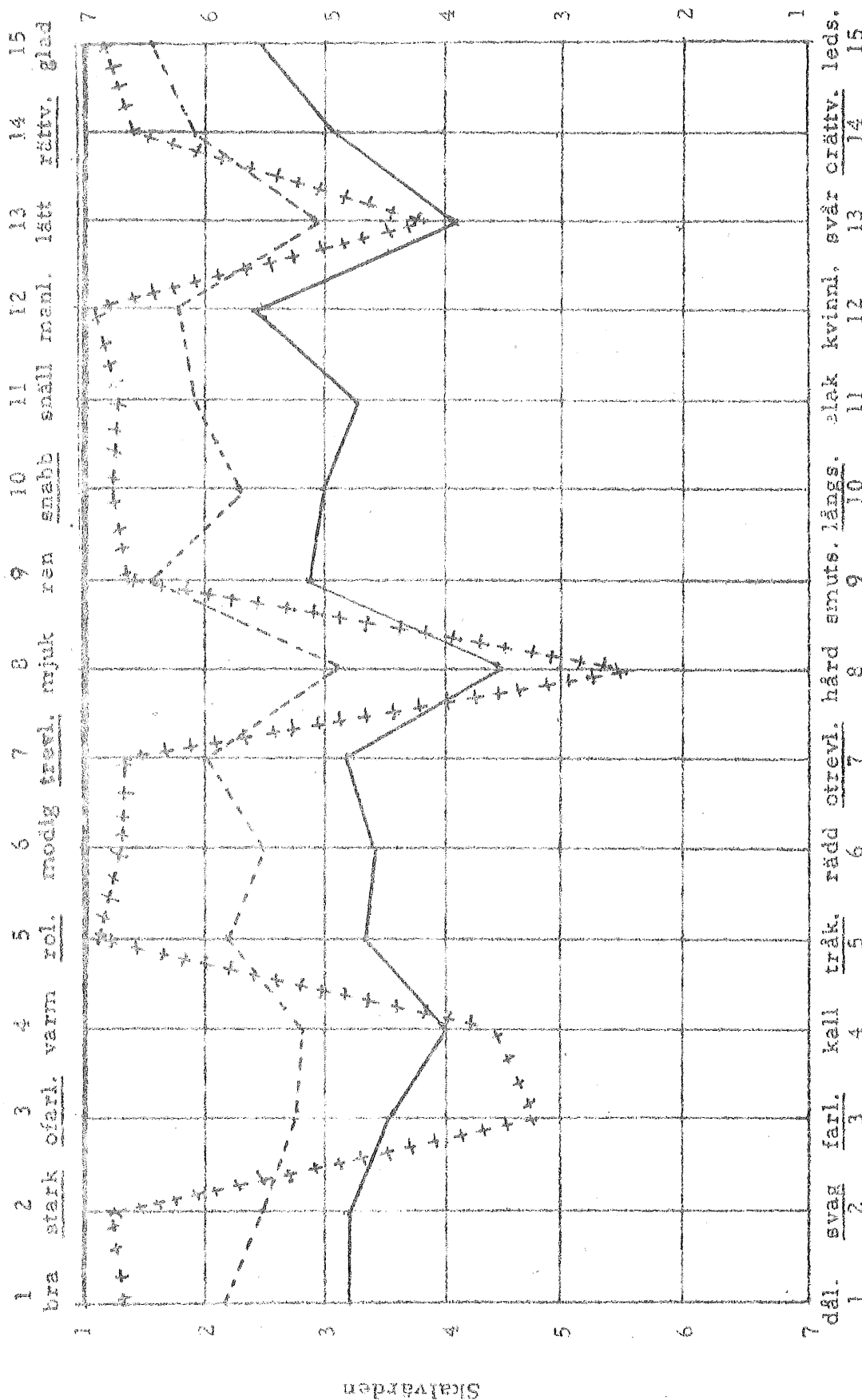
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Mannen. Flickor, årskurs 3.

Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Lärare. Flickor, årskurs 3.

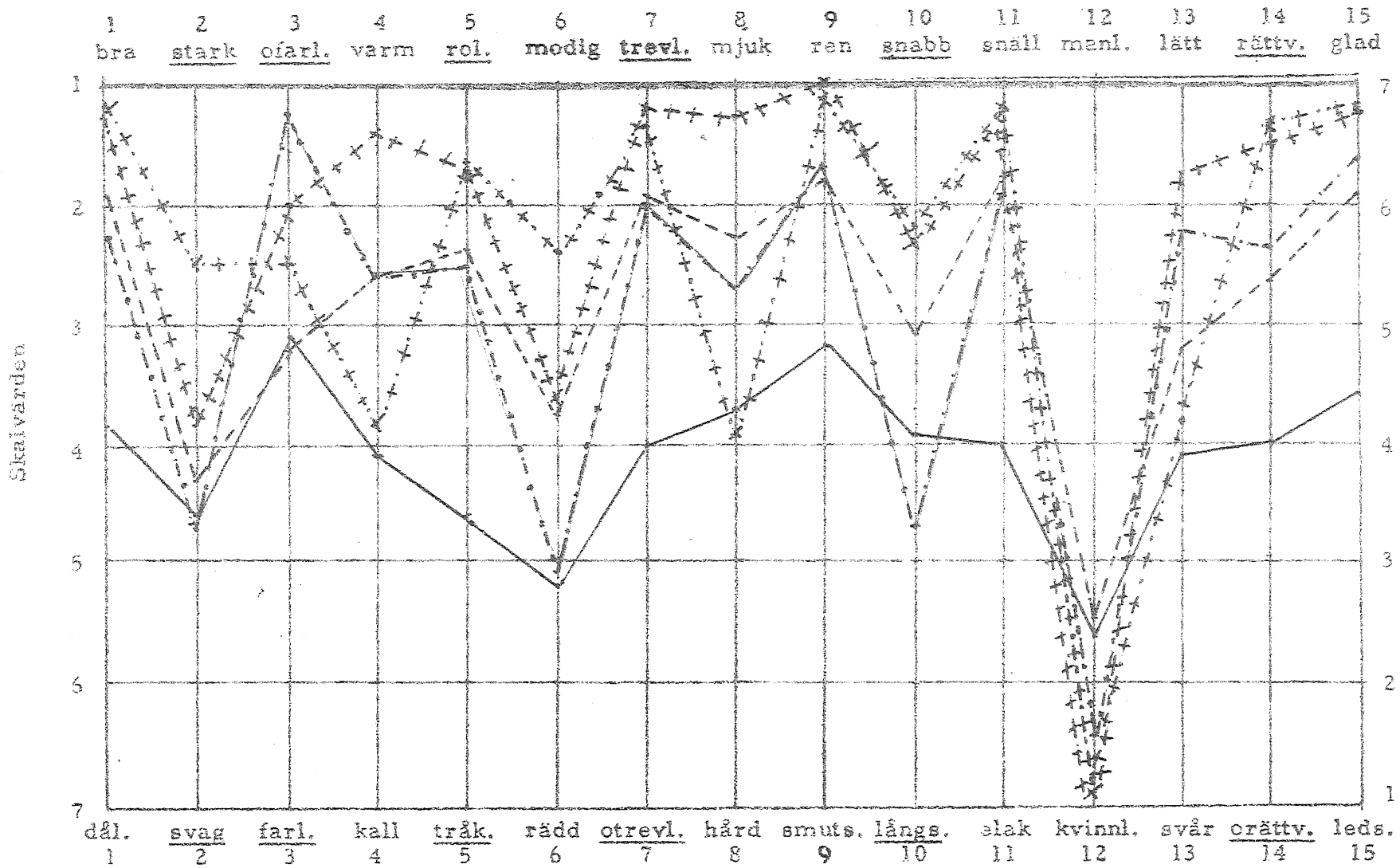

Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Jag. Pojkar, årskurs 6.

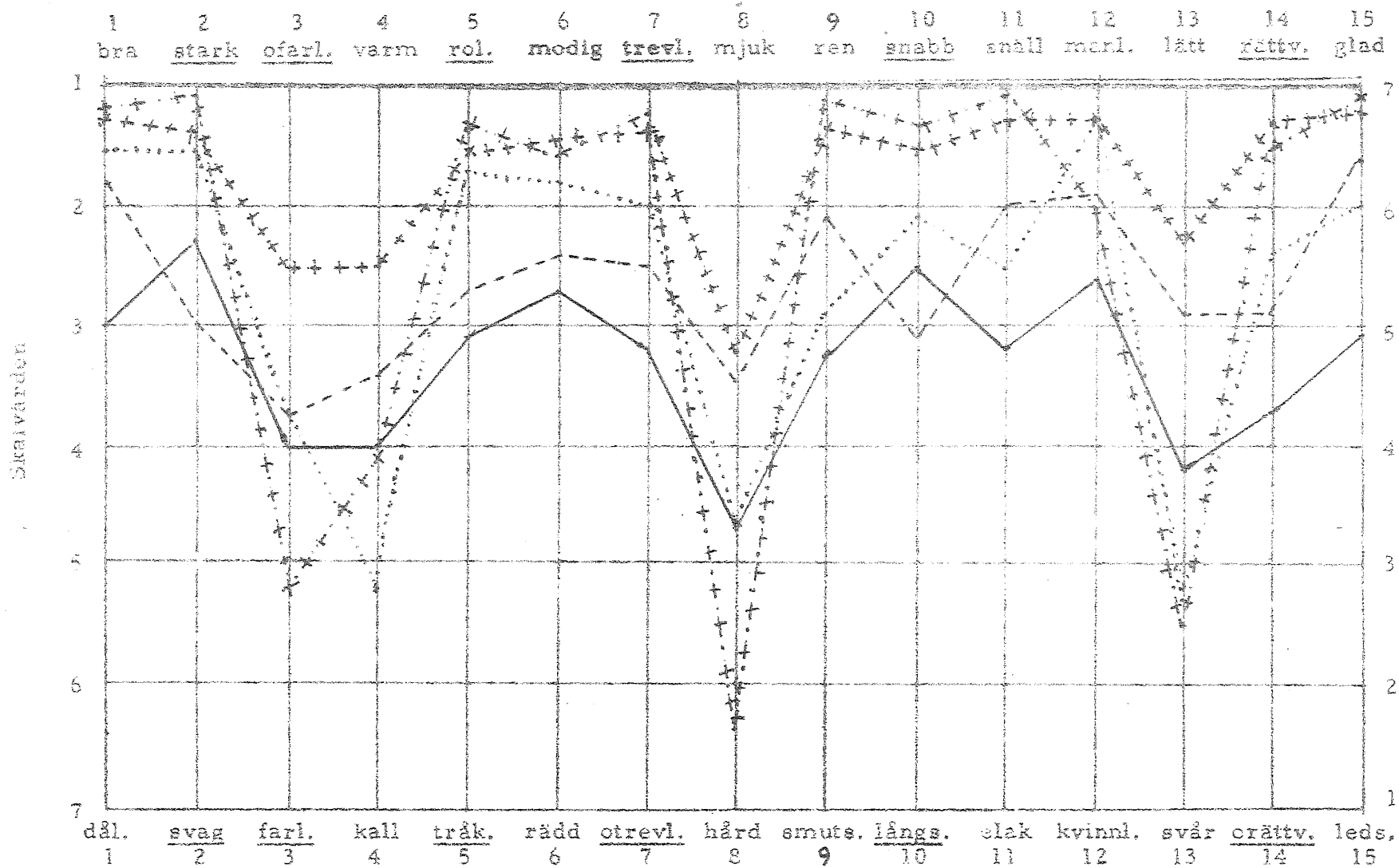

Skalvärdet

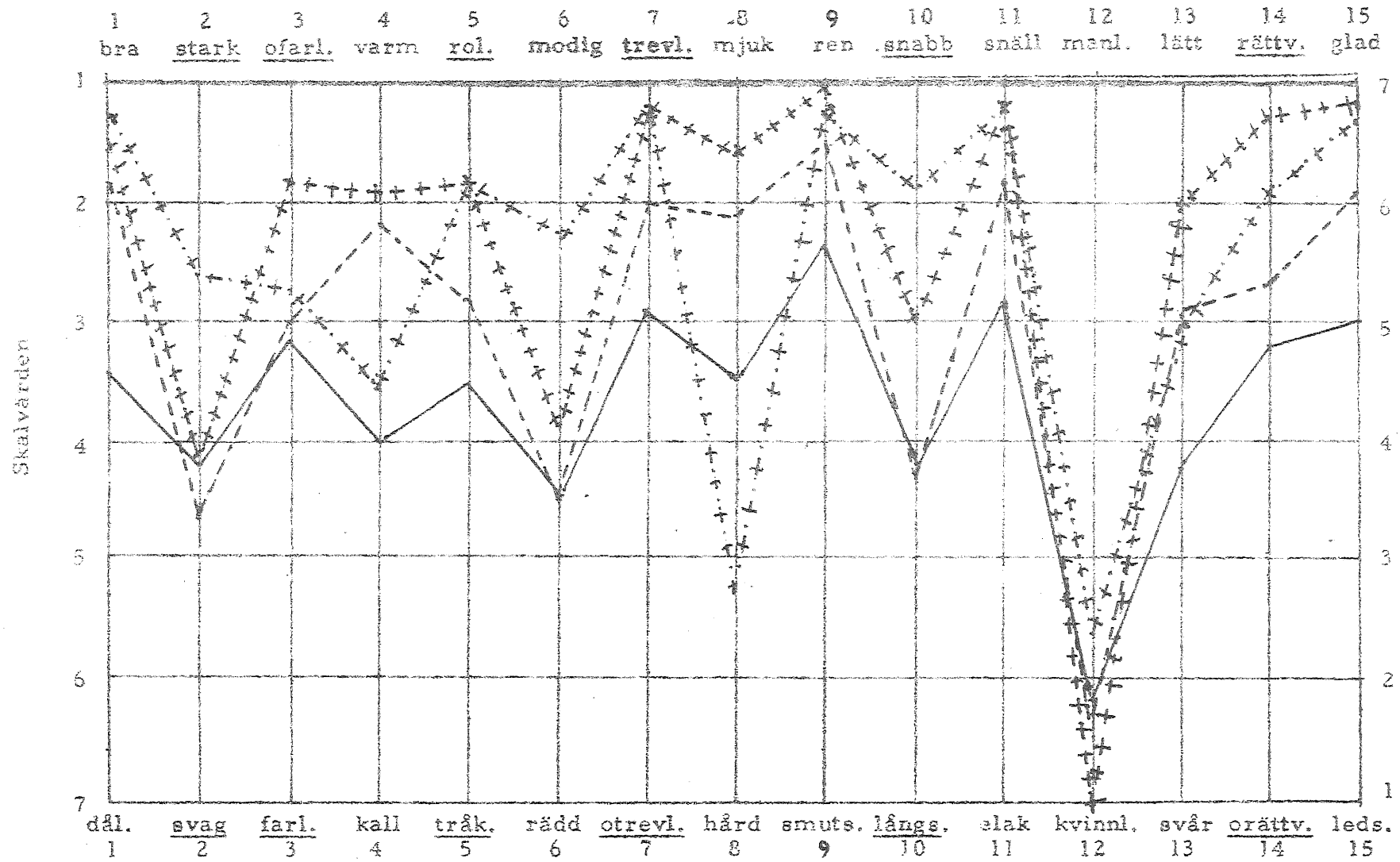
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Flicka. Pojkar, årskurs 6.

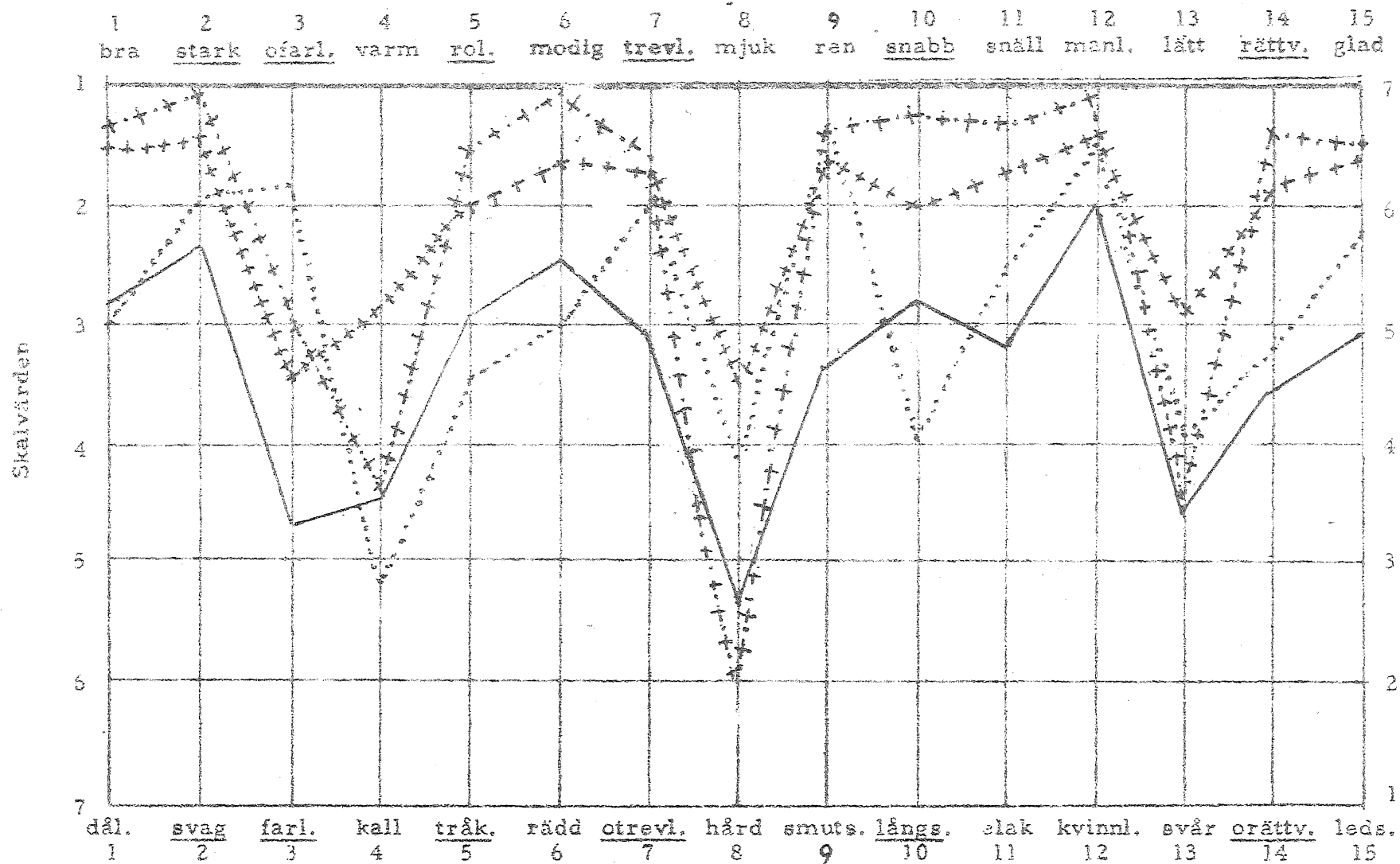
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Pojke. Pojkar, årskurs 6.

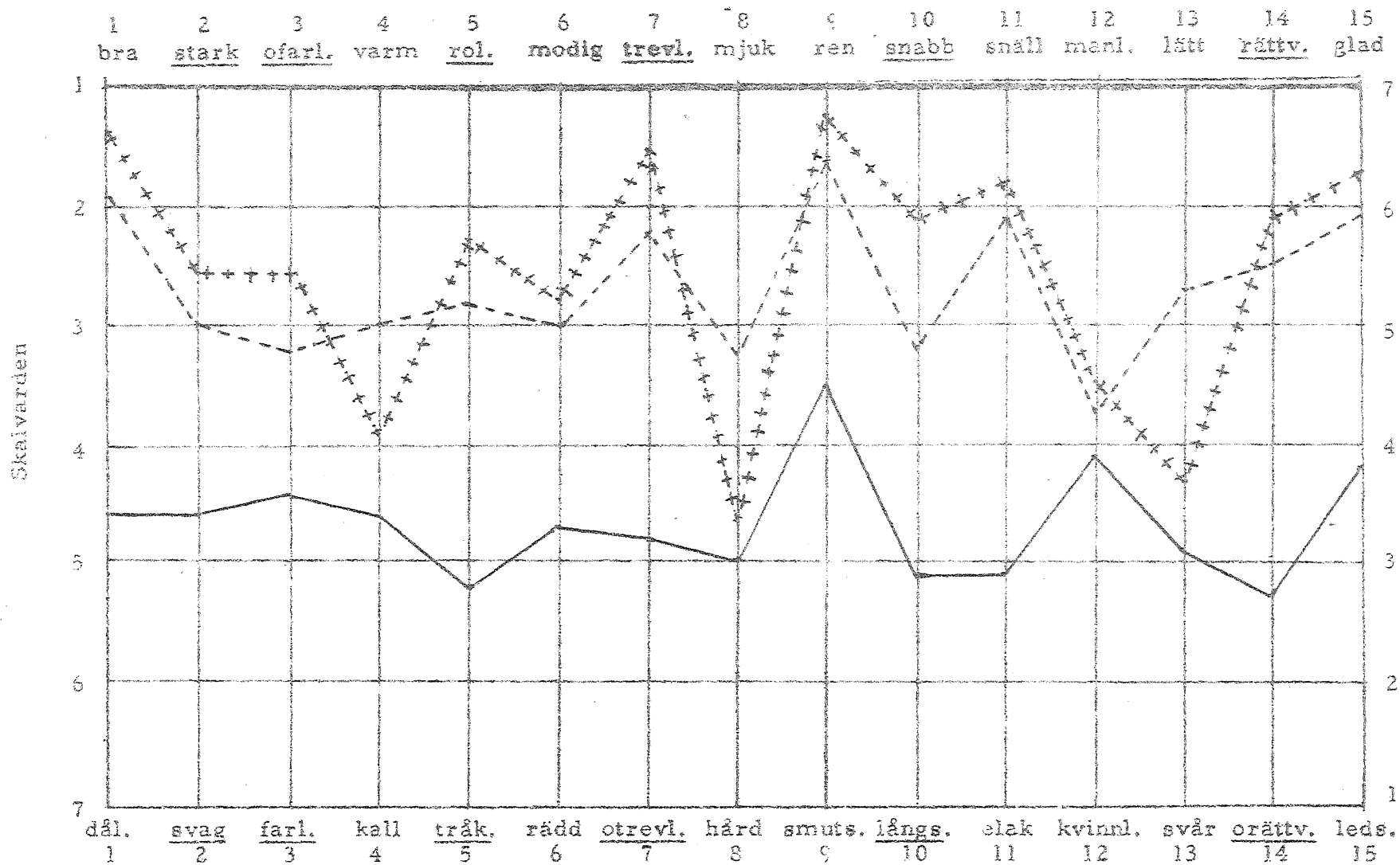
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Kvinnan. Pojkar, årskurs 6.

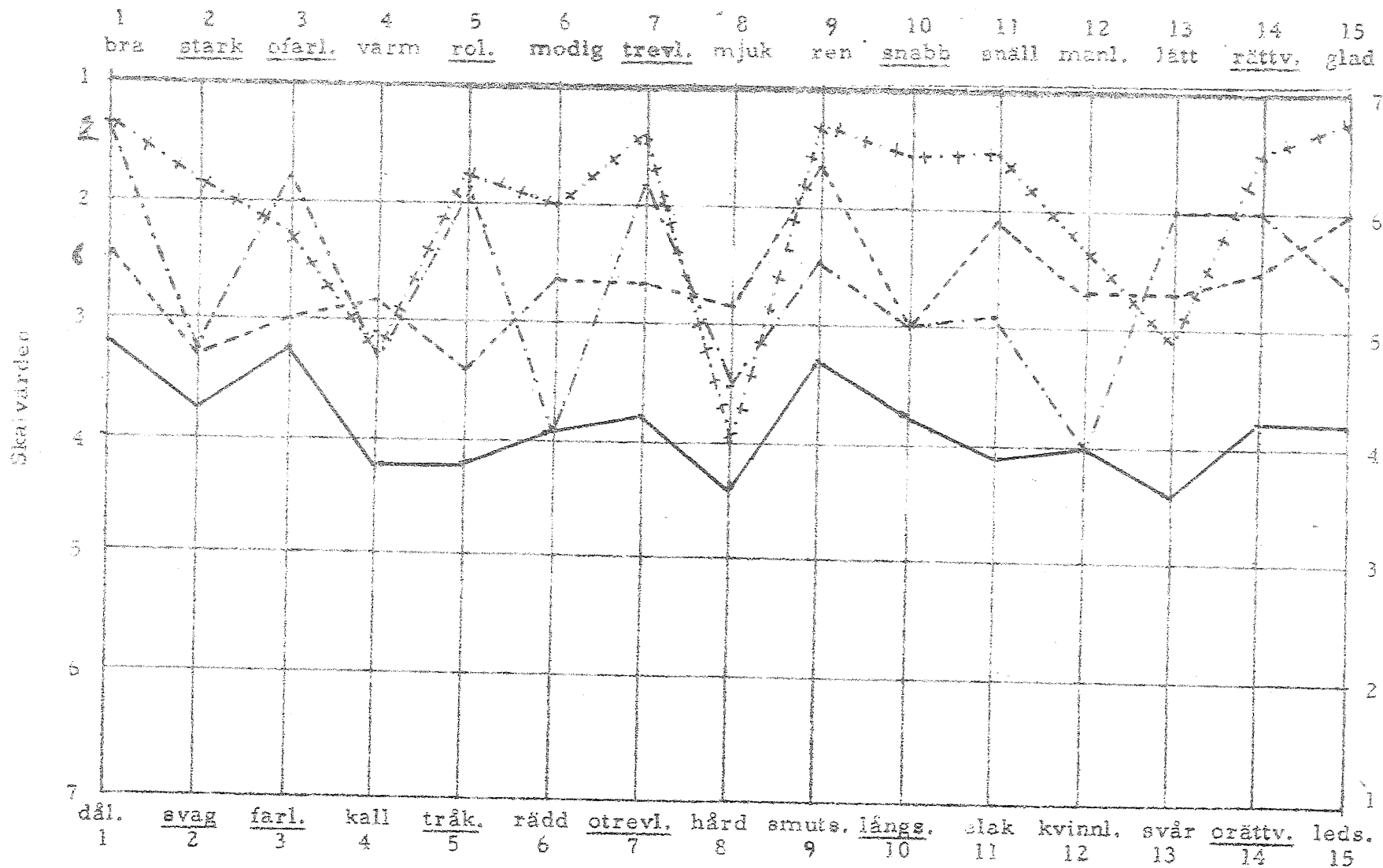
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Mannen. Pojkar, årskurs 6.

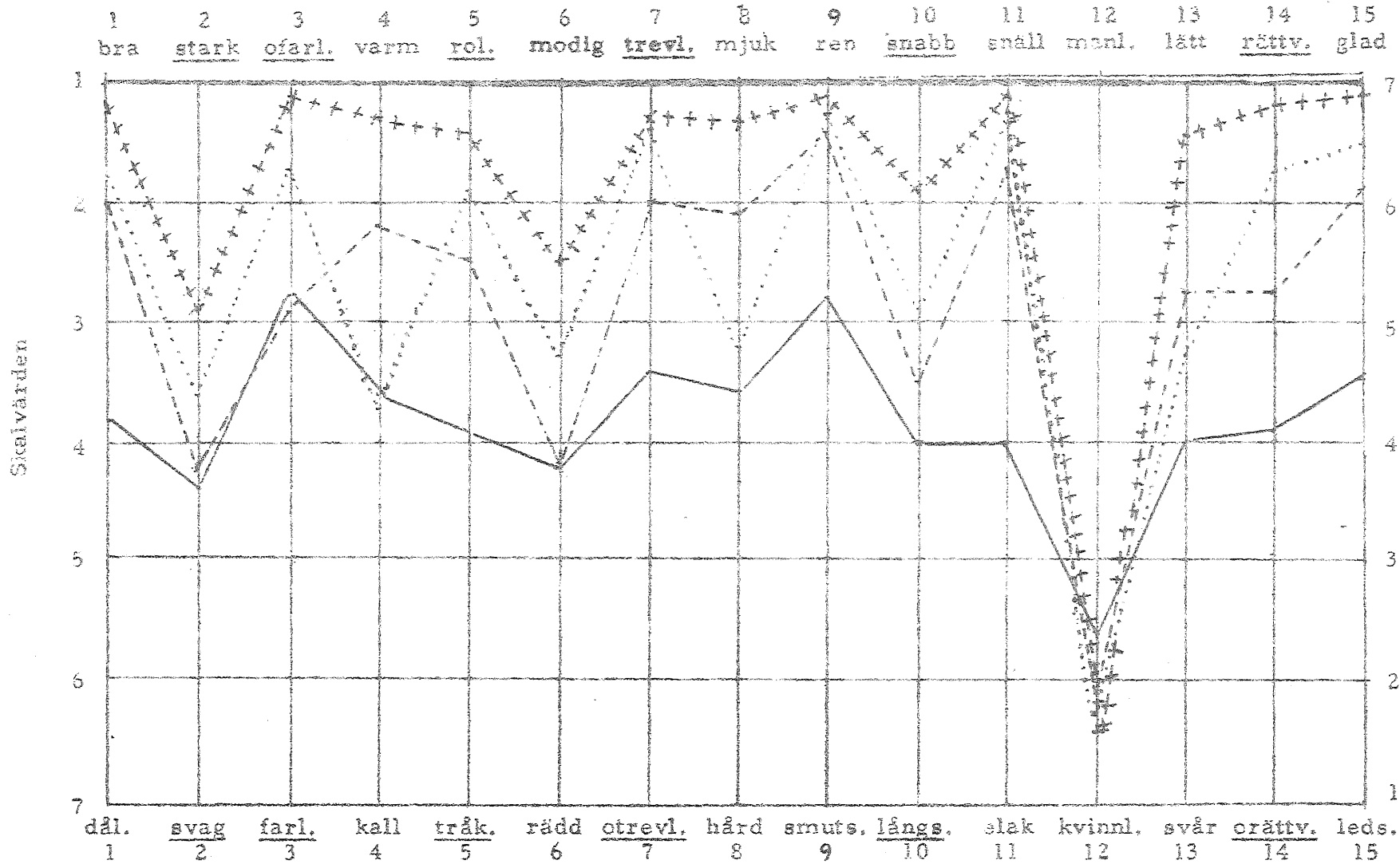
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Lärare. Pojkar, årskurs 6.

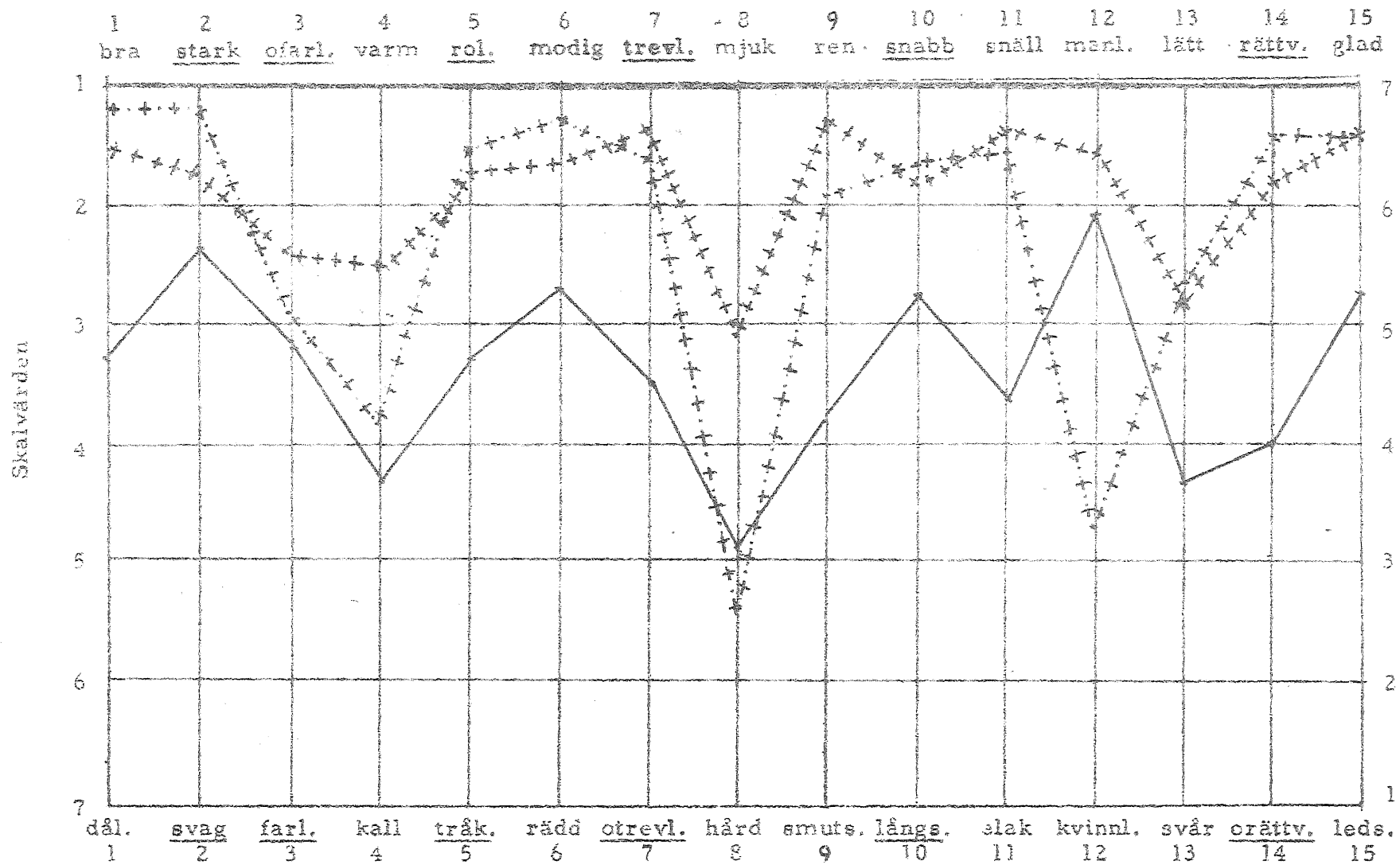
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Skolarbete, Pojkar, årskurs 6.

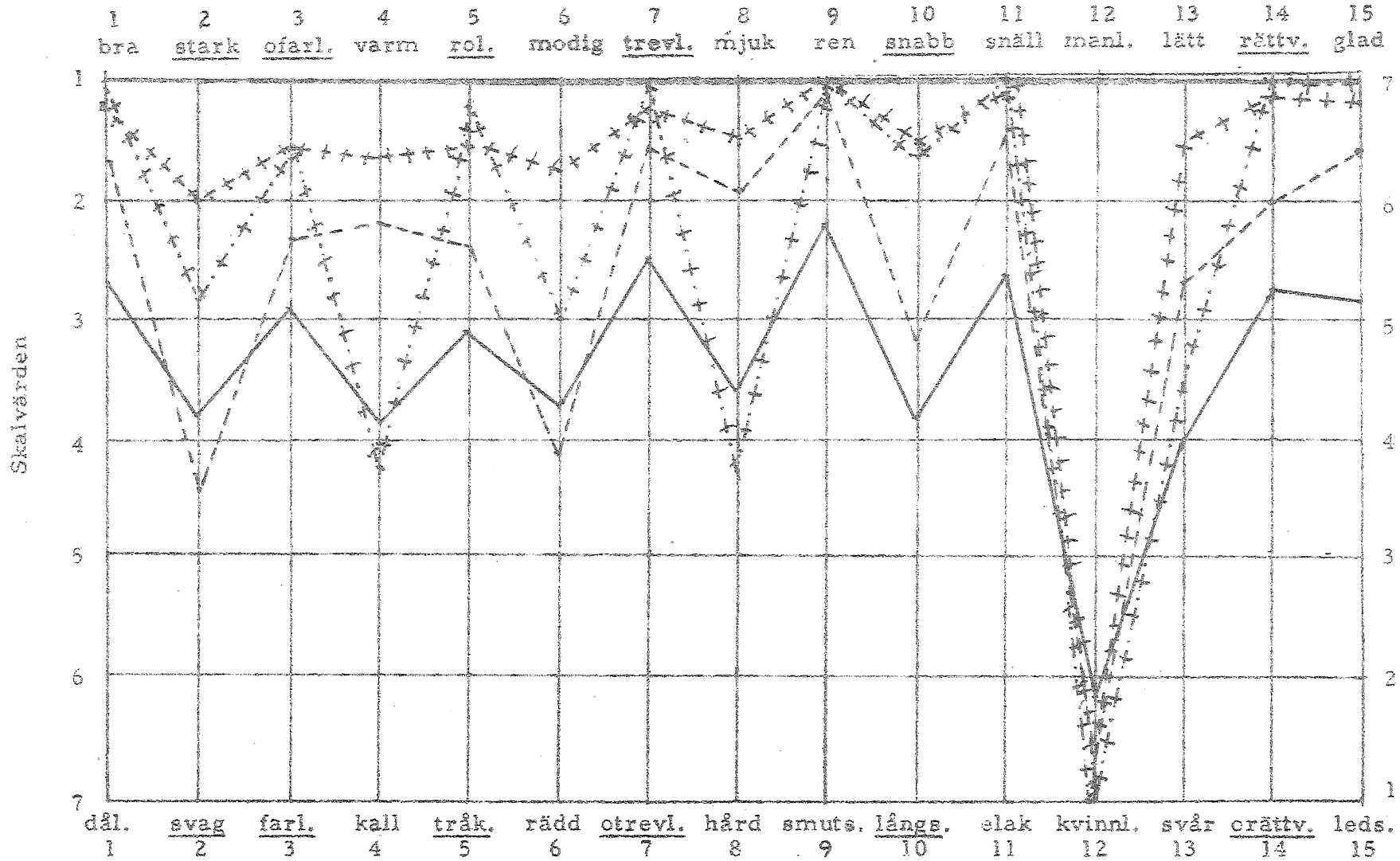
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Flicka. Flickor, årskurs 6.

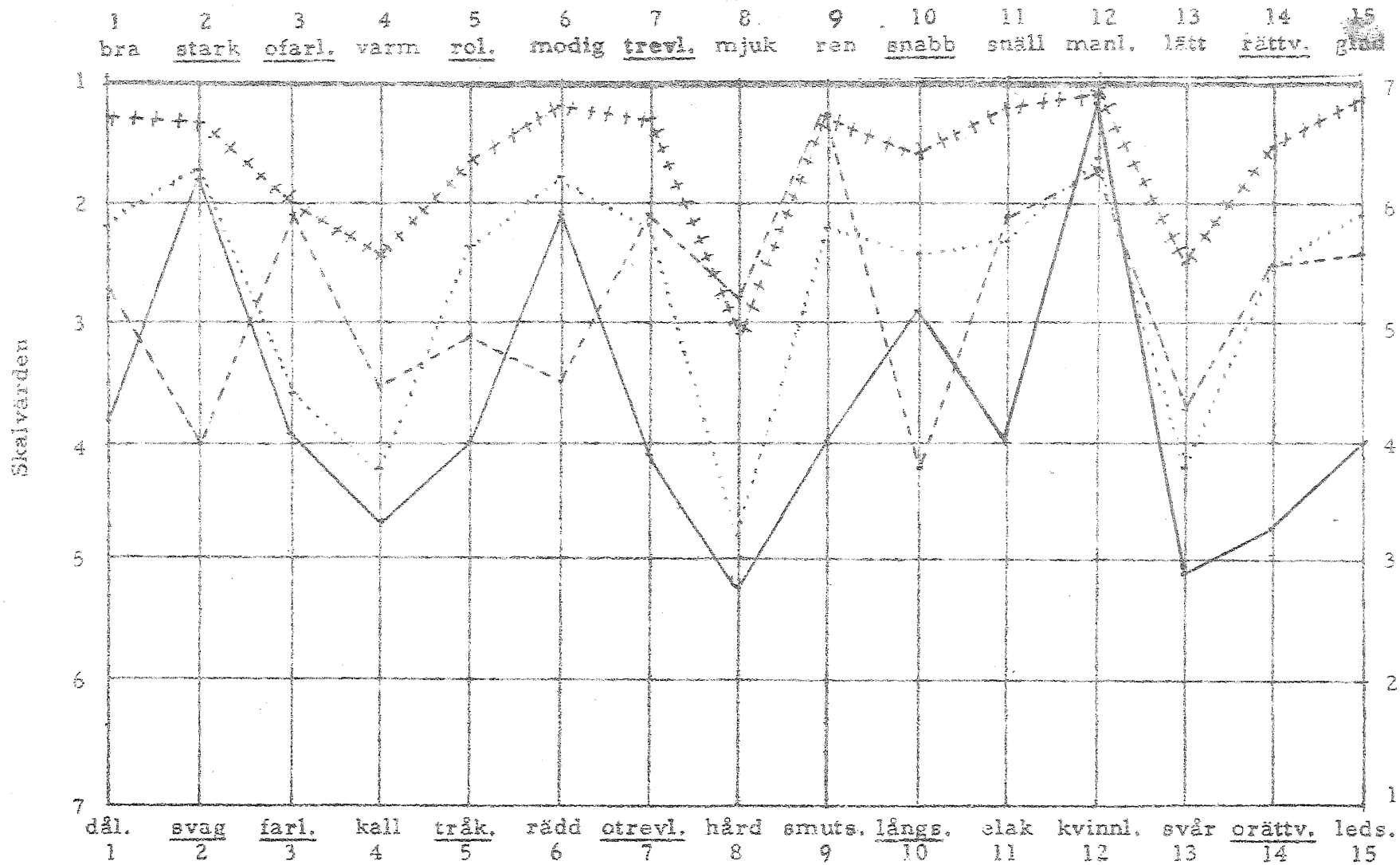
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Pojke. Flickor, årskurs 6.

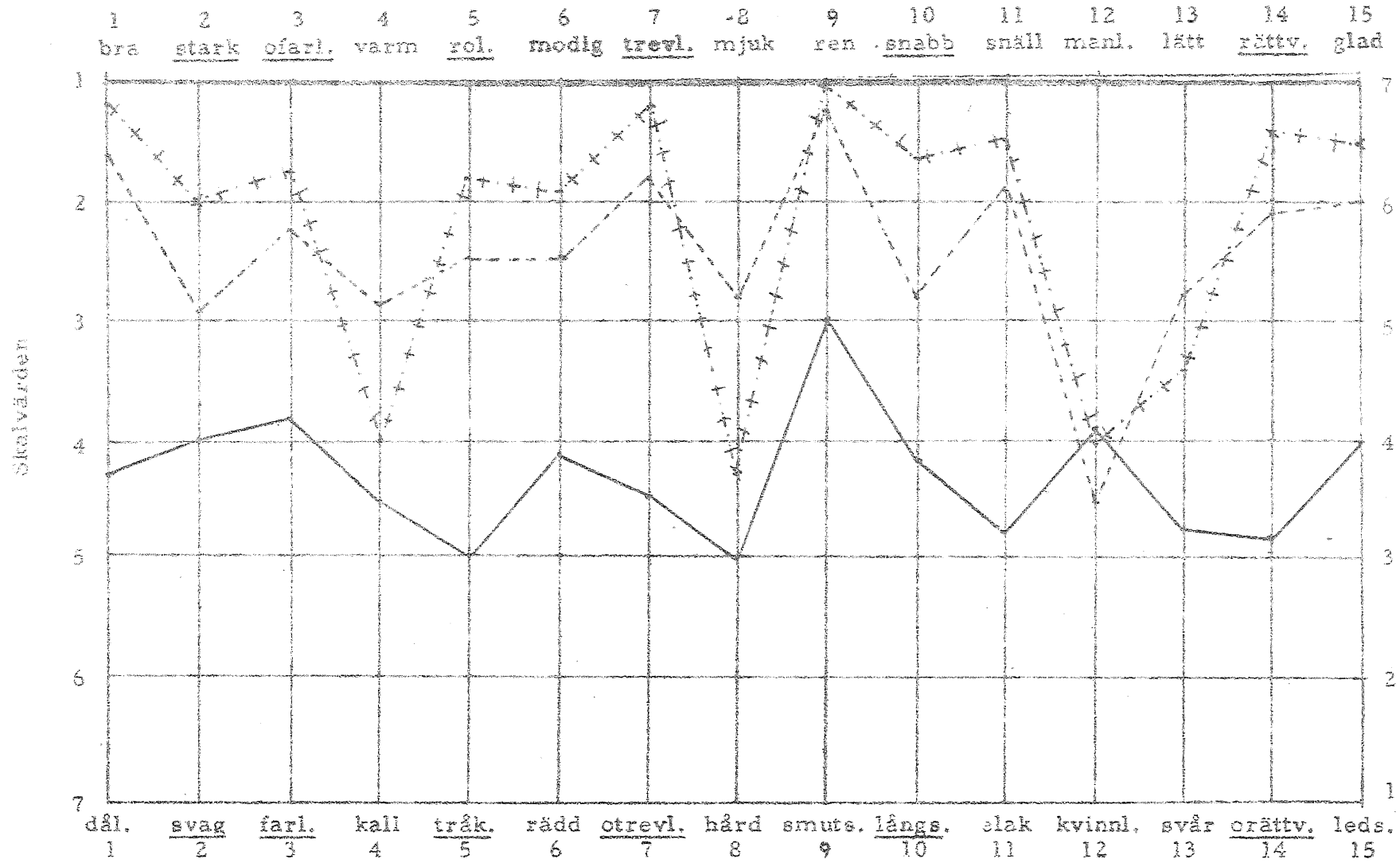
Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Kvinnan. Flickor, årskurs 6.

Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Mannen. Flickor, årskurs 6.

Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Lärare. Flickor, årskurs 6.

Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Skolarbete. Flickor, årskurs 6.

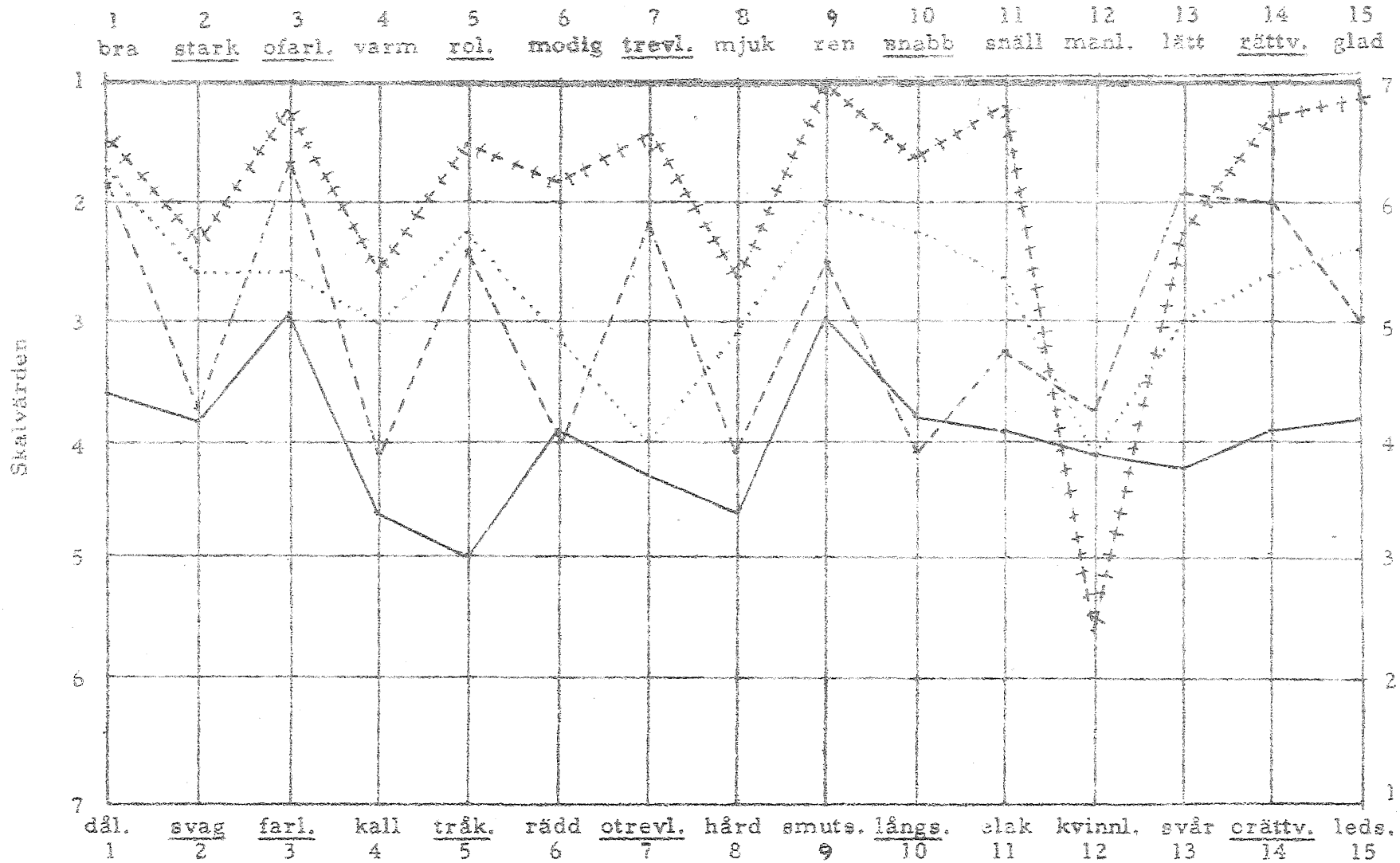

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Idealjag. Pojkar, årskurs 3.

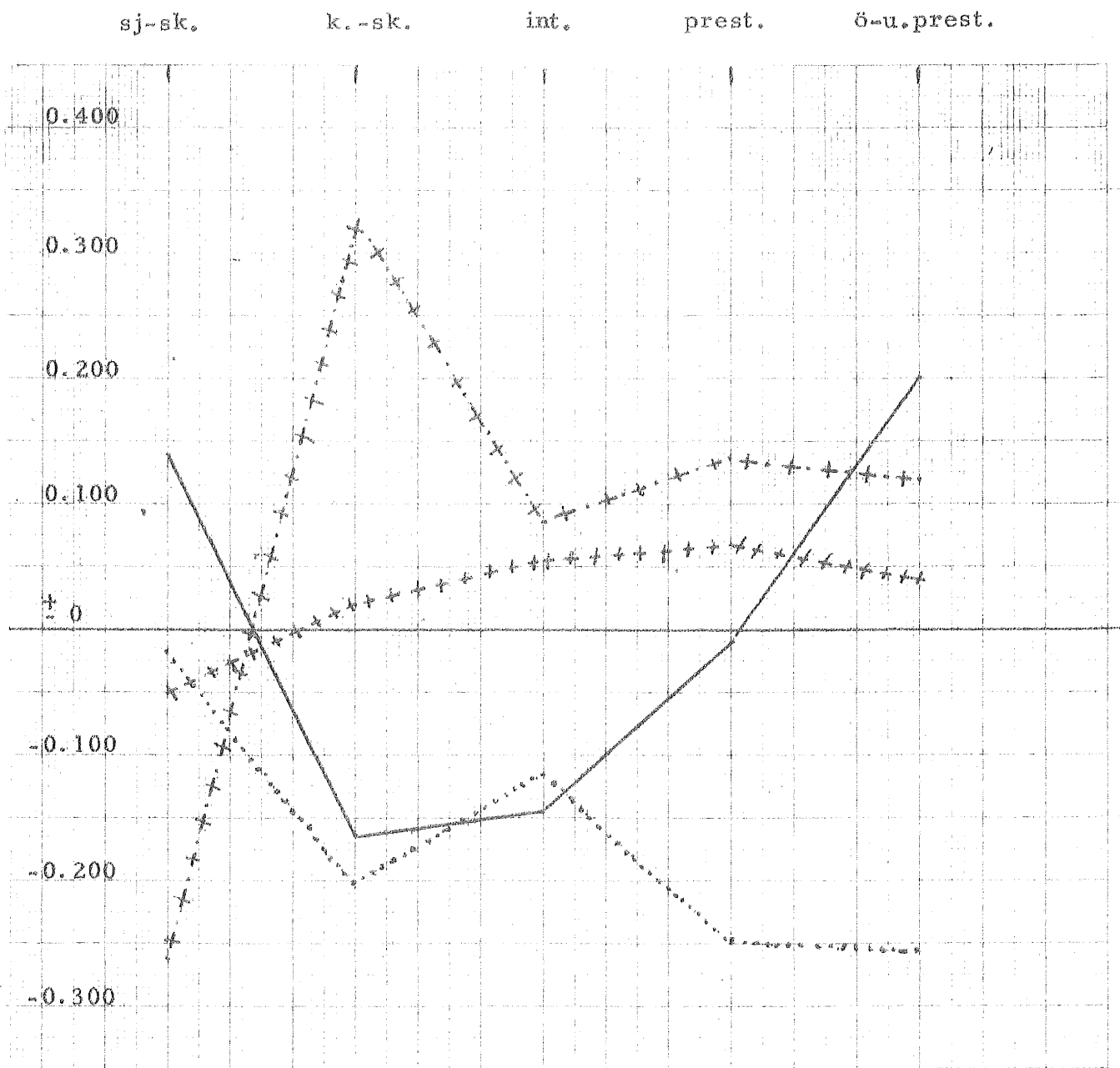

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Jag. Pojkar, årskurs 3.

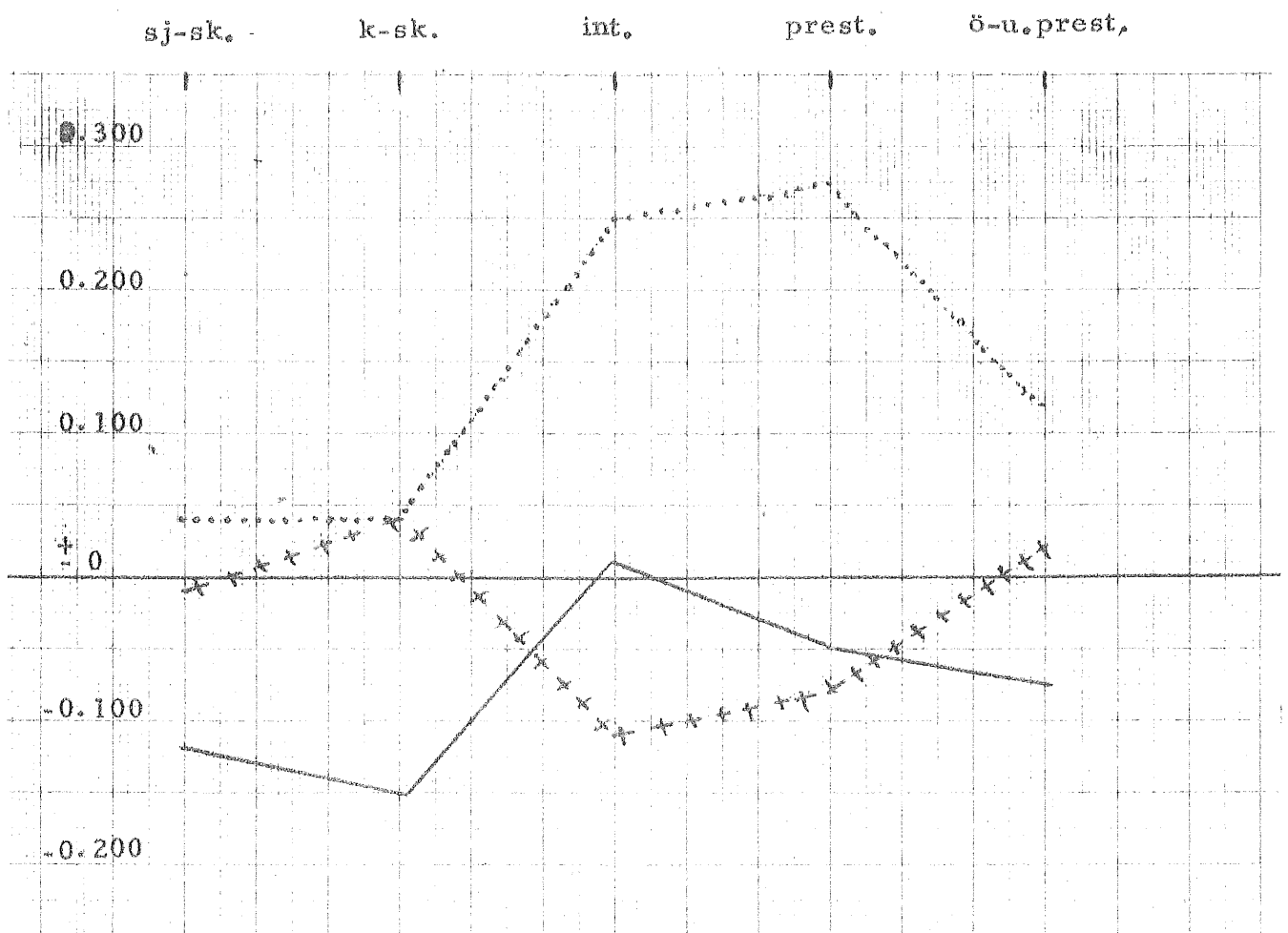

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Flicka. Pojkar, årskurs 3.

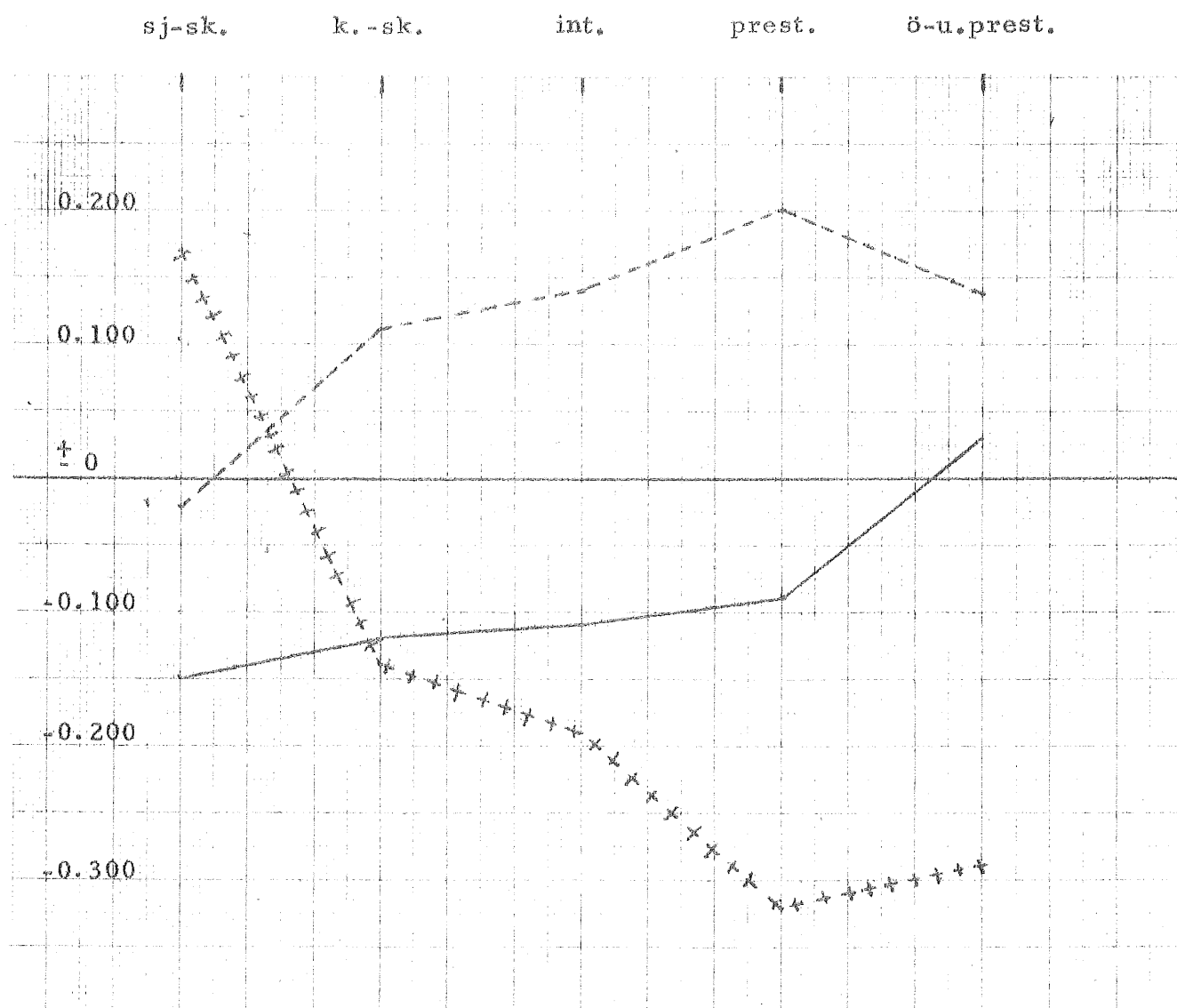

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Pojke. Pojkar, årskurs 3.

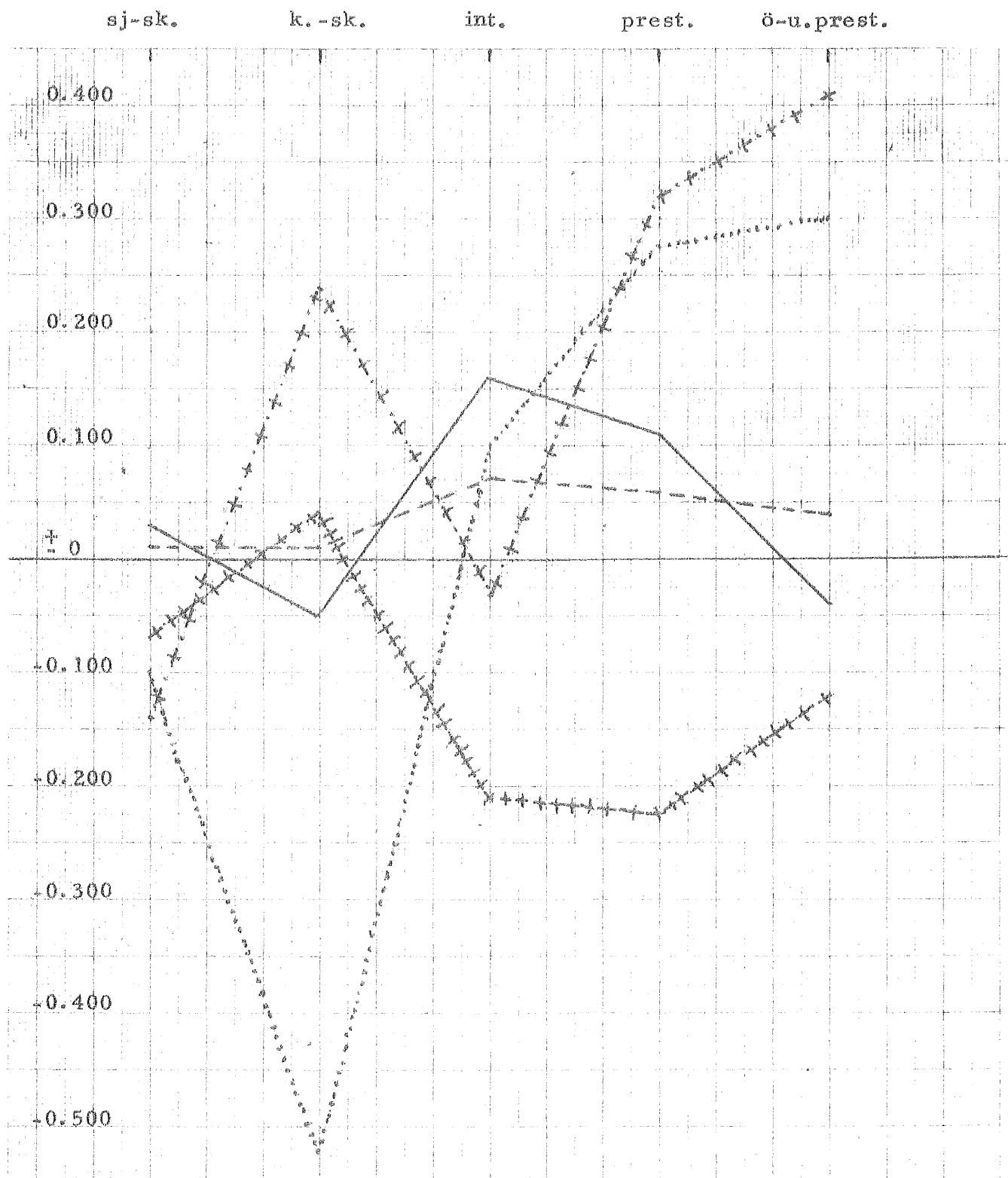

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Kvinnan. Pojkar, årskurs 3.

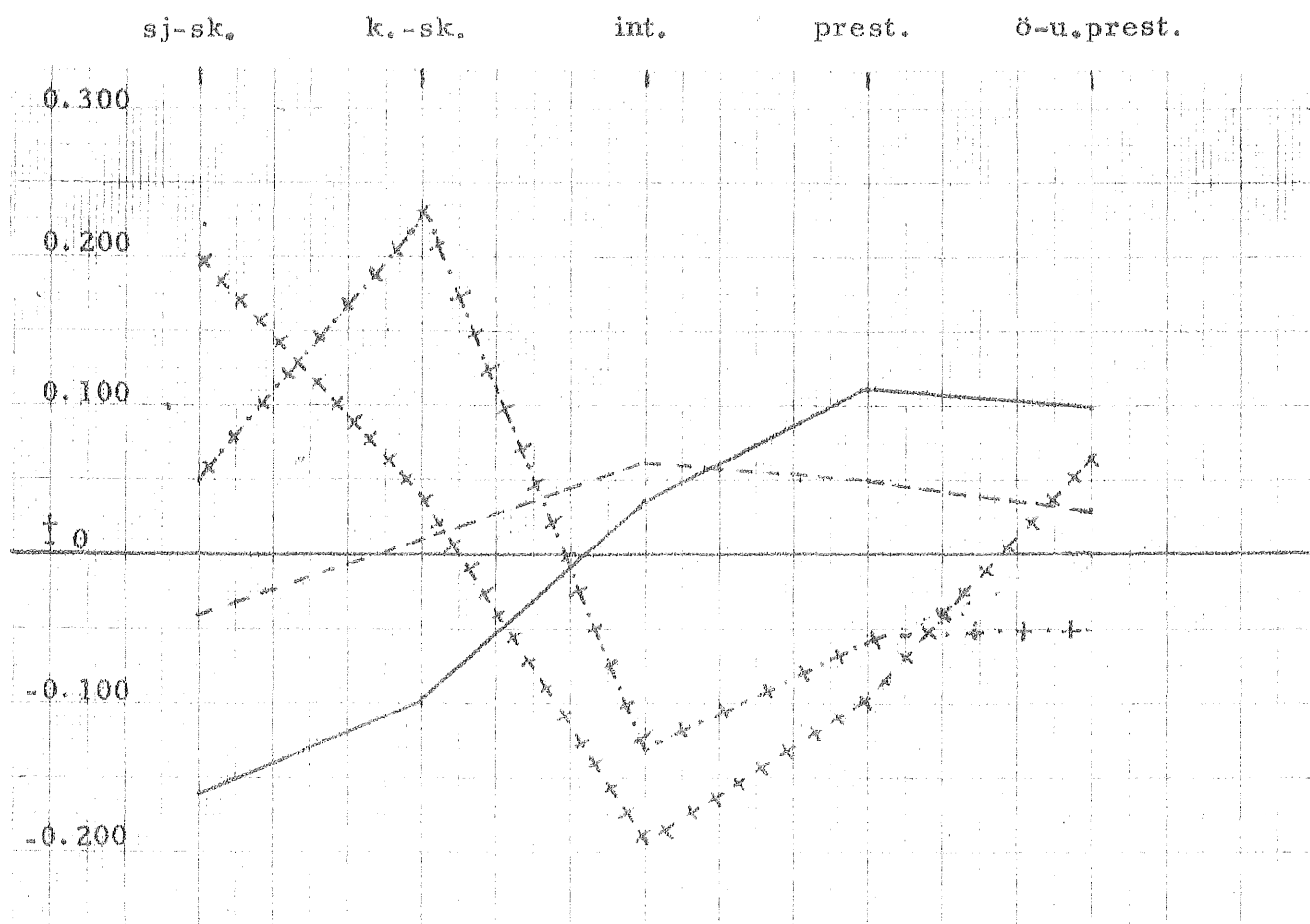

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Mannen. Pojkar, årskurs 3.

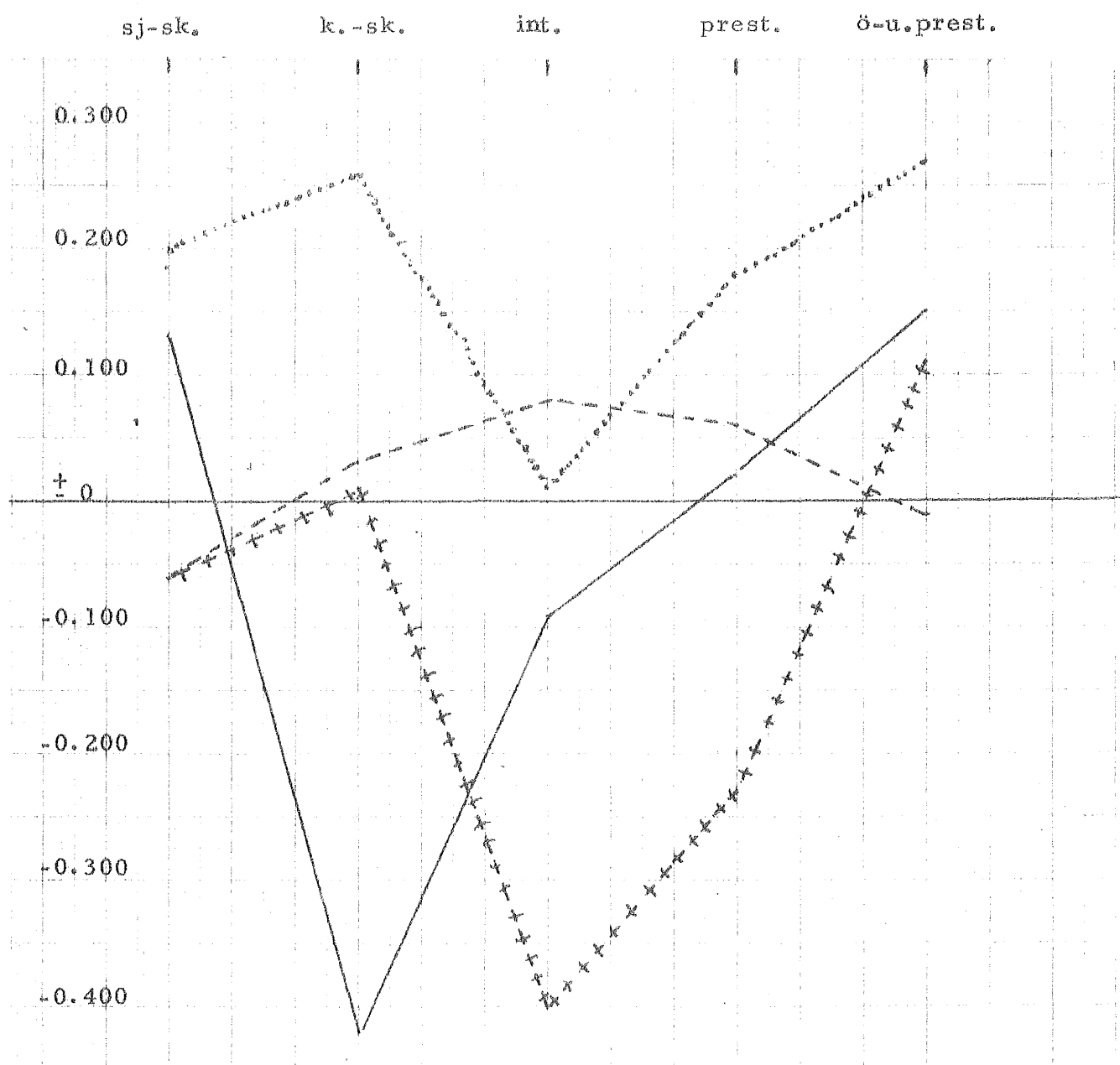

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Lärare. Pojkar, årskurs 3.

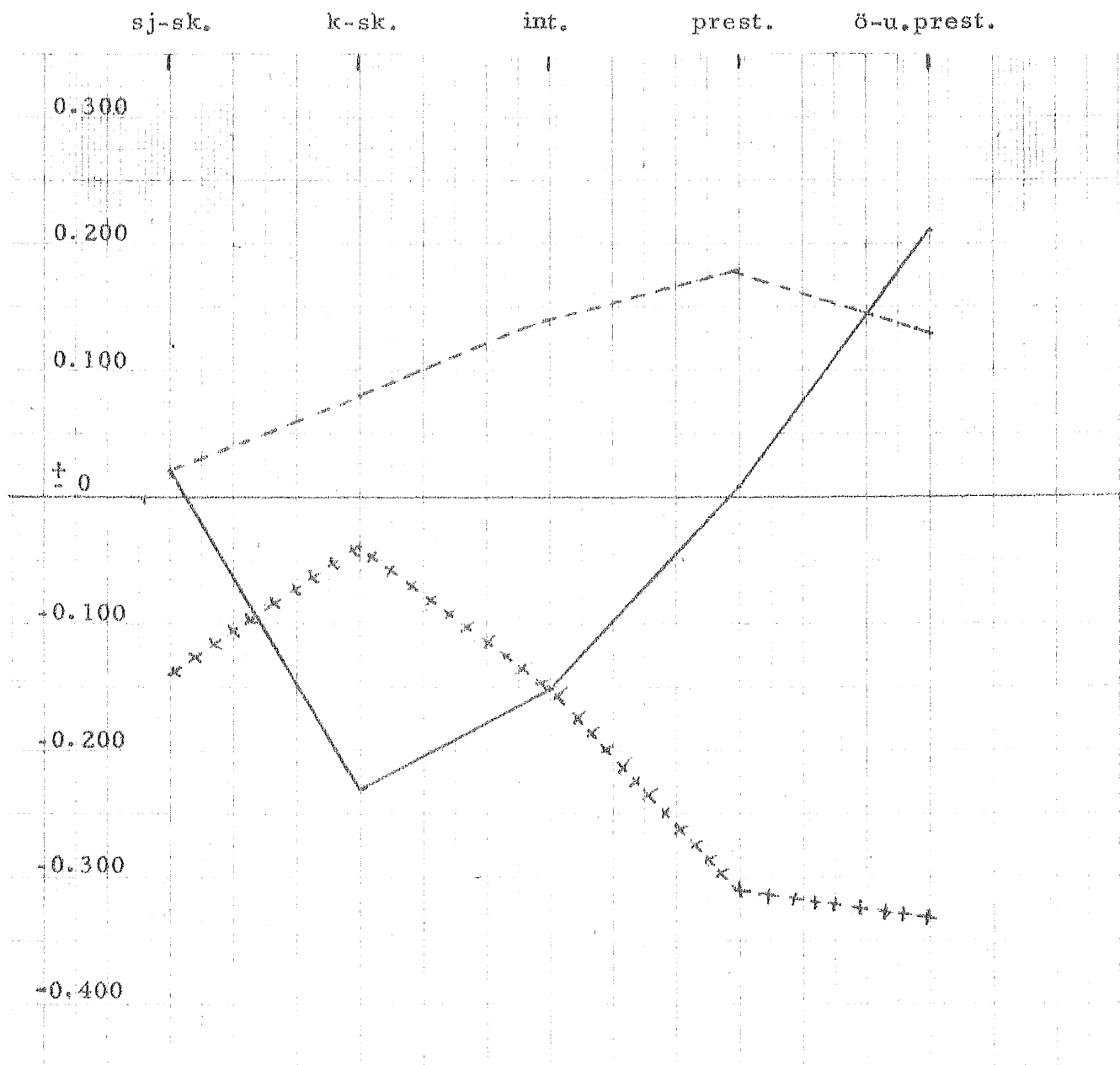

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Idealjag. Flickor, årskurs 3.

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Jag. Flickor, årskurs 3.

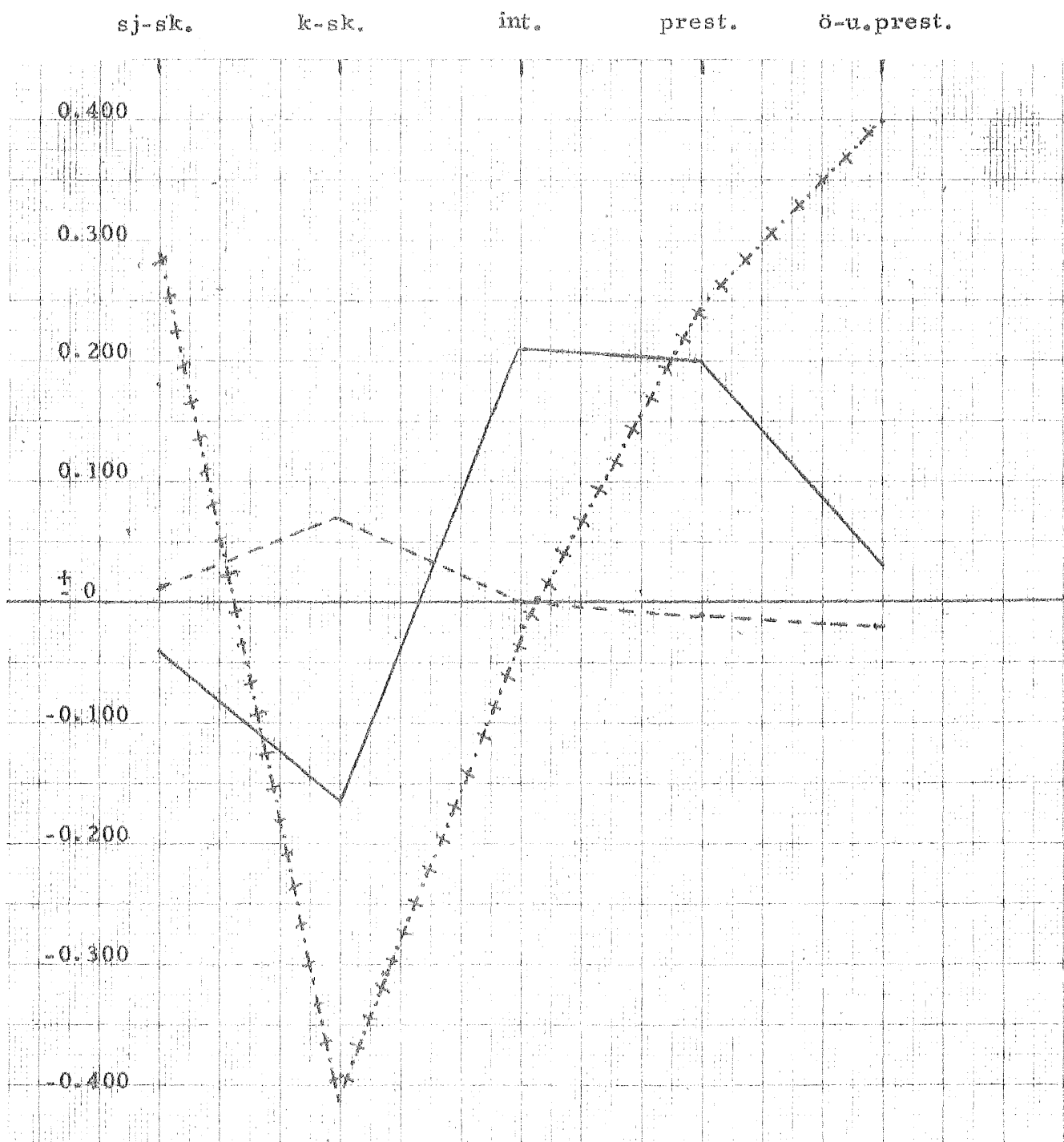

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Flicka. Flickor, årskurs 3.

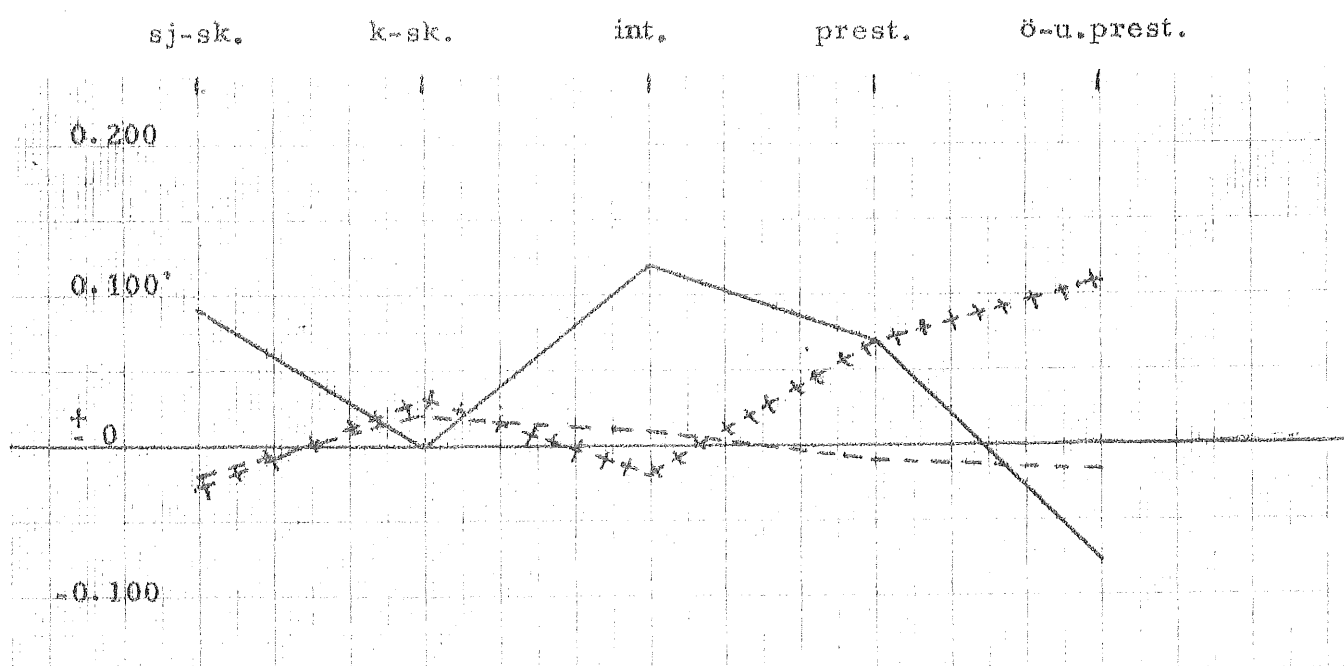

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna
för varje profilklass. Begreppet Pojke. Flickor, årskurs 3.

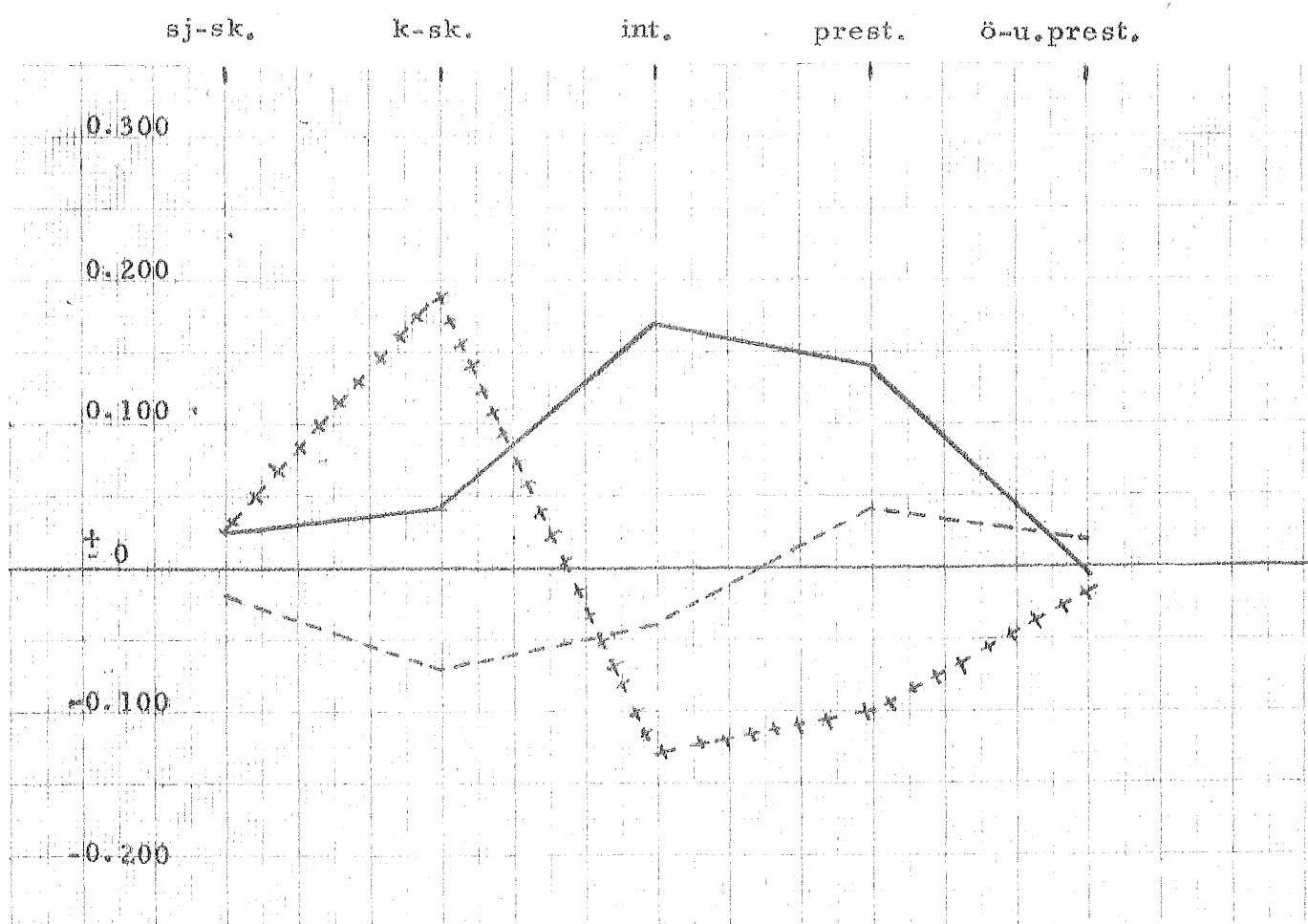

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Kvinnan, Flickor, årskurs 3.

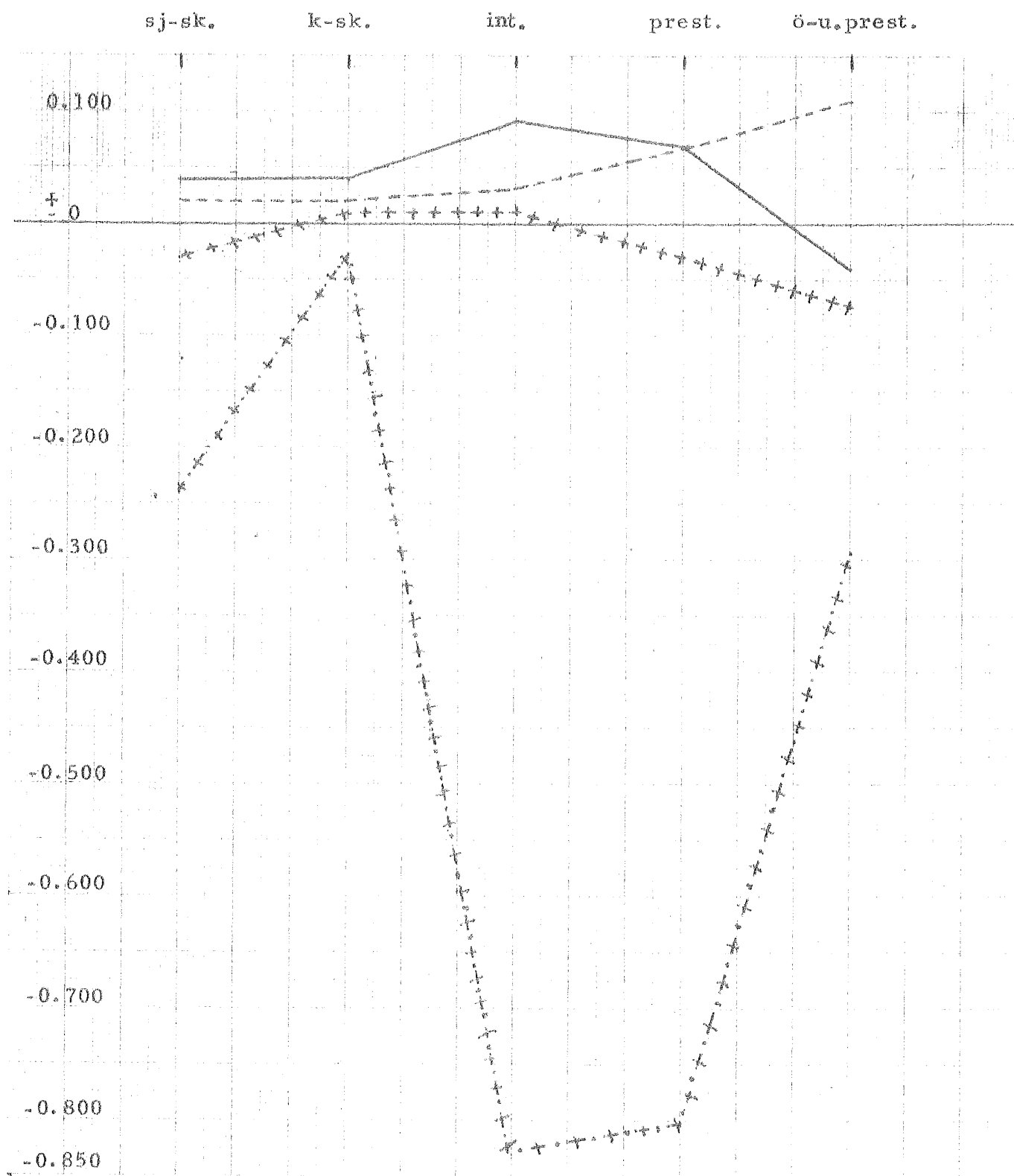

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Mannen. Flickor, årskurs 3.

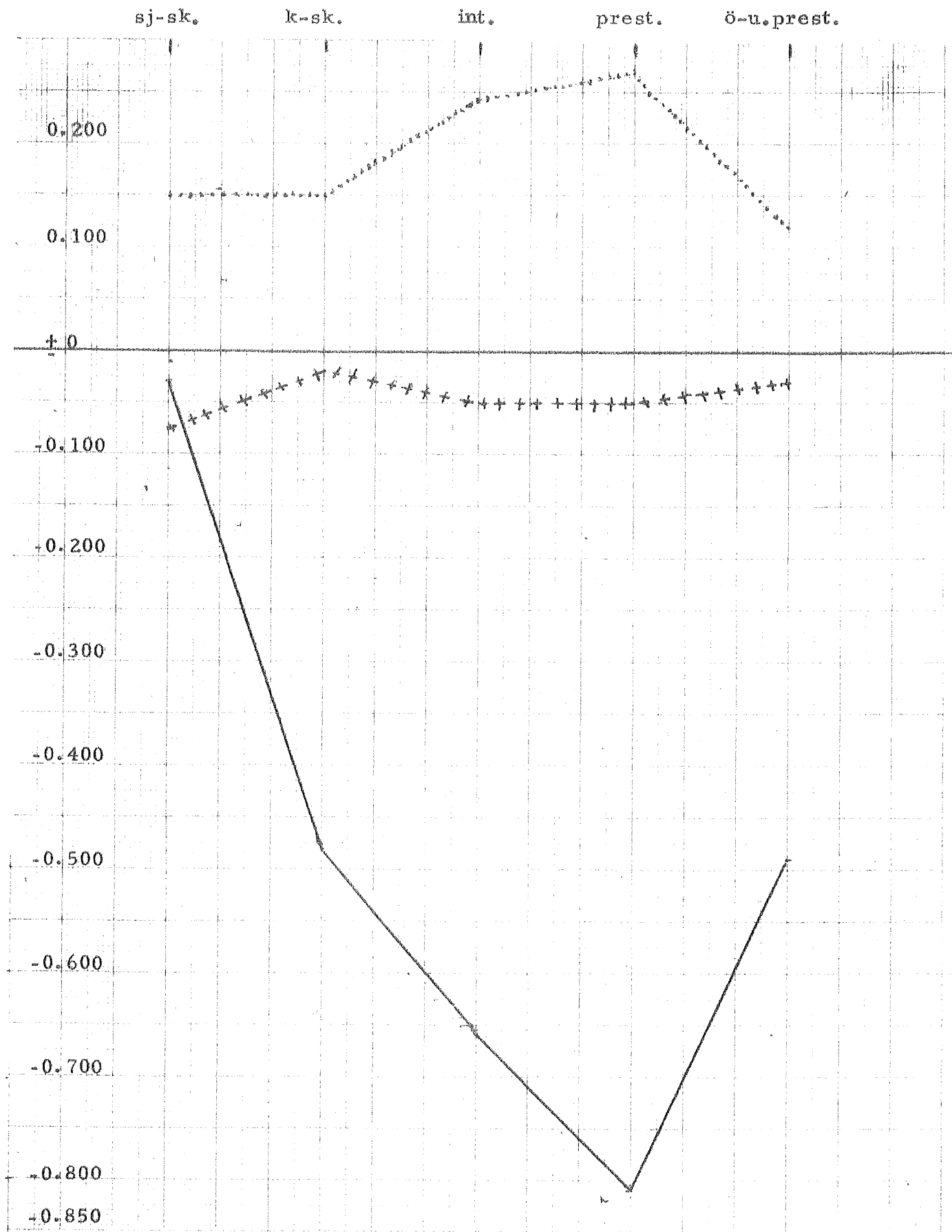

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Lärare. Flickor, årskurs 3.

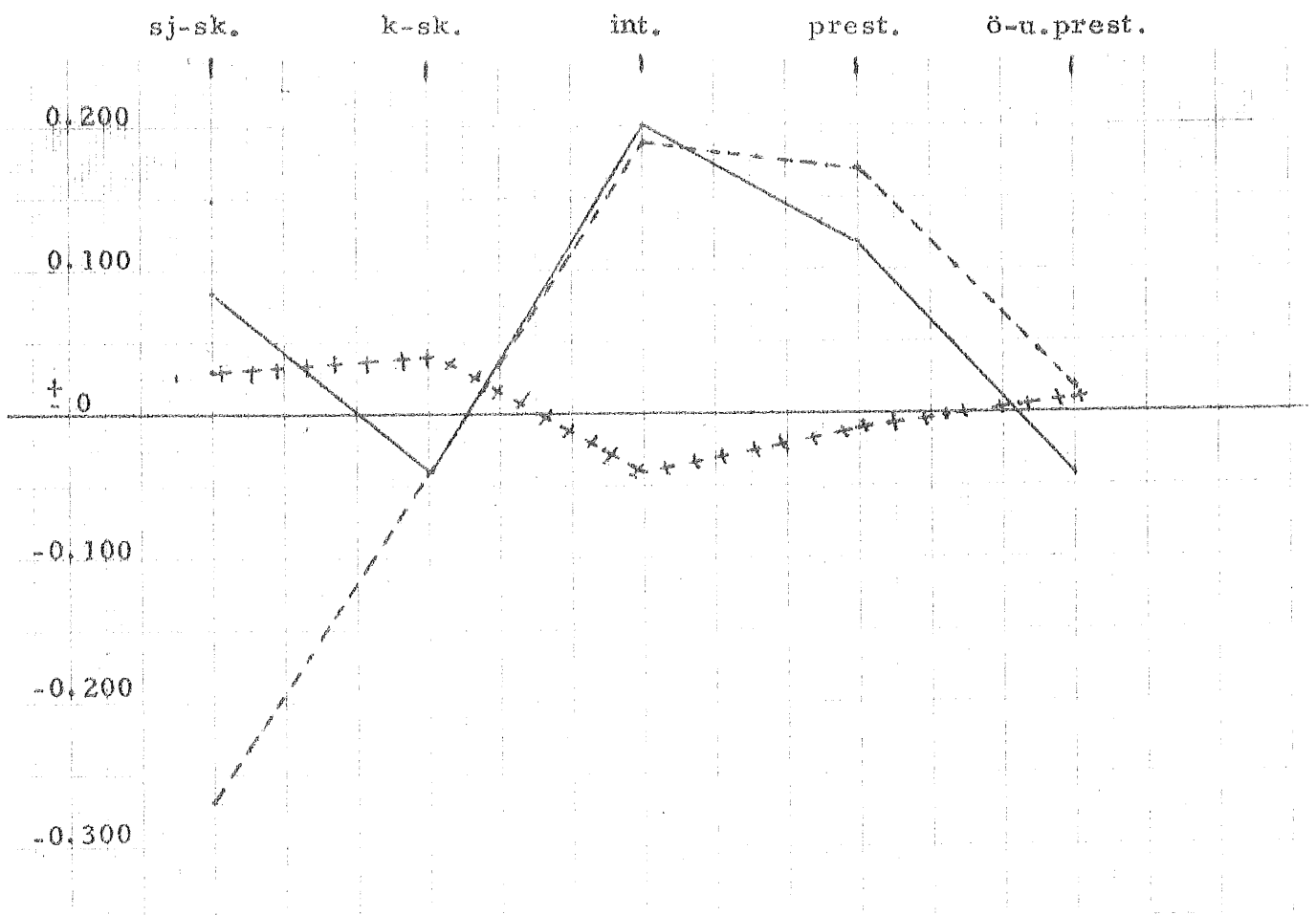

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Jag. Pojkar, årskurs 6.

sj-sk. k-sk. int. prest. ö-u.prest.

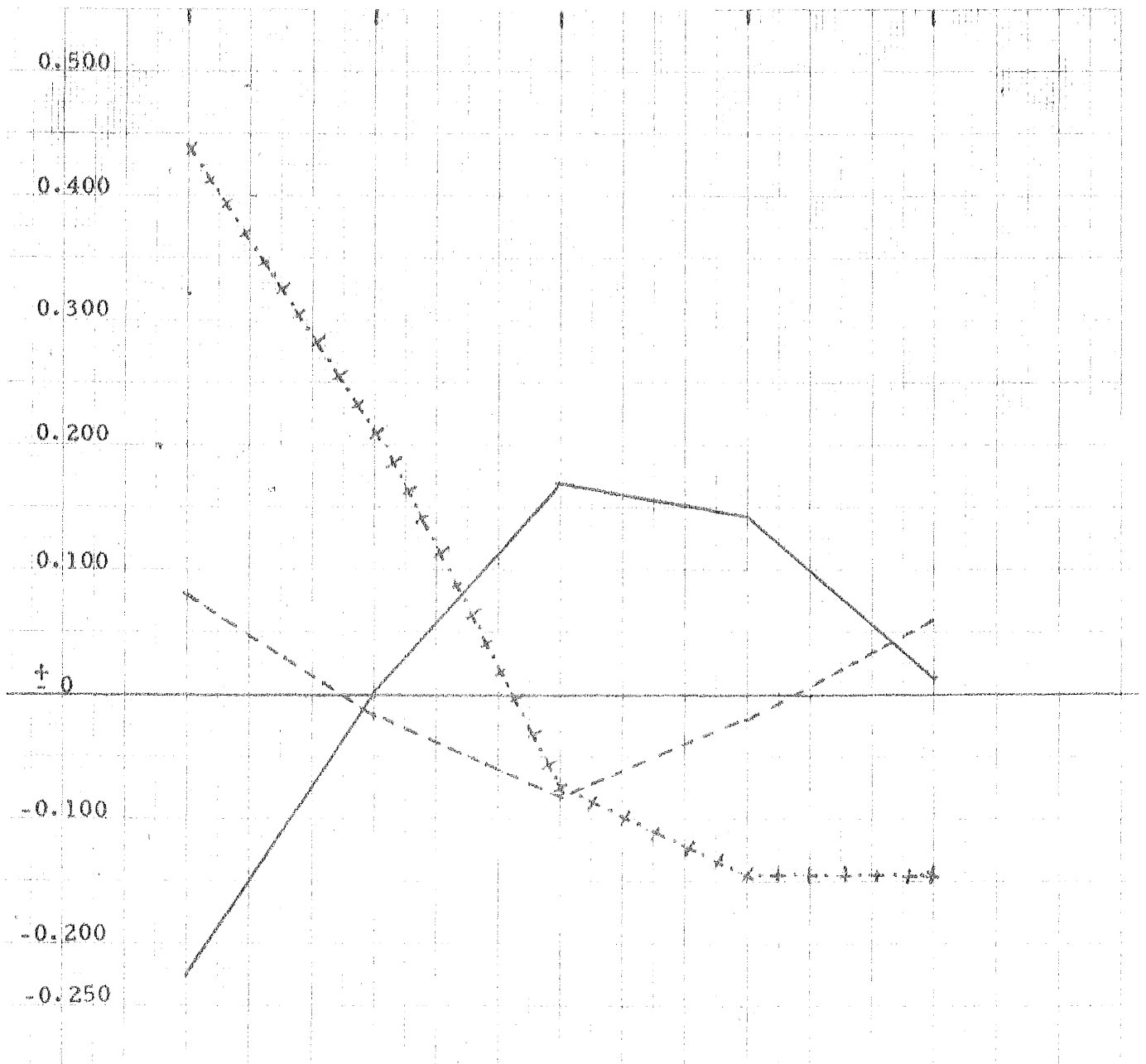

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Flicka. Pojkar, årskurs 6.

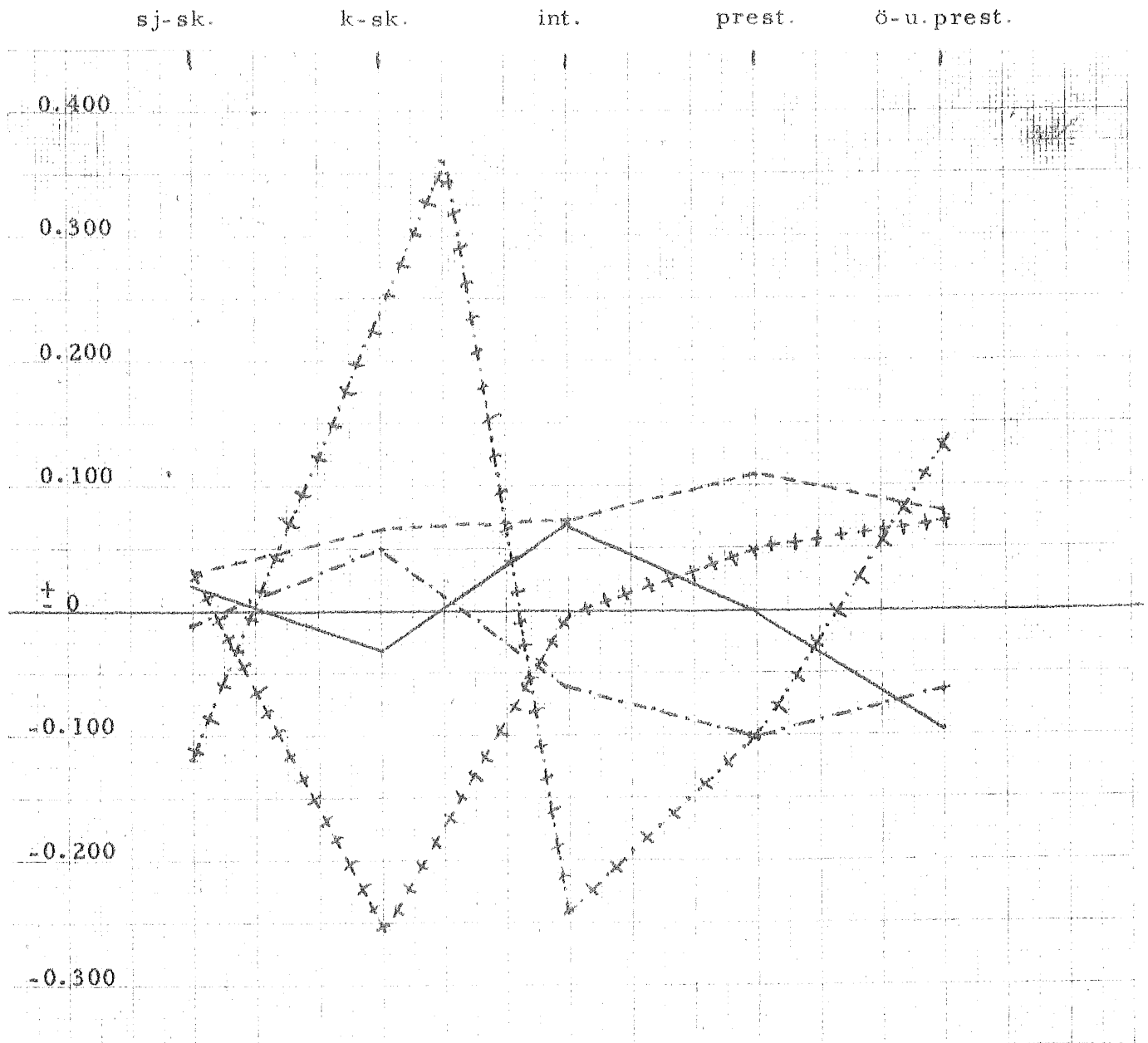

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Pojke. Pojkar, årskurs 6.

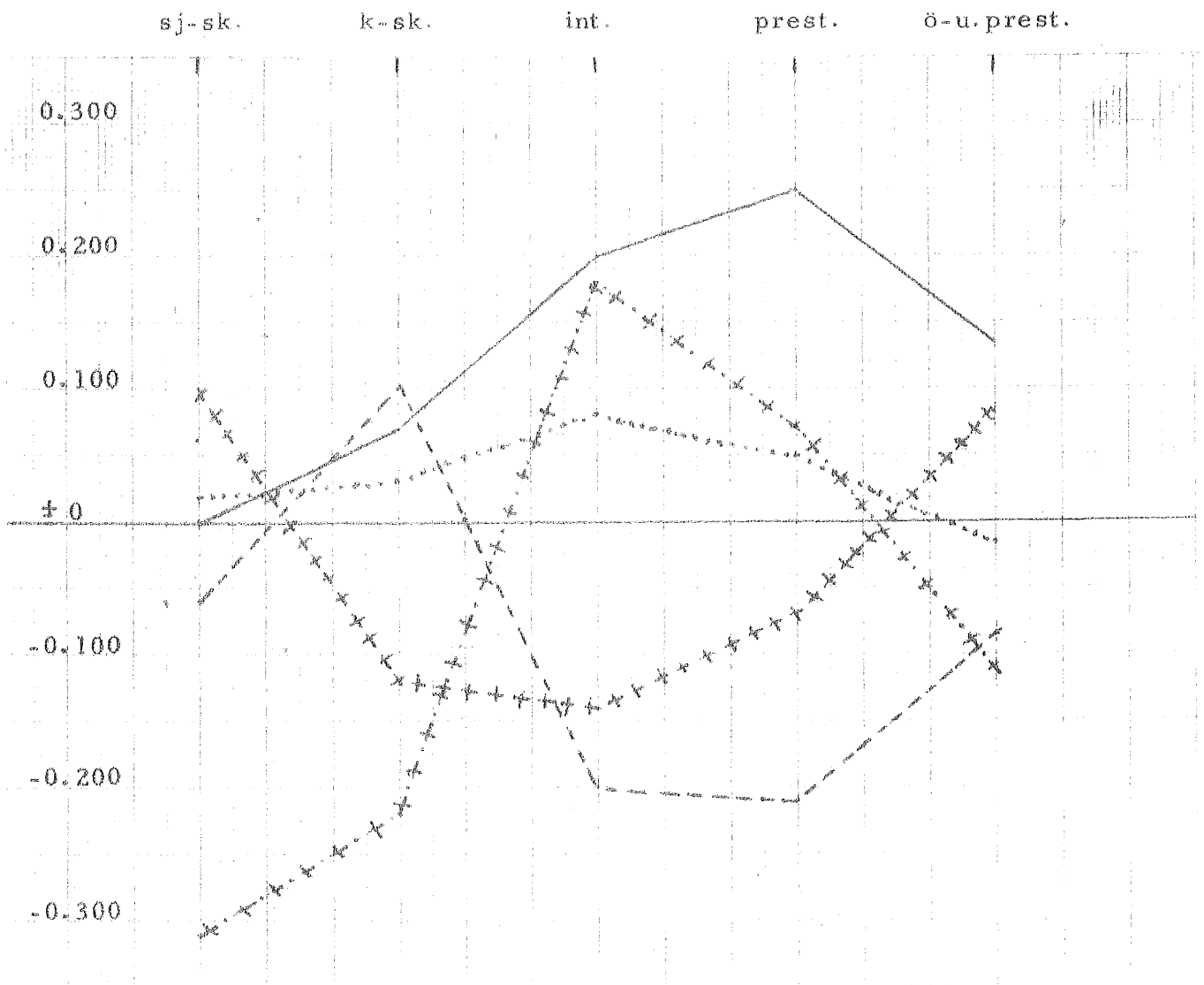

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Kvinnan. Pojkar, årskurs 6.

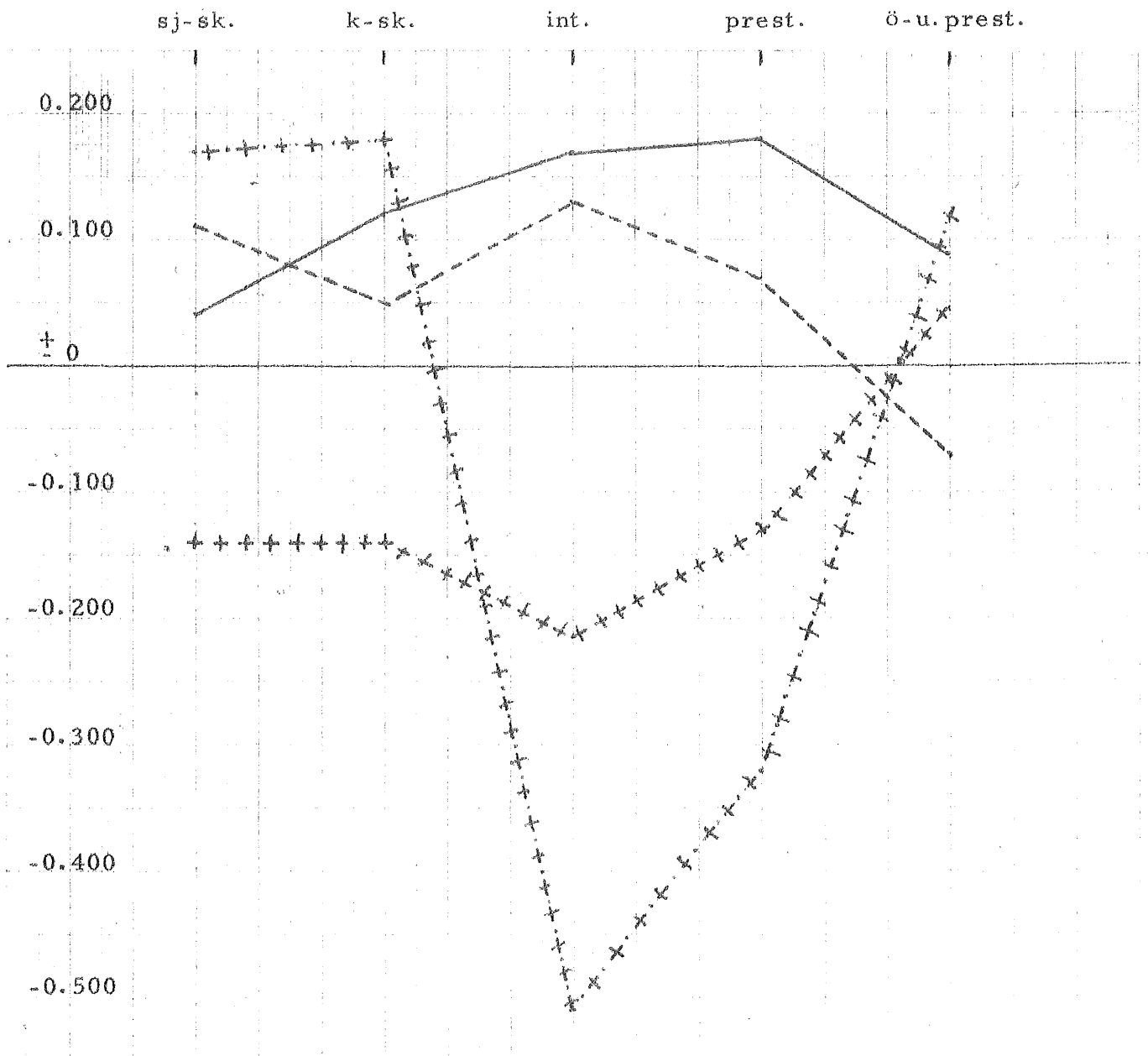

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Mannen. Pojkar, årskurs 6.

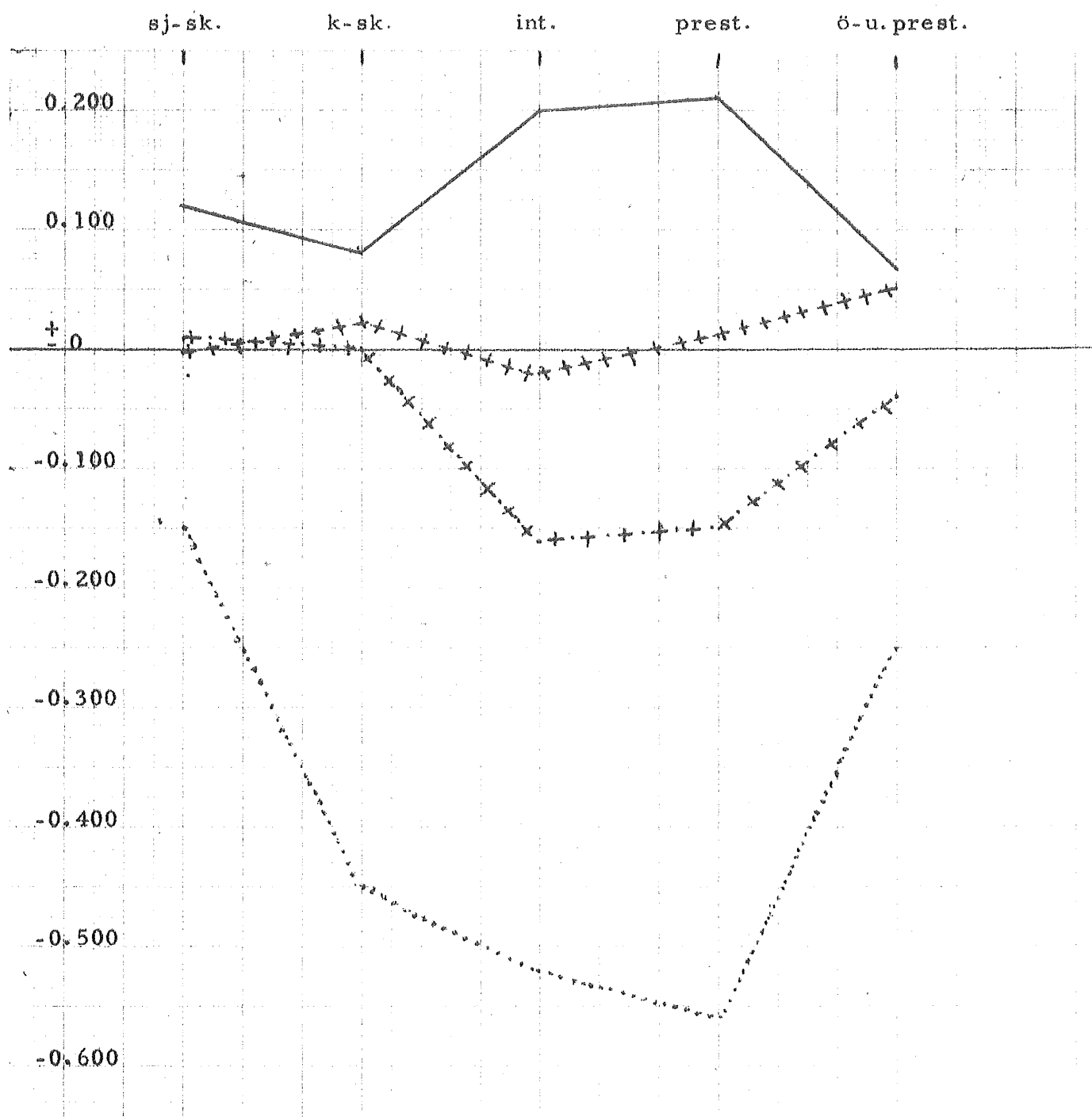

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Lärare. Pojkar, årskurs 6.

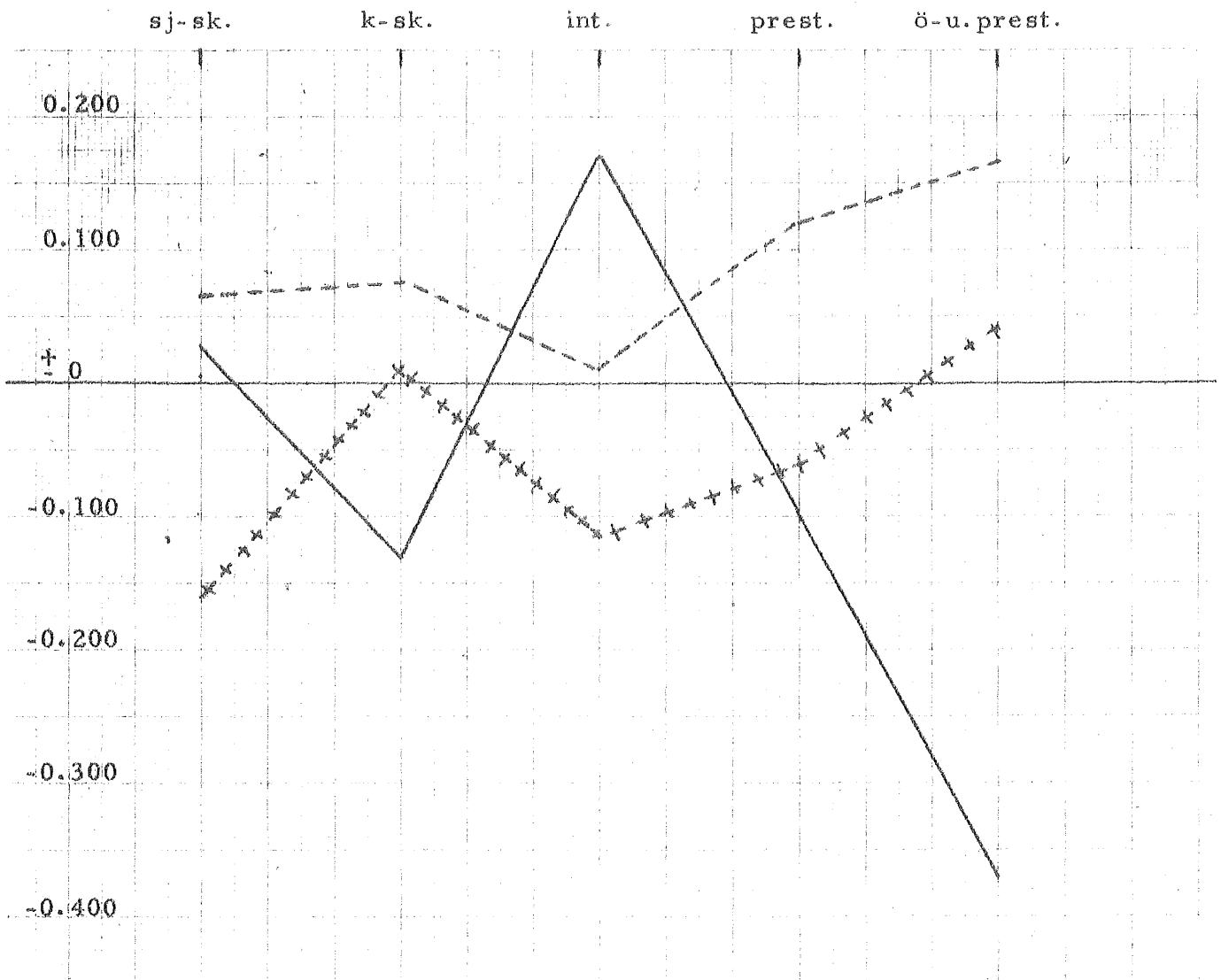

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Skolarbete. Pojkar, årskurs 6.

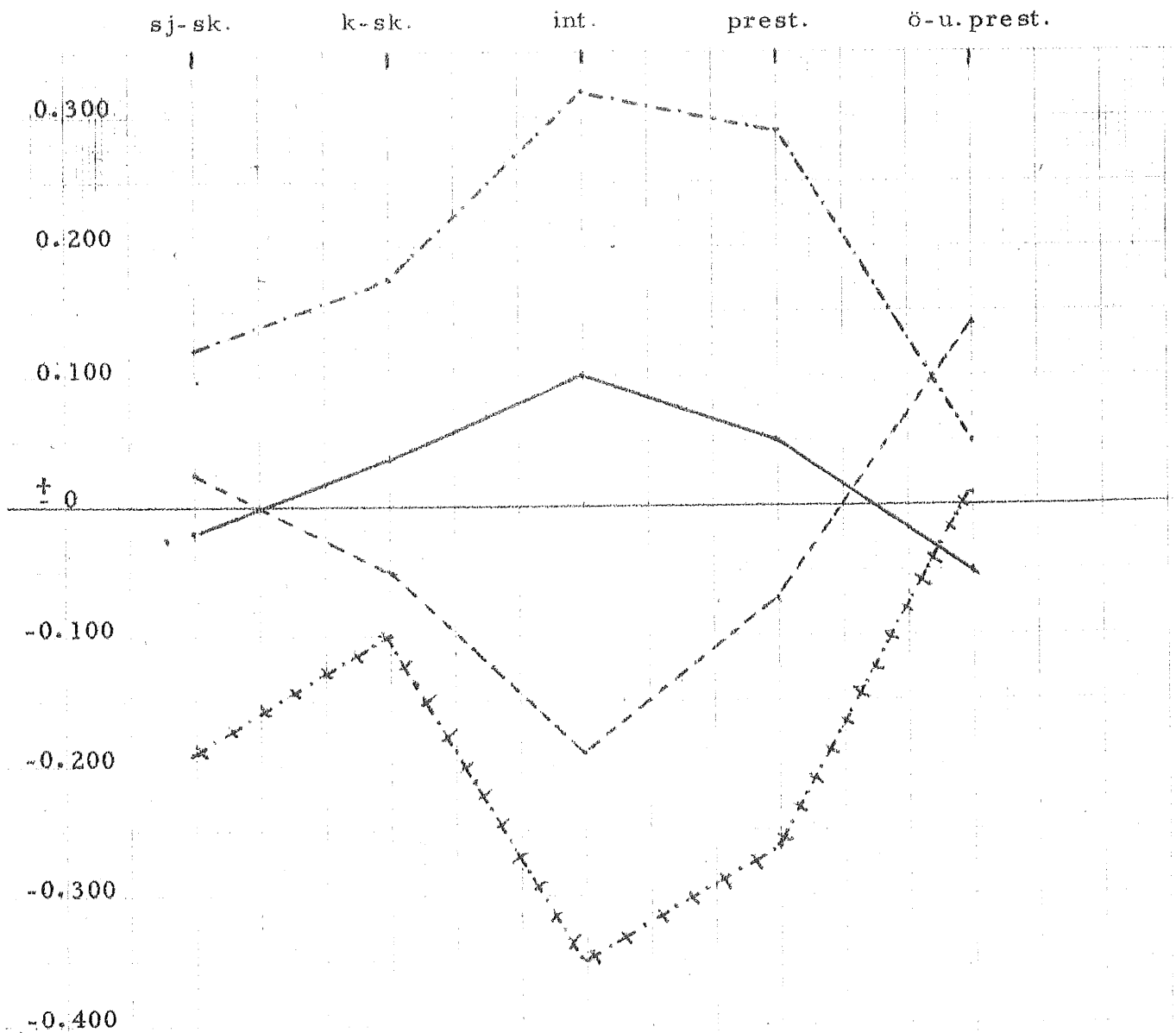

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Flicka. Flickor, årskurs 6.

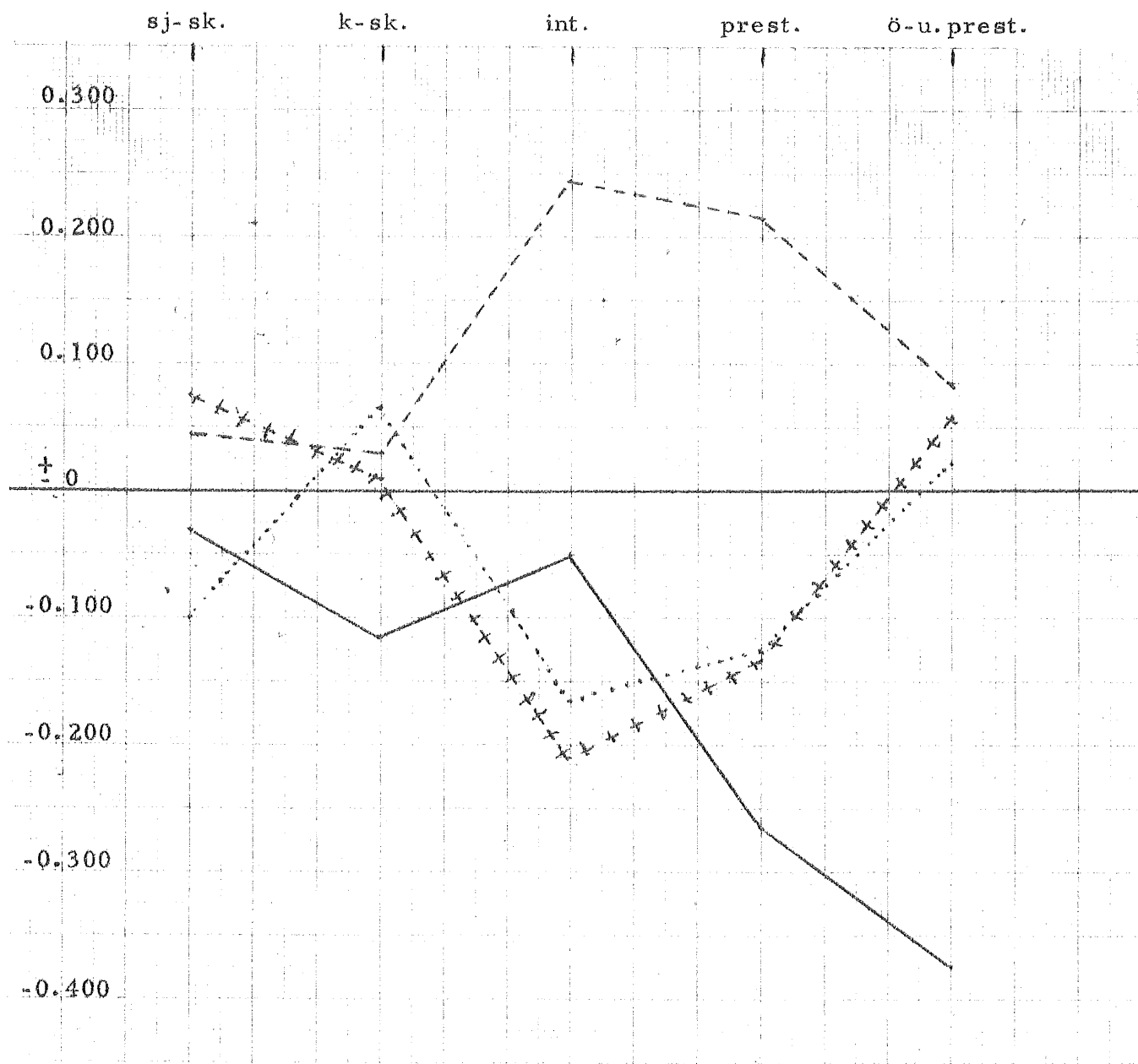

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Pojke. Flickor, årskurs 6.

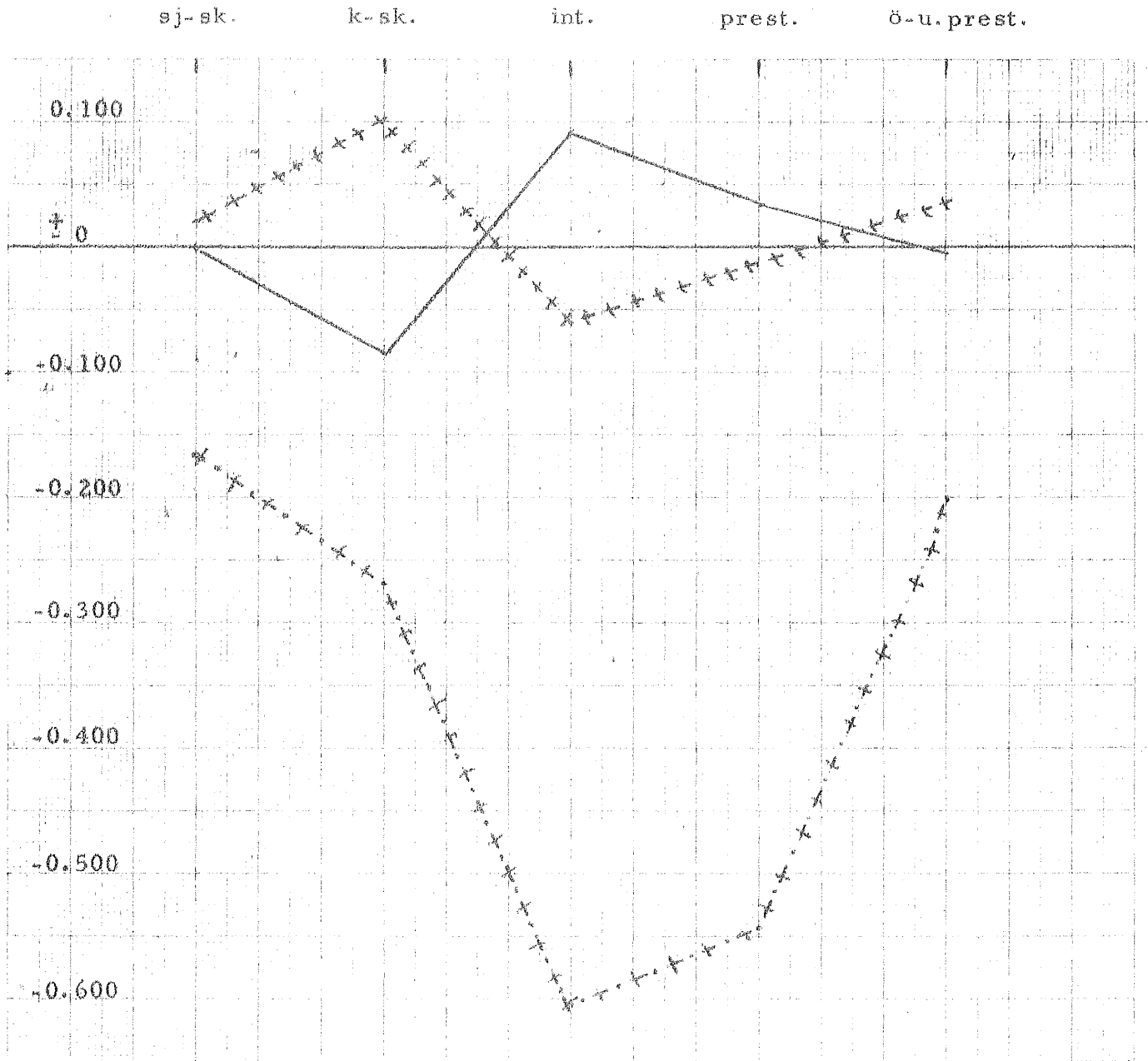

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Kvinnan. Flickor, årskurs 6.

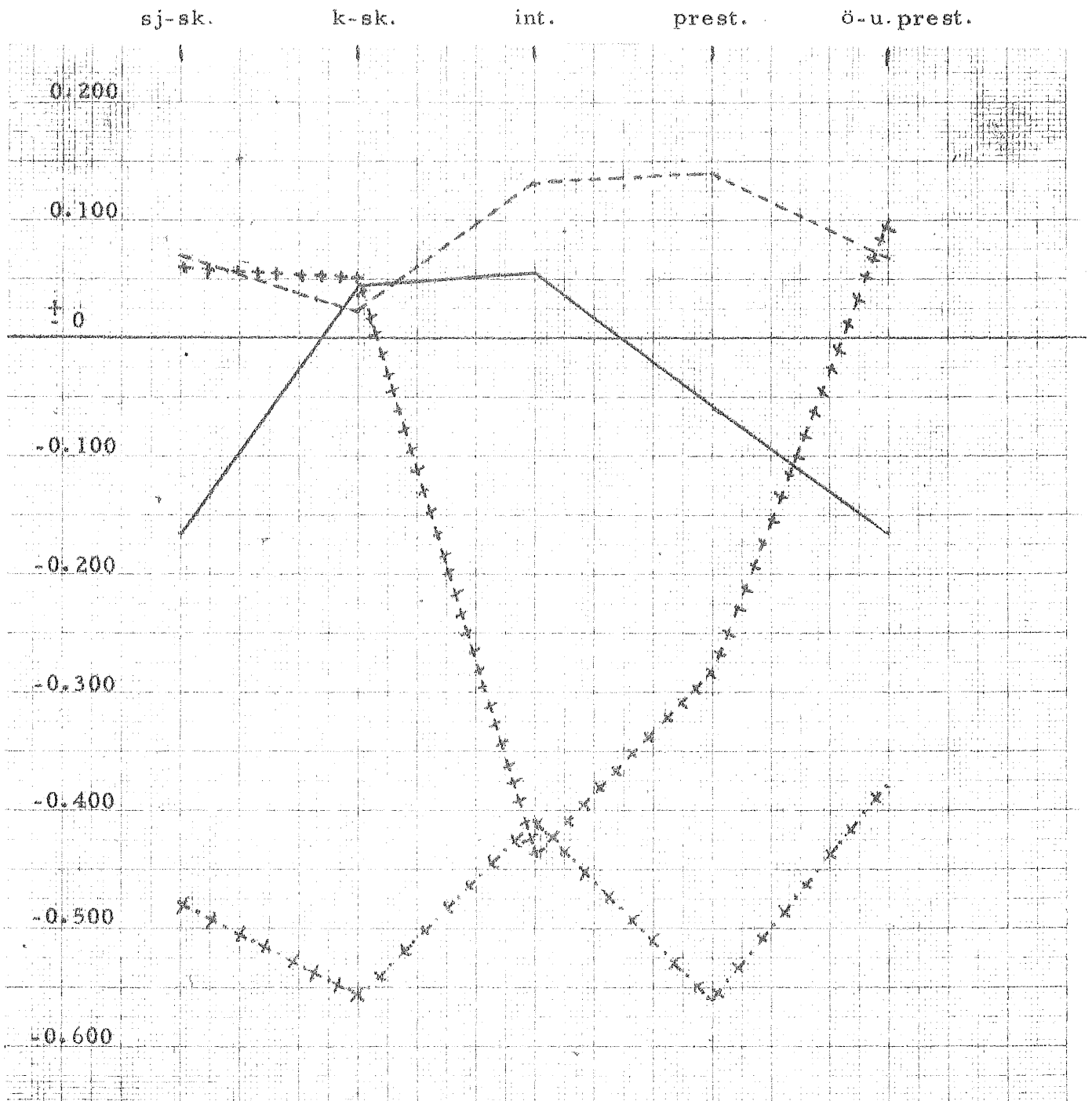

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Mannen. Flickor, årskurs 6.

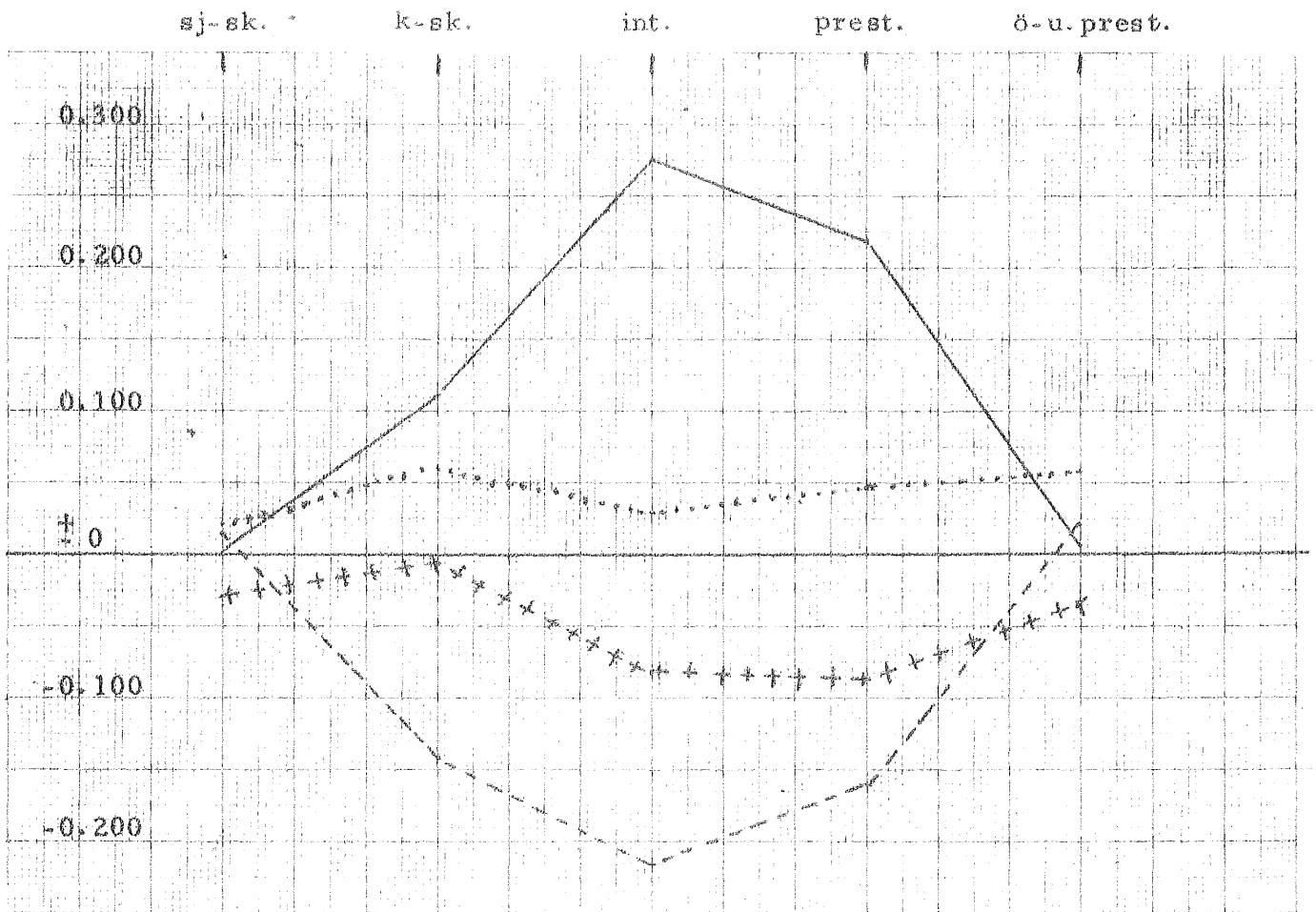

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Lärare. Flickor, årskurs 6.

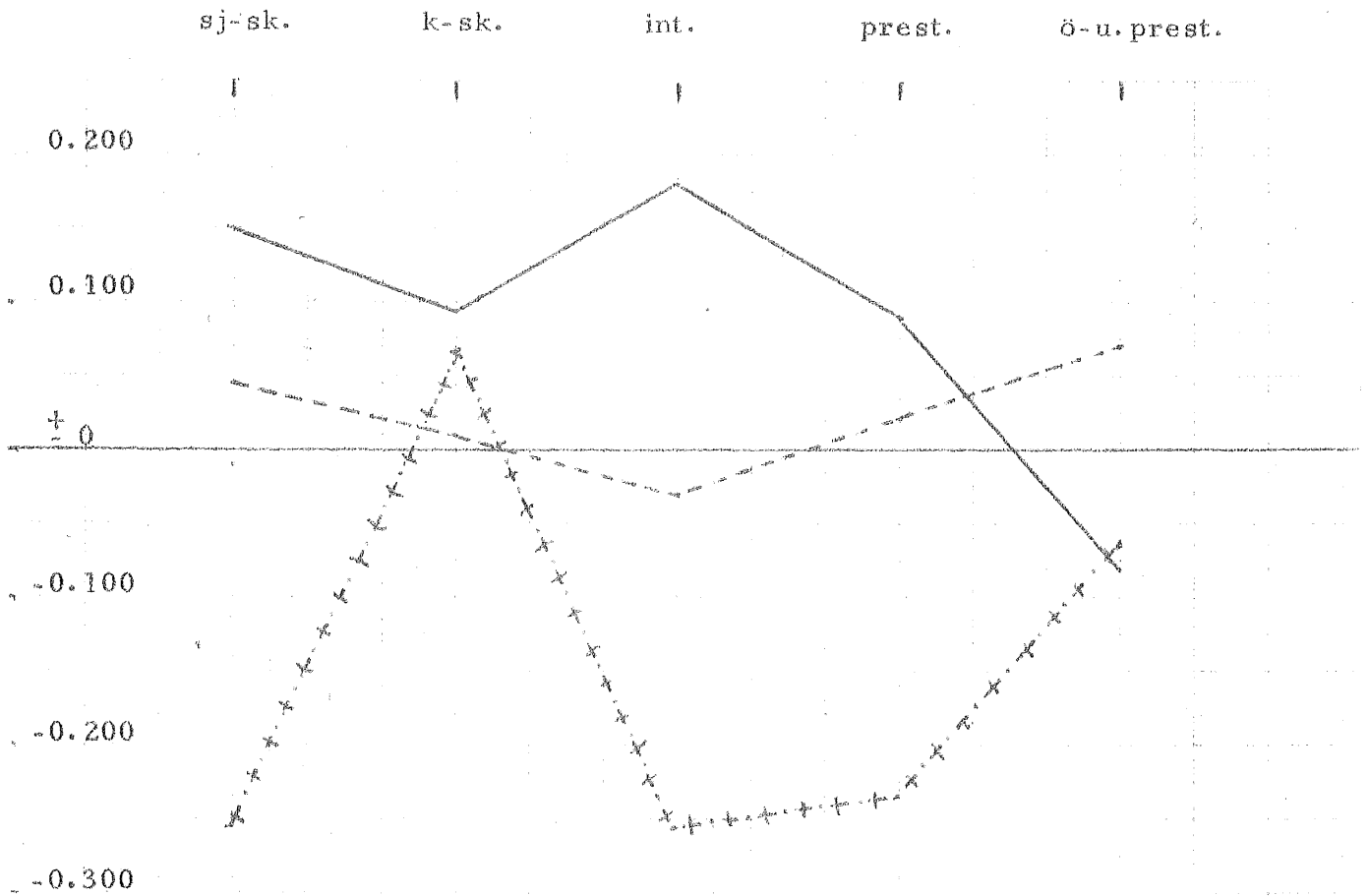
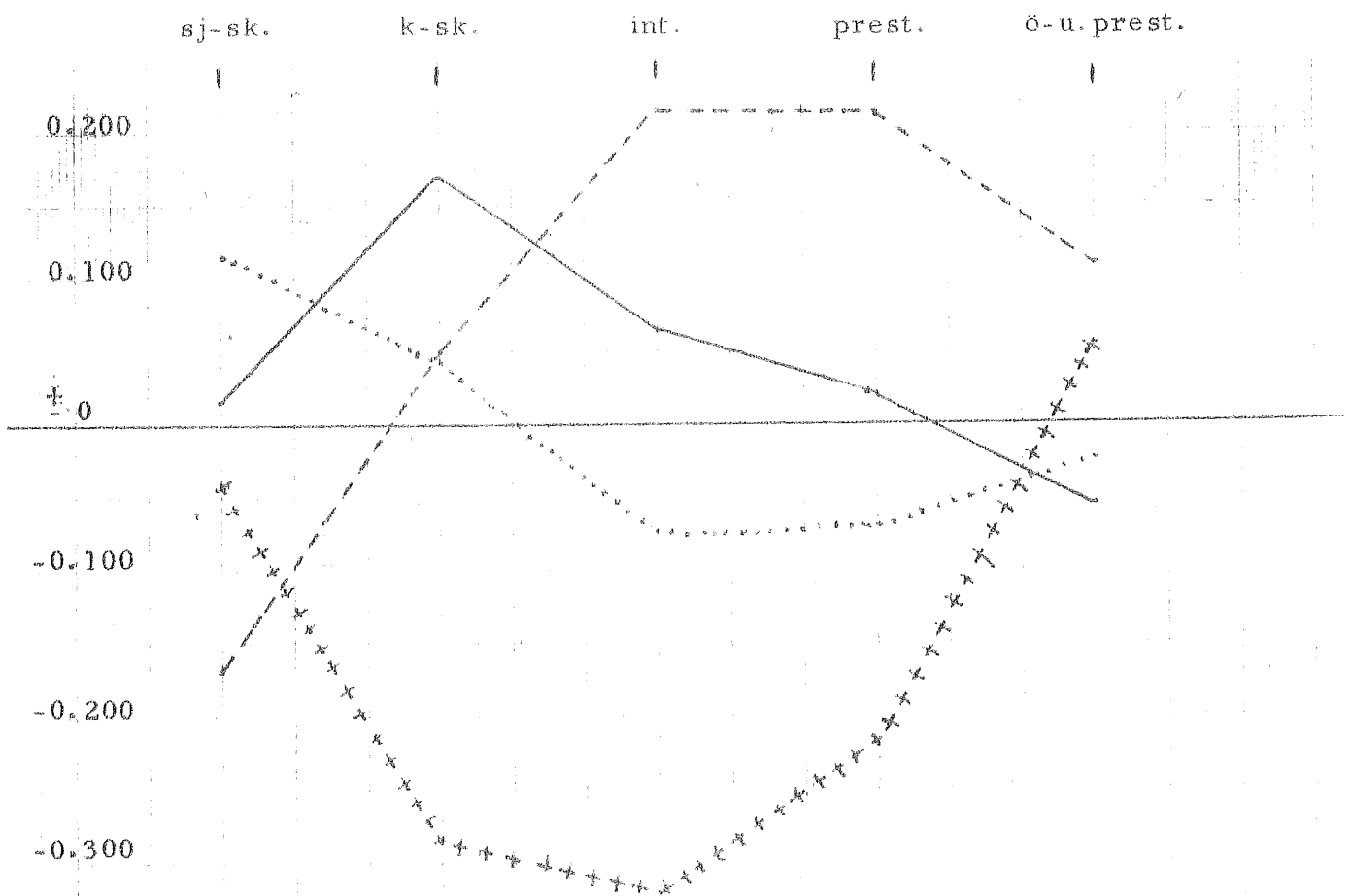
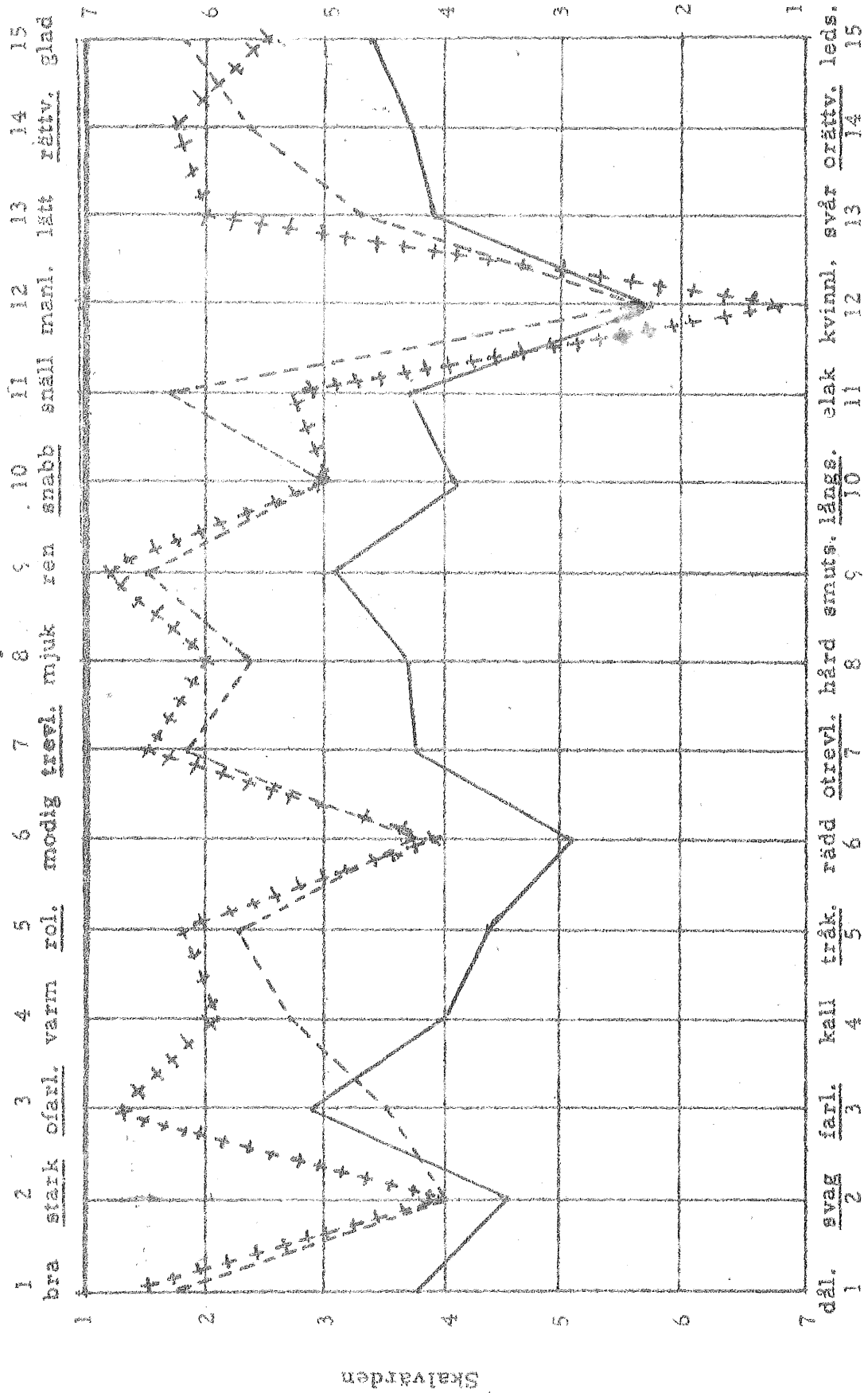

Diagram över standardiserade medelvärden i sambandsvariablerna för varje profilklass. Begreppet Skolarbete. Flickor, årskurs 6.

Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Flicka (selektion nr 2). Pojkar, årskurs 6.

Profilklassernas medelvärdesprofiler för begreppet Flicka (selektion nr 2). Pojkar, årskurs 6.

